

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

JELKA RAZPOTNIK

PROTIKOMUNISTIČNA PROPAGANDA
NA SLOVENSKEM MED OBEMA
VOJNAMA

MAGISTRSKA NALOGA

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

JELKA RAZPOTNIK

**PROTIKOMUNISTIČNA PROPAGANDA NA SLOVENSKEM MED
OBEMA VOJNAMA**

MAGISTRSKA NALOGA

Ljubljana, februar 2001

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali pri nastanku in izdelavi naloge:

- predvsem se zahvaljujem svojima mentorjema, prof. dr. Miroslavu Stiplovšku in dr. Anki Vidovič – Miklavčič, saj so bili njuni nasveti dragoceni in koristni,
- prof. Ireni Doljak za lektoriranje naloge,
- vodstvu Gimnazije Šentvid, ki mi je omogočilo študijski dopust;
- zahvaljujem pa se tudi svoji družini, ki me je spodbujala pri mojem raziskovalnem delu.

PROTIKOMUNISTIČNA PROPAGANDA NA SLOVENSKEM MED OBEMA VOJNAMA

ZAHVALA	2
UVOD	4
I. KOMUNIZEM V SLOVENIJI	7
1. KOMUNISTIČNA PROPAGANDA NARAŠČA	7
2. MAGIJA BOLJŠEVIZMA	12
3. V BOJ PROTI KOMUNIZMU!	18
II. NAŠI NOTRANJI SOVRAŽNIKI	32
1. KOMUNISTI IN BURŽUJI V SKUPNI FRONTI	33
2. FRAMASON IN KOMUNIST – BRATU BRAT	35
3. BOLJŠEVIZEM JE SATANSKI IZMISLEK ŽIDOVSTVA	37
4. BRATSTVO FAŠIZMA IN MARKSIZMA	40
III. SLIČICE IZ RAJA	44
1. MISTERIJ RUSIJE	46
2. V SSSR VLADA NOREC	54
3. TRNKI S KREMLJA	61
4. VSE DERE V PROPAD	71
5. POD ANTIKRISTOVIM JARMOM	80
6. PROPAD DRUŽINE V RUSIJI	89
7. TRPLJENJE RUSKE ŽENE	98
IV. RESNICA O PONUJENI ROKI	104
1. NOVA TAKTIKA KOMUNISTOV	105
2. FRONTA MOSKVE	109
V. KRVAVA ŠPANJA	112
1. VIHARJI NAD ŠPANJO	113
2. GROZOTE RDEČEGA ŠPANSKEGA REŽIMA	118
3. VRNILI SO SE IZ LEPE ŠPANJE	121
VI. IZ DEŽELE KRŠČANSKIH MUČENIKOV	126
VII. KAKŠNI BOLJŠEVIKI SO PA TO?	134
VIII. RESNICA ZA RDEČO MASKO	140
1. POROČILA INŽENIRJEV	142
2. POROČILA RAZOČARANIH KOMUNISTOV	143
3. POROČILA RUSKIH EMIGRANTOV	145
4. POROČILA DOPISNIKOV	146
5. PRIČEVANJA SLOVENSKIH DELAVCEV	147
6. »ZANIMIVE KNJIGE« O SOVJETSKI ZVEZI	149
IX. ŠALE IZ SOVJETSKE RUSIJE	154
1. SOVJETSKE SMEŠNICE	154
2. SOVJETSKE KARIKATURE	157
X. ZAKLJUČEK	163
XI. VIRI IN LITERATURA	167
1. ČASNIKI IN REVIJE	167
2. LITERARNI VIRI	167
3. LITERATURA	168

UVOD

Evropa in svet sta se v letih po koncu prve svetovne vojne znašla v velikem razočaranju, najprej nad nesposobnostjo liberalnih demokracij in parlamentarizma, da bi preprečili svetovni spopad¹, nato pa nad propadom vrednot in institucij liberalne civilizacije, katere napredek se je zdel pred prvo svetovno vojno samoumeven. Grožnja liberalnim institucijam, je po Hobsbawmu v nasprotju z domnevo mnogih zgodovinarjev po drugi svetovni vojni (po mnenju katerih je grožnja pretila s strani komunizma), pretila izključno s politične desnice (fašizem), kajti Sovjetska Zveza, ki je leta 1917 uspešno izvedla socialistično revolucijo, ni bila sposobna širiti komunizma, po Stalinovem vzponu na oblast pa niti ne več pripravljena početi kaj takega.² Kljub temu so bile množice »občudovalcev ruskega oktobra«³, ki so verjele, da se bo revolucija razširila tudi po zahodni Evropi, zlasti v tridesetih letih zelo številne. Brezposelne in revne množice, ki so se pojavile zaradi velike gospodarske krize (1929–1933), pa tudi mnoge intelektualce je privlačila dinamičnost komunizma. Komunizem jim je pomenil novo alternativo glede na »prepričljivi poraz liberalnih gospodarskih doktrinarjev in njihovih tez o vseмогоюnosti svobodnega trga«.⁴ V tridesetih letih smo zaradi naraščajočega delavskega gibanja na eni strani ter strahu pred socialno revolucijo in odpora zoper njega na drugi strani pričeli nekakšni »mednarodni ideološki državljanski vojni«, ki naj bi pomenila boj med napredkom in reakcijo.⁵

V tovrstni vojni je imela propaganda zelo pomembno vlogo, saj je na primer v Nemčiji Hitler »z demagoško propagando, da je treba ščititi tistega, ki živi od dela svojih rok, ... pridobil delavske in od inflacije izčrpane srednje sloje«.⁶

Težkim ekonomskim in političnim trenutkom se ni izognila niti (ozemeljsko okrnjena) Slovenija, ki je parlamentarno demokracijo v Kraljevini SHS doživljala predvsem v letih 1918–1929. Sledila so leta diktature in gospodarskega poloma, zaradi česar lahko rečemo, da

¹ Peter Vodopivec, *Trideseta leta, Slovenska trideseta leta*, Ljubljana, 1997, str. 7.

² Eric Hobsbawm, *Čas skrajnosti*, Ljubljana, 2000, str. 105.

³ Peter Vodopivec, *Trideseta*, str. 7.

⁴ Prav tam, str. 8.

⁵ Eric Hobsbawm, *Čas*, str. 137. Primerjaj tudi Peter Vodopivec, *Zgodovinopisje in Španska državljanska vojna*, v: Pierre Broué, Emile Témine, *Španska revolucija in državljanska vojna*, Ljubljana, 1986, str. 477.

⁶ Božo Repe, *Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja*, Ljubljana, DZS, 1995, str. 68. O pomenu propagande za vzpon Hitlerja glej na primer tudi Dick Geary, *Hitler in nacizem*, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 1995 ter njegov seznam literature, ki navaja mnoga dela, ki podrobno govorijo o nacizmu in propagandi.

je »slovensko socialno in narodnopolitično stvarnost v 30. letih /.../ opredelila gospodarska in družbena kriza«. ⁷

V času zaostrenih socialnih nasprotij so se slovenski politiki, zbrani ob stranki SLS, novinarji in pisci glasil njihovega tabora postavili na stran »reakcije« in ves čas opozarjali na veliko nevarnost komunizma in socialnega prevrata. Ker je bilo potrebno o nevarnosti komunizma prepričati širše množice, so se časopisi lotili zelo obsežne »propagandne vojne proti komunizmu« ⁸ in v ta namen izkoriščali svetovne in domače dogodke.

V svojem delu sem želela podrobneje prikazati propagando katoliškega tabora – stranke SLS, namenjene širokim množicam privrženecv katoliškega tabora, kajti nedvomno je bila protikomunistična propaganda tega tabora zaradi doslednega protikomunističnega stališča in delovanja najboljše organizirana in tudi najmočnejša.

Ker ni na voljo arhiv stranke SLS, moje delo temelji na publicističnih (časopisnih) virih, ki so bili temelj za spoznavanje stališč katoliškega tabora do komunizma, njegovih namerah ter predvsem o izvedbi tiskane protikomunistične propagande. Pri svojem raziskovalnem delu sem uporabila tudi mnoge literarne vire. Celotno gradivo, ki sem ga prištevala med protikomunistično propagando, sem razdelila na več tematskih poglavij.

Poglavitni časnik izmed množice časopisja, ki je bilo pregledano in iz katerega sem pridobila največ podatkov, je bil dnevnik *Slovenec*. Njegovi članki so dosledno prinašali novice o svetovnih in domačih dogodkih. Bogat vir za spoznavanje stališča katoliškega tabora proti komunizmu so uvodniki tega časnika, zlasti tisti, katerih avtor je bil dr. Ivan Ahčin. ⁹ Dr. Ivan Ahčin je bil nasploh zelo dejavna oseba proti komunizmu, o čemer priča tudi njegovo obširno delo *Komunizem: največja nevarnost naše dobe*. Delo je izšlo 1939 pri Zvezi fantovskih odsekov v Ljubljani. Pri raziskovalnem delu sem pregledala tudi nekaj drugih časnikov, na primer *Gorenjca*, *Domoljuba*, *Slovenskega delavca* in *Slovenskega gospodarja*.

Mnogo del oziroma knjižic, ki so bile izdane v zbirkah *Naša pot* in *Fantovska knjižica*, lahko štejemo med protikomunistično propagando, kar izkazuje močno protikomunistično propagando v katoliških mladinskih organizacijah. Mladino v katoliškem taboru se je namreč sistematično usposabljal »predvsem glede načelnega spoznavanja socialnega nauka Cerkve, tako da bi bili kot "stoodstotni katoličani" pripravljeni za boj proti zmotam oziroma strujarstvu znotraj katoliškega tabora kakor v okviru t. i. protikomunistične fronte«. ¹⁰

⁷ Peter Vodopivec, *Slovenci v tridesetih letih*, Obdobja 7, 1987, str. 595.

⁸ Pogledi na Sovjetsko zvezo, Ljubljana, 1986, str. 14.

⁹ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, *Izgubljeni spomin na Antona Korošca*, Ljubljana, 1999, str. 15. Dr. Ivan Ahčin je svoje uvodnike podpisoval s kratico Drin.

¹⁰ Anka Vidovič-Miklavčič, *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom*, Ljubljana, 1994, str. 247.

Glavno vlogo v razkrivanju komunizma in protikomunistični propagandi sta med srednješolsko mladino opravljali predvsem dve organizaciji: srednješolska organizacija v okviru Slovenske dijaške zveze, za katero so stali Ehrlichovi stražarji, ki so izdajali svoj časopis *Straža v viharju*, in Zveza katoliških dijakov, ki je bila mladinska veja Katoliške akcije in je pod vodstvom prof. Tomca izdajala časopis *Mi mladi borci*. Oboji, stražarji in mladci, pa so zelo intenzivno delovali tudi med študenti. Časopisa *Straža v viharju* in *Mi mladi borci* sta vsekakor bila vodilna mladinska časopisa v protikomunistični propagandi v katoliškem taboru.

I. KOMUNIZEM V SLOVENIJI

1. KOMUNISTIČNA PROPAGANDA NARAŠČA

»Boljševiška propaganda je poleg znanstvenega proučevanja propagande in taktične uspešnosti nameravanih akcij vpregla v svoj voz ogromna finančna sredstva, ki jih črpa iz proračuna Sovjetske zveze.«¹

»Kar nenadoma je završalo po celi Sloveniji. Nov prerok je vstal, komunizem, ki bo odrešil slovensko ljudstvo vsega hudega, draginje, lakote, davka, vojske in vsega hudega bo konec,« je pisalo v Domoljubu 1920.²

Komunistična stranka je bila v začetku 20. let zaradi slabega gospodarskega položaja v državi in odmeva socialistične revolucije v Rusiji stranka s precejšnjo podporo med ljudmi, saj so ji v celotni Kraljevini SHS na volitvah za konstituantno 28. novembra 1920 skupaj s socialdemokrati namenili kar 29,6 % glasov.³ Komunistična stranka je tako postala po številu poslancev tretja najmočnejša stranka v konstituenti. Zaradi težkih gospodarskih razmer je bilo leto 1920 na Slovenskem nasploh leto močnega delavskega stavkovnega gibanja, ki je, na primer s stavko železničarjev v Ljubljani, v kateri je bil ustavljen ves promet in so se ji solidarnostno pridružili tudi rudarji, kovinarji in drugi delavci, močno odjeknilo med ljudmi.⁴

V avgustu je komunistična stranka v Ljubljani v množičnem shodu priredila proletarski dan, na katerem se je zbralo okoli 10.000 ljudi.⁵ 17. decembra se je v rudnikih TPD začela splošna stavka, v kateri je sodelovalo 9.640 rudarjev, ki so mesec dni kasneje dosegli zvišanje mezd. Zaradi vsega navedenega je ministrski svet v Beogradu že 30. decembra 1920 izdal Obznano, ki je prepovedala delovanje komunističnih organizacij, njihove propagande in časopisov ter s tem komuniste potisnila v ilegalno delovanje do konca obstoja prve Jugoslavije.

Kljub začetnemu uspehu bi lahko rekli, da je bila komunistična stranka v času parlamentarne demokracije (1918–1929) v Sloveniji komaj zaznavna – »kakor veter je potegnil komunizem preko Slovenije in za hip s svojimi sijajnimi obljubami in s svojimi grožnjami ter nasilstvom

¹ Odprt boj do polne zmage..., Straža v viharju, 7. december 1939, št. 13, str. 49.

² Kaj hočejo komunisti?, Domoljub, 5. maj 1920, št. 18, str. 189.

³ Božo Repe, Naša doba, Ljubljana, 1995, str. 105. Po podatkih v Kronologiji naprednega delavskega gibanja na Slovenskem: 1868–1980, Ljubljana, Delavska enotnost, 1981, str. 72, je na volitvah v ustavodajno skupščino KSJ v Sloveniji dobila 16.289 glasov in 5 poslancev, JSDS pa 29.541 glasov in 7 poslancev.

⁴ Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem: 1868–1980, Ljubljana, Delavska enotnost, 1981, str. 65–66.

omamil in ostrašil marsikoga«. ⁶ Boljševistično revolucijo so prvi izkusili ljudje v Prekmurju, kjer je junija 1919 pod vplivom madžarske revolucije obstajal boljševizem, ko so »ljudem jemali živino, žito vozili, čeprav sami nismo imeli dovolj za prehrano, in vse to plačevali z ničvrednim belim denarjem.« ⁷ Na zborovanjih stranke V.L.S. so njeni voditelji opozarjali na prisotnost boljševizma na Slovenskem ne kot sistema, ampak boljševizma »v smislu zanikavanja vsakršne avtoritete, negacije socialnega reda, boljševištvu v smislu upora, nasilja in boja vseh proti vsemu«. ⁸ »Slovenski komunizem je prav svoje sorte, recimo bolj rokovnjaške. Vsaj tako ga pojmujejo vsi oni, ki se komunističnih nauk niso s tako ljubeznijo zato oklenili, da bi potem pridneje delali, ko bo vse skupno, temveč zato, da bi si lahko ob času revolucije med seboj razdelili razne zemeljske dobrate, katere bi drugim vzeli,« so jim pritegnili v Domoljubu. ⁹ Prav tam so bili tudi prepričani, da je »izmed sto takih, ki so verovali in še verujejo v odrešilno moč komunističnih obljub, devetdeset takih, ki prav nič ne vedo, kaj je pravzaprav komunizem. Med komuniste pa so se pomešali tudi vsi taki ljudje, ki jim delo že od nekdaj smrdi, katerim je vsaka postava in vsak red v napotje«. ¹⁰ V marcu 1920 je »par stotin delavcev, prežetih z željo po nasilnem prevratu« nastopilo v Ljubljani, kar je Slovenec označil kot prvi komunistični nastop v Ljubljani. ¹¹ Veliko razburjenja je aprila istega leta povzročila stavka železničarjev na Zaloški, ki so ga organizirali komunisti; nekateri so celo trdili, »da je bil cilj komunističnega pohoda napad na dvorec in oklicanje komunistične vlade za Slovenijo«. ¹² Komunisti so spretno »znali dati stavki ozadje mezdne gibanja«, storili pa so »zločin na državi«. ¹³ Ti »prevratni elementi« so dobili denarna sredstva od drugod, prav tako naj bi mnogo udeležencev stavke bilo tujih agitatorjev. ¹⁴ Komunisti so proglasili splošno stavko, žrtve pa so bili nedolžni delavci, je bila sklepna ugotovitev v Slovincu. »Brezvestnost komunistov, prevratnih norcev, se kaže v tem, da so na demonstracije vodili ženske in otroke, čeravno so vedeli, da bo prišlo do spopadov«. ¹⁵

Dober teden pred tem dogodkom je zbor zaupnikov SLS razpravljal o političnem položaju v državi ter ob tem sprejel resolucije o strankinem programu in o organizaciji. Govorniki so ostro kritizirali liberalizem in tudi komunizem, ki ga je voditelj stranke dr. Korošec označil za

⁵ Prav tam, str. 68.

⁶ Kaj hočejo komunisti?, Domoljub, 5. maj 1920, št. 18, str. 189.

⁷ Ob 15 letnici boljševiškega jarma, Slovenec, 20. julij 1934, št. 162, str. 5.

⁸ Po shodu zaupnikov, Slovenec, 18. januar 1919, št. 14, str. 1.

⁹ Slike iz komunističnih načrtov, Domoljub, 5. maj 1920, št. 18, str. 190.

¹⁰ Kaj hočejo komunisti?, Domoljub, 5. maj 1920, št. 18, str. 189.

¹¹ Naša politična organizacija, Slovenec, 31. marec 1920, št. 72, str. 1.

¹² Ruda Jurčec, Skozi luči in sence, I, Ljubljana, 1991, str. 174.

¹³ Stavka, Slovenec, 16. april 1920, št. 86, str. 1.

¹⁴ Politični štrajk, Slovenec, 18. april 1920, št. 88, str. 1.

¹⁵ Grešna nedolžnost, Slovenec, 25. april 1920, št. 94, str. 1.

»edinega resnega nasprotnika, s katerim se moramo baviti«. ¹⁶ V Sloveniji so komunisti ob volitvah v konstituantno 1920 dobili 10,3 % glasov, na občinskih volitvah 26. aprila 1921 pa le še 2 % glasov. ¹⁷ Komunizma v Sloveniji sicer takrat še niso jemali kot neposredno nevarnost, saj je bila »Rusija daleč in komunizem utopija«. ¹⁸ Vlada je s policijskimi odredbami poskušala zatreti boljševiško propagando, »ki se zadnje čase v naši državi razvija z največjo intenzivnostjo«. ¹⁹ Uradno komunistično delovanje je bilo prekinjeno z Obznano. Kljub temu da je bila SLS na vseh treh volitvah v času šestojanuarske diktature absolutna zmagovalka, se je po mnenju dr. Žebota ves čas malo »čutila komunistična opozicija«. ²⁰ Strah pred komunizmom v tem času bi nam lahko ilustrirale tudi vesti iz tujine, saj se je Slovenec julija 1927 ob dogodkih na Dunaju (»dunajska komunistična revolucija«) spraševal, »ali se nam v krvavem žaru dunajske revolucije ne razkrivajo nenadoma zopet podzemske sile na svojem delu, ko smo že mislili, da so omagale in se odrekle svojim ciljem?«, in ob tem ugotavljal, »da je komunistična propaganda še vedno neoslABLJENA na delu«. ²¹ Ob priliki narodnega praznika 1. decembra 1928 so »komunisti in sfanatizirani omladinci« v Zagrebu povzročili krvave dogodke, ki so odmevali tudi v slovenskih časopisih. »Komunisti so v tej protidržavniški gonji bili najbolj agilni in delovanje znanih agentov komunističnih organizacij se je najbolj opazilo«. ²²

Razmah komunističnega delovanja je bilo opaziti v prvi polovici 30. let. Po dr. Žebotu naj bi se »podtalni boj« po internaciji dr. Korošca in drugih prvakov SLS januarja 1933 preselil na univerzo, pri čemer naj bi imela komunistična stranka pomembno prednost, saj je že »obvladala zvijačnost in tehniko podtalnega delovanja«. ²³ Podtalne komunistične celice naj bi pri razkrajanju slovenske skupnosti na univerzi »izpodkopavale študentska društva in nastope na široki ideološki osnovi«. Na vsa mogoča vprašanja je imela komunistična stranka skrbno pripravljene odgovore iz »agitpropovske skladovnice marksizma-leninizma-stalinizma«. Njeni »vrinjenci« v nekomunističnih študentskih društvih so ta priučena stališča taktično prilagajali razvoju »notranje borbe« v teh društvih, ki jo je izzvala prikrita KP, da jih osvoji ali oslabi. ²⁴ Vsekakor je dejstvo, da se je komunistična propaganda sredi 30. let v Sloveniji »zelo poživila« povzročilo pri voditeljih katoliškega tabora velik strah, da bo ta propaganda

¹⁶ Zbor zaupnikov SLS, Slovenec, 8. april 1920, št. 79, str. 1. Primerjaj tudi Slovenci skozi čas, Ljubljana, 1998, str. 237.

¹⁷ Ciril Žebot, Neminljiva Slovenija, Celovec, 1988, str. 57.

¹⁸ Ruda Jurčec, Skozi, str. 209.

¹⁹ Važna zadeva, Slovenec, 28. januar 1921, št. 22, str. 1.

²⁰ Ciril Žebot, Neminljiva, str. 58.

²¹ Dunajski problem, Slovenec, 19. julija 1927, št. 159, str. 1.

²² Slovesne proslave narodnega praznika v vsej državi, Slovenec, 3. december 1928, št. 277 a, str. 1.

²³ Ciril Žebot, Neminljiva, str. 58.

»izpodkopala katoliško skupnost«, saj so se v »naše verske organizacije in katoliška društva /.../ vrinila komunistična jedra in jih minirala drugo za drugim, pri čemer so bili najbolj ogroženi katoliški dijaki in katoliški delavci.«²⁵ Strah so spodbujale delavske stavke, ki so jih voditelji in pisci katoliškega tabora videli predvsem kot »komunistično rovarjenje«, in »komunistični tečaj«; ob tem se je zdelo, da se je »pokazalo, kako silno malo naši ljudje poznajo komunizem.«²⁶ »Komunisti so na svetu, s tem moramo računati! Komunisti so po vseh deželah, komunisti so tudi pri nas. In vsi so enega duha. Vsi pripravljeni, brž ko pridejo do moči, udariti, cerkve požigati, ropati, krasti, morit,« je pisalo v Domoljubu.²⁷

Dr. Korošec, voditelj SLS in od junija 1935 notranji minister Kraljevine Jugoslavije, je v svojem govoru ob priliki proračunske razprave v narodni skupščini spomladi 1936 poleg pofizma (Patriotična Omladinska Fronta – jugofašistično gibanje) za poglavitnega nasprotnika označil tudi komunizem, ker oba »državo vodita v zmedo in nered«.²⁸ Po mnenju dr. Korošca komunizem v Jugoslaviji ni imel prihodnosti, zato naj bi bile »zastonj /.../ vse one ogromne mase lažnivih, klevetniških letakov in brošuric, ki so se zadnje mesece trosili po naši državi.«²⁹ Vendar pa se je propaganda komunistov nadaljevala. Ob koncu leta 1939 so komunisti izdali podpisan razglas, v »katerem so svojo komunistično stranko prikrili pod ime Zveze delovnega ljudstva« in ki je bil po mnenju Slovencev »od sile bedno skrpucalo oguljenih komunističnih fraz, ki so bile že stokrat premlete in tisočkrat ovržene kot zlagana demagoška gesla, preračunjena na nevednost in nepoučenost ljudi.«³⁰ Ob tem »skrpucalu« je zanimivo pripomniti, da je v njegovih zahtevah najti mnogo podobnosti s programom Kmečke zveze, kmečke stanovske organizacije stranke JRZ v Sloveniji, ki je bil sprejet na četrtem občnem zboru Kmečke zveze 25. februarja 1940 v Celju.³¹ Dober mesec po objavi razglasa je Rudolf Smersu v Slovencu zapisal, da »ni dvoma, da zgublja komunizem svoja tla po vsem svetu, /.../ vendar najdemo tu in tam ljudi, srednješolce, akademike, delavce, uradnike, ki so vdani komunizmu in pričakujejo rešitve edino od komunizma.«³² Slovenec je v letu 1940 opazil, da »moralna kakovost komunistične propagande nikakor ni na višku, vendar pa je njena organizacija, so njene metode ter sredstva odlično organizirana. Zato ima komunistična

²⁴ Prav tam, str. 59.

²⁵ Profesor Ernest Tomec, Buenos Aires, 1991, str. 6.

²⁶ Ko stroji stojе, Slovenec, 20. september 1936, št. 216, str. 3.

²⁷ Kaj pa komunisti?, Domoljub, 10. december 1936, št. 50, str. 770.

²⁸ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, Izgubljeni, str. 181.

²⁹ Prav tam, str. 183.

³⁰ Političen nastop komunistov v Sloveniji, Slovenec, 23. november 1939, št. 269, str. 1.

³¹ Podrobneje o tem glej Anka Vidovič–Miklavčič, Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem 1935–1941, Borec, 42, 1990, št. 1, str. 71–143. Nekatere zahteve Kmečke zveze na primer so bile naperjene tudi proti centralizmu, medtem ko je bila KZ glede agrarne reforme in Kmetijske zbornice manj radikalna od zahtev Zveze delovnega ljudstva.

propaganda, ki jo podpirajo take intelektualne sile, vendarle svoje uspehe. To danes občutimo na vsakem koraku.«³³ »Danes imamo po lokalih in v javnih prostorih, v družbah in manjših krožkih polno /.../ neznanih agitatorjev in mešetarjev, ki propagirajo in širijo med ljudi neke nove skrivnostne misli, obetajo spremembo življenja, nov družbeni red« in »vsi ti pohajači in postopači, ki so navidezno nepomembni, so najeti plačanci, ki po direktivah in naukih iz tujine hodijo okrog in love ljudi na svoje limance,« so zapisali v Gorenjcu.³⁴ »Dežela je po krtovo prerita od komunizma in komunistov,« je pisalo v Domoljubu.³⁵ Leto kasneje je komunistična propaganda še naraščala in Straža v viharju je opozarjala na »nevarne pojave komunistične propagande«, saj »ta kampanija zavzema vedno širši razmah in se zna spretno tihotapiti skozi pomanjkljivo ograjo naše zakonodaje« ter se poslužuje »modernih sredstev kot na primer nesramne laži in sramežljivega zakrivanja prave rdeče barve ter nedolžno pretvarjanje.«³⁶ Tako so bile trafike zadnje čase »polne brošur, ki so "v riječi i slici" prikazovale sovjetski paradiž«, komunisti »izrabljajo sedanjo vojno psihozo, da ene navdušijo, druge preplašijo«, društva prijateljev SSSR so v jeseni nameravala pričeti svoje, a ne za narod in državo, ampak za Kominterno plodonosno delo. Naravnost »mojstrovine« komunistične propagande pa so bili po Straži v viharju toliko opevani sovjetski filmi, v katerih »z navadnim srednješolskim znanjem opaziš namerne laži in potvorbe«. »Laž, prevara in pretvarjanje, to so temelji, na katere gradi filmski odsek Kominterne svojo stavbo svetovne revolucije. Tem pa se pridružuje vredna družica: predrznost.«³⁷ »V vseh sovjetskih filmih, kar so jih predvajali doslej, je propaganda tako jasna in očitna, da je le slepci ne morejo opaziti,« so zapisali tudi Mi mladi borci.³⁸

Da komunistična dejavnost ni ostala le pri propagandi, nam pričajo demonstracije komunističnih študentov, ki so se jim spomladi 1940 na veliko veselje Slovence »pri njihovi najboljši organiziranosti in taktiziranju /.../ temeljito ponesrečile« in se je namesto tega začel »splošen pretep«, v katerem »so levičarji uporabljali nože in železne predmete«, kar naj bi kazalo, da so bili »vnaprej dobro organizirani.«³⁹ »Rovarjenje komunističnih agitatorjev« je bilo tako veliko, da so njihovo početje ob močnem delovanju akademskega kluba Straža

³² Rudolf Smersu, Odkod mik in moč komunizma, Slovenec, 31. december 1939, št. 298, str. 14.

³³ Komunistična propaganda, Slovenec, 11. julija 1940, št. 156 a, str. 2.

³⁴ Komunizem na naših srednjih šolah, Gorenjec, 27. januar 1940, št. 4, str. 2.

³⁵ Kaj pa komunizem?, Domoljub, 20. januar 1937, št. 3, str. 2.

³⁶ Komunistična propaganda narašča, Straža v viharju, 6. februar 1941, št. 18, str. 70.

³⁷ Prav tam.

³⁸ Sovjetski filmi v Ljubljani, Mi mladi borci, 25. oktobra 1940, št. 7, str. 25.

³⁹ Komunisti vrženi iz slovenske univerze, Slovenec, 24. april 1940, št. 93 a, str. 2.

obsodili predstavniki »strokovnih društev slušateljev slovenske univerze Aleksandra I. v Ljubljani«.⁴⁰

Dejansko nam viri potrjujejo upravičen strah voditeljev katoliškega tabora, saj je bila komunistična propaganda dobro organizirana in je proti koncu 30. let uspešno delovala ne le na univerzi, ampak tudi med srednješolsko mladino.

2. MAGIJA BOLJŠEVIZMA

»Vsi čutimo, da je potreben nov gospodarski in socialni red. In ta novi red, ki naj osreči človeštvo, obeta boljše vizem in ga po svoje ostvarja z velikim ognjem in zanosom, z idealizmom in požrtvovalnostjo.«⁴¹

»Komunizem obsojamo iz sledečih razlogov:

Komunizem drzno zanika Boga in cerkev, odklanja službo Bogu, ki je edini vir prave sreče človeške.

Napačna je že njegova osnovna zahteva, naj se vsa lastnina, zemlja in tovarne brezpogojno poddržavijo in napravijo za skupno last. Ko se to zgodi, postane država vsem državljanom edini delodajalec – krušni oče, državljani pa izgubijo osebno svobodo in postanejo brezpravni sužnji komunistične države;

Gospodarska odvisnost od države, kakor jo zahteva komunizem, napravlja državljane tudi duševno odvisne. Državni predstojnik kot edini delodajalec predpiše vero, kulturo in politično nadziranje. Kdor se temu protivi, je sovražnik države, ne dobi kruha in mora od gladu umreti.

V komunistični državi nujno vlada nasilje, ker je vsa oblast zgrajena na surovi sili in policijskem nadzorstvu. Tak način življenja pa kruto žali človekovo osebno dostojanstvo in bogupodobnost.«⁴²

Pričujoči odstavek o komunizmu so študirali člani Zveze fantovskih odsekov v letu 1940 in se ob tem pripravljali na tekmovanje. Podobna je vsebina knjižice *Socialno vprašanje*, ki podaja sodbo, da »mi s socializmom in komunizmom ne moremo /.../ radi materialističnih osnov in sovražnosti do krščanstva, /.../ ker je pokristanje socializma nemogoče, /.../ radi

⁴⁰ Akademiki obsodili rovarjenje komunističnih agitatorjev na univerzi, Slovenec, 21. november 1940, št. 268 a, str. 2.

⁴¹ Franc Grivec, Boljševizem in naše stališče napram njemu, Naša pot: nekaj smernic katoliškemu dijaštvu, Ljubljana, 1940, str. 5.

⁴² Tekmovalni red z vprašanji in odgovori, Ljubljana, 1940, str. 11.

gospodarskih in pravnih zmot«. ⁴³ Ušeničnik navaja več razlogov; na vprašanje, od kod moč socializma in komunizma, kot so sanje o sreči, odpor proti krivicam in navidez najpreprostejša »formula«. »Kajti delavci vidijo, da imajo eni vsega preveč, drugi pa premalo, in da to ni prav /.../ Zato jih je zlahka prevzela varljiva komunistična misel, naj bo vse vseh«. ⁴⁴ Kandidati za funkcionarje Slovenske dijaške zveze v letu 1940, ki so morali svojo usposobljenost dokazati z izpitom, so za predmet idejne izobrazbe morali poleg drugih del poznati tudi omenjeno Ušeničnikovo delo in Ahčinov *Komunizem*. ⁴⁵

Že površni pogled po časniku Slovenec odkrije množico člankov, ki so bralcem poskušali predstaviti komunizem v luči katoliškega tabora, ki je bil »skrajno nestrpen« do komunistov. Dejstvo, da so članki s tovrstno vsebino izhajali na naslovnih oziroma prvih straneh časnikov Slovenec, Domoljub, Gorenjec in Slovenski delavec, podobno pa lahko zasledimo tudi v Straži v viharju in Mi mladi borci, kaže na to, da je dejansko bil komunizem »največji sovražnik« katoliškega tabora. »Katoliški dijaki smo borci in se borimo proti sovražniku. Naš sovražnik je komunizem, liberalizem, moderne zmote /.../ Iz vsega srca sovražimo komunizem, sovražimo liberalizem in moderne zmote; prav tako pa svoje tovariše, ki so jih te zmote zapeljale, ljubimo,« piše na naslovni strani revije Mi mladi borci. ⁴⁶ »Komunizem je največji in najhujši tiran vsake svobode in demokracije. Pot je nasilja in krvi« je zapisal dr. Ivan Ahčin v svojih spominih. ⁴⁷ Dr. Ivan Ahčin je bil kot glavni urednik Slovenca med leti 1930–1942 tudi glavni »generator« pisanja o komunizmu. Pa ne le v svojih nedeljskih uvodnikih, ampak tudi s svojo obširno knjigo, ki jo je naslovil *Komunizem: največja nevarnost naše dobe*. O nevarnosti komunizma je imel dr. Ahčin tudi predavanja, eno izmed teh je bilo predavanje na tednu Akademске zveze. ⁴⁸

O problemu so se vsakodnevno pojavljala vprašanja in sprožala dolga in ponavljajoča sepojasnila avtorjev. Primero vprašanj: »Kako je mogoče, da ima ruski boljševizem tako skrivnostni vpliv na ljudi vseh kontinentov?« ⁴⁹ »Ali more marksizem v današnje razruvane gospodarske in družabne razmere prinesti mir ter zadovoljstvo, kakor to na ves glas obljublja?« ⁵⁰ »V čem je osnovna razlika med ruskim boljševizmom in krščanstvom?« ⁵¹

⁴³ Aleš Ušeničnik, *Socialno vprašanje*, 2. izd., Ljubljana, 1934, str. 77–81.

⁴⁴ Prav tam, str. 88.

⁴⁵ Izpitni red, *Straža v viharju*, 4. april 1940, št. 26, str. 110.

⁴⁶ *Osvajajoča ljubezen*, *Mi mladi borci*, 20. november 1936, št. 10, str. 37.

⁴⁷ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, *Izgubljeni*, str. 189.

⁴⁸ *Nevarnost komunizma*, *Straža v viharju*, 19. november 1936, št. 8, str. 30.

⁴⁹ Dr. Friderik Muckermann, *Magija boljševizma*, *Slovenec*, 22. julij 1932, št. 165, str. 2.

⁵⁰ *Marksizem*, *Gorenjec*, 1. september 1934, št. 31, str. 1.

⁵¹ *Drin*, *Boljševizem in krščanstvo*, *Slovenec*, 27. september 1936, št. 222 a, str. 1.

»Boljševizem, ki so ga na evropskem vzhodu instalirali, je izšel iz krogov romantičnih fabriških ravnateljev, uradnikov, visokošolcev, gimnazijcev in profesorjev, katerim se je pridružil malomeščan brez lastnega svetovnega naziranja in podvržen vsem nagonom mase, torej v pravem pomenu besede polinteligent, polizobraženec. Na zapadu je komunizem vdrl med najbednejše, najsiromašnejše, oprijeli so se ga brezposleni, proletarijat v dobrednem pomenu izraza. Presejan v to kulturno zemljo in med te pristaše, ni uspel, nikjer ni uspel, niti razvijati se ni mogel /.../ Iz tega bi človek lahko sklepal /.../ da na zapadu boljševizem, ako prihaja kot filozofija, sploh ni nobena nevarnost, ker nosi v svoji prtljagi filozofično šaro, katero je zapadni razum, krščanski in svobodoumni enako, že zdavnaj kot nerabno zavrzel.«⁵² Že leto kasneje Slovenec ugotavlja, da »komunizem (v Evropi) raste, kjer in kadar se demokracija tlači ali pa zlorablja in izodkupa, da pa se sam po sebi razblinja tam, kjer se demokracija ne da zbegati.«⁵³ »Komunizem se povsod poskuša vriniti. Z izredno spretnostjo izrablja sleherno nezadovoljstvo, vsako težavo, vsako trenje in tudi vsako politično napako /.../ Komunizem se vsak čas človeštvu predstavi pod drugo podobo in se ne plaši pred nobeno zvezo in pred nobenim, še tako hudim nasprotjem. Izrabi prav vse za svojo agitacijo in za svoje razdiralne cilje. Vsa sredstva so mu dobra za rušenje socialnega reda in obljublja vsem nezadovoljnežem, vsem trpečim, vsem, ki se čutijo prikrajšane in zapostavljene v življenju, in še posebej vsem utopističnim sanjačem srečo in raj na zemlji.«⁵⁴ Ahčin med drugim ugotavlja, da je »boljševizem zgodovinski proces, ki že danes močneje sooblikuje Evropo, kakor se mnogi tega zavedajo /.../ Ne zato, ker ogroža kapitalizem, ki ga pravzaprav tudi sam – le da v neskončno večjih dimenzijah goji, je komunizem nevaren Evropi, temveč ker ji jemlje njene bistvene duhovne vrednote.«⁵⁵ Po Ahčinu so »pravi cilji komunizma povsem drugi, kakor kažejo njegovi varljivi obeti in njegova zvita propaganda«, saj »hoče komunizem ustvariti nov svet in novega človeka. Komunizem je vse kaj drugega, kakor samo gospodarski in družbeni nauk. Komunizem je velika obljuba odrešenja.«⁵⁶ »Kljub temu, da je komunizem preganjan skoraj v celi Evropi« Ahčin v drugi polovici 30. let opaza, »da se vedno bolj in bolj širi.«⁵⁷ Komunizem je predstavljal nevarnost, »kolikor je nadaljevanje onega odpora in upora proti Bogu, ki hoče zajeti celega človeka in mu postati nadomestilo za Boga in nadnaravnost in s tem uničuje edini trdni temelj človeški družbi.«⁵⁸ Tik pred začetkom vojne v Sloveniji je

⁵² Ideja proti ideji, Slovenec, 18. marec 1933, št. 65, str. 1.

⁵³ Edina pot, Slovenec, 22. februar 1934, št. 44 a, str. 1.

⁵⁴ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, Ljubljana, 1939, str. 5.

⁵⁵ Drin, Lahkoverna Evrope, Slovenec, 26. maj 1935, št. 120 a, str. 1.

⁵⁶ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 28.

⁵⁷ Nevarnost komunizma, Straža v viharju, 19. november 1936, št. 8, str. 30.

⁵⁸ Prav tam.

Ahčin ugotavljal, da »se o boljševizmu dosti govori in piše«, vendar »da ljudje o njem še vedno nimajo pravega pojma«, kar povzroča »nejasnost glede boljševizma«, saj so ljudje v boljševizmu gledali preveč le nek gospodarski in družbeni sestav, premalo pa »povsem svojski svetovni nazor, na osnovi katerega je boljševiški družabni in politični red zgrajen.«⁵⁹

»Kakšen je gospodarski, družabni in kulturni program marksizma, je nam več ali manj znano /.../ navesti (hočemo) /.../ le glavne poteze marksizma in bomo takoj videli, da marksizem nikakor ni pravi zdravnik, ki bi mogel in hotel pravilno zdraviti bolno človeško družbo. Glavna zmota marksizma je, da jemlje za podlago svojega gospodarskega, družbenega in kulturnega programa materializem in ateizem /.../ Marksizem nadalje ne pozna nobenih človeških pravic in dolžnosti, ki bi bile zasidrane v človekovi naravi in božji volji. To se pravi, da odklanja naravni in božji zakon. Morale, ki bi bila zasidrana globoko v vesti, ne pozna.«⁶⁰ Zato seveda delavstvo »v komunizem – "znanstveno" in bolj politično povedano: v marksizem – ne (bo šlo)!«⁶¹

Pri vseh zapisih o komunizmu sem opazila, da so avtorji komunizem enačili z marksizmom, socializmom oziroma boljševizmom. Vse jim je pomenilo enako, saj je bil socializem nasprotje liberalizmu in individualizmu, nauk in poizkus s podžavljenjem gospodarstva urediti socialne in gospodarske razmere, nasprotje skrajnega individualizma, kjer je bila družba vse, posameznik pa nič. »Takšen je Marxov materialistični socializem ali marksizem, takšen tudi boljševizem; bolj ali manj je takšen tudi socializem socialne demokracije. To je socializem naše dobe in tudi po pomenu besede res socializem.«⁶² Vsi dijaki, ki so brali Ušeničnikovo Socialno vprašanje, so vedeli, da »besedi socializem in komunizem torej po pomenu nista dosti razločeni /.../ Socializem hoče izvesti prehod iz kapitalističnega gospodarstva v socialistično postopoma in mirnim potem, /.../ komunizem pa z nasilnimi sredstvi, z nasilnim prevratom ali revolucijo. Po svetovnem nazoru, po verskih in nravnih mislih pa se dosti ne ločita.« In dalje, da je »boljševizem Marxov komunizem z nekaterimi ruskimi posebnostmi«, med katerimi je »tudi ta, da je komunizem boljševikom kakor religija, ki jo z divjim ognjem branijo in širijo.«⁶³

⁵⁹ Drin, Ne pozabimo!, Slovenec, 16. januar 1941, št. 12 a, str. 1.

⁶⁰ Marksizem, Gorenjec, 1. september 1934, št. 31, str. 1.

⁶¹ Od komunistov, Gorenjec, 19. maj 1934, št. 16, str. 5. Primerjaj tudi Pavel Slapar, Razvoj in oblike modernega poganstva, Naša zvezda, 1937/38, 7, št. 8, str. 2–3.

⁶² Aleš Ušeničnik, Socialno, str. 52–55.

Da »komunizem sam ni drugega kakor svoje vrste religija« in da nas »njegove metode mestoma spominjajo na organizem verskih združb« se je velikokrat zapisalo piscem člankov v Slovincu, med njimi je o tem največ pisal dr. Ahčin.⁶⁴ »Boljševizem ima res tudi namen nadomestiti pravo vero,« je bil prepričan, saj »hoče v svoji totalitarnosti ustvariti za svojega črednega človeka poseben verski, ali bolje protiverski kult.«⁶⁵ V zvezi z boljševizmom kot vero je zanimiv podatek, da je že leta 1926 J. Šedivy v Slovincu zapisal, da je dal ruski boljševiški stranki Lenin »tudi nekak verski značaj.«⁶⁶ Pri Ahčinu in tudi pri drugih avtorjih se pogosto ponavlja Ušeničnikova razlaga o »še neki primesi«, ki jo je v Rusiji dobil materialistični socializem in postal boljševizem, saj ima ruski narod »izredno močno razvito nagnjenje za religioznost« in se je »kaj lahko dogodilo, da je v množini, ki v verskem pogledu ni bila dovolj trdno zgrajena, moglo komunistično prevrednotenje stvari, delo in služba za boljševiške ideale ustvariti nekako nadomestilo za pravo religijo.«⁶⁷ Zato mora seveda poslej krščanstvo »računati s strašnim tekmečem, oboroženim z vsemi silami zla, ki je trdno odločen, da uniči sleherno božjo sled in da s svojo fanatično religijo ubije in iztrebi krščansko religijo.«⁶⁸

»Boljševikom gre za uničenje svobode«, saj »hočejo uvesti neko drugo, še hujšo diktaturo, ki ji vsi služijo. Je to diktatura mamona, ki je gospodar, kateremu je vse podrejeno in je znak prisotnosti nad človekom vladajočega demona.«⁶⁹

Pričujoči zapis štejem med mnoge obtožbe komunizma – upravičene ali pretirane – s strani katoliških piscev, s katerimi so skušali ljudem odkriti »krinko« na obličju komunizma. Ni dvoma, da so se pisci pri tem posluževali zgleda Sovjetske zveze, kar je očitno tudi v zapisu, da »je vsak boljševizem strašna državna kasarna, v kateri brezprizivno deli komis in milost peščica lopovov.«⁷⁰ Obtožb poln je zlasti Ahčin, saj med njegovimi stavki najdemo tudi sledeče: »komunizem je naravni sovražnik razumništva, ker v gotovem smislu ni drugega kot fanatična verska sekta«⁷¹ ali »komunizmu, ki je danes glavni sovražnik katolicizma, gre v prvi vrsti za boj proti Bogu.«⁷²

⁶³ Prav tam, str. 72.

⁶⁴ Hobsbawm meni, da bi lahko danes trdili, da je bil marksističen socializem za svoje privrženice »strastna osebna zaobljuba, sistem upanja in vere, ki je imel nekaj značilnosti posvetne religije«. Glej Eric Hobsbawm, Čas, str. 382.

⁶⁵ Drin, Boljševizem kot svetovno nazor, Slovenec, 12. junij 1938, št. 133 a, str. 1.

⁶⁶ J. Šedivy, Položaj v boljševiški Rusiji, Slovenec, 25. avgust 1926, št. 192, str. 6.

⁶⁷ Drin, Boljševizem kot svetovni nazor, Slovenec, 12. junij 1938, št. 133 a, str. 1.

⁶⁸ Prav tam.

⁶⁹ Fronta Moskve, Straža v viharju, 26. november 1936, št. 9, str. 34.

⁷⁰ Za kaj gre?, Straža v viharju, 5. oktober 1939, št. 4, str. 13.

⁷¹ Drin, »Znanstvenost marksizma«, Slovenec, 23. julija 1938, št. 141 a, str. 1.

⁷² Drin, Za kaj gre, Slovenec, 15. november 1936, št. 264 a, str. 1.

V času Stalinovih političnih čistk se je v časopisju pojavilo novo poimenovanje komunizma, ki je postal »hunizem«, saj »ni pa ga bilo – in zgodovina ga ne pozna – močnejšega, zagrizenejšega in nevarnejšega zastopnika hunizma, kot je sodobni boljševizem /.../ Rusko ljudstvo je mnogo pretrpelo tekom svoje zgodovine od raznih mongolskih plenilcev ter razdejalcev. Nobenemu pa se ni posrečilo, da bi bil oplenil in osiromašil vse ljudstvo, kakor je to storil boljševizem /.../ Kamor stopi v Evropi boljševiško kopito, ovne in pogine kultura, prosveta, civilizacija«. ⁷³

Komunizem je bil tudi kriv za polom Francije na začetku druge svetovne vojne, saj »kako se je moglo zgoditi, da je Francija stopila v vojno z Nemčijo tako zelo nepripravljena«. »Tretja republika,« piše Ahčin, »se je zrušila, ker jo je izvotlila komunistična propaganda, ki je uživanje razglasila za najvišjo življenjsko vrednoto. Tretjo republiko so zastupile boljševiške ideje, ki jim je oblast v svoji slepoti pustila prosto pot«. ⁷⁴

Opazno je, da bolj, ko se bližamo svetovni vojni in je komunistična propaganda postajala vse močnejša, so tudi razlage o komunizmu in obtožbe postajale vedno bolj nestrpne. »Tisto, kar danes po svetu in pri nas imenujemo komunizem, to je navadna psihoza. To je tisto, kar se je posrečilo spretni in bogato plačani propagandi doseči s svojim rovarjenjem /.../ Toda prav zato, ker to sploh ni več idejni komunizem, marveč gola psihoza, vsekakor pa duhovna bolezen, prav zato pa je ta in tak komunizem največja nevarnost za ves svet, torej tudi za našo državo.« ⁷⁵

Zanimivo je tudi pisanje o evropskem komunizmu, ki je »postal predvsem družabno-nergaško izživljanje tako imenovanega levičarskega izobraženstva« in bil s tem »dobrodošlo kulturnobojno in cinično-nergaško nadomestilo za spuhteli liberalizem prejšnjega stoletja«. Straža v viharju ima ob takšnih navedbah ob začetku vojne v mislih predvsem »intelektualne ostanke breznarodnega boljševizma«, saj je bil »ta levičarski salonsko-kavarniški, revijalni boljševizem« ⁷⁶ močno prisoten na univerzi. Nekaj podobnega se je v političnih zapiskih zapisalo piscu v Slovincu, saj se mu je zdelo potrebno povedati, da so na čelu komunistične propagande na univerzi »tiste sorte študentje, kakršne so včasih imenovali frakarje«, kajti »to so namreč presiti gosposki scrkljanci, ki bi se zdaj radi šli revolucionarje, da bi morda kdaj postali komisarji ali vsaj komisarčiči«. ⁷⁷ Za tovrstni komunizem so v Slovincu, po prevodu

⁷³ Sodobni Atila, Slovenski gospodar, 16. september 1936, št. 38, str. 1.

⁷⁴ Drin, Vpliv komunizma, Slovenec, 8. september 1940, št. 206 a, str. 1.

⁷⁵ Ne komunizem, marveč komunistična psihoza!, Slovenec, 13. marca 1940, št. 60 a, str. 2.

⁷⁶ Budno na straži!, Straža v viharju, 21. september 1939, št. 2, str. 5.

⁷⁷ Komunistična propaganda na univerzi, Slovenec, 4. december 1940, št. 279 a, str. 2.

beograjskega časopisa Vreme, uvedli naziv »salonski komunizem«, ki naj bi bil »plod razvijane miselnosti, plod sitih, prenasajenih snobov«, ki so »rdeči samo po barvi svojih svilenih nočnih srajc«. ⁷⁸

Zelo pogosti pozivi so bili namenjeni »filokomunistom«, naj vendar že sprevidijo, da »marksistična teorija nikjer na svetu, tudi tam ne, kjer je v praktičnem življenju že uresničena, ni prinesla novega človeka in nove razlage njegove naloge« ⁷⁹, kajti »vse bo marksizem pozabil, kadar bo prišel na oblast, na proletariat in na njegovo bedo ter na njegove nade«. ⁸⁰ Boljševizmu, kadar pride na oblast, je prva točka programa, »barbarsko preganjanje vere«, ne pa socialne reforme, izboljšanje delavskih razmer ali pravice narodnih manjšin«, zaključuje pisec na podlagi vesti iz Mehike in Španije. ⁸¹

3. V BOJ PROTI KOMUNIZMU!

»Zato pa že takoj v prvih početkih napovemo komunizmu boj na celi črti in mobilizirajmo proti njemu vse svoje mlade, fantovske sile, da mu onemogočimo prodiranje med verno slovensko ljudstvo!« ⁸²

Boljševiška propaganda in komunistični nazor sta imela velik odmev na Slovenskem, posebno pri mladini, kar je povzročilo precejšnjo skrb med voditelji katoliškega tabora, saj so postajali komunisti »vedno bolj predrzni«, kar naj bi dokazovale »različne brošure, ki jih ponujajo, letaki, ki jih razširjajo«. ⁸³ Dejavnost in propaganda komunistov sta sodeč po odmevih narasli v začetku 30. let, kar je izzvalo močno reakcijo v katoliškem taboru.

Protikomunistično dejavnost v 30. letih sta med mladino vodila predvsem prof. Ernest Tomec in prof. Lambert Ehrlich. Prof. Tomec je začel v letu 1932 okrog sebe zbirati katoliške dijake in jih organizirati v »udarne« vrste Katoliške akcije. S »tiskano in ustno propagando« se je Tomcu posrečilo, da je katoliško mladino in izobražence prepričal o nevarnosti komunizma. Njegovi »mladci« so izdajali časopis Mi mladi borci, ki je bil jasno protikomunistično usmerjen. Tomec je v protikomunistični borbi zagovarjal načelo »podreti mostove«, kar naj bi pomenilo, da je bil zanj komunizem nevaren zlasti takrat, ko »si naredi most h

⁷⁸ »Salonski komunizem«, Slovenec, 26. september 1940, št. 221 a, str. 3.

⁷⁹ »Bilten« zoper komunizem, Slovenec, 28. junija 1940, št. 146 a, str. 2.

⁸⁰ Socializem – kadar je na oblasti, Slovenec, 28. oktober 1934, št. 246 a, str. 1.

⁸¹ Prva skrb boljševizma, Mi mladi borci, 16. oktober 1936, št. 5, str. 17.

⁸² (Janez Kopač), Poglejmo komunizem v njegovi pravi luči!, Kres, 1940, 11, št. 1, str. 28.

⁸³ Zavedimo se!, Mi mladi borci, 14. februar 1941, št. 23, str. 89.

katoličanom».⁸⁴ Prof. Ehrlich je deloval med študenti, ki jim je govoril na društvenih sestankih in zborovanjih. Iz začetnega kroga študentov se je izoblikovala skupina, ki je bila jedro protikomunistično usmerjenih študentov na univerzi. Člani te skupine so se imenovali stražarji, njihovo glasilo pa Straža v viharju, katerega ideološki svetovalec in vodnik je bil dr. Ehrlich. »Pojav stražarjev na univerzi je bil predvsem odziv na napredovanje komunizma na univerzi in v kulturnem življenju.«⁸⁵ Po mnenju bivšega Stražarja dr. Žebota je prof. Ehrlich s svojim »zgodnjim in vztrajnim opozarjanjem na zablodo in zlobo marksizma-leninizma-stalinizma« komunistični partiji preprečil, da bi po letu 1933 zavladata nad študentskimi društvi. »Imel je izreden čut za komunistične akcije, naj so bile še tako prikrite in utihotapljene. To je bilo edino področje, kjer je bil Ehrlich neizprosni in apriori kritik in sodnik.«⁸⁶ Dr. Žebot je prepričan, da sta bila nastanek Ehrlichovega kroga in revije Straža v viharju »odločilna dejavnika v uspešnem predvojnem razkrivanju in nasprotovanju stalinističnemu rovarjenju in varanju na univerzi, v revijah in založbah.«⁸⁷

Kljub temu da časovno močno komunistično propagando postavljamo predvsem v 30. leta, so mnogi katoliški veljaki in pisci videli nevarnost komunističnega prevrata že v začetku 20. let, še najbolj ob dogodkih na Zaloški. Že leta 1919 je na zborovanju zaupnikov V.L.S. dr. Janko Brejc zahteval, da se »zatre vsak pojav boljševizma že v kali«. Ker se je boljševizem že raznesel po deželi, sicer samo kot posamezni primeri, je videl Brejc dolžnost takratne nove vlade »z železno roko zadušiti vsako tako gibanje.«⁸⁸ Že leto poprej so – prvič na Slovenskem – boljševizem kot največjega sovražnika poleg Italije označili v Domoljubu.⁸⁹ Ker se je boljševizem pojavil tudi v Sloveniji, so pri tem listu menili, da »moramo spregovoriti tudi o tem v resno upoštevanje vsem, ki hočejo umeti sedanji veliki čas«, članku s tekstom pa dali naslov Boj boljševizmu.

Ko je zbor zaupnikov SLS v aprilu 1920 razpravljala o političnem položaju, so govorniki kritizirali socializem in komunizem, voditelj dr. Korošec pa je glede komunizma »izrekel zanimivo dalekovidno sodbo«, da »za edinega resnega nasprotnika, s katerim se moramo baviti, smatram s svojega stališča samo komunistično stranko /.../ Odločni smo, da se borimo tudi s to stranko«, kajti »boj prihodnosti, ki se bo resno bojeval med strankami, je samo boj

⁸⁴ Profesor Ernest Tomec, str. 6. Primerjaj tudi delo Anke Vidovič-Miklavčič, Mladina med nacionalizmom in katolicizmom.

⁸⁵ Rudolf Čuješ, Razmišljanje o medvojnih katoliških gibanjih, Stražar naših svetinj, Antigonish, 1992, str. 205.

⁸⁶ (Polde Klauž), Točke, Stražar naših, str. 243.

⁸⁷ Ciril Žebot, Neminljiva, str. 62–69. Primerjaj tudi že omenjeno delo Ane Vidovič-Miklavčič.

⁸⁸ Dr. Janko Brejc, O nalogah vlade, Slovenec, 17. januar 1919, št. 13, str. 1.

⁸⁹ Boj boljševizmu!, Domoljub, 12. december 1918, št. 50, str. 1.

med krščanskim socializmom in komunizmom.«⁹⁰ In dalje je novoizvoljeni načelnik stranke povedal: »Mi smo sprejeli boj z najnevarnejšo stranko, s takozvano komunistično stranko /.../ Zato udarimo, kadar je treba udariti, režimo, kadar je treba rezati, bijmo, kadar je treba biti – in zmaga bo naša, mora biti naša!«⁹¹

Zaradi Obznane in prepovedi komunistične stranke, ki je odšla v »podzemlje«, kamor ji je v času diktature sledila tudi SLS je napovedani boj v 20. letih in začetku 30. let potihnil. Politično dogajanje je oživel z delno obnovo parlamentarne demokracije po smrti kralja Aleksandra Karadjordjevića⁹², ko so postali govori o komunizmu in boju zoper njega s strani katoliških političnih voditeljev zelo pogosti, kar je zlasti opazno konec 30. let.

Pri propagiranju boja proti komunizmu je imel med slovenskimi politiki najvidnejšo vlogo voditelj SLS, dr. Korošec. Ob njegovi smrti je Straža v viharju objavila njegova vodila, poznana tudi pod imenom Hvarske točke, ki sta jih akademika Ciril Žebot in Franc Casar od voditelja dobila na Hvaru leta 1934, kjer se je Korošec nahajal v konfinaciji. Vodila naj bi pisal lastnoročno. Točke so bile nekakšno vodilo za nadaljnje delo stražarjev. V njih je Korošec obsodil »kapitalistični in komunistični gospodarski red« ter odklonil »totalitetno ureditev države, izoblikovano v komunizmu in fašizmu«.⁹³ Dr. Korošec je kot notranji minister v Stojadinovičevi vladi (junij 1935–december 1938) ob priliki proračunske razprave v narodni skupščini spomladi 1936, komunizem poleg pofizma označil za »poglavitnega nasprotnika«.⁹⁴ Proti »tej zablodeli miselnosti« oziroma »protidržavnemu elementu«, ki »svoje osti niti ne taji«, je dr. Korošec razvil program, pri katerem ni zadostovala borba le s silo, ker so »policijska sablja, sodni zapori« samo »trenutni in kratkotrajni ukrepi«. Namesto tega je potrebno »idejo postaviti proti ideji«.⁹⁵ Zato dr. Korošec v svojem novoletnem radijskem govoru ni »rohnel proti komunistom«, ampak je dejal, da »se mora v boj proti

⁹⁰ Zbor zaupnikov SLS, Slovenec, 8. april 1920, št. 79, str. 1. Primerjaj tudi Slovenec, str. 237 in tudi str. 4 v moji nalogi.

⁹¹ O Koroščevem delovanju proti komunistom glej tudi France Filipič, Dr. Anton Korošec in marksisti, Prispevki za novejšo zgodovino, 1991, 31, št. 1, str. 83–107.

⁹² Izraz »delna obnova parlamentarne demokracije« se mi zdi glede na tedanje politične razmere, v katerih je politični prostor obvladovala državna stranka JRZ – v njej je bila tudi SLS – najbolj primeren. Po Repetu je JRZ v Dravski banovini na volitvah leta 1938 dobila 78,6% glasov. Glej Božo Repe, Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja, Ljubljana, DZS, 1995, str. 105.

⁹³ Straža v viharju, 17. december 1940, št. 14, str. 53.

⁹⁴ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, Izgubljeni, str. 181.

⁹⁵ Prav tam, str. 184. Primerjaj tudi članek Naš notranji minister, Slovenec, 8. januarja 1937, št. 5 a, str. 1. Zanimivo je, da teksta v Ahčinovih spominih in v Slovencu nista najbolj v sozvočju. Tako Ahčin pravi, da je dr. Korošec »Opozoril...tudi takoj, da se zlasti proti komunizmu ne zadostuje boriti le s silo« (podčrtala J.R.) in dalje dobesedno navaja besede Korošca: »Napak bi bilo, če bi kdo mislil,...da se tak nasprotnik, kakor komunizem, lahko premaga samo s policijo, z zaporom, z obsodbami. Policijska sablja, sodni zapori, to so samo trenutni in kratkotrajni ukrepi. Idejo je treba postaviti ideji.« Zapis v Slovencu pa navaja, da je »komunizem...nazor, ki je naperjen proti vsaki urejeni družbi...Noben nazor pa še ni pregnan, pa naj bodo pregnani vsi njegovi posamezni pristaši, zato se notranje

komunistom spustiti cerkev, šola, časopisje, gledališče in družba, zlasti pa družina, vsi pa na plan!«. ⁹⁶ V poročilu notranjega ministrstva spomladi 1938 izvemo, da »vso pozornost oblasti v naši državi posvečajo komunistični propagandi« in temu, kako bi jo zatrle, kljub temu da »v tem trenutku naval komunistične propagande ni ravno največji«. Ministrstvo je obljubilo, da bodo tudi vnaprej »budno pazili, da stopimo na prste prevratniškim in destruktivnim elementom«. ⁹⁷ V avgustu 1938 je na Bledu potekal kongres Pax Romane, ki ga je v imenu predsednika vlade pozdravil dr. Korošec. Priliko je Korošec izrabil tudi zato, da je javno opozoril na »veliko krivico, katero delajo komunisti naši državi«, ker po svetu prikazujejo, kako se nekulturno postopa z njimi, saj »vse, kar se govori o trpljenju komunistov po naših ječah in zaporih, je velika neresnica in grda kleveta«, ker »mi v policijskih metodah ne posnemamo komunistov in čuvamo dostojanstvo človečanstva«. ⁹⁸ Ob taboru Zveze združenih delavcev junija 1939 v Ljubljani je Korošec v svojem govoru omenil, da »komunisti in socialisti nosijo zadnji čas tablice v sprevodih in trakove na prsih s patriotskim napisom: Branimo državo! A vsakdo ve, ki ni udarjen z duševno slepoto«, je pristavil, da »se to mora pravilno čitati: Branimo državo od strani drugorodnih komunistov!«. ⁹⁹

Ker se je dr. Korošec rad družil z akademiki iz skupine stražarjev, nas ne presenečajo objave njegovih besed v reviji Straža v viharju. Mnoge zapisane misli se nanašajo na komunizem in boj proti njemu. Tako je revija februarja 1940 na uvodnem mestu objavila Koroščev članek v zvezi z anketo Slovenske dijaške zveze o pojavljanju komunizma na posameznih srednjih šolah v Sloveniji. V njem je dr. Korošec ponovil misel »proti ideji je treba postaviti idejo«, kar je po njegovem uresničevala dijaška mladina in si je Slovenska dijaška zveza ob tem zaslužila »podporo ne samo šolskih, temveč vseh javnih oblasti in države nasploh«. ¹⁰⁰ Dr. Korošec je o komunizmu predaval tudi študentom, in sicer na študijskem dnevu 7. marca 1940 v dvorani Uniona. Straža v viharju je predavanje v celoti objavila, prav tako tudi Slovenec. ¹⁰¹ Po mnenju Korošca je še vedno bila potrebna »neizprosna borba proti vsem prevratnim programom: boj povsod in vselej proti največji sramoti naše dobe, proti

ministrstvo pod vodstvom dr. Korošca v boju proti komunizmu ne posluhuje sile (podčrtala J.R.), ampak hoče, da najprej ljudstvo premaga komunizem, potem bo notranje ministrstvo ljudstvo že branilo pred komunisti z zakoni«.

⁹⁶ Naš notranji minister, Slovenec, 8. januar 1937, št. 5 a, str. 1.

⁹⁷ Oblast bo še pozorna na komunizem, Slovenec, 3. marec 1938, št. 51 a, str. 2.

⁹⁸ Dr. Korošec mednarodnemu dijaštvu, Slovenec, 28. avgust 1938, št. 197 a, str. 1.

⁹⁹ Govor voditelja Slovencev, Slovenec, 6. junij 1939, št. 127 a, str. 1.

¹⁰⁰ Dr. Korošec slov. dijaški mladini o borbi proti komunizmu, Straža v viharju, 8. februar 1940, št. 19, str. 77. Članek je objavil tudi Slovenec, 11. februar 1940, št. 34, str. 2.

¹⁰¹ Dr. Korošec akademski mladini Sloveniji in Jugoslaviji, Straža v viharju, 14. marec 1940, št. 24–25, str. 97–98. Primerjaj Dr. A. Korošec slovenski mladini, Slovenec, 8. marec 1940, št. 56 a, str. 1 in Na stražo za naše ideale!, Slovenski gospodar, 13. marec 1940, št. 11, str. 2.

komunizmu«. Na izrečeno je govornik požel »dolgotrajen aplavz«. ¹⁰² Vendar je Korošec v sklepnem delu predavanja izrazil bojazen, da »so naši nasprotniki bolj nevarni, kakor mislimo«, kar dokazuje široko komunistično dejavnost in Koroščevo zavedanje razširjenosti komunistične dejavnosti v državi.

Boj proti komunizmu je bila ena njegovih najpomembnejših nalog, saj smo videli, da je ves čas opozarjal na komunistično nevarnost. In to že leta 1920! Veliko svoje energije je v ta boj vložil po letu 1935, ko je prevzel »zavidanja vredno mesto notranjega ministra«. ¹⁰³ Njegov program »idejo postaviti proti ideji« je na Slovenskem dobil veliko podpore in zaživel zlasti med mladimi, saj sta dve gibanji, stražarji in mladci, poznani po svojem protikomunizmu. Za Korošca je namreč obstajala velika razlika med mladino, ki je »naša«, in med mladino, ki »ni naša«. Sam Korošec je menil, da so za mladino, ki »ni naša«, stali razni starešine in cele organizacije, zelo pogosto ravno komunistične. Tik pred vojno se je izrazila njegova bojazen pred nevarnostjo komunizma, tudi v trditvi »vse Kerenskijeve figure so že na vidiku«. Nedvomno je bila Koroščeva podpora boju proti komunizmu zelo pomembna spodbuda temu boju na Slovenskem.

Ni pa bil dr. Korošec edini slovenski politik, ki je opozarjal na komunistično nevarnost in boj zoper to nevarnost. Tako je senator Smodej marca 1937 v senatu govoril o komunistični in boljševiški dejavnosti na področju prosvetne uprave in ob tem opozoril, da »so bila v preteklih letih na nekaterih ljudskih šolah v Sloveniji prava komunistična gnezda«. Po njegovem mnenju »v borbi proti temu valu« ni zadostovalo le delo notranjega ministrstva, ampak je ponovil Koroščevo misel, da je »proti ideji treba staviti idejo«. ¹⁰⁴

Ban dr. Natlačen je na zasedanju banskega sveta februarja 1940 v svojem poročilu o gospodarskem in kulturnem stanju slovenske banovine prav tako spregovoril o komunistični nevarnosti, za katero je menil, da je »najnevarnejša akcija«. Po njegovem mnenju se je v letu 1939 komunistično delovanje na Slovenskem okrepilo, saj »se komunisti več ne skrivajo v tajnih društvih in tajnem tisku, temveč /.../ nastopajo v formalnem oziru na povsem zakonit način«. Vse to je kazalo, »da bo treba v večji meri kot doslej komunizmu stopiti nasproti tudi z idejno borbo«, saj se »naša javnost te svoje dolžnosti mnogo premalo zaveda«. Skrb vzbujajoče za bana je bilo širjenje komunizma med srednješolsko mladino, saj »so srednješolci naravnost stopili v službo predstavnikov Kominterne, delajo po njihovih navodilih, lovijo pristaše«. Ban je napovedal, da čaka oblast – »vas, gospodje člani banskega

¹⁰² Dr. Korošec..., Straža v viharju, 14. marec 1940, št. 24–25, str. 97.

¹⁰³ Sicer to ni bilo prvič, ker je dr. Korošec v letu 1928 že opravljal funkcijo notranjega ministra.

¹⁰⁴ Senator Smodej o borbi proti komunizmu, Slovenec, 23. marec 1937, št. 67 a, str.1.

sveta« – in ljudi na Slovenskem v boju proti komunizmu še mnogo dela. »Če se ne bomo sami, vsak zase in vsi skupaj, uprli tej bolezni, nam bo izpodkopala zdravje, ki pa ga nam ne bo vrnil nihče več /.../ Pazite, kaj se godi v družini, v društvih, v javnosti, v šoli in uradih, v industrijskih delavnicah in v podzemnih rovih.«¹⁰⁵

Dijaki, ki so sodelovali v okrožnih tekmah Zveze fantovskih odsekov, so pri načelih o kapitalizmu in komunizmu morali znati odgovor na vprašanje: »Katere važne okrožnice sta izdala Leon XIII. in Pij XI.?« Odgovor: »Med skrajnostnima frontama kapitalizma in komunizma je pravilna krščanska socialna smer velikih papežev Leona XIII., ki je leta 1891. izdal okrožnico "Rerum novarum", in Pija XI., ki je leta 1931., izdal okrožnico "Quadragesimo anno", leta 1937 pa okrožnico "Divini Redemptoris". V teh okrožnicah sta papeža odločno obsodila kapitalizem in komunizem ter dala katoličanom jasne smernice, kako naj se socialno vprašanje pravilno reši.«¹⁰⁶ Ko govorimo o boju proti komunizmu, vsekakor ne smemo zanemariti vpliva omenjenih papeških okrožnic, zlasti zadnje, na katoliški tabor. Vsebino okrožnice Divini redemptoris sta poleg Slovenca izčrpno objavila Mi mladi borci in Straža v viharju.¹⁰⁷

Ker same okrožnice niso tema moje naloge, bi le na kratko predstavila njihov pomen za boj proti komunizmu.¹⁰⁸ Dejstvo je, da so omenjene okrožnice vplivale na katoliški tabor, še zlasti pri njihovem boju proti komunizmu. Lahko rečemo, da je zlasti Divini redemptoris predstavljala močan vzvod za protikomunistični boj, saj je bila vodilna misel okrožnice, ki jo je podčrtal prevajalec in pisec opomb dr. Aleš Ušeničnik, da je »komunizem največja nevarnost naše dobe«. »Papež komunizem iznova svečano obsoja, obsoja pa tudi vsako sodelovanje z njim.«¹⁰⁹ V katoliškem taboru so dejstva uporabili predvsem za obračunavanje s krščanskimi socialisti in idejo ljudske fronte, o kateri bo več govora v nadaljevanju naloge.¹¹⁰ »Komunizem je nekaj bistveno slabega, zato prav v nobeni reči ne bo z njim sodeloval, komur je mar krščanske kulture«, so papeževe besede, ki so imele odziv v pozivu: »Fantje, te besede

¹⁰⁵ Komunizem pri nas, Slovenec, 14. februar 1940, št. 36 a, str. 1.

¹⁰⁶ Tekmovalni red z vprašanji in odgovori, Ljubljana, 1940, str. 10.

¹⁰⁷ Glej Straža v viharju, april 1937 in Mi mladi borci, maj in junij 1937.

¹⁰⁸ O vplivu okrožnice Divini redemptoris na mladinsko gibanje primerjaj tudi že citirano delo Anke Vidovič-Miklavčič, zlasti II. del dela in sklepno besedo.

¹⁰⁹ Okrožnica Pija XI. Divini redemptoris o brezbožnem komunizmu, Ljubljana, 1937, str. 5.

¹¹⁰ »Obračunavanje« stranke SLS s krščanskimi socialisti sicer ni tema moje naloge, kljub temu da so se ti obračuni sicer prepletali z napadi na ljudsko fronto. O napadih katoliškega tabora na krščanske socialiste glej Janko Prunk, Anka Vidovič-Miklavčič, Španska državljanska vojna kot dejavnik diferenciacije političnega življenja v Sloveniji, v: Španska 1936-1939, Zagreb, 1986, str. 235-237. Glej tudi Janko Prunk, Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda, Ljubljana, 1977, zlasti poglavje Krščanski socialisti v ljudskofrontnem zbliževanju in razhajanju od leta 1935 do pomladi 1940.

papeževe so za nas resen opomin, ki si ga moramo vzeti k srcu! /.../ Zato /.../ napovejmo komunizmu boj na celi črti.«¹¹¹ Dejstvo je tudi, da sta Okrožnici Rerum novarum in Quadragesimo anno vplivali na nastanek krščanske socialne akcije na Slovenskem, s katero naj bi družbo in gospodarstvo preuredili, da bi bil »kapitalizem v zlem pomenu besede premagan, proletarstvo odpravljeno in vsem stanovom zagotovljena koliko mogoče resnična in stalna blaginja«.¹¹² Vodilni katoliški ideolog in idejni voditelj krščanske socialne akcije, tudi v smislu boja proti komunizmu, je bil dr. Aleš Ušeničnik.¹¹³ »Socialna misel je na pohodu,«¹¹⁴ je zapisal Slovenec že leta 1920 in leto dni kasneje opozarjal, da »kapitalistične sile ustvarjajo vse kaj drugega nego ugodno atmosfero za socialno pomirjenje«, kar bi moralo »tudi našim državnikom biti pred očmi, ko iščejo zdaj raznih lekov proti razrušiteljnemu delu komunizma«. Krščanska socialna akcija je spodbudila razmišljanje, da je »najboljši način pobijanja komunizma /.../ delo za odpravo moralnega in socialnega nereda«¹¹⁵ oziroma »goreča socialna delavnost katoličanov«.¹¹⁶ Pot katoličanom v boju proti komunizmu je papež nakazal tudi v okrožnici Divini Redemptoris, in sicer so bili med »pomočki in sredstvi« našteti: obnova krščanskega življenja, studij socialnih vprašanj, širjenje pravih socialnih načel, pozornost na taktiko komunistov ter molitev in pokora.¹¹⁷

Zavest o nevarnosti komunizma je sprožila načrte za »naše delo proti komunizmu.«¹¹⁸ Prva in glavna naj bi bila skrb za »izoblikovanje svojega katoliškega svetovnega nazora«, znanstveno in praktično z izvrševanjem verskih dolžnosti in vaj. Nadaljnja naloga je bila študiranje socialnega vprašanja, da se »zanimamo za probleme, ki stoje danes v središču življenja«, posebno še za razmere v Sovjetski zvezi. Veliko skrbi naj bi posvetili »izobrazbi naroda«, kar je izhajalo iz potreb krščanske socialne akcije, ki si je med bližnjimi cilji zadala skrb za ljudsko prosveto, da »se dvigne splošna in strokovna izobrazba delovnega ljudstva«.¹¹⁹ Po Ušeničniku naj bi splošna izobrazba dajala »ragled po svetu«, strokovna pa usposabljala za »stanovski poklic«. V ospredju krščanske socialne akcije pri ljudski vzgoji je bila skrb, da se »vzgoji rod krepke volje in resnobnega hotenja, ki bo zmožen ustvariti nov socialni red in bo zlasti zmožen ustvariti si v novem socialnem redu boljšo bodočnost«. Končni cilj krščanske

¹¹¹ (Janez Kopač), Poglejmo, Kres, 1940, 11, št.1, str. 28.

¹¹² Aleš Ušeničnik, Socialno, str. 116. Primerjaj Jožko Pirc, Aleš Ušeničnik in znamenja časov, Ljubljana, 1986.

¹¹³ Primerjaj že omenjeno delo Jožka Pirca.

¹¹⁴ Socializem na pohodu, Slovenec, 30. marec 1920, št. 72, str.1.

¹¹⁵ Do komunizma, Straža v viharju, 1. december 1938, št. 10, str. 38.

¹¹⁶ Katoliški dijak in komunizem, Mi mladi borci, 9. september 1938, št. 52, str. 205.

¹¹⁷ Okrožnica Pija XI., str. 61.

¹¹⁸ Nevarnost komunizma, Straža v viharju, 19. november 1936, št. 8, str. 30.

socialne akcije je bila obnova družine in države ter stanovska ureditev, v kateri je bil stan »skupnost ljudi istega poklica in istega socialnega opravila«¹²⁰, stanovi pa naj bi se organizirali v korporacije, na podlagi česar bi nastale stanovske ali korporativne države.¹²¹ Cilj stanovske ureditve je bil preseči obstoječe razredno nasprotstvo, ki je vladalo med kapitalom in delom.¹²² V praksi se je stanovska usmeritev kazala v živahnem delovanju Kmečke zveze, Mladinske kmečke zveze in od leta 1935 dalje tudi v delovanju Zveze združenih delavcev, ki je bila ustanovljena kot tekunica krščanskih socialistov.¹²³

Bolj ko je bila komunistična dejavnost močna, bolj so v časopisju opazni pozivi, da se »jim po načrtu /.../ postavimo nasproti«. ¹²⁴ Za to naj bi bilo potrebno »kar najintenzivnejše duhovno življenje, vsestranska ideološka zgradba, sistematično in kritično proučevanje marksističnih nauk in njihove taktike, /.../ posvečanje pažnje vsakemu poedincu in vzbujanje apostolske požrtvovalnosti in navdušenja za širjenje katoliških idej«, saj »naša pripravljenost mora biti vsestranska in na vseh področjih«.

Načrti za delo proti komunizmu so postali v drugi polovici 30. let bolj udarni in »nestrpni«.

V Domoljubu se jim je zdelo, da bi bilo vredno poiskati vzroke za navdušenje nad komunizmom. Pa vendar so o komunističnih prevratnikih ostala vprašanja »Kaj naj spričo tega storimo? Jih prepričujemo? Spreobračamo? Jim dokazujemo grdobijo morije in nesmisel komunizma? Prazno delo! /.../ Stojmo na straži! Sila se da premagati samo s silo. Ne s prijaznimi besedami /.../ Dobiti nas morajo torej pripravljene!«¹²⁵

Dr. Miha Krek je v knjižici, namenjeni katoliškemu dijaštvu, med »naše naloge« štel: najprej edinost, po kateri delajo vse sile po skupnem načrtu za skupen namen, disciplina, doslednost in brezpogojnost v mišljenju in življenju, vzgoja izbranih čet – elita, ki »očitno in junaško udeležuje in manifestira krščanska načela«, temeljito in sistematično šolanje, študiranje socialnega nauka katoliške Cerkve, organiziranje svetovne akcije katoličanov, molitev ter – »ker defenziva nikakor še ne zadošča, preidimo v napad!«¹²⁶

¹¹⁹ Aleš Ušeničnik, Socialno vprašanje, 2., predelana in dopolnjena izd., Ljubljana, Katoliška akcija, 1934, str. 117.

¹²⁰ Prav tam, str. 137.

¹²¹ Prav tam, str. 139.

¹²² Anka Vidovič–Miklavčič, Kratek oris korporativizma na Slovenskem 1929–1941, 1. del, Zgodovina v šoli, 9, 2000, št. 2, str. 18. V tem prispevku dr. Vidovič–Miklavčič ugotavlja, da »z današnje zgodovinske razdalje lahko vidimo, da so bile te daljnosežne zamisli bolj na utopičnih kot pa na stvarnih temeljih, četudi je navzoča misel, da je treba korporacijski red graditi iz konkretnih potreb in možnosti«.

¹²³ Anka Vidovič–Miklavčič, Kratek oris korporativizma na Slovenskem 1929–1941, 2. del, Zgodovina v šoli, 9, 2000, št. 3–4, str. 34–35.

¹²⁴ Srednješolska mladina in komunizem, Straža v viharju, 15. maj 1935, št. 18, str. 95.

¹²⁵ Kaj pa komunisti?, Domoljub, 10. december 1936, št. 50, str. 770.

¹²⁶ Dr. Miha Krek, Organizirano brezboštvo, Cerkev, boljše vize in zlo, Groblje, 1934, str. 57–61.

»Boj proti komunizmu je naša velika socialna dolžnost,« so zapisali Mi mladi borci, saj komunizem prinaša »razdejanje, ogenj in kri«. ¹²⁷ »Zato smo se dolžni proti njemu boriti z vsemi močmi« in dalje sledijo navodila »poučimo se o komunističnih lažeh in prevarah ter jih razkrinkavajmo, kjer je le mogoče. Razlagajmo zašlim tovarišem in vsem, ki pridemo z njimi v stik, kako nevaren in poguben je komunizem«. Gre torej zato, da »bomo toliko izšolani, toliko duhaprisotni, toliko iznajdljivi, toliko bisti, toliko odločni in toliko vztrajni, da bomo povsod in venomer znali opaziti pojave«, ki kažejo na komunistično ozadje. ¹²⁸ »Boj je treba zato nadaljevati proti komunizmu do iztrebljenja. V vseh odtenkih ga je treba izpodrezati, v temeljih ga podminirati. V tej smeri se gibljejo razne državne zveze, ta namen zasledujejo zakoni v ohrambo obstoječega reda, borijo se zato razne protiboljševiške propagande,« je bil poziv delavcem. ¹²⁹ V časopisju je polno podobnih »udarnih« navodil, ki so bila namenjena zlasti mladini, srednješolski in akademski, zato nas ne preseneča, da sta takšnih člankov polna predvsem Straža v viharju in Mi mladi borci. »Udariti moramo sovražnika v njegovi sredini – ne zato, da bi padel, ampak da ga onespособimo za motnje, da bomo mogli naprej« ¹³⁰ ali »Za nas je jasno, da bodo katoliški akademiki /.../ lahko postavili dobro organiziranemu in neumornemu komunizmu protiutež le, ako bodo razumeli, da je treba močno ojačiti skupno organizacijo« ¹³¹, kajti »s komunizmom ne opraviš z razumom, razlogi, dokazi«. ¹³² Kot odgovor na ljudske fronte se je pojavila ideja o nujni »protikomunistični fronti«, ki mora potekati vzporedno s socialno obnovitveno akcijo in ki naj bi se borila proti komunizmu predvsem v svetu idej. ¹³³ Osrednji cilj boja proti komunizmu so stražarji v letu 1940 videli v uničenju komunizma na srednjih šolah, kar je dobilo celo naziv »rakovina komunizma«. ¹³⁴ Borba proti komunizmu je postala tako »naša narodna dolžnost«, »nujna samoobramba vsakega naroda proti najnevarnejšem sovražniku današnjega časa« ¹³⁵, služenje narodu – »udariti po marksizmu je: služiti narodu« ¹³⁶ in celo vzrok za »notranjo fronto« ter poziv »za civilno mobilizacijo«. ¹³⁷ Zapis »med nami in med njimi sodelovanja, posnemanja in kompromisov ni. Naša organizacijska stavba je vsa iz drugega materiala in komunističnih

¹²⁷ Naše socialne dolžnosti, Mi mladi borci, 13. november 1936, št. 9, str. 34.

¹²⁸ Budno na straži!, Straža v viharju, 22. februar 1940, št. 21, str. 85.

¹²⁹ Marksizem – boljševizem pod klado!, Slovenski delavec, 3. december 1938, št. 48, str. 1.

¹³⁰ Katolicizem v bojno vrsto, Slovenec, 19. julij 1936, št. 163 a, str. 1.

¹³¹ Komunizem in akademska društva, Straža v viharju, 12. maj 1939, št. 35, str. 138.

¹³² Protikomunistična fronta je nujna, Straža v viharju, 29. oktober 1936, št. 5, str. 18.

¹³³ Prav tam.

¹³⁴ Komunizem na naših srednjih šolah, Straža v viharju, 1. februar 1940, št. 18, str. 73.

¹³⁵ Borba proti komunizmu – naša narodna dolžnost, Straža v viharju, 15. februar 1940, št. 20, str. 82. Navedena stališča stražarjev potrjujejo Hobsbawmovo trditev, da je bil boj med kapitalizmom in komunizmom »mednarodna ideološka državljanska vojna«, ko patriotizem še nikoli ni veljal manj. Primerjaj Hobsbawna, Čas, str. 137.

¹³⁶ Udariti po marksizmu je: služiti narodu, Slovenski delavec, 12. avgust 1939, št. 33, str. 1.

¹³⁷ Na notranji fronti, Straža v viharju, 2. maj 1940, št. 30, str. 123.

odpadkov vanjo vzdati ne moremo«¹³⁸ dobro ilustrira tedanje razpoloženje proti komunizmu. V tako »nevarnih časih« ne preseneča več poziv Slovenca, ki meni, da je »dolžnost vsakega zavednega Slovenca in Jugoslovana, da zapre povsod usta zločinskim in izdajalskim komunističnim agentom in jih prijavi oblastem, ki jih bodo vtaknile tja, kamor spadajo.«¹³⁹ V Domoljubu so že pred tem zapisali »Ko sem bil s komunisti vred zaprt v ječi – seveda vsak v svoji kletki – so se mi smilili /.../ Zdaj pa, ko vidimo, kaj v Španiji uganjajo, vidim, da je prav, da jih pri nas zapirajo.«¹⁴⁰

Eno izmed uspešnih sredstev za boj proti komunizmu, ki ga je omenil že papež v okrožnici Divini Redemptoris in so se ga v katoliškem taboru zelo posluževali – o tem govori pričujoča naloga –, je bil katoliški tisk, čigar naloga je bila »razlagati krščanska socialna načela; zavračati zmote in zablude komunizma; opozarjati na pretkano taktiko komunistov in odkrivati njih zvijačne metode ter pomagati, da se zajezi in onemogoči njih odkrita in skrivna propaganda«.¹⁴¹ Eno izmed navodil je bilo: »Veliko pomoč za /.../ obnovo krščanskih nravi mora dati katoliški tisk, ki naj najprej z raznoterim zanimivim čtivom ljudi privabi, jim potem vedno bolj pojasnjuje socialni nauk Cerkve, odkriva natančno in obširno nakane nasprotnikov, podaja proti njim orožje, ki se je že drugod najbolj izkazalo, predlaga, kako bi bilo mogoče preprečiti slepivo agitacijo komunistov, ki so z njo premamili že mnogo ljudi dobre vere«.¹⁴²

Med protikomunistično propagando, ki je zajela katoliški tisk, bi lahko šteli tudi knjige, ki so bile izdane v tem času in v negativni luči opisovale komunizem ter s tem bile same po sebi nekakšen glasnik o strahotah in napakah komunizma. V drugi polovici 30. let je izhajalo, po novicah sodeč, kar precej knjig s tovrstno vsebino. Katoliški časopisi so izide nekaterih najpomembnejših del pospremili z zelo naklonjenimi ocenami.

Knjigi češkega filozofa Rudolfa I. Malyja z naslovom *Križ nad Evropo – Revolucija XX. stoletja*, je Slovenec namenil celo stran in ob tem podrobno obnovil njeno vsebino. Pri tem se pisec ni imel namena »spuščati v kritični razbor zanimive knjige«, toda nekaj odlomkov ter klic avtorja mednarodnemu izobraženstvu po duhovni vzgoji »utegne zanimati tudi

¹³⁸ Marksizem – boljševizem, Slovenski delavec, 3. december 1938, št. 48, str. 1.

¹³⁹ V boj proti komunističnem hujskačem, Slovenec, 22. marec 1941, št. 67 a, str. 2.

¹⁴⁰ Kaj pa komunisti, Domoljub, 25. november 1936, št. 48, str. 738.

¹⁴¹ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 3.

¹⁴² Naloga katoliškega tiska, Mi mladi borci, 23. junij 1939, št. 41, str. 163.

slovenskega izobraženca, ki noče stati brez soudeležbe ob trenju dobe, ki obeta zopet postaviti križ nad Evropo.«¹⁴³

Velikega zanimanja je bila deležna knjiga *Vrnitev iz Sovjetske Rusije*, ki jo je napisal znani francoski pisatelj A. Gide, ki je v »resnih letih« doživel »nenadni obrat iz skrajnega individualizma v komunistično revolucionarnost«. Gide si je Sovjetsko Rusijo ogledal od blizu in ob tem doživel veliko razočaranje. Svoje vtise in razočaranje je opisal v omenjeni knjigi, ki je bila zaradi njegovega idealizma in vere v Sovjetsko zvezo, po mnenju Slovencev »dragocenejša, tem bolj prepričljiva in tem bolj tragična«. ¹⁴⁴ Nekako lahko občutimo občudovanje, ki ga pisec vrstic v Slovincu namenja pisatelju, saj »niti to veliko razočaranje nad Rusijo in nad komunizmom /.../ ni moglo zavreti, da ne bi (Gide) napisal svojih ugotovitev in spoznanj /.../ Toda Vrnitev iz Sovjetske Rusije ima za mislečega človeka prav zato tako veliko vrednost, ker je ni pisal fašistični agitator, marveč razočaran vernik, ki je zaradi svojih spoznanj veliko trpel.« Andre Gide je kot odgovor na napade komunistov zaradi objave svojega dela *Vrnitev iz Sovjetske Rusije* izdal še eno knjigo na isto temo. Posamezne prevedene odlomke, sicer brez posebnega komentarja, je objavila revija *Mi mladi borci*. ¹⁴⁵ Podana je bila le kratka obnova vsebine z naslednjimi besedami: »V tej knjigi najprej obdolži odgovorne voditelje komunizma, da vedoma in hote zavajajo ter na najogabnejše načine izkoriščajo delavske mase. Nato roti francoske in tudi ruske delavce, naj slednjič že odpro oči.«

Sredi junija 1938 so *Mi mladi borci* predstavili knjigo, ki »nam nudi trdna in zanesljiva načela o stališču katoličana do komunizma /.../ Po obsegu majhna, a po vsebini tako važna in odločilna knjiga je in mora biti vodilo za katoličana v vprašanjih komunizma in španske vojne«, saj »knjiga osvetljuje in rešuje mnogo vprašanj, ki so menda še danes pri mnogih nejasna, zlasti vprašanja upora španskih katoličanov proti vladi ljudske fronte ter vprašanje uporabljanja oborožene sile proti komunizmu«. ¹⁴⁶

Ob izidu dela *O komunizmu in komunistični Rusiji*, ki ga je napisal Franc Erjavec, je uvodničar v Slovincu zapisal sledeče: »Erjavčev "Komunizem" pomeni važno dejanje v kulturnem življenju našega naroda, ker bo veliko doprinesel k politični in socialni izobrazbi in orientaciji našega ljudstva pa vseh, ki se prizadevajo za njegovo krščansko in narodno omiko.« Pisatelj se je potrudil za »čim večjo objektivnost in jo je tudi dosegel«, s čimer pri

¹⁴³ Križ nad Evropo, Slovenec, priloga, 11. april 1936, št. 85 a, str. 2.

¹⁴⁴ Andre Gide, *Vrnitev iz Sovjetske Rusije*, Slovenec, 2. februar 1937, št. 26 a, str. 5. Odlomki so izhajali v podlistku v trinajstih nadaljevanjih.

¹⁴⁵ »Oči se vam bodo odprle...«, *Mi mladi borci*, 1. oktober 1937, št. 3, str. 11.

¹⁴⁶ P. M. Cordovani, *Appunti sul comunismo*, *Mi mladi borci*, 3. junija 1938, št. 38, str. 149.

bralcih »pravilna sodba o komunističnem družabnem redu in njegovih podlagah ne bo težka«. Največje vrednosti v delu je po mnenju pisca »poudarek, ki ga pisatelj povsod polaga pri presoji komunističnega državnega ustroja na pomanjkanje in načelno zatiranje vsake svobode, najsi bo na političnem polju ali pa v duhovnem življenju«. ¹⁴⁷

Gotovo je od slovenskih izdaj največ pozornosti in naklonjenosti pritegnila knjiga dr. Ahčina – *Komunizem: največja nevarnost naše dobe*, ki jo večkrat omenjam tudi v svoji nalogi. »Dr. Ahčin je pristopil k pisanju te svoje sintetične knjige o komunizmu s predpripravo enega desetletja ne kot demagog in ljudski tribun, temveč kot znanstvenik, ki je s svojim publicističnim delom dosegel z veliko lahkoto izražanja preprost slog, da zna povedati tudi najtežje stvari s preprostimi besedami,« je pisalo v Slovincu. Komentator je svoj tekst zaključil z ugotovitvijo, da ob tej knjižici »pač ne bo nobenega, ki bi se ne hotel stvarno poučiti o osnovah komunizma in njega zmotah ter si hotel preskrbeti tudi orožje v boju s tem največjim sovražnikom krščanske kulture«. ¹⁴⁸ Revija *Mi mladi borci* je bila knjige zelo vesela, saj je v njej »obširna in težka snov obdelana na kratko, a jasno in umljivo /.../ Pripravna je zlasti za predavanja po vseh naših mladinskih organizacijah.« Ob koncu pisec zaključuje z upanjem, da »bo ta knjiga mnoge privedla do spoznanja, da je komunizem zares največja nevarnost naše dobe.« ¹⁴⁹ Da je delo »v zanimivem in lahko razumljivem slogu povedalo vse, kar je danes v komunizmu aktualnega«, so se strinjali tudi v Straži v viharju in toplo priporočili »izvrstno pisano delo dr. Ahčina /.../ vsem, predvsem pa še izobraženstvu ne samo v branje, ampak v temeljit študij«. ¹⁵⁰ »S to knjigo sta pisatelj dr. Ahčin in založnica naša Zveza fantovskih odsekov vestno in v polni meri izpolnili svojo dolžnost v skupnem boju, ki ga je prav v teh dneh začela katoliška akcija na Slovenskem proti komunizmu,« je pisalo v Kresu z zaključkom, da bo zaradi nizke cene »mogel prav vsak naš fant, tudi oni iz kmečkega in delavskega stanu kupiti knjigo in se poučiti o največji nevarnosti naše dobe«. ¹⁵¹

Leta 1940 je v brošuri izšla »protikomunistična knjiga«, po resničnih dogodkih napisana »povest o trpljenju ukrajinskega ljudstva pod boljševiki takoj po revoluciji« ukrajinskega pravoslavnega vojaškega duhovnika Aleksija Pelipenka, ki je leto poprej zelo uspešno izhajala v sedeminštiridesetih nadaljevanjih v podlistku v Slovincu. ¹⁵² »Kakor je vsa napisana proti boljševikom, vendar le tendenca ne izstopa v preveč surovi in neobdelani obliki /.../, vpliva povest s svojo umetniško močjo ter s svojim močnim realizmom«, zato je bil pisec teh

¹⁴⁷ Ruski eksperiment, Slovenec, 22. maj 1937, št. 114a, str. 1.

¹⁴⁸ I. Ahčin: Komunizem, Slovenec, 23. december 1939, št. 293, str. 8.

¹⁴⁹ Komunizem - največja nevarnost naše dobe, *Mi mladi borci*, 29. december 1939, št. 16, str. 63.

¹⁵⁰ Dr. Ivan Ahčin: Komunizem, največja nevarnost naše dobe, *Straža v viharju*, 18. januar 1940, št. 16, str. 68.

¹⁵¹ Nove knjige, *Kres*, 1940, 11, št. 11, str. 23.

vrstic prepričan, da »taka brošura more storiti več za okrepitev boja proti komunizmu, kakor pa še toliko neživljenjskih brošur«. Uspeh naj bi bil viden že v tem, da »se ljudje kar tepo za to povest, ki je v nekaterih krajih že težko dostopna, dasi je izšla v veliki nakladi«. ¹⁵³ Vsebina knjige je bila predstavljena tudi v reviji *Mi mladi borci*. ¹⁵⁴

V novembru 1940 pa je bilo v reviji *Mi mladi borci* objavljenih več odlomkov iz slovenske izdaje »važnega dela« *Rdeče mreže*, ki ga je izdal antimarksistični odbor v Ženevi in v katerem so bila objavljena pričevanja o razmerah v Sovjetski zvezi. Šlo je za tista pričevanja, ki so podobo Sovjetske zveze prikazovala v najbolj črni luči. ¹⁵⁵

Povzetek

O komunizmu v Sloveniji v času med obema vojnama lahko zaključimo, da je bil bolj kot v organizirani legalni stranki prisoten v močni propagandi. Komunizem je bil prikrito prisoten povsod: na univerzi, v srednjih šolah, po predmestju in industrijskih središčih, »lotil« se je že tudi slovenske vasi. »V naši literaturi ga najdemo, v slovenskih revijah in časopisju ga zasledimo, kako previdno, ker se pač boji cenzorjevih škarij, pa vendar vztrajno in dosledno daje in hrani slovensko javnost z majhnimi dozami strupa, da jih na večje količine pripravi«. ¹⁵⁶ Nasploh je bil tisk zelo močno orodje komunistov, česar so se zavedali v katoliškem taboru, saj so zanje bile oblike »boljševističnega specialnega tiska nepregledne«. Spoznanje, da je lahko tisk uspešno protiorožje, je bilo zelo hitro prisotno v katoliškem taboru, zato nas ne preseneča »poplava« člankov in literature s protikomunistično vsebino. V časniku *Slovenec* je bilo protikomunistično pisanje ves čas zelo opazno. Njegova protikomunistična usmerjenost je postala še bolj vidna, ko je 1929 glavno uredništvo prevzel dr. Ivan Ahčin in zaradi diktature »list ni mogel objavljati ničesar, kar bi bilo v oporo belgrajski diktaturi in naraščajoči vsiljivosti jugoslovanstva«. ¹⁵⁷ Zaradi vrivanja komunistov v katoliška društva in organizacije, se je katoliškega tabora polastil strah, ki je bil toliko večji, kolikor so bili komunisti sicer nevidni, a povsod prisotni. Začela se je borba, ki je postala v drugi polovici 30. let precej silovita »nujna samoobramba vsakega naroda« in je od Slovencev terjala izbor med »križem ali snopom«, kajti komunisti, »stari grabežljivi volkovi«, so se

¹⁵² Primerjaj *Pogledi na Sovjetsko zvezo*, str. 15 – 16.

¹⁵³ Pelipenko: *Ukrajina joka...*, *Slovenec*, 4. april 1940, št. 76 a, str. 8.

¹⁵⁴ *Ukrajina joka*, *Mi mladi borci*, 1. marec 1940, št. 25, str. 100.

¹⁵⁵ »Rdeče mreže«, *Mi mladi borci*, 1. november 1940, št. 8, str. 31, in Iz publikacije »Rdeče mreže«, *Mi mladi borci*, 15. november 1940, št. 10, str. 39.

¹⁵⁶ *Stražimo dom slovenski!*, *Straža v viharju*, 11. december 1936, št. 11, str. 41.

¹⁵⁷ Ruda Jurčec, *Skozi luči in sence*, III, Buenos Aires, 1969, str. 117.

vedno znova »oblekli v nove ovčje kožuhe«. Komunistom se je očitalo, da so ljudi pridobivali z »varljivimi obljubami« in »pod pretvezo«, da hočejo izboljšati položaj delavcev, v resnici pa so le zakrivali svoje prave cilje. Po Hobsbawnu povzemam poimenovanje te borbe »ideološka državljanska vojna«. Del te borbe je bila vsekakor tudi »propagandna vojna«, ki je zaposlovala vse katoliško časopisje in se je proti koncu 30. let stopnjevala. Če beremo vse te članke v Slovincu in drugih časnikih, Straži v viharju ter reviji Mi mladi borci in če smo pozorni samo na poimenovanja komunistov, na primer »komunistični krti, sovražniki, miazmi satanizma, lopovi«, dobimo vtis, da so bili komunisti najslabše, kar se je v tedanji družbi sploh lahko zgodilo.

Pisci katoliškega tabora so bili prepričani, da ljudje komunizma ne poznajo in so žrtve komunistične propagande, zato so vlogo katoliškega tiska videli – tudi po navodilih papeža v okrožnici Divini redemptoris – v »trganju krinke z obraza komunizma«.

Lahko ugotovimo, da je bila močna protikomunistična propaganda, ki je popolnoma zaposlovala sile katoliškega tiska, del boja proti komunizmu. »Zadušiti vsako tako gibanje,« je bilo geslo že od konca drugega desetletja, ko so se Slovenci prvič srečali s komunizmom iz oči v oči. Boj proti komunizmu je ob podpori katoliškega tiska in mladinskih organizacij vodila vodilna slovenska politična stranka, SLS z voditeljem dr. Korošcem, katerega cilj je bil »idejo postaviti proti ideji«. V drugi polovici 30. let postajajo pozivi na boj zelo udarni in pozivajo »v napad«, pri čemer pripisujejo katoliškemu tisku pomembno vlogo, saj naj bi veljal za eno izmed uspešnih sredstev za boj proti komunizmu.

Po drugi strani pa je protikomunistična propaganda vplivala tudi na izobraževanje katoličanov, njihov seznanjanje z naukom Cerkve in drugimi »vprašanji znanstvenega in praktičnega življenja«.

II. NAŠI NOTRANJI SOVRAŽNIKI

V napadih na komunizem se v obdobju med obema vojnama, posebno pa še v poznih 30. letih, pojavljajo trditve, da je potrebna borba proti »našim notranjim katoliškim, narodnim in državnim sovražnikom«, med katere je dr. Korošec v svojem novoletnem govoru leta 1940 prišteval »komuniste, framasone in tujce«.¹ K tem nasprotnikom so šteli tudi kapitalizem oziroma liberalizem, kajti »individualizem je rodil gospodarski liberalizem, gospodarski liberalizem je rodil kapitalizem, kapitalizem pa pomeni za delovne stanove bedo in gorje«.² Nasprotniki katoliškega tabora so pomenili »antipod pravi resnici« katoliškega tabora in so predvsem služili za legitimacijo ideologije političnega katolicizma na Slovenskem. Pri tem gre za »zarote« različnih družbenih skupin kot verskih manjšin, rasnih skupin, ljudi z drugačnim svetovnim nazorom, kar naj bi služilo za »legitimacijo ideologije«.³ Tako pisanje ni značilno samo za Slovenijo, ampak je proizvod »splošnega procesa sekularizacije« v Evropi, ki se je začela že z renesanso in razsvetljenstvom in naj bi po mnenju katoliških krogov pripeljala do anarhije in revolucije. Tak strah pred revolucijo je soustvarjal psihozo zarote tajnih združb liberalcev, framasonov, Židov.⁴ Pregled po časopisju kaže na množico člankov, ki se ukvarjajo z omenjenimi skupinami. Vsi ti članki naj bi predstavljali »pravzaprav element, ki omogoča političnemu katolicizmu diskurz z realnim življenjem. Če npr. stanovski družbeni model v posameznih državah (še) ne deluje, so za to krive prav take zarotniške združbe.«⁵

V protikomunističnem boju, ki je tema naloge, so omenjene združbe postale zaveznice komunizma, kar še zlasti velja za antisemitizem, ki ga je že Krek uporabljal kot antikomunizem/antisocializem, Ušeničnik pa kot antiliberalizem/antikapitalizem.⁶

¹ Budno na straži!, Straža v viahrju, 22. februar 1940, št. 21, str. 85.

² Aleš Ušeničnik, Oris socialnega vprašanja, Ljubljana, 1938, str. 37.

³ Egon Pelikan, Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem (magistrska naloga), Ljubljana, 1994, str. 139.

⁴ Prav tam.

⁵ Prav tam, str. 141.

1. KOMUNISTI IN BURŽUJI V SKUPNI FRONTI

»Sv. oče pravi, da je boljševizmu pripravljaj pot liberalizem, na eni strani s krivičnostjo v gospodarstvu, na drugi strani pa z bojem proti Cerkvi v kulturnem življenju.«⁷

Liberalizem je bil po pisanju katoliških piscev glavni krivec za pojav komunizma, pa ne samo to, postal je tudi partner komunistov, saj »svetovnonazorsko med obema taboroma ne bo bistvene razlike, ker sta oba materialistična«.⁸ Gre torej za dva »v jedru bolna sistema, kateri vsak pri drugem išče, česar mu manjka: meščanstvo socialnosti in socializem organskega priključka k družbi«. Skratka, »komunizem in gospodarski liberalizem izvirata iz istega začetnega greha – materializma – in delujeta po istem načrtu. Razlika je samo v tem, da je interes posameznika, ki je veljal v kapitalizmu za najvišji zakon, v komunizmu monopolizirala država, ki je postala po odpravi zasebne lastnine edina proizvajalka.«⁹

Obsodbe na račun povezovanja socialistov/komunistov z liberalci/kapitalisti so bile večna stalnica v katoliškem tisku. Pisci v 20. letih so ves čas poudarjali, da so socialistične stranke, ki so po vojni »prišle na krmilo« (sprva so bile mišljene predvsem socialdemokratske, nato socialistične stranke) na svoje zahteve pozabile in da je bilo v njihovem programu »preveč šlagerja« za delavstvo.¹⁰ Tako se je zdelo piscu v Slovincu leta 1921 »čisto naravno«, da »kakor hitro /.../ se kateremukoli iz teh zmateraliziranih socialistov posreči zavzeti kako dobičkanosno kapitalistično korito, postane sam po vsem mišljenju in delovanju pristen kapitalist«.¹¹ Zanimiva je primerjava z Ahčinovim uvodnikom dvanajst let kasneje, v katerem Ahčin pravi, da so se »mali bogovi« učili pri bogatih in izobražencih, ki so bili »prvi ljubimci in zagovorniki« materializma ter korak naravnavali po njihovih stopinjah, kakor hitro so prišli do moči, vpliva in denarja.¹² Takšni napadi so se stopnjevali zlasti v času okoli volitev, ko se je v Ljubljani 1923 oblikovalo »žolto-rdeče prijateljstvo« med zastopniki kapitalizma in enim delom komunistov. V prvi polovici 20. let so tako pisci »rdečim voditeljem« očitali, da je po njihovi krivdi delavstvo bilo trdno in varno »vkovano v kapitalistične verige« in da se je položaj delavstva znatno poslabšal. »Sedaj si ležijo rdeči in žolti voditelji v pravem bratskem

⁶ Prav tam, str. 184.

⁷ Slovenska mladina te poslušaj!, Mi mladi borci, 9. april 1937, št. 30, str. 121.

⁸ Drin, Socializem in meščanstvo, Slovenec, 27. januar 1939, št. 22 a, str. 1.

⁹ Vsemoč komunistične države, Straža v viharju, 24. marec 1938, št. 21, str. 83.

¹⁰ Socialistična partija Jugoslavije, Slovenec, 28. december 1921, št. 294, str. 1.

¹¹ Prav tam.

¹² Dol z materializmom, Slovenec, 29. december 1933, št. 295 a, str. 1.

objemu,« je zaključil pisec v Slovincu¹³ in v Ljubljani je obstajala celo »demoburžujka-socialistična-komunistična zveza,« zaradi katere »mora biti prijatelje delavskega gibanja groza«. ¹⁴

Članki v tisku v 30. letih so se spremenili, saj so postali napadalnejši in so napadali mlačnost liberalcev ob širjenju komunizma in celo njihovo naklonjenost gibanju. Tako je Ahčin obžaloval, da »pri nas v Jugoslaviji in zlasti v Sloveniji borba (proti komunizmu) pri ljudeh, ki se prištevajo k tako zvanem absolutnem nacionalizmu ne najde tiste opore, kakor bi bilo potrebno«. Celó nasprotno, »ko prebiramo njih časopisje, ni težko odkriti prikrito in neprikrto ljubimkanje z boljševizmom, ker menda v svoji strastni zaslepljenosti mislijo, da jim bodo komunisti in drugi prevratni elementi pomagali zrušiti klerikalizem v državi«. ¹⁵

Saj vendar »boljševiške brezbožniške organizacije delujejo roko v roki z evropskim svobodomiselstvom, ki je pravcat parazit na krščanski kulturi«. ¹⁶ »Svobodomiselstvo in komunizem v mednarodnem svetu« sta se združila, ker »sta spoznala, da sta si tako lepo podobna in da nima pomena, da bi se vsak zase ukvarjala ali si celo nasprotovala«. ¹⁷ Vendar je šla zadeva v Sloveniji drugačno pot, saj se tu komunizmu ali marksizmu »ni zdelo vredno bratiti se s svobodomiselstvom /.../ in ga je brez vsakega spoštovanja pregazil« in prevzel njegova društva. Tako si stojita nasproti dva tabora, meni pisec, »katoliški in poganski (ali je to marksistični zmagovalec, ali po marksizmu pomlajeno svobodomiselstvo, je pač vseeno« (podčrtala J.R.), ki potrebuje reveže »za glasove in oderuško visoko članarino«. ¹⁸ In tako v letu 1936 pridemo do trditve, da »v ozadju sovjetske revolucije, v ozadju španskih grozot, v ozadju mehikanskih preganjanj, v ozadju nemških pohodov in končno tudi v ozadju vse te organizirane gonje proti vsemu verskemu življenju med nami, sedi /.../ pisana družba komunističnih ideologov in zakrknjenih kapitalističnih krvososov, ki je ljudske množice nahujškala in jih hujska z vsemi bogatimi sredstvi, s katerimi razopolaga«. ¹⁹

Slovenec je pogosto očital liberalcem oziroma »Jugoslovenom«, da njihova obramba pred komunizmom ni »izdatna«. Vzrok naj bi bilo »notranje sorodstvo« med liberalizmom in komunizmom v zelo važni točki, v vprašanju kulturnega boja. »Tako se Jugosloveni in komunisti sicer med seboj sovražijo in menda še malo zalezujejo, kadar pa ta ali oni zavpije

¹³ Žolto-rdeče prijateljstvo, Slovenec, 6. december 1923, št. 276, str. 1.

¹⁴ Demo-komunistični režim, Slovenec, 25. februar 1928, št. 47, str. 1.

¹⁵ Drin, Vsem, ki so dobre volje, Slovenec, 24. marec 1937, št. 68 a, str. 1.

¹⁶ Drin, Nova polnost časov, Slovenec, 6. januar 1935, št. 5 a, str. 1.

¹⁷ Samo še dva tabora!, Slovenec, 15. november 1935, št. 263 a, str. 1.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Ločilo duhov, Slovenec, 23. februar 1936, št. 45 a, str. 1.

»dol Vatikan«, pa poprimejo vsi in razlika na mah izgine.²⁰ Tisk liberalcev je po mnenju Slovence ves čas »dosledno podpiral (komunistično) brezboštvo« in »pel na svoji zadnji strani /.../ svojo trikratno alelujo vsakemu kulturnemu, gospodarskemu in socialnemu napredku sovjetske Unije«.²¹

Komunisti po Ahčinovem mnenju »niso nikdar štedili ne s trdom ne z denarjem«, da bi v svoj krog pritegnili tudi inteligenco. »Ta plitki meščanski liberalizem« se je namreč idejno, kulturno, politično, gospodarsko in socialno izčrpal, zato je moral najti nove temelje, pri čemer pa je »čutil, da mu je brezbožen komunizem bližji kakor krščanstvo«, kar naj bi še zlasti veljalo za slovenske razmere.²² »Mlajše vrste iz JNS itak prehajajo v komunizem, ozir. komunizem v Sloveniji se v glavnem rekrutira iz polmeščanske, jenesarske polinteligence. Že davno ni nobena skrivnost, da so nacionalistične organizacije in ustanove v Sloveniji skrivališča in kotišča marksizma, ozir. komunizma«²³ je bilo dodatno pojasnilo o povezavi komunizma in liberalizma v Sloveniji.

Skupna fronta (mišljena je ljudska fronta v 30. letih), v kateri »si komunisti in buržuij bratsko delijo vloge«, bo predstavljena v posebnem poglavju.

2. FRAMASON IN KOMUNIST – BRATU BRAT

»Zato je loža, ki je z bistrim očesom motrila pohod velikih mas v javnost, opustila svojo vzvišeno in elitno pozo ter se združila s komunisti.«²⁴

Skupaj z liberalci in obtožbami na njihov račun se v katoliškem tisku pojavljajo tudi framasoni oziroma prostozidarji, kajti »vsi veliki dogodki poveljne dobe, revolucije, ki so popolnoma spremenile stanje in obraz mnogih držav, vse imajo svojo predzgodovino in svoje začetke v osrčju tajnih združb, ki jih javnost prav malo, navadno pa nič ne pozna /.../ Mislimo tukaj na framasonerijo.«²⁵ In dalje, »že dogodki ob španski revoluciji, še mnogo bolj pa v porevolucionarni dobi so pokazali, da se masonerija pripravlja, da napiše na svoja bandera bolj udarna in bolj revolucionarna gesla /.../ Večen refren framasonskih lož že od nekdaj je, da je treba Cerkev uničiti, vzeti ji predvsem vpliv na javno življenje«. In sledi logičen zaključek,

²⁰ »Jugoslovenci« in komunizem, Slovenec, 17. oktober 1937, št. 239, str. 2.

²¹ »Jutro« za krščanski kulturni in socialni red, Slovenec, 4. december 1937, št. 278 a, str. 2.

²² Inteligenca in komunizem, Slovenec, 20. september 1936, št. 216 a, str. 1.

²³ Zveza med fašisti in marksisti, Slovenec, 22. november 1938, št. 269 a, str. 2.

²⁴ Loža in komunisti, Straža v viharju, 1. december 1934, št. 4, str. 14.

²⁵ Drin, Šestilo in kladivo, Slovenec, 6. november 1934, št. 252 a, str. 1.

da se v »gledanju na življenje in svet masonska miselnost popolnoma krije z ideologijo marksizma«. »Masonerija in marksizem sta idejna zaveznika«, vendar pa je postalo njuno zavezništvo tudi že »stvarna resničnost, zlasti odkar se masonerija /.../ tudi taktično prilagoduje miselnosti, ali če hočete tehniki maksistične borbe /.../ Ponekod je opazovati že zelo srečno in pristrčno sodelovanje med brati masoni in sodrugi marksisti«. ²⁶ Beseda ponekod se je v letu 1934 nanašala na Španijo, Mehiko in Francijo. V Franciji se je boljševistični revolucionar Trocki udomačil z »dovoljenjem framasonskega brata Chautempsa, ki je bil takrat notranji minister Francije«. ²⁷ V Španiji je imela nova ustava 1931 »dokaz licemerstva lažiliberalnega režima framasonske sekte« z določilom o odvzemu privatne lastnine brez odškodnine, če to sklene parlament. »Edini namen je bil oropati katoliško vero in Cerkev« in smo že dobili »jasno sliko« o tem, kaj framasonski sektanti v Španiji s svojo svobodoljubno ustavo nameravajo: uničiti svobodo Cerkve. ²⁸ In oktobrska revolucija v Španiji 1934 »ni bil slučajen, nagoni izbruh razburjenih pocesnih množic, ampak skrbno pripravljen in do zadnjih potankosti premišljen upor komunističnih množic pod tajnim vodstvom lože«. Pa tudi v Mehiki se je »loža, kateri pripadajo veleposestniki, združila s socialisti, da zatre Cerkev, ki je edina zaščitnica revnega ljudstva«, kajti »Veliki Orient« je v Parizu sklenil kompromis ali sporazum z Moskvo: Trocki je lahko v senci lože mirno razvijal obširno komunistično propagando iz Fontainebleauja; Litvinov, emisar Moskve, pa sedi danes po zaslugi lože na foteljih Društva narodov. ²⁹ »V sovjetski Rusiji se obnavlja prostozidarstvo!« je objavil Kres in ob tem pristavil, da je celo Karel Radek veliki mojster boljševiškega prostozidarstva. ³⁰ V Straži v viharju se je začel uporabljati naziv »skupna fronta« framasonov in komunistov, katere posledica naj bi bil tudi sprejem Rusije v Zvezo narodov in priznanje Rusije s strani nekaterih držav. Zveza naj bi v prvi vrsti pomenila »združen napad vseh sil Antikristovih na krščanstvo«. ³¹ Slovenec je v letu 1933 objavil članek o kongresu francoskih učiteljev z naslovom Framasonstvo najboljša šola za komunizem. Učitelji so zavzeli »antinacionalno stališče«, s tem »obrnili svoji domovini hrbet« in pokazali svojo komunistično ali napol komunistično zavest. Po francoskih desničarskih listih je dopisnik Slovenca povzel misel: »Francosko ljudskošolstvo učiteljstvo je bilo glavna opora framasonstva in framasonskih

²⁶ Prav tam.

²⁷ Framason in komunist – bratu brat, Slovenec, 24. april 1934, št. 93 a, str. 2.

²⁸ Dokument, Slovenec, 21. avgust 1931, št. 187, str. 1.

²⁹ Loža in komunisti, Straža v viharju, 1. december 1934, št. 4, str. 13–14.

³⁰ Vitko J. M., Vera in boljševizem, Kres, 1937, 18, št. 4, str. 70.

³¹ Skupna fronta framasonov in komunistov, Straža v viharju, 15. oktober 1935, št. 2, str. 13.

režimov, ki sedaj s strahom vidijo, kakšne sadove je rodila njihova politika. Avantgardisti framasonstva so danes prvi propagatorji in agitatorji boljševizma v Franciji.«³²

Kot notranji minister je delovanje framasonov pozorno zasledoval tudi dr. Korošec, ki je »masone smatral za glavno tajno silo v Jugoslaviji in je njihovo moč visoko ocenjeval«, ob tem pa »ni nehal opozarjati na razdiralno delo masonskih lož«.³³ Korošec je opazil vedno jasnejše povezovanje masonov in komunistov, zato je, kolikor je bilo v njegovi moči, »pobijal« komunizem in masonstvo.³⁴

3. BOLJŠEVIZEM JE SATANSKI IZMISLEK ŽIDOVSTVA

»Pa ne samo ruska boljševiška revolucija, tudi druge revolucije, posebno tiste, ki imajo za parolo marksistična gesla, so bile v rokah židov in takorekoč revolucije židovstva.«³⁵

»Marksizem je trajno ostal področje, kjer imajo odločilno besedo Židje, kot pri kapitalistih in framasonih /.../ Židje so vidna vez, simbol in dokaz duševnega in idejnega sorodstva med marksizmom in kapitalizmom, dočim so jim framazonske lože skupne delavnice.«³⁶ Trditve, ki obtožujejo Žide za vse tegobe sveta, so med najpogostejšimi, ko pregledujemo propagando o »naših sovražnikih«. Že leta 1918 najdemo v Slovincu zapis »Te grozne narodne nesreče (revolucije) sta kriva narodna nezavednost in Židje«.³⁷ Leto kasneje je isti časnik poročal o diktaturi, »na čelu katere je stalo par Judov«.³⁸

Zanimivo je, da so bili tovrstni obširni teksti pogosto prevodi nemških člankov oziroma knjig. V novembru 1934 so v nadaljevanih izhajali članki z naslovom »Žid marksist, vladar Rusije«, ki so bili prevedeni iz nemške »skrajno zanimive knjige« in v kateri je »z vztrajnostjo, ki jo je zmožen samo nemški znanstvenik«, opisano, kakšen vpliv je imelo židovstvo pri boljševiški revoluciji v Rusiji.³⁹ Avtor je dokazoval, da »je boljševiška revolucija v Rusiji židovska, da vodijo vso boljševiško zakonodajo in upravo Židje«.⁴⁰ Navedeni dokaz naj bi opravičil z »bajko

³² Framasonstvo najboljša šola za komunizem, Slovenec, 10. avgust 1933, št. 180 a, str. 1.

³³ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, Izgubljeni, str. 212.

³⁴ Prav tam, str. 213.

³⁵ Vitko M., Židovstvo v komunizmu, Kres, 1937, 8, št. 3, str. 54.

³⁶ Zakaj odklanjamo marksizem?, Slovenec, 30. september 1934, št. 222, str. 9.

³⁷ Boljševišтво in pravoslavna cerkev, Slovenec, 21. marec 1918, št. 66, str. 6.

³⁸ Diktatura, Slovenec, 15. april 1919, št. 86, str. 1.

³⁹ Na podlistek je opozoril že Egon Pelikan v citiranem delu, v katerem je pokazal tudi vpliv Hitlerjevega dela Mein Kampf na tekste tovrstne vsebine.

⁴⁰ Žid marksist, vladar Rusije, Slovenec, 6. november 1934, št. 252, str. 2. Primerjaj delo Pogledi na Sovjetsko zvezo, str. 20–22.

o slovanski revoluciji«, ki je zapeljala »mnogo mehko čutečih navdušencev za slovanstvo«. Ob branju naj bi bralci »začeli razumeti veličino žaloigre, ki se je v slovanski Rusiji res odigrala in zločin, storjen nad slovanskimi Rusi, toda ne kot izvor slovanske ruske duše in ne po krivdi slovanskih činiteljev, marveč kot sad židovsko-marksističnega brezdomstva, ki je teritorialno zasedlo slovansko rusko zemljo, na kateri pa je slovanski Rus ostal suženj neke klike, ki mu je, tako po krvi, kakor po svoji naravi, popolnoma tuja«. ⁴¹ Židje so bili po avtorju nasploh prvi revolucionarji v Rusiji že v 19. stoletju in so se po različnih kanalih »rinili v ospredje« ter »žejni maščevanja in pohlepni po oblasti« bili voditelji marksizma v zadnjih letih pred revolucijo (pomembno dejstvo pri tem je bilo, da je bil tudi voditelj marksizma Karel Marx Žid), ko so bili »v vodstvu boljševiške stranke povprečno zastopani z eno tretjino vsega pokreta, kar je ogromno, če pomislimo, da Židje predstavljajo samo 4 % vsega ruskega prebivalstva«. Dne 23. oktobra 1917, ko je bila »usodepolna seja« izvršnega odbora stranke, je bila sestava naslednja: »en pravi in en pol-Rus, sedem Židov, dva ne-Rusa«. Na isti seji so izvolili tudi člane Politbiroja, med katerimi je bil en pravi in en pol-Rus, štirje Židje in en ne-Rus ⁴², ki so izpeljali boljševiško revolucijo. »Židovska revolucija je bila to, sijajno izpeljana židovska revolucija, ki je koristila tudi samo židom-marksistom, kakor je bil njen namen.« ⁴³ Saj je bilo židovsko razumništvo tudi edino v Rusiji, ki je pribežalo k boljševikom, slovanska ruska inteligenca tega ni storila. »Kot volkovi so se vrgli na ponujena mesta, da bi ja ne zamudili niti ure, da bi ne zamudili enega samega mesta, ki jim je ostal na razpolago /.../ Ko bi vrhovni revolucionarni odbor, po svojem sestavu židovski, ne bil imel na razpolago teh židovskih marksističnih prostitutk, brez časti in brez čednosti, ki so zasedli mesta, s katerih so bili s silo odstranjeni pravi slovanski Rusi, bi bil boljševizem v prvih tednih obstoja utopil v neznanskem kaosu«. ⁴⁴ »Povsod je Žid na krmilu«, je bila sklepna ugotovitev podlistka, »v vodstvu državne oblasti, v petrogradskem sovjetu, v Kominterni, v vojski, v Čeki.« ⁴⁵ Stalin, ki je v boju za oblast zmagal tako, da je »odrinil iz strankinega vodstva tri zelo vplivne Žide v veliki meri zopet s pomočjo Židov samih«, je tudi opozicijo, ki so jo vodili »čisti Rusi« zatrl s pomočjo svojih Židov. In pomenljiv zaključek vsega napisanega je: »Žid se je znal tako porazdeliti, da bo ostal na krmilu, naj pride na oblast katerakoli struja.« ⁴⁶

Za najbolj antisemitski članek v Slovencu bi lahko šteli objavo Goebbelsovega govora na kongresu v Nürnbergu 1936, v katerem je Goebbels izjavil, da »boljševizem ne gre za

⁴¹ Prav tam.

⁴² Žid-marksist, vladar Rusije, Slovenec, 7. november 1934, št. 253 a, str. 2.

⁴³ Lenin-orodje židov, Slovenec, 8. november 1934, št. 254 a, str. 2.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Kako je žid-marksist zadavil slovansko Rusijo, Slovenec, 9. november 1934, št. 255, str. 2.

ničemer drugim, kakor da evropsko demokracijo uniči in ves svet zaslužnji internacionalni židovski diktaturi.« Iz poziva Goebbelsa strahopetnemu meščanstvu, naj se »odloči za križarsko vojno zoper židovsko kugo boljševizma«, je Slovenec oblikoval tudi naslov članka.⁴⁷

Antisemitizem se je v propagandni vojni proti koncu 30. let stopnjeval, kajti očitki boljševizmu so skoraj praviloma zajemali tudi očitek o »judovsko-boljševiškem sistemu«. Tako so 1939 ob volitvah na univerzi v Zagrebu na medicinski fakulteti zmagali komunistični študentje, kar je bil »še en nov dokaz, da so pri nas na Hrvatskem marksisti v glavnem Judje in tujci«, ker »kako bi sicer človek mogel razumeti, da po klubih, kjer so člani naši najbolj revni dijaki, zmagujejo druge liste, na fakulteti pa, kjer se zbirajo Judje in razmeroma najbolj bogati študentje, zmagujejo marksisti«.⁴⁸

Kot je bilo že mnogokrat zapisano, sta v tiskani protikomunistični propagandi najbolj vneto delovala mladinska časopisa Straža v viharju in Mi mladi borci. Zato nas ne preseneča, da ima na njunih straneh, polnih razkrivanja temnih, zarotniških sil, zelo vidno mesto židovstvo.⁴⁹

Šala z naslovom Iz »slovanske« Sovjetije je dovolj zgovoren dokaz.⁵⁰

»No povejte mi, koliko je židov v komunistični stranki?«

»Približno 60 %!«

»In ostalih 40 %?«

»To so pa židinke!«

Po statistiki ljudskega komisariata za pouk v letu 1938 so sovjetske univerze štele »nič manj kot 82.300 judovskih slušateljev proti 2.000 leta 1917; dalje 424.900 judovskih srednješolcev proti 51.000 pred komunističnim prevratom in končno 30.900 judovskih dijakov na tehniških visokih šolah, medtem ko ni leta 1917. na njih študiral niti en judovski dijak. V celoti uživa sedaj v Rusiji 538.000 mladih Judov in Judinj višjo šolsko izobrazbo, medtem ko jih je leta 1917 le 53.000 obiskovalo srednje in visoke šole«. S tem se je za revijo Mi mladi borci izkazovalo »dejstvo velikanskega predpostavljjanja judovskega elementa v Rusiji«, torej

⁴⁶ Stalinove reforme, Slovenec, 10. november 1934, št. 256, str. 2.

⁴⁷ Na križarsko vojno proti židovskemu boljševizmu!, Slovenec, 13. september 1936, št. 210 a, str. 1.

⁴⁸ O zmagi komunistov na zagrebški medicinski fakulteti, Slovenec, 13. december 1939, št. 284 a, str. 2.

⁴⁹ Primerjaj Egon Pelikan, Akomodacija, str. 196–201.

⁵⁰ Iz »slovanske« Sovjetije, 3. november 1939, št. 8, str. 32.

»moramo popolnoma upravičeno govoriti o gospodstvu neznatne judovske manjšine nad 160 milijonskim narodom.⁵¹

Židje so z boljševiško revolucijo tudi uničili rusko kulturo, kajti tako imenovana sovjetsko-ruska kultura je bila v jedru židovska. »Vse duševno življenje je v rokah Judov. Ruskega mužika uče misliti in živeti po židovsko, saj je vse ozračje židovsko – leposlovje, gledališče, glasba, znanost, vse je v rokah Judov.«⁵²

Zaključila bi s citatom iz Straže v viharju, ki je trdil, da imajo Judje »danes svetovni kapital v rokah in s krutim kapitalističnim sistemom uglajajo pot revoluciji. Judje hočejo izvesti revolucijo. Judovsko-boljševiški sistem in framazonsko-judovski kapitalizem imata skupni cilj«.⁵³

4. BRATSTVO FAŠIZMA IN MARKSIZMA

»Toda ako je na svetu kakšno gibanje, ki ni usposobljeno za borbo proti fašizmu, potem je to gotovo komunizem. Kajti komunizem nazadnje ni drugega kakor druga oblika fašizma, ki ni manj nevarna človeku in njegovim pravicam.«⁵⁴

V splošni negotovosti in zmedi, ki je vladala v Evropi v 30. letih, se je pogosto zdelo, da ostaja izbira le med fašizmom in komunizmom, ki sta vsak zase spretno izkoriščala tudi propagando. Časopisje katoliškega tabora, zlasti Slovenec, je s svojo propagando skušalo opozarjati na sorodnost boljševizma in fašizma in ob tem pokazati na pravo pot za Slovence, pot demokracije in nauka Cerkve. Očitki, ki so bili številni, mnogi povsem upravičeni, so se ponavljali iz leta v leto. Najhujši očitki, ki so sledili sporazumu Ribbentrop– olov 1939, se prepletajo z očitki ljudski fronti, zato bodo predstavljeni v poglavju o ljudski fronti.

Že v letu 1930 je pisec v Slovincu zapisal, da je politični razvoj sodobne Evrope »vedno bolj usmerjen proti dvema skrajnostma«, ena je nacionalizem, druga pa boljševizem. Pretirani nacionalizem (pisec ga še ne poimenuje fašizem) obožuje narod in državo, boljševizem pa postavlja en razred za gospodarja človeške družbe. Oba se v marsičem dotikata, saj oba rušita stare kulturne temelje, na katerih je slonela prejšnja družba: Cerkev, državo in stranke.⁵⁵

⁵¹ Boljševizem in judovstvo, Mi mladi borci, 27. maj 1938, št. 37, str. 147.

⁵² Kdo ustvarja sovjetsko kulturo?, Mi mladi borci, 22. november 1940, št. 11, str. 41.

⁵³ Judovstvo, komunizem, framasonstvo, Straža v viharju, 15. november 1935, št. 4, str. 37.

⁵⁴ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 20.

⁵⁵ Dva ekstrema, Slovenec, 2. oktober 1930. št. 225, str. 1.

Dve leti kasneje je v Slovincu skrajni nacionalizem že poimenovan z imenom fašizem, ki je postal »posebno aktualen«. V članku zopet naletimo na opozorilo o »negativnih črtah« obeh sistemov in pred katerimi je potrebno družbo zavarovati, da ne bi »oba sistema privedla do političnega kaosa in barbarstva«. Obema sistemoma je skupno to, da se odvrčata od individua in individualizma k občestvu ali kolektivu in oba pri tem hudo podcenjujeta in deloma naravnost tajita nič manjšo vrednost in pomen osebe.⁵⁶

V Ahčinovem uvodniku leta 1933 se je že omenjenim skupnim značilnostim obeh sistemov pridružil očitek o centraliziranosti, pri kateri so se odločitve sprejemale v skrivnem osebnem kabinetu, birokracija je imela premoč in funkcije so se »čezmerno in škodljivo« kopičile v državnih rokah.⁵⁷ Ahčin je menil, da je strah pred boljševizmom glavni vzrok za uspeh fašizma, vendar pa je opozoril »na neko gotovo toleranco« glede fašizma v katoliških krogih, saj alternativa ali fašizem ali boljševizem po njegovem sploh ni točna. »Zunanjepolitično so fašizmi jako dvomljivi protiboljševiški zavezniki, saj ali ni fašistična Italija po svoji ideologiji "sacro egoismo" že davno v najboljših odnošajih z ruskimi boljševiki, sklepa z njimi trgovinske pogodbe in pošilja v Moskvo svoje vojaške odposlance?«⁵⁸

Dr. Korošec je v svojem že omenjenem govoru v narodni skupščini spomladi 1936 poleg komunizma za »poglavitnega nasprotnika« označil tudi pofizem, ki je predstavljal skrajni nacionalizem v Jugoslaviji. Korošec je nanju opozoril kot na dva »istokrvna brata, ki se ne ločita ne po miselnosti, ne po duši, le da sta sprta, med seboj sovražna dvojčka« saj, »komunizem jemlje za temelj družbe razred in njemu odloči prvenstveno mesto v državi, ki naj postane le orodje in izraz razredne volje proti vsemu ostalemu prebivalstvu. Tej komunistično razredni miselnosti odgovarja v fašističnem pofovstvu naduta domišljavost o nacionalistični eliti gotovih odbrancev, nekakih maziljencev, ki si nadenejo »poslanstvo« zlepa in zgrda po svojem kopitu duhovno uniformirati narod in državo«. Po mnenju dr. Ahčina je bila ravno zasluga dr. Korošca, »da je politično spoznanje tako daleč dozorelo, da sta se nasilni nacionalizem in komunizem kot sovražnika pravno urejene države imenovala vzporedno in v eni sapi«.⁵⁹

Ahčin v svojih spominih razlaga, da »eden in drugi /.../ svoje politične nasprotnike surovo in brezobzirno pobijata, komunist in paganski nacionalist sta svetovnonazorno materialista, ki obožujeta silo in odrekata človeku njegove naravne osebnostne pravice«. In dalje, da imata

⁵⁶ Pravi in zdravi nauk, Slovenec, 7. julij 1932, št. 152 a, str. 1.

⁵⁷ Drin, Fašizem kot gospodarski sestav, Slovenec, 5. april 1933, št. 79, str. 1.

⁵⁸ Drin, Fašizem proti boljševizmu, Slovenec, 14. maj 1933, št. 110 a, str. 1.

oba »enako zmoten pojem o državi, ki naj služi izključno razrednim oziroma strankarskim interesom. Oba sta odločna sovražnika sleherne ljudske samouprave. Zanikata enakopravnost vseh državljanov v državi in pred zakonom /.../ Oba, komunizem in paganski nacionalizem, sta enako brezbožna«⁶⁰, skratka »pijeta človeško kri kakor vodo«.⁶¹ Tako kot boljševizem se je tudi fašizem, »dedič marksizma«, odel v »nekakšen mističen, religiozen plašč, ki naj pokrije njegovo notranjo krivičnost in brutalnost«. Vendar Ahčin ne dvomi, »da bo tudi ta najnovejši surogat za krščanstvo, ki ga pripravlja paganski nacionalizem po nekaterih državah, šel isto pot in doživel isti konec, kot ga doživlja materialistični, brezbožni marksizem«.⁶²

Komunizem in »poganski« nacionalizem sta se za dosego svojih ciljev »vrgla z vso silo v prvi vrsti na mladino, ki jo z rafinirano propagando poskušata odtrgati od Cerkve«. S tem sta zadela Cerkev »pri samem vrelcu«, to se pravi, da odtegneta mladino njenemu vplivu.⁶³

Še pred sporazumom Ribbentrop–Molotov je povezava komunizma in fašizma naletela na ostre napade, ko se je »čudovito spodbudna slika« ob priliki volitev pojavila pred »očmi marksističnega proletarca« v Sloveniji: »marksizem v najtesnejšem prijateljstvu in v zvezi s fašizmom!« je zapisal Slovenec. »Ne morda torej s kako socialno brezbrizno buržujsko frakcijo, ampak prav s pravim in resničnim fašizmom, prav s tistimi kolovodji, ki so organizirali in stali na čelu zloglasne Orjune, ki je delavce mučila in morila. Za te ljudi naj po tem čudovitem marksističnem hokus-pokusu glasuje slovenski proletariat.«⁶⁴

S sporazumom Ribbentrop–Molotov se je izkazalo, da »borba komunizma proti fašizmu nikakor ni bila iskrena«, kajti »komunizem se je boril proti fašizmu, dokler je mislil, da je na poti njegovi svetovni revoluciji in diktaturi /.../ V zadnjem času pa se je zaradi političnega koristoljubja komunizem sam zvezal z narodnim socializmom in sklenil z njim prijateljstvo, da je mogel upropastiti katoliško Poljsko. Po tem »čudovitem političnem obratu« je utihnilo govorjenje komunističnih agentov proti fašizmu, kar je bil zgovoren dokaz, da »sta nemški fašizem in boljševizem dva brata, ki sta si bila do sedaj sovražna, a sta se ob uničenju poljske države pobotala«.⁶⁵

⁵⁹ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, Izgubljeni, str. 183.

⁶⁰ Prav tam, str. 184.

⁶¹ Drin, V radikalizem, Slovenec, 27. november 1934, št. 270 a, str. 1.

⁶² Drin, Nadomestila za Boga, Slovenec, 25. februar 1934, št. 47 a, str. 1.

⁶³ Drin, Skala, Slovenec, 26. avgust 1938, št. 195a, str. 1.

⁶⁴ Bratstvo fašizma in marksizma, Slovenec, 27. november 1938, št. 274 a, str. 1.

⁶⁵ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 21.

Povzetek

Ob zaključku poglavja o notranjih sovražnikih ugotavljam, da so bili notranji sovražniki in njihov zvesti zaveznik komunizem krivci za vse tegobe sveta, predvsem pa so bili povezani v boju proti veri in Cerkvi.

V protikomunistični propagandi so komunizmu (boljševizmu, marksizmu, socializmu, socialdemokraciji) predvsem pa njegovim voditeljem naprej očitali povezovanje z liberalizmom oziroma kapitalizmom – »delujejo z roko v roki s svobodomiselstvom«, pri čemer so komunisti zanemarili boj za delavske pravice in se posvetili le kulturnemu boju, saj naj bi v ozadju »gonje proti vsemu verskemu življenju« v Sovjetski zvezi, Španiji, Mehiki in drugod sedela »pisana družba komunističnih ideologov in zakrknjenih kapitalističnih krvosesosov«, ki so delavstvo na svojo stran pridobili le z lepimi obljubami. Obtožbe so šle marsikdaj še dlje, saj naj bi se komunisti v Sloveniji rekrutirali v glavnem iz vrst polmeščanske, jenesarske polintelligence.

Med zavezniki komunizma so bili v protikomunistični propagandi tudi framasoni, katerih miselnost – uničiti Cerkev – naj bi sovpadala z ideologijo marksizma in je bilo ponekod opaziti »zelo srečno in pristržno sodelovanje« med komunizmom in masoni. Slovenec je tako med največjimi agitatorji boljševizma v Franciji našel predvsem avantgardiste framasonstva.

Marksizem oziroma komunizem pa se je od vsega začetka (Marx je bil vendar Žid!) močno povezoval tudi z židovstvom, ki je bilo sploh krivo za boljševiško revolucijo v Rusiji, ki je v protikomunistični propagandi postala židovska revolucija, po kateri je slovanski Rus postal suženj židovske klike. Poudariti povezovanje komunizma z židovstvom se je zdelo piscem protikomunistične propagande sila pomembno in zato nas ne presenečajo mnogi statistični podatki, na primer o številu Židov v sovjetski komunistični stranki ali na sovjetskih univerzah.

V drugi polovici 30. let pa se je komunizmu očitalo tudi povezovanje s fašizmom. Sprva je šlo bolj za očitke o sorodnosti pretiranega nacionalizma in boljševizma, saj naj bi oba rušila »stare kulturne temelje« – Cerkev, državo in stranke, kasneje pa se je obema očitalo, da sta poudarjala kolektiv in pri tem tajila pomen osebe ter bila seveda brebožna. V protikomunistični propagandi je bil najbolj izrabljen sporazum Ribbentrop-Molotov, ki je na eni strani postal dokaz o neiskrenosti komunistične borbe proti fašizmu in na drugi strani pa dokaz o bratstvu komunizma in fašizma.

III. SLIČICE IZ RAJA

Sovjetska zveza je bila kot edina komunistična država največja tarča napadov katoliških časopisov. Vse, kar se je tam dogajalo, je bilo objavljeno v slovenskih časopisih z veliko doslednostjo, z vsemi podrobnostmi, predvsem pa z veliko mero ironije in nenaklonjenosti. Izmed vseh člankov, ki so tako ali drugače prinašali novice o komunizmu, se jih je največ nanašalo na Sovjetsko zvezo, tako da lahko rečemo, da so bili bralci katoliškega časopisja »še kako dobro obveščeni« o vsem dogajanju v Sovjetski zvezi¹, čeprav so bila mnenja o Rusiji »slekoprej ostro deljena, eni si jo predstavljajo kot raj, drugi jo slikajo kot peklo«.²

Marko Jenšterle je ob primerjavi pisanja katoliškega in liberalnega tiska o Sovjetski zvezi prišel do ugotovitve, da je v »tridesetih letih glede objektivnosti pač zmagalo tisto novinarstvo, ki ga obsojamo, ker se je vdalo okupatorju«.³ Gotovo so bili pisci katoliškega tabora objektivnejši od piscev komunističnega tabora, vendar po mojem mnenju pri piscih katoliškega tabora ne smemo pozabiti njihovega temeljnega namena, ki jih je vodil pri pisanju o Sovjetski zvezi. To niso bile samo novinarske novice o dogajanju v Sovjetski zvezi, ampak propaganda, ki naj bi ljudi opozorila in prepričala, da obstaja v Rusiji »lažna in suženjska svoboda«, kjer »komunisti pijejo konjak iz carjevih čaš« in »družabne razlike vedno bolj rastejo«. Okoliščine uspeha komunizma so bile zelo jasno razložene v Slovincu. Spretni in podtalni komunistični propagandi je uspelo pričarati sliko o socialnem raju v boljševiški Rusiji. Toda, »če hočemo, da bo imelo delo resnega delavskega gibanja pravo presojo in pravilne poglede, je treba izbiti dno taki miselnosti«. In dalje, »treba si je resno odgovoriti na vprašanje: ali je boljševizem res ustvaril v Rusiji komunizem in zadovoljil delavca?«⁴

Ves čas, ko prebiramo članke o Sovjetski zvezi, je močno prisotna ideja o »dveh vrstah komunizma«, prvi neki splošni komunizem, kot sta si ga zamislila Platon in Tomas More in ki se je v različnih dobah pojavil na svetu, in drugi, boljševizem v tisti konkretni obliki, kot ga ima Rusija.⁵ Iz tega so sledili očitki dogajanju v Sovjetski zvezi, da vse to, kar se tam dogaja, ni pravi komunizem. Očitki so postali še večji v času Stalina, ki »se že v velikih ovinkih izogiblje dogmatičnih marksističnih naukov«.⁶

¹ Pogledi na, str. 14.

² Pod rdečo zvezdo, Slovenec, 21. februar 1929, št. 44, str. 1.

³ Pogledi na, str. 22.

⁴ Resnica o Rusiji, Slovenec, 5. julij 1936, št. 151 a, str. 11.

⁵ Idejna zmeda v boljševizmu, Mi mladi borci, 8. januar 1937, št. 17, str. 71.

⁶ SSSR 1936, Straža v viharju, 1. maj 1936, št. 14, str. 115.

»Za tiste, ki imajo v Sovjetiji vso oblast v svojih rokah, je seveda tamkaj dobro preskrbljeno«, medtem ko je bilo povsem drugače »z ubogo delavsko in kmečko rajo«. Pojski pisatelj F. Novakovski je v Moskvi obiskal znanega komunističnega voditelja Karla Radeka in svoja opažanja ter intervju objavil. Gospod Radek je stanoval v velikem stanovanju, imel služkinjo in v pogovoru je priznal: »Vi vprašujete, ali obstoji v Rusiji popolna enakost? Ne, moj dragi, kaj takega ni pri nas.«⁷

Katoliški tabor je ves čas zastopal tudi stališče, da so bile množice ruskega naroda »zapeljane z bleščečimi obljubami revolucionarnih voditeljev, ker so pošteno verjele v bodočo idealno republiko, v kateri ne bo več neenakosti, krivice in revščine, ampak vse izravnajoča enakost, pravica in dobrot«. Množice so bile lahkovrne in slepe, kar je komunizem dobro vedel in je kmetom obljubil zemljo, delavcem mir, kar so bile »lepe obljube«, a resnica je bila drugačna.⁹ Z »zapeljivimi vabami« se je dalo premotriti tudi mnogo delavcev na zahodu, med njimi so bili tudi slovenski delavci, ki so bili zaposleni v holandskih rudnikih. Eden izmed njih, »ki je sam okusil sovjetski raj«, se je »razočaran in iztreznjen« vrnil iz sovjetskega raja, kjer se je na lastne oči prepričal, kako živijo v Rusiji.¹⁰ Podobnih pričevanj je bilo v Slovencu veliko in so podrobneje predstavljena v nadaljevanju naloge.

»Kako kratkovidni so tisti, ki splošni nezadovoljnosti, posledici svetovne vojne, iščejo leka v socializmu ali komunizmu! /.../ Socialisti vseh barv iz nekakega zdravega razuma niso dosledno izvajali Marxovih naukov. Ruski boljševiki so ostali v izvajanju Marxovih načel dosledni in so poizkusili iz Rusije napraviti komunistična nebesa. Ta pričakovana komunistična nebesa so se mahoma izpremenila v komunistični pekel,«¹¹ je stališče, ki samo po sebi dovolj zgovorno priča o odnosu katoliškega tabora do (ne)uspeha komunizma v Sovjetski zvezi.

Izčrpno pisanje o komunizmu je želelo prikazati »resnični obraz sodobne Rusije«, kajti »samo onkraj boljševiških meja je še vedno množica takih, ki mislijo, da je na boljševizmu treba gledati na nekaj neznanega in mističnega.«¹² Res so na nekaterih področjih boljševiki pripomogli do nekega napredka, »toda kdo bo danes govoril o uspehih, o sreči ruskega naroda. Za vsemi trenutnimi pridobitvami zija brezno največje narodne nesreče.«¹³ »Pametni ljudje se danes odvrčajo od komunizma, ko vidijo razdejanje in smrt, njegovi najzvestejši

⁷ Takole živi Karel Radek, Slovenec, 4. februar 1934, št. 29 a, str. 29.

⁸ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 119.

⁹ Slovanska Rusija ali SSSR?, Mi mladi borci, 7. februar 1941, št. 22, str. 85.

¹⁰ Eden, ki je sam okusil sovjetski raj, Slovenski dom, 14. februar 1936, št. 37, str. 3.

¹¹ Komunistična nebesa, Slovenec, 19. november 1920, št. 265, str. 1.

¹² Resnični obraz sodobne Rusije, Slovenec, 14. april 1932, št. 85, str. 2.

¹³ Materializem nesreča narodov, Mi mladi borci, 3. februar 1939, št. 21, str. 81.

spremljevalki. Čedalje manj je zapeljancev, ki še verjamejo v zemeljski raj, ki ga Lenin in Stalin obljubujeta že dvajset let!¹⁴ In za zaključek je sledil pomenljiv vzklík »Ali pekel ostane pekel, če mu tudi boljševiki rečejo raj!«

V tem poglavju bom najprej predstavila pisanje katoliškega časopisja o sovjetski notranji politiki, ob čemer me je zanimalo tudi pisanje o dveh največjih voditeljih, Leninu in Stalinu. Sledi opisovanje in predvsem kritiziranje sovjetske zunanje politike, še zlasti so pisci katoliškega tiska napadali delovanje Kominterne. Veliko zanimanja je bilo tudi za sovjetski gospodarski razvoj, veliko so ob tem pisali o položaju delavcev in kmetov v Sovjetski zvezi. Največ kritik pa je bil deležen odnos sovjetskih oblasti do vere oziroma njihovo brezboštvo, odnos do družine oziroma do mladine in žensk.

1. MISTERIJ RUSIJE

»Ne bomo mogli biti tedaj posebno presenečeni, ako pride poročilo, da je zmagal Lenin. A s tem bi ruska revolucija še davno ne bila končno veljavno zaključena, ker si ne moremo misliti, da bi se tak režim mogel obdržati.«¹⁵

V prvem poglavju »sovjetskega paradiža« želim prikazati odnos do Sovjetske zveze nasploh, kar je še posebej razvidno iz zapisov ob obletnicah boljševiške revolucije in ob notranjih političnih spremembah v državi, ob katerih so si komentatorji katoliškega Slovenca pogosto obetali spremembe v državi – včasih celo padec boljševiškega režima. Zanimivo je, da se ta odnos spreminja oziroma niha.

Rusija se je v novembru 1917 znašla »v viharju« in sprva je »neprodorna tema nejasnosti« pokrila dogodke. Ker komentator v Slovencu še ni poznal izida ruskega prevrata, je le ugibal o nadaljnjem dogajanju. Značilno je njegovo mnenje, da »če je Lenin res zmagal, je uvedena diktatura proletariata, se je pričela igra nevarnih poskusov, ki se lahko končajo s popolnim razsulom Rusije«. Padec Lenina, ki »mora kmalu izginiti iz površja« bi se moral zgoditi čim prej, tem boljše naj bi bilo za Rusijo, saj »Lenin in boljševiki niso možje, ki bi Rusiji kazali pot«. ¹⁶

¹⁴ Nesrečno mesto Komsomolsk, Mi mladi borci, 22. december 1939, št. 15, str. 60.

¹⁵ Misterij Rusije, Slovenec, 16. november 1917, št. 263, str. 1.

¹⁶ Prav tam.

Rusija je vsled svoje izločitve iz svetovnega gospodarskega sistema začela propadati in zato je Lenin naredil korak nazaj in k sodelovanju poklical inteligenco ter pustil osamosvojitve malih kmetov. Zaključek je bil: »Tri leta je preteklo. Komunizem je ostal pri dekretih in dekreti so ostali mrtev papir.«¹⁷ »Danes je o boljševizmu toliko jasno, da si o ruskem boljševizmu moremo že napraviti neko sodbo. Neoziraje se na razna grozodejstva in razdejanja dežele, moremo trditi, da se je komunistični sistem izkazal kot utopičen, neizvedljiv.«¹⁸ Besede v uvodniku januarja 1921 so bile polne upanja, lahko rečemo, celo navdušenja nad bližajočim se propadom komunizma. »Česar niso mogli doseči bivši carski generali, kar se ni posrečilo zahodnim buržoaznim državam, kar ni šlo od rok ruskim protiboljševiškim strankam, to bo boljševiški sistem sam od sebe napravil /.../ Boljševizem je vrhunec svoje moči danes že prekoračil, dasi utegne še precej trajati, da stvari prižene do popolnega poloma /.../ Znamenja se prav zadnji čas čudovito množijo.«¹⁹ Rusija je bila v tem času že globoko v gospodarski krizi, kar je vsem nakazovalo, »da boljševizem diči že navzdol«.

Komentar marca 1921 kaže na to, da se Slovenec še vedno ni sprijaznil z boljševiško oblastjo in uspeh revolucije pripisuje »masi ljudstva«, ki je le izrazila »svoje strankarsko popolnoma nediferencialno nezadovoljstvo nad obstoječim družbenim redom sploh«. Masa ni poznala samodiscipline in zato ni moglo biti drugače, »kakor da najbolj zavedni in energični elementi vladajo z absolutno močjo, naj bodo monarhisti ali boljševiki«. Splošno nezadovoljstvo ljudskega naroda »nad vsem in vsakim« je bil vir, iz katerega je boljševizem črpal svojo moč. Izid takšne revolucije pa je »čisto nepreračunljiv«, saj njeno smer določajo ruski inteligenti, ki so »tuji mužiku«. Seveda zato nosi boljševizem kal razpada v sebi, čeprav »prerokovati pa se ne da tu nič«.²⁰ Pa vendar so v Slovencu aprila tega leta objavili poziv k pomoči stradajočim in umirajočim v Rusiji.²¹ Ustanovljen je bil Odbor za pomoč gladujočim v Rusiji, v katerem so bile zastopane vse stranke. V decembru 1922 je Slovenec »objektivno in smiselno« povzel govor Lenina o gospodarskem stanju v državi. Del govora o rezultatih nove gospodarske politike je bil po mnenju komentatorja »bolj slab«, kljub temu pa je bil ves govor »najboljša samokritika ruskega boljševizma, kar jo je kdo kdaj izrekel«, in dokaz, da razvoj ne bo privedel do svetovne revolucije.²² Nekateri zapisi v Slovencu v tem času so izzveneli izredno naklonjeno do Rusije in njene revolucije, npr. naslednji, ki je hvalil »trajne pridobitve« revolucije. »Rusija se čedalje bolj utrja. Ruski kmet ima zemljo, ruski narodi pa svobodo, na

¹⁷ Tri leta teorije in prakse, Slovenec, 24. marec 1920, št. 68, str. 1.

¹⁸ Polom komunističnega sistema v Rusiji, Slovenec, 5. april 1920, št. 85, str. 1.

¹⁹ Znamenja propada, Slovenec, 21. januar 1921, št. 16, str. 1.

²⁰ Ruska revolucija, Slovenec, 11. marec 1921, št. 57, str. 2.

²¹ 37, 000.000 Rusov umira!, Slovenec, 12. april 1922, št. 84, str. 1.

podlagi katere se lahko kulturno razvijajo in gospodarsko dvignejo. To so trajne pridobitve, ki bodo preživele vsak režim. Ko se prebolijo sedanje težave kot posledice strašne revolucije, ko se unese iz zapada zanešena in na čisto ruski način še pretirana brezbožnost boljševizma in se ustvarijo solidne zveze z ostalim svetom, vstane Rusija zopet mogočna pred nami.«²³

V letih po Leninovi smrti se je na presenečenje Slovence »pokazalo, da z Ljeninom ni padel tudi boljševizem in da ga lahko vodijo tudi možje, ki niso genialni, kakor je bil Ljenin«, kar je bilo nasprotno od splošne sodbe v Evropi, po kateri naj bi Rusija po Leninovi smrti v kratkem razpadla. Poročila o Sovjetski zvezi so soglašala, da »se sovjetska Rusija približuje gospodarskim metodam zahodnega sveta, /.../ tako polagoma boljševiški sovjeti izgubljajo svoj boljševizem in se preoblikujejo le v sovjete, tj. v neko obliko ljudske samovlade, ki je za zahodno Evropo neznana, za Rusijo pa prikladna.«²⁴ Vendar spremembe so bile, in sicer pojav opozicije v boljševiški stranki, v zatrtje katere je Slovenec dvomil, saj glavni izvršni odbor po mnenju Slovence ni imel »Ljeninovega duha in njegove bistrournosti.«²⁵ Rusija je zaradi tega doživljala težko notranjo krizo, saj je bila boljševiška stranka razcepljena na več skupin. Vzrok za nastanek različnih skupin je pisec videl v tem, da revolucija ni bila pripravljena s strokovnim študijem in so revolucionarji prišli do napačnih zaključkov. Poleg tega je imel pisec zelo slabo mnenje o voditeljih, saj jim je očital, da »nimajo sposobnosti, da bi sami izvrševali svoje načrte, a največkrat jim manjka celo zmožnost, da bi presodili, ali so njihove teorije vobče izpeljive«. V tem naj bi bil vzrok številnih nasvetov, ki so se pojavili po smrti »genialnega Ljenina« in so iskali pot uveljavljanju naukov boljševiške stranke. V zaključku se avtorju članka ni nakazovalo zatrtje opozicije ali globlji pretres, a »enkrat se bo morala stvar razčistiti do temeljev.«²⁶

Z nastopom Stalina se je po mnenju Slovence začel v Sovjetski zvezi »miren preobrat v zmerno smer«, s čimer naj bi bila boljševiška revolucija »analogna francoski revoluciji: po jakobinski diktaturi so dobili oblast zmerneži /.../ Tudi v Rusiji se pripravlja thermidor. Ne sme se pa niti daleč misliti, da je to priprava za socialistično in politično reakcijo. Je le naravno umirjenje začetnega fanatičnega pogovora, ki daje nekaj upanja, da se Rusija po diktaturi boljševikov razvije v demokracijo.«²⁷

V letu 1927 so v Slovencu že razočarano zapisali, da »če se hoče brez sentimentalnosti gledati v bodočnost, se mora priznati, da ni skoro nobenega izgleda na kako izpremembo

²² X.Y., Nova gospodarska politika sovjetov, Slovenec, 8. december 1922, št. 271, str. 1.

²³ Ruska zvezna država, Slovenec, 1. januar 1923, št. 1, str. 1.

²⁴ Mala antanta in svetovnopolitični problemi, Slovenec, 13. maj 1924, št. 106, str. 1.

²⁵ J. Šedivy, Opozicija v ruski boljševiški stranki, Slovenec, 8. avgust 1926, št. 178, str. 2.

²⁶ J. Šedivy, Položaj v boljševiški Rusiji, Slovenec, 25. avgust 1926, št. 192, str. 6.

sistema«. Vendar pa je »kglomerat slabega gospodarjenja, utrujenosti in nesigurnosti vzrok, da se nervoznost stopnjuje do najvišjih uradnih in strankinih mest in da je mesto enotnega mnenja, trdnega vladnega kurza zavlada politika od enega dne do drugega«. »Notranji razkroj je sicer tu«, nadaljuje pisec, »a je vsako pričakovanje zrušitve sedanjega režima iluzorno.«²⁸

Jedro krize je ob desetletnici revolucije Slovenec strnil v kratek stavek: »Moža – Ljenina – ni več!« in spraševal se je: »Kje je mož, ki bi predstavljal eno voljo?«²⁹

Kot da je razvidna nekakšna skrb za usodo Rusije, saj je pisec v Slovencu zapisal, da v politični zgodovini povojne Rusije ni zlepa bilo zaznamovati razdobja, ki bi bilo potisnilo Rusijo tako v ozadje in bi bilo o njej tako malo govora kot zadnjega pol leta, zlasti pa v zadnjih mesecih. »Ali je nastopil v notranjem življenju ruske države zastoj, ki onemogoča kakršnokoli zunanjepolitično akcijo?« se pisec sprašuje.³⁰ In ob koncu – kako zelo zgrešen – zaključek, da »je za daljšo dobo sovjetska propaganda doigrala in da ni misliti na skorajšnjo uspešno akcijo ruskega vpliva v katerikoli državi«.

Leto kasneje, še sredi »strahu in bojazni pred raznimi opozicijskimi strujami, ki v zadnjem času pridobivajo na moči«, pa je videl pisec Slovenca priložnost za mladino, ki »se poskuša uveljaviti«. Obujeno je bilo upanje, da je »današnji položaj tak, da bi bilo razpoloženje za prevrat narodnih socialistov prav ugodno: vendar ni nobene vodilne osebnosti, ki bi mladino zbrala in vodila«.³¹ Pomembno vlogo pri možnem padcu komunizma so pri Slovencu pripisovali tudi kmetom, ki »imajo veliko odpornost«, saj so sicer prevzeli sistem sovjetov, niso pa se še sprijaznili s komunizmom in bi ga radi »preobrazili po svoje«. Ravno zato padec komunizma za »selo«, je razglabljal pisec, ne bi imelo za posledic splošne anarhije, kar naj bi se sicer zgodilo v mestu. Zaradi nevarnosti, ki naj bi pretila od vedno bolj prebujajočih se kmečkih mas, naj bi Stalin doslej napravil številne kompromise, ki so šli »v prilog kmečkega prebivalstva«, s tem pa se je po mnenju Trockega oddaljil od »avtodoksizma komunističnih načel in izdal delavske interese«.³² Menim, da v teh besedah lahko zaslutimo nekakšno simpatijo do Stalina, o čemer govorim v nadaljevanju. Politični dogodki in rastoče gospodarske težave so dajale »povod k mnenju, da bodo sovjeti v kratkem spremenili svojo politično smer« in se obrnili na desno, vendar je pisec v Slovencu pri teh napovedih zelo previden, saj »pri presoji teh možnosti je treba zrnice resnice osiro ločiti od kopice pesnitev in

²⁷ Miren preobrat, Slovenec, 12. februar 1926, št. 35, str. 6.

²⁸ Moskva 1927, Slovenec, 15. junij 1927, št. 133, str. 2.

²⁹ Jedro krize: Moža ni, Slovenec, 17. november 1927, št. 261, str. 1.

³⁰ Pregled iz Rusije, Slovenec, 12. oktober 1928, št. 234, str. 2.

³¹ Kaj se godi v Rusiji?, Slovenec, 1. februar 1929, št. 27, str. 2.

želj«. Namesto tega je realistično ugotovil, da »dokler je Stalin na čelu stranke, ni misliti na dalekosežno spremembo«, s čimer ostaja sovjetska politika »nespremenjena in strogo levičarska«.³³

Ob Stalinovi uveljavitvi pa je Slovenec končno ugotovil, da »je politika ruskih sovjetov po svojih metodah danes popolnoma identična s politiko katerekoli moderne buržoazne države«, kajti »časi, ko so ideje navduševale množico, so minuli« in »dela se praktična politika, kakor jo zahtevajo potrebe dneva« oziroma »kompromisna politika« po »starem kolovozu ljeninizma«, za katero je po mnenju Slovenca Stalin kakor ustvarjen.³⁴ V bilanci boljševizma v letu 1929 je pisec v Slovencu najprej ugotovil, da »zaznamuje boljševizem prelom s tradicijo ljeninizma«³⁵, saj je Stalin taktiko v vsem zradikaliziral. »Stalin diktira nov red, nove življenjske zakone, ki naj izločijo ruski narod iz ostalega človeštva. Nekaj podobnega je počela tudi francoska revolucija. Živo dvomimo, da bi Stalinu bilo usojeno več sreče,« je bil zaključek, ki je seveda nakazoval dvom v Stalinove načrte in njihovo uresničitev.³⁶

Očitno so v Evropi in Sloveniji po Stalinovem zlomu »desničarske in levičarske opozicije« pričakovali mirnejši razvoj in jih je Stalinova brutalnost – »boljševiška strahovlada« – popolnoma presenetila. Časniki so šli v napad. »Boljševizem je začel največji in najdrznejši poskus v vsej dosednji človeški zgodovini /.../ Nikjer in nikdar, tudi v 12-letnem delovanju ruskih boljševikov samih pa ni bilo toliko krvoločne brezobzirnosti, satanske prefriganosti, orjaško-divje strastnosti, več človeške krutosti in besne bojevitosti, kakor jo kažejo od zadnjih tednov ruski boljševiki«. S takšnim načinom dela naj bi boljševiki hoteli »za vsako ceno spremeniti psihologijo sovjetskih državljanov«, ki so jih hoteli prisiliti, »da bi tudi mislili in dosledno živeli po boljševiških zakonih«.³⁷ Stalinova »trmoglavo začeta kolektivizacija vasi« je bila po mnenju Slovenca »ona velika in usodna napaka, ki spravlja v nevarnost ves sovjetski režim«. Z njo naj bi v boj proti sebi Stalin pognal ruskega kmeta, ki »je še vedno prva sila v Rusiji«. Zato je bil pisec prepričan, da ni izključeno, da bi odločitev v boju za kolektivizacijo vasi pomenila tudi odločitev o koncu sovjetskega režima. Kajti obupni napori sovjetskih mogotcev, da bi rešili kolektivizacijo, so bili v letu 1930 brezuspešni, kar je bil za

³² Kmetje, delavci in sovjeti, Slovenec, 7. februar 1929, št. 32, str. 2.

³³ Ali bodo sovjeti spremenili politiko?, Slovenec, 22. februar 1929, št. 45, str. 2.

³⁴ Zmagoviti Stalin, Slovenec, 27. april 1929, št. 96, str. 1.

³⁵ Ta opazka je zanimiva, saj je v nasprotju s prejšnjo trditvijo, da Stalin nadaljuje s kompromisno politiko, kakršno je vodil že Lenin.

³⁶ Zmaga radikalizma, Slovenec, 4. januar 1930, št. 3, str. 2.

³⁷ Probojna etapa boljševizma, Slovenec, 16. januar 1930, št. 12, str. 2.

Slovenca novi dokaz, da »komunistična doktrina ne vzdrži v življenju«. ³⁸ Zopet smo priča upanju na padec komunizma v Sovjetski zvezi.

To upanje je zelo hitro zamrlo, saj je Stalin na 14. kongresu partije junija 1930 premagal svojo opozicijo in napovedal uspešno industrializacijo v državi, s katero bi po mnenju Slovence peljal »naprej v propast večino prebivalstva, da reši za svetovno poslanstvo izvoljeno manjšino, dokler se ne bo pripričal, da ne more z glavo skozi zid. Pred leti je to doživel Lenin.« Pisec torej ne verjame v uspeh Stalinovega gospodarskega načrta in celo napoveduje konec državnega socializma, ker je Stalin uničil ruskega kmeta in s tem naj bi usahnil tudi zadnji vir njegovih dohodkov za izvajanje gospodarskega načrta. ³⁹

Nasilje, s katerim so boljševiki vladali, je porajalo vprašanje in razprave, »s čim se boljševiki drže v Rusiji«. Ljudi se je strahovalo »z mečem, ognjem, lakoto, s prisilnim delom in z najbolj skrbno rezpreženo špijonažo«. »Temu mora biti prej ali slej konec,« je prepričan Slovenec, kajti »ni daleč tisti dan, ko bodo te sence vstale z groba proti svojim trinogom, proti rdečim rabljem, ter bodo pomedle vse in z vsem. Mi k temu pristavljamo le: Bog daj, da bi kmalu napočil ta dan in da bi se to prej kot slej uresničilo!« ⁴⁰

Ob 13. obletnici boljševiške revolucije je bil v Moskvi neprijazen jesenski dan z meglo in dežjem. »Ali je bil to simbol?« se je spraševal Slovenec. ⁴¹ Ob 14. obletnici je govoril Molotov »razočaranim množicam ruskih delavcev in mužikov«, ki jim boljševizem po štirinajstih letih svojega obstoja in neizmernih žrtvah, ki jih je od njih zahteval, ni prinesel obljubljenega »miru, svobode in kruha«. ⁴² Slovenec je tudi zapisal: »Z vsakim dnem zasleduje svet z zanimanjem dogodke v Rusiji – prav kot jih je zasledoval l. 1918 in 1919. – Razlika je v tem, da smo si tedaj stavili vprašanje, kdaj bo prenehal ta uničevalni režim, danes pa se izprašujemo, kje so vzroki, da se drži že 14. let.« ⁴³

Ob 15. letnici revolucije baltiško dopisnico Slovence niso zanimale slavnosti, kajti »slavnosti niso ono, o čemer je vredno poročati, kajti te so bile enake, kakor daleč nazaj tudi gredo v zgodovini ruskega naroda, najsi so vladali s Kremlja tartarski kani ali absolutistični vladarji ali boljševiški diktatorji«. Pomembnejši se ji je zdel opis uspehov in dela komunizma v 15 letih. »Komunizem v Rusiji ni zmagal, ampak je zmagala nad komunizmom in nad Rusijo sovjetska vlada«, saj v »Rusiji ni več komunizma«, ampak »samo nekaj navidezno komunističnega« in Rusija »je danes klasičen zgled za državni kapitalizem«. Vzrok za takšno

³⁸ Stalinov boj za kolektivizacijo vasi, Slovenec, 26. marec 1930, št. 70, str. 2.

³⁹ Stalin – zmagovalec, Slovenec, 18. julij 1930, št. 162, str. 1.

⁴⁰ A.K., S čim se boljševiki drže v Rusiji?, Slovenec, 17. oktober 1931, št. 236, str. 2.

⁴¹ Rdeča Moskva praznuje, Slovenec, 26. november 1930, št. 271, str. 1.

⁴² Besede in sadovi, Slovenec, 10. november 1931, št. 256, str. 1.

stanje je bil po mnenju poročevalke tudi v tem, da »se na čelu sovjetske Rusije danes ne nahaja več Lenin, izobraženi in idelani Lenin, ampak duševno omejeni tiran iz tartarskega Kavkaza, Stalin«. ⁴⁴

V letu 1934 je v Rusiji po mnenju pisca v Slovincu »zavel konzervativni veter«, saj se je opazilo, da se sovjeti vedno manj držijo marksističnih dogem in se »čedalje bolj bližajo zapadnemu duhu«. Cerkve so bile ob božiču in veliki noči nabito polne, kar naj bi bilo »v zvezi z okrepitvijo nacionalnega duha, ki se ojačuje v Rusiji, čisto v nasprotju z dogmami nemškega Žida in največjega sovražnika Slovanov, Marxa. V sovjetskih šolah se je uvedlo semestralne izpite in maturo ter »podobne buržujske naprave«. Sovjeti pa so se tudi vrnili k etičnim nazorom zapada, saj so na primer otežili postopek ločitve zakona. ⁴⁵

Z začetkom Stalinovih čistk so v Slovincu sovjetski sistem opredelili z »na povelje z bičem in krvjo uresničena utopija« po vzoru Petra Velikega, ki je bil po mnenju Lenina prvi boljševik. ⁴⁶ Izjavo višjega policijskega urada o pripravljenosti za uvedbo terorja pa kot »jezik, ki je popolnoma dostojen nemškega fašizma, in se seveda ljudje po pravici sprašujejo, ali ne bi bilo popolnoma vseeno, če bi Rusija namesto boljševiške revolucije doživela fašistično, pod katero ljudje vsaj manj stradajo, nego morajo stradati pod "proletarsko" diktaturo«. Vendar pa se je po nekaj letih Stalinovega režima počasi začel »čimdalje viden očividni preobrat iz sovjetskega sistema oziroma iz tako zvane proletarske diktature k nekaki socialistični demokraciji«, ki jo je zaznamovalo predvsem »poburžujenje« sovjetov ⁴⁷ oziroma nastanek »novega plemstva« in ki je pomenila »thermidor sovjetov« ter postopno opuščanje utopičnega komunizma. »Polagoma vstaja zarja sovjetskega thermidorja /.../ in sicer zaenkrat najbolj vidno v tem pravcu, da proti marksistični utopiji polagoma pridobiva državna politika in nacionalna tradicija,« je precej naklonjeno zapisal dr. Ahčin. ⁴⁸ Ahčin je sicer boljševizmu v Rusiji ob njegovi dvajsetletnici napovedal padec, ker je brez Boga. ⁴⁹

»Ne gre, da bi šli molče mimo črne obletnice, ki jo obhaja največji, a danes najbolj nesrečni slovanski narod.« ⁵⁰ V svojem uvodniku na dan dvajsete obletnice revolucije je dr. Ahčin »obračunal« z boljševizmom in prepričal bralce, da boljševizem ni izpolnil svojih obljub o svobodi, zemlji in miru ter da je »komunistični val v Evropi dosegel svoj višek in ga tudi že prekoračil«. V Straži v viharju so seveda bili bolj napadalni, saj je »v Rusiji komunizem prav

⁴³ Življenska sila boljševizma, Slovenec, 25.. november 1931, št. 269, str. 2.

⁴⁴ Od Lenina do Stalina, Slovenec, 9. november 1932, št. 257 a, str. 2.

⁴⁵ »Reakcija« tudi v sovjetski Rusiji, Slovenec, 26. april 1934, št. 97 a, str. 2.

⁴⁶ V senci Petra Velikega, Slovenec, 13. december 1934, št. 282 a, str. 1.

⁴⁷ Dejstva močnejša od teorij, Slovenec, 14. februar 1935, št. 37 a, str. 1.

⁴⁸ Drin, Zarja thermidorja v Rusiji?, Slovenec, 22. marec 1935, št. 67, str. 1.

⁴⁹ Ob 20 letnici sovjetske revolucije, Slovenec, 24. januarja 1937, št. 19, str. 5.

one nestvore, proti katerim se je navidezno boril: imperializem, militarizem, kapitalizem, razvil do pošastnih dimenzij.⁵¹ Boljševizem pa bi lahko omajal le nov prevrat: »V vojni se je rodil, samo vojna in revolucija ga bo vrgla.«

Politični procesi v Sovjetski zvezi so pokazali, da je bila enotnost boljševizma gola utvara, ki »jo diktator vzdržuje le s skrajno silo in da se v tem oziru komunistični režim prav nič ne ločuje od carskega v zadnjih desetletjih svojega razpada«. »Kdo naj potem verjame, da bo Stalin s potoki krvi Rusijo konsolidiral?«⁵² so se leto kasneje spraševali v Slovincu. Ob »nepričakovanem zblizanju med Sovjetijo in Nemčijo« pa je dr. Ahčin zelo hitro opazil, da si oba sistema »nikakor nista tako nasprotna, kakor kaže prvi videz, in da je celo tesno zblizanje med obema družabnima sistemoma prav mogoče«.⁵³

Ob začetku druge svetovne vojne, ko je Sovjetska zveza vkorakala na poljsko ozemlje in se zatem spopadla s Finsko, je precej pozornosti najprej pritegnila rdeča armada, v kateri je po navedbah v Slovincu vladal »neverjeten nered, nediscipliniranost in korupcija«. Poljska je pod sovjetsko zasedbo preživljala »najhujše tiranije vseh časov« oziroma kar naravnost »demonško početje«, v katerem so sovjetske oblasti sistematično uničevale poljski narod. Poleg tega so bila skladišča prazna, mesta v razvalinah, sovjeti so zniževali življenjski standard.⁵⁴ Velike poljedeljske in cerkvene posesti so bile zaplenjene, inteligenco so sovjeti uničevali, mnogo ljudi je bilo preseljenih na sovjetsko ozemlje in nemogoče je bilo ugotoviti število oseb, ki so jih zaprli.⁵⁵ Tudi prihod sovjetskih čet v Estonijo in njihovo obnašanje, ko »so se tako opili, da so morali zgodaj k počitku«, je bil dokaz, »da v rdeči armadi ni organizacije, da je vodstvo slabo in da sovjetski vojaki gladujejo«.

Vsekakor lahko rečemo, da je katoliški tabor s svojimi članki in svojo propagando ves čas poskušal pokazati na »pravi obraz« boljševiške Rusije—države, »kjer je ljudstvo suženj pod srpom in kladivom rdečih tiranov«.

⁵⁰ Komunizem je sovražnik svobode, Mi mladi borci, 12. november 1937, št. 9. str. 33.

⁵¹ Ob 20. obletnici boljševizma, Straža v viharju, 4. november 1937, št. 5, str. 18.

⁵² Lažnivi odrešitelj, Slovenec, 12. marec 1938, št. 59 a, str. 1.

⁵³ Drin, Sovjeti in Nemčija, Slovenec, 18. oktober 1939, št. 239, str. 1.

⁵⁴ Kako je na Poljskem, Mi mladi borci, 12. julij 1940, št. 44, str. 176.

2. V SSSR VLADA NOREC

»Zato je vsa propaganda Sovjetske Rusije usmerjena v to, da se Stalinovo in Leninovo ime nerazdružno vcepi v dušo ruskega naroda in da bi veljal Stalin kot edini pravnomočni naslednik in zvesti izvrševalec Leninove zapuščine, tako da bi se ime Stalina spojilo v en sam pojem z imenom Lenina.«⁵⁶

V poglavju bom predstavila glavni osebi ruskega boljševizma, Lenina in Stalina, kakor so jih svojim bralcem – seveda ne brez določenih tendenc – predstavljali pisci v katoških časopisih.

O Leninu so ob njegovi smrti zapisali precej lepega, neki katoliški duhovnik ga je celo označil za »blag značaj«.⁵⁷ Nasploh so bili Leninu v 20. letih v katoliškem časopisju naklonjeni, zanje je bil »izobraženi Lenin« v nasprotju s tiranom Stalinom. »Tudi največji nasprotniki bodo Leninu priznali: bil je genij, brez njega bi bila divja, nedisciplinirana in nebrzdana destruktivna narava Rusije jedva prebolela veliko proticaristično revolucijo, /.../ bil je psiholog, voditelj mas ter govornik, strašno pa kazi njegov značaj tipični ruski inteligenčni ateizem, krasi pa ga velika nesebičnost, osebna skromnost in odločnost,« je bil zapis v Slovincu ob njegovi smrti.⁵⁸ Sicer so bili zapisi o Leninu precej redki, saj je bila ves čas v ospredju njegova revolucija.

V 30. letih so začeli objavljati članke, ki Leninu niso bili več naklonjeni. V reviji Kres je bil objavljen intervju s precej bolnim Leninom, ki ga je opravil Giovanni Papini. Papini je šel v Rusijo samo zato, da bi »spoznal tega moža«, ki se mu je zdel v vsej svoji posebnosti »eden izmed treh ali štirih sodobnikov, ki jih je vredno slišati«. Prvi trenutki razgovora so bili težki, saj je Papiniju pred »žoltim, izmučenim obrazom upadel ves pogum, da bi kaj vprašal.«⁵⁹ Ko pa je začel hvaliti Leninovo delo, je ta zaničljivo, »skoro grobo zakričal«, da »bolševiki niso napravili drugega, kakor da so se oprijeli in razširili tisto upravo, ki je edina primerna za ruski narod. Stomilijonske črede ni mogoče vladati brez batine, brez korobača, brez ovaduhov, brez tajne policije /.../ Bodite popolnoma prepričani, da ni ljudstvo sedaj prav nič na boljšem. Pa tako mora biti in bo, ker jaz tako hočem.« Po Leninovem mnenju ni bil Marx nič drugega, »kakor v pivu in hegelijanizmu namočeni možgani, v katere je pa njegov prijatelj Engels

⁵⁵ Trpeča Poljska, Mi mladi borci, 6. september 1940, št. 52, str. 208.

⁵⁶ Stalinova sleparska igra z Leninom, Slovenec, 12. marec 1938, št. 59 a, str. 6.

⁵⁷ Ljenin o katoliški cerkvi, Slovenec, 27. avgust 1924, št. 195, str. 2.

⁵⁸ Diktator Lenin umrl, Slovenec, 23. januar 1924, št. 19, str. 1.

⁵⁹ Giovanni Papini, Moj obisk pri Ljeninu, Kres, 5, 1934, št. 4, str. 67.

vbrizgal nekaj duhovitih misli.«⁶⁰ »Sovražim kmete /.../ Kmetje so to, česar jaz ne prenesem: preteklost, vera, vraže, verske norosti in ročno delo,« so bile Leninove besede. Njegova želja »postati upravnik vzorne kaznilnice«, je bila ključ do njegovega razmišljanja o sodobni Rusiji: »Ljudje, dragi gospod, so plašne zverine, ki jih strahuje druga močnejša zverina. In taka zverina sem jaz /.../ Zveri pa so kakor tolovaji, zato mora biti najvišji namen vsake vlade, spremeniti državo v eno samo, ogromno ječo /.../ Če dobro premislite, boste priznali, da je za človeka povprečne pameti življenje v ječi najprimernejše /.../ Neha premišljevati in skrbeti, zakaj odslej zanj drugi mislijo in skrbe /.../ Spremeniti Rusijo v ogromno, veličastno temnico, to je moj sen.«⁶¹

Precej pozornosti so vzbudile vesti o Leninovem predrevolucionarnem delovanju oziroma njegovi povezanosti z rusko carsko vlado in nemško vlado med vojno. Ruska vlada ga je plačevala, da bi s tem razbila socialiste, leta 1907 pa je Lenin navezal stike z nemško vlado in postal tudi njen vohun. Lenin, ki je javno nastopal proti militarizmu, je »prevzel vodstvo antimilitaristične propagande med nemškimi sovražniki« ter s tem demoraliziral svoj lastni narod oziroma ga prodajal Nemcem.⁶²

Nekaj tekstov je bilo napisanih tudi o Krupski, Leninovi vdovi, ki je bila »popoln tip revolucionarke« in ji po Leninovi smrti ruski mogotci niso bili naklonjeni. Zelo nepriljubljena je bila tudi pri slovenskih katoliških časopisih, saj je bila kot predsednica ljudskovzgojnih zavodov »soodgovorna za strahotni propad ruske mladine«. Očitati so ji, da nikdar ni skušala vplivati na svojega moža, naj nikar tako strahovito ne morijo in ne ubijajo. »Gorečnost za njene komunistične ideje je zatrla v njej sleherno žensko in materinsko čustvo,« so še pristavili.⁶³

Prve novice o Stalinu ob koncu 20. let, ki so se pojavile v Slovencu, so bile temu »neomejenemu diktatorju« precej naklonjene, saj so začeli več pozornosti Stalinu namenjati ob njegovem sporu s Trockim. Stalin, sam kmečki sin, naj bi dobro uvidel nevarnosti, ki so pretile sovjetom od prebujajočih se kmečkih mas, ki se kljub dolgoletni vladavini sovjetov še vedno niso hoteli sprijazniti s spremembo. Zato naj bi Stalin napravil številne kompromise, posebno v izvajanju gospodarskega programa, ki so bili izvedeni v dobro kmečkega prebivalstva. Nasprotno je Trocki kritiziral takšno ravnanje Stalina, češ da je s tem izdal

⁶⁰ Prav tam, str. 68.

⁶¹ Prav tam, str. 69.

⁶² Lenin – plačanec tudi Nemčije, Staža v viharju, 21. januar 1937, št. 14, str. 57.

⁶³ Krupska – vdova Leninova, Slovenec, 17. september 1938, št. 214 a, str. 6.

delavske interese.⁶⁴ Stalin, »mož železne volje in širokih pogledov«, je imel v tem obdobju naklonjenost Slovence, ker je ustvaril pogoje za reformo v državi, saj je osvobodil vlado »od cele vrste frazerjev, ki so današnje razmere najbolj zakrivili«, in je s svojimi »gospodarskopoličnimi ukrepi, predvsem napram kmetu« pripravil tla za zdrav razvoj produktivnih ljudskih sil. Sploh je Stalin v marsičem »pokazal, da je veliko bolj realnopolitično orientiran, kakor pa Zinovjev in Trocki«. Spričo te Stalinove lastnosti za Slovence ni bilo dvoma, »katera stranka bo izšla kot zmagovalka«.⁶⁵ Ta naklonjenost Stalinu je razumljiva tudi zato, ker se Stalin ni popolnoma odkrito zavzemal za takojšnjo širjenje revolucije po svetu, medtem ko je Trocki še vedno zagovarjal nujno svetovno revolucijo, pred katero je katoliški tabor pri nas še vedno prevzemal strah.⁶⁶ V letu 1926 je začel Stalin že odrivati komuniste, ki so mu nasprotovali, in od ostalih zahtevati, »da ne smejo imeti nobenega drugega mnenja in morajo slepo ubogati« pri čemer pa v zapisih v Slovincu še ni zaslediti nasprotovanja Stalinu. Celo nasprotno, kritik so bili deležni Stalinovi nasprotniki, na primer Trocki in Buharin. Slednji naj bi bil v svojem programu celo bolj radikalen in ker je »znan nevrastenik, bi prišli desničarji iz dežja pod kap«, če bi zavladal.⁶⁷ Stalin se je v letu 1929 »vdal levemu kurzu« in skrajnemu državnemu socializmu ter se oprijel »trde diktature«. »Ali pa bo uspel?« se je spraševal Slovenec.⁶⁸ Zmagoviti Stalin in njegova osebna diktatura, »diktatura spretnega, energičnega in za vse pripravljenega človeka«, sta dobila še posebej veliko naklonjenosti ob kompromisni politiki, ki je bila za Slovence popolnoma identična politiki moderne buržoazne države. Menim, da ta zapis ne izraža samo naklonjenosti sovjetski politiki nasploh, ampak tudi osebni diktaturi Stalina, ki ji kot obliki vladavine Slovenec sploh ne nasprotuje. Celo nasprotno, ker je bila ruska boljševiška stranka »idejno usahla in poplitvela« in ker zunanje-politični in gospodarski položaj Sovjetske zveze nista bila posebno rožnata, se je zdela »železna diktatura praktično mislečega človeka zato nujno potrebna in stranko žene nagon samoohranitve, da se njegovemu diktatu pokori brez ugovora«.⁶⁹ Ob političnem uspehu Stalina se je začel Slovenec spraševati: »Kdo je Stalin?«⁷⁰ Mož, ki je ustrahoval Sovjetsko zvezo in bil absolutni vladar, je bil človek posebnega kova, saj je imel iz časa carske Rusije na vesti cel kup zločinov, med drugim je bil tudi vrhovni poglavar

⁶⁴ Kmetje, delavci, sovjeti, Slovenec, 7. februar 1929, št. 32, str. 2.

⁶⁵ Rusija na razpotju, Slovenec, 25. november 1926, št. 270, str. 1.

⁶⁶ Popolnoma drugačno mnenje o Stalinu in njegovem odnosu do svetovne revolucije je imel Slovenec v letu 1929, ko je Stalina označil za »fanatičnega pristaša svetovne revolucije«.

⁶⁷ Dvoboj Stalin – Buharin, Slovenec, 4. april 1929, št. 101, str. 2.

⁶⁸ Rusija iz krize v krizo, Slovenec, 27. april 1928, št. 97, str. 1.

⁶⁹ Zmagoviti Stalin, Slovenec, 27. april 1929, št. 96, str. 1.

⁷⁰ Kdo je Stalin?, Slovenec, 27. oktober 1929, št. 246, str. 10; Kdo vodi Rusijo, Slovenec, 1. november 1929, št. 250, str. 2.

kavkaških političnih roparjev. Živel je osamljeno, vendar oborožen z osebnimi podatki o vseh uglednih komunistih. »Stalin je mrk, osoren, nima prijateljev in se razume samo z onimi, ki so mu potrebni /.../ Stalin je sploh pravi azijski trinog.« S »probojno etapo boljševizma«, ko je bila oživiljena protiverska ofenziva in se je začela neusmiljena kolektivizacija, so se celo pojavile govorice o padcu oziroma o »predstoječi ostavki« Stalina, kateri uresničitvi niti Slovenec ni verjel.

Od konca leta 1930, ko je Stalin postal »pravi diktator Rusije, neomejen gospodovavec 160-milijonskega naroda, čigar volja je v vsem še vse drugače merodajna, kakor je bila volja prejšnjih samodržcev«, so v Slovencu izhajali članki, ki Stalinu niso bili več naklonjeni, pač pa zelo očitajoči, do njegove osebnosti in vladanja izredno napadalni. Takšno stališče Slovence in drugih časopisov je povsem razumljivo, saj se je v 30. letih začela v katoliškem taboru močna protikomunistična propaganda. Poleg tega so se v Sovjetski zvezi v tem času začeli politični procesi, ki so v nadaljevanju odstranili večino Stalinovih političnih nasprotnikov. Med poplavo člankov o Stalinu in njegovem značaju je bila tudi serija z naslovom Diktator Stalin, ki je leta 1934 izšla v več nadaljevanjih.

Stalin je v svoji diktaturi potisnil v stran nekdanje Leninove sodelavce in postal vsemogočnik, so zapisali. Stalin je določal smernico, od katere se ni »smeti oddaljiti niti za las; kdor se noče ukloniti njeni nezmotljivosti, tega proglase za krivoverca, ki ga je treba iztrebiti«. Glavni potezi njegovega značaja sta bili brezobzirnost in volja za oblast. Bil ni »ne govornik in ne obsežen um«, ljubeznivosti v pogovorih z ljudmi ni poznal, tudi ni bil »izbirčen v izrazih in se poslužuje v občevanju tudi najkrepkejših besed«. ⁷¹ V podrobnostih o samomoru Stalinove žene, ki se je zgodil 1934, je bil Stalin opisan ponovno kot zelo surov človek, ki je svojo ženo »javno opsoval«, ker si je dovolila osorno pripombo glede težavnih razmer v kmetijstvu vpricho zbranih sovjetskih državljanov. ⁷² Žena se je ustrelila, Stalin pa se je hitro potolažil in se ponovno poročil. Nasploh se o Stalinovem privatnem življenju ni pisalo. Spošno mnenje je bilo, da si Stalin sam prizadeva svojo življenjsko pot pokriti s skrivnostjo. Pozornost je očitno pritegovalo njegovo odraščanje, saj so časniki precej poudarjali, da je kot otrok obiskoval semenišče, kjer so ga izključili (po drugi verziji naj bi sam zapustil semenišče) in da je bila želja njegove matere, ki je bila zelo pobožna, da bi sin postal duhovnik. Odrasel je v revščini in pomanjkanju med tifliško sodrgo ter se navzel njene surovosti in cinične ostrumnosti. ⁷³ Stalinu naj bi v semenišču izzvale odpor »jezuitske metode«, saj ni mogel prenašati strogega

⁷¹ Robert Saitschick, Diktator Stalin, Slovenec, 27. maja 1934, št. 119, str. 11.

⁷² Stalinova drama, Slovenski dom, 17. januar 1936, št. 13, str. 4.

nadzorstva in vohunstvo. Avtor članka pa k temu dodaja: »Kakor pa kažejo dejstva, se mu te metode, ki so se mu tedaj zdele nesprejemljive, zdaj ne zde samo dopustne, marveč celo koristne.«⁷⁴ »Kar ubilo me je, ko sem odkril, da je Stalin zgolj neizobražen Kavkazijec, ki nima nobenega pojma o literaturi in tujih jezikih, ki ne le skoraj nič ne razume o gospodarskih in finančnih stvareh, marveč se tudi le s težavo spozna v večini velikih političnih problemov,« je povedal neki opazovalec iz Stalinove bližine. Poleg tega, da Stalin ni poznal nobenega spoštovanja za ljudi okoli sebe, ni izkazoval niti spoštovanja do svojega učitelja Lenina, saj so z Leninom samim v mavzolej na Rdečem trgu spravili tudi leninizem.

Bolj ko je naraščala Stalinova moč, bolj lahko sledimo člankom, ki so poskušali opredeliti Stalinovo politiko in njene cilje. Glavna Stalinova sposobnost naj bi bila v tem, »da zna čakati, da brezobzirno izbira srednjo pot, zlasti pa v njegovi neomajni udarni sili.«⁷⁵ Ker ne »spoznava viharov elementov« Sovjetske Unije in s tem ne vidi ovir, se jih tudi ne boji, ampak se prepušča svojemu instinktu in »skuša, da bi z mrzlo lučjo svoje dogme posvetil v temo svetovnega dogajanja«. Mnoge razumne ljudi je takšno ravnanje skrbelo in izrek enega izmed njih je avtor članka citiral: »Da, vozimo se! A vozimo se v temi zelo naglo ob ugaslih svetilkah!«⁷⁶

V drugi polovici 30. let si je Stalin v katoliškem časopisju pridobil nove zelo sočne vzdevke. Mi mladi borci so ga primerjali z Ivanom Groznim in Petrom Velikim, saj je bil Stalin »za nas skrivnostna osebnost, kakor sta Peter in Ivan«. Vodilo članka jim je bilo pokazati, kako »napačno je tolmačiti ruske dogodke z zapadnimi pojmi« in »da odkrijemo zgodovinsko vez v protislovnih in navidez medsebojnih neodvisnih dogodkih.«⁷⁷ Jagoda pa je Stalina poimenoval »krvnik boljševiške revolucije«, kar je Slovenec privzel za podnaslov članka o aretaciji Jagode⁷⁸, pisec Slovenca pa ga imenuje »despot« po vzoru orientalskih despotov, ki »svojim najbližjim sodelavcem ne zaupajo, kakot tudi ti ne zaupajo drug drugemu in drug drugemu kopljejo grob.«⁷⁹

V letu 1938 se je po novicah Slovenca v vsem francoskem socialističnem časopisju začela »ljuta kampanija« zoper sovjetski režim in Stalina, »čigar metode vzbujajo sedaj grozo in gnus«. Diktator, ki si s svojimi metodami in čistkami »izpodkopa ves ugled v inozemstvu,

⁷³ Primerjaj Kdo je Stalin, Slovenec, 27. oktober 1929, št. 246, str. 10; Robert Saitschick, Diktator Stalin, Slovenec, 27. maj 1934, št. 119, str. 11.

⁷⁴ Robert Saitschick, Diktator Stalin, Slovenec, 27. maj 1934, št. 119, str. 11.

⁷⁵ Robert Saitschick, Diktator Stalin, Slovenec, 3. junij, 1934, št. 124, str. 11.

⁷⁶ Robert Saitschick, Diktator Stalin, Slovenec, 24. junij 1934, št. 142, str. 11.

⁷⁷ Ivan Grozni, Peter Veliki, Stalin, Mi mladi borci, 26. marec 1937, št. 28, str. 115. V Slovencu se je konec leta 1937 tudi vsled Stalinovih čistk pojavilo poimenovanje Stalin Grozni.

⁷⁸ Jagoda o Stalinu, Slovenec, 14. april 1937, št. 84 a, str. 2.

⁷⁹ Kakšna je Stalinova despotija ali proletarska demokracija, Slovenec, 15. februarja 1937, št. 35 a, str. 6.

ne more biti več normalen in se ne zna več obvladati. Z eno besedo /.../ v Rusiji vlada danes norec».⁸⁰ In smo s tem dobili še eno poimenovanje Stalina v našem časopisu.

Ko pišemo o Stalinu in opisovanju njegove osebnosti ter dela v katoliškem časopisu, ne moremo mimo Stalinovih čistk, ki so Stalinu prinesle naziv Stalin Grozni.

Prve »alarmantne vesti iz Rusije« so bile objavljene v juliju 1926, ko so objavili novico »o aretacijah važnih oseb«, kar naj po mnogih vesteh ne bi bilo povsem nepričakovano. Stalin naj bi bil po vesteh odločen »nastopati proti vsem nasprotnikom skrajno brutalno in razcep stranke in notranji boji so skoraj gotova stvar«.⁸¹

»Resnica o moskovskem procesu« je začela prodirati v katoliško časopisje v letu 1930, in sicer najprej kot »krvava gledališka predstava za pomirjenje mas«, ki naj bi jih pretresalo nezadovoljstvo zaradi neznosnih razmer v državi. »Laži-proces« je naprtil odgovornost za slabo gospodarsko stanje v državi industrijskim ravnateljem in inženirjem.⁸²

V letu 1936, ko se je začel proces proti »celi šumi ruskih državljanov«, je Slovenec izrazil mnenje, da je tudi ta proces kot mnogi drugi vznikel v ruski komunistični stranki sami, s čimer naj bi šlo za »zastrašenje opozicionalnih elementov v ruskem narodu«.⁸³ Že nekaj dni po tej novici, je bilo postavljeno vprašanje: »Resnica, komedija ali histerija?« Moskovsko sodišče je vseh 16 obtožencev v Zinovljevem procesu obsodilo na smrt z ustrelitvijo. »Vsaka revolucija je požrla svoje otroke,« je bil komentar, »vendar pa do sedaj še ne poznamo primere, da bi vsi voditelji kake revolucije bili od enega svojih kolegov na tako krvav način odpravljani in obenem ožigosani kot največje propalice.«⁸⁴ Za »čudne samoobtožbe« obtožencev je imel Slovenec zanimivo razlago, namreč da »imamo tukaj brez dvoma opraviti z nekim psihološkim pojavom, ki ga pozna samo Rusija, to je samoobtoževanjem ruskega človeka takih grehov in zločinov, ki jih večkrat niti ni storil, ampak se mu le zdi, da jih je storil po neki nam nerazumljivi boleštni avtosugestiji«, ki je bila opazna že pri Tolstoju in Dostojevskem. Pa vendar se je piscu v Slovencu zdelo, da »nekaj pa je na stvari le bilo« in naj bi v ozadju vsega resnično bil spor med Trockim in Stalinom. »Ker Trocki ne more razumeti zahrbtne Stalinove politike, padajo glave njegovih pristašev, ki spravljajo s svojim sektastvom Stalinov režim v nevarnost,« so zapisali v Straži v viharju.⁸⁵ Procesi so bili označeni tudi kot »teatralske prireditve«, s katerimi bi sovjetska oblast rada pokazala svojo moč in svojo

⁸⁰ V SSSR vlada norec, Slovenec, 6. marec 1938, št. 54a, str. 2.

⁸¹ Alarmantne vesti iz Rusije, Slovenec, 31. julij 1926, št. 171, str. 1.

⁸² Resnica o moskovskem procesu, Slovenec, 29. november 1930, št. 274, str. 1.

⁸³ Zopet bodo padale glave, Slovenec, 20. avgust 1936, št. 189 a, str. 1.

⁸⁴ Pred novim procesom, Slovenec, 4. februar 1937, št. 28 a, str. 2.

nedolžnost, a prikazuje le svojo zaskrbljenost in svojo slabost.⁸⁶ Proces proti trockijevcem, ki pomeni »povratak v najmračnejše azijatstvo«, je bil zanimiv za mladce, ker »nam kaže rusko revolucijo takšno, kakršna je, v njeni neposredni življenjski resničnosti«, kajti »boljševizem ni za razvoj, le za likvidacijo«.⁸⁷ Ob novem procesu, med obtoženimi sta bila tudi Buharin in Rikov, naj bi po mnenju Slovence Stalinove trditve popolnoma ovrgle dotedanje prikazovanje boljševiške revolucije. »Ako ima Stalin prav – in v tej točki ima gotovo prav – potem je popolnoma jasno, da je sovjetsko revolucijo izvedla tolpa najslabših zločincev«.⁸⁸ Procesi, ki jih je insciniral Stalin, »odkrivajo pred celim svetom, da je boljševiški režim notranje hudo bolan in da kaže znake razpadanja«.⁸⁹ »Zopet bomo imeli v sovjetiji proces, s krvavim koncem, ki je že naprej določen,« je bil pristavek v Slovincu.⁹⁰

V uvodniku o moskovskih procesih je dr. Ahčin zapisal nekakšen povzetek vsega razmišljanja o procesih. »Tako brezobziren despot, kakor je Stalin, najde vsak hip dovolj sredstev, da uniči vsakogar, ki se mu zdi le količkaj sumljiv. Zdi se, da se že tudi »grehi v mislih« kaznujejo s smrtno kaznijo. Na ta način so krvavi procesi v Rusiji, ki imajo očitno le ta namen, da utrdijo Stalinovo samodržstvo, postali reden pojav in sredstvo brezobzirnega terorja vsemogočnega diktatorja«.⁹¹ Straži v viharju so procesi pokazali, da »komunistični nazori o oblasti veljajo samo toliko časa, dokler najvidnejši ali najbrezobzirnejši komunist ne pride do oblasti, potem pa – mir ali pa Lubjanka in kroglo v tilnik«.⁹² Reviji Mi mladi borci pa, »da vsa ruska diktatura proletariata obstoji v nebrzdanem klanju« in so bili procesi »najboljša priča o gnilobi ruskega režima, ki je tako propadel, da ga še njegovi nositelji sami izdajajo«.⁹³ »Tako, kakor so se v tem procesu dogodki vrstili drug za drugim, jih je moral narekovati samo nečloveški satanizem, samo zlodej v človeški podobi,« je bil komentar v Slovenskem delavcu.⁹⁴

Zelo ironično je delovala v letu 1938 kratka objava z naslovom Kje so prvi vladarji Rusije?,⁹⁵ po kateri so člani prve sovjetske vlade doživeli naslednjo usodo: Ljenin – mrtev, Rykov – zaprt, Trockij – pregnan, Miljutin – odstavljen, Slapnikov – zaprt, Ovsjenko – usoda neznana, Kriljenko – enako, Nogin – napravil samomor, Lunačrski – »umrl«, Skvorcov – »umrl«,

⁸⁵ Stalin – Trockij, Straža v viharju, 12. november 1936, št. 7, str. 26.

⁸⁶ N. Z., Novi procesi v Rusiji, Slovenec, 25. november 1936, št. 272, str. 2.

⁸⁷ Ob procesu proti Trockijevcem, Mi mladi borci, 18. december 1936, št. 14, str. 55.

⁸⁸ Pred novim procesom, Slovenec, 4. februar 1937, št. 28 a, str. 2.

⁸⁹ Kaj se dogaja za okrvavljenim obzorjem Rusije, Slovenec, 6. februar 1937, št. 30 a, str. 1.

⁹⁰ Teror se nadaljuje, Slovenec, 19. februar 1937, št. 41 a, str. 1.

⁹¹ Drin, Moskovski procesi, Slovenec, 17. junij 1937, št. 135 a, str. 1.

⁹² Kako pa kaj komunizem?, Straža v viharju, 17. marec 1938, št. 20, str. 79.

⁹³ O moskovskih procesih, Mi mladi borci, 22. april 1938, št. 32, str. 128.

⁹⁴ Zverine sodijo, Slovenski delavec, 19. marec 1938, št. 11, str. 4.

⁹⁵ Kje so prvi vladarji Rusije, Straža v viharju, 17. november 1938, št. 8, str. 31.

Opakov Lomov – odstavljen, usoda neznana, Fjodorovič – isto, Avilov-Gljebov – isto, Stalin – pravijo, da je še diktator. Podoben seznam je bil objavljen za člane pariškega sovjetskega poslaništva, ki je dokazoval, da so v večini vsi člani končali v ječi ali bili ustreljeni. In na koncu teksta je sledilo: »Vidite, vi naši komunisti, ki so vas v rdeče vrste zvale nade na komisarske službe. Diplomatska mesta se praznijo za vas! Hitro nastopite!«⁹⁶

»Tajinstvena dogajanja« v Sovjetski zvezi v letu 1939, ko je po podatkih v Slovincu potekal boj med armado in Stalinom, so bila zadnji sodni proces, ki je dobil svoje mesto v časopisju. Čeprav so jim zlasti v Slovincu namenili kar nekaj strani, ti procesi niso bili več tako odmevni in zapisov o njih ne najdemo več na prvih straneh. Svoj naziv so dobili kot grozni podatki o »čiščenju« v vojski in stranki ter zaključku, po katerem »poznavalci, ki prihajajo iz Rusije, menijo, da se sovjetska Rusija hitro razvija v smeri nekega totalitarnega sistema, ki je še najbližji fašizmu«.⁹⁷

3. TRNKI S KREMLJA

»Politika Sovjetije nas spominja na delovanje pajka sredi mreže. Ko je pajk napredel mrežo, se spravi v njeno sredino in preži /.../. Kremelj je središče mreže, ki jo je Kominternna razprostrla po vsem svetu. V to spretno nastavljeno mrežo, ki sega od vzhoda do zahoda, od juga do severa naše zemlje, se love večje in manjše žrtve in spretni lovec z vsako drugače postopa, dokler ne postane njen popoln gospodar.«⁹⁸

Prve reakcije na boljševiško zunanjo politiko so očitne v besedah poročevalca iz pariške mirovne konference, ki je za Slovence zapisal: »Mož, ki stoji za ruskim boljševizmom in določa njega smer, ve, kaj hoče in ima navado hoteti z vso silo svojega značaja /.../ Politika ruskega boljševizma zasleduje nadruske cilje. Rusija je le podstavek, le izhodišče za gibanje, ki ga širijo proti zapadu. Njihov cilj ni mir, temveč propast kapitalizma vsega sveta.«⁹⁹ Lenin naj bi zato nasprotoval ustavitvi vojne, pariški konferenci in ureditvi razmer v Nemčiji, kajti »čim večja je socialna zmeda, tem lažje se morajo razviti boljševiške težnje, ki naj mu pomagajo zanesti revolucijo na zapad«. Seveda lahko zasledimo nasprotovanje širjenju ruskega vpliva v Evropi.

⁹⁶ Nekaj za naše komunistične stremuhe, Slovenski delavec, 2. april 1938, št. 13, str. 2.

⁹⁷ Kdo bo zmagal Stalin ali armada, Slovenec, 12. marec 1939, št. 60 a, str. 9.

⁹⁸ Drin, Sovjetska politika, Slovenec, 15. september 1940, št. 212, str. 1.

⁹⁹ E.B., Konec Evrope, Slovenec, 25. maj 1919, št. 120, str. 1.

v letu 1923 je bilo že jasno, da so »šanse za boljševizem danes po vsem svetu padle na Ostopinjo« in da ni Rusija zavojevala sveta, ampak da se ostali svet pripravlja, da Rusijo gospodarsko zavojuje.¹⁰⁰ Rusija ni bila več strah in trepet katoliškega tabora, ampak je celo nasprotno zaradi zagovarjanja samoodločbe narodov postala dežela simpatij. Sovjetska Rusija si je s pretvorbo v zvezo sovjetskih socialističnih republik prislužila simpatije Slovenca, saj je s tem sklepom »naredila velik korak k svoji državni in gospodarski konsolidaciji«¹⁰¹ in »ne more nihče tajiti, da je prinesla vzhodnim narodom misel politične svobode«.¹⁰² Ravno tako je bila zelo ugodno sprejeta izjava ruske vlade na konferenci v Lausseani, v kateri ruska vlada ni priznala mirovnih pogodb, ki so se nanašale na Balkan, češ da so kršile pravico narodov do samoodločbe.¹⁰³ Mnenje Slovenca se je v 30. letih popolnoma spremenilo, saj je prejšnja politična svoboda v mejah komunistične življenjske in strankarske doktrine postala predvsem jezikovna svoboda, ki je ne gre zamenjevati za federativno ureditev v ameriškem smislu. »Sovjetske republike so svobodne v jezikovnem pogled, ne pa tudi politično«, ker je imela oblast nad njimi Moskva in je bil federalizem le komunistična agitacija, preračunjena na nepoučenost ljudstva.¹⁰⁴

Zanimiv odziv so doživele izjave sovjetskega zunanjega ministra Čičerina na kongresu Sovjetske zveze, v katerih je poudaril, da je glavni cilj ruske politike ohranitev miru in ob tem obtožil Društvo narodov, da ga izrabljajo proti Sovjetski zvezi. Komentar Slovenca je izkazal veliko zaupanje v njegove izjave: »Čičerinov svetovno-politični pregled nam na široko odpira pogled v zakulisne spletke evropske demokracije«.¹⁰⁵ Angleško-ruski konflikti so obudili ocene sovjetske zunanje politike, ki je bila po mnenju Slovenca v začetku silno napačna, ker je oznanjala svetovno revolucijo, zaradi česar je Sovjetska zveza dolgo časa bila izključena iz vseh mednarodnih torišč Evrope. Rusija si je zelo prizadevala za »varovalni nasip« držav okoli sebe in ob tem vodila »resnično miroljubno politiko«, saj je Rusija potrebovala predvsem mir.¹⁰⁶ In to miroljubno politiko je Slovenec zelo odobral. Slovenec pa je ostro nasprotoval mnenjem, da je sovjetska politika zasledovala iste cilje kot carska Rusija, tj. da je njihova politika slonela na azijski celini in da so sovjeti podpirali panslavizem. Zlasti glede slovanstva naj bi bilo takšno mnenje popolnoma napačno, saj so sovjeti povsod hoteli širiti le

¹⁰⁰ Rusija, Slovenec, 1. april 1923, št. 74, str. 5.

¹⁰¹ Ruska zvezna država, Slovenec, 1. januar 1923, št. 1, str. 1.

¹⁰² Svitanje ali mrak?, Slovenec, 1. januar 1927, št. 1, str. 2.

¹⁰³ Važna izjava ruske vlade glede na Balkan, Slovenec, 6. januar 1923, št. 4, str. 3.

¹⁰⁴ Drin, Boljševiški federalizem, Slovenec, 17. januar 1933, št. 17, str. 1.

¹⁰⁵ Borba med Rusijo in Anglijo, Slovenec, 16. maj 1925, št. 109, str. 1.

¹⁰⁶ Angleško-ruski konflikt, Slovenec, 10. junij 1927, št. 129, str. 1.

svoj komunizem, pa naj gre za Indijo, Kitajsko ali Azijo. »Ne, sovjetska politika ni ruska, temveč le komunistična.«¹⁰⁷

Z drugo svetovno vojno in sovjetskim napadom na Finsko se je po mnenju Ahčina orjaško razmahnil sovjetski imperializem od Ledenega do Egejskega morja. To naj ne bi bila le želja po svetovni revoluciji, ampak se je Ahčinu zdelo, da »z imperializmom Kominterne teče vzporedno še drug imperializem, ki je dediščina ruskih carjev«. Cilj naj bi bil povečati meje proti zapadu, dobiti gospostvo nad Vzhodnim morjem in obnoviti staro slavo Romanovov.¹⁰⁸

»Stalin hodi po stopinjah Petra Velikega, hotel bi izvesti njegov politični program. Zato se njegove oči sedaj obračajo dalje, na /.../ Bospor in v Indijo!«¹⁰⁹ Z močno državo ruskega naroda bodo oblastniki v Kremlju dosegli zrevolucioniranje Evrope, je bil prepričan dr. Ahčin. Krinka za svetovno revolucijo naj bi bilo tudi slovanstvo, obujeno ob začetku svetovne vojne, saj naj bi bilo le »nov poizkus lažne komunistične propagande«¹¹⁰, saj so vendar boljševiki zatirali druge slovanske narode kot na primer Ukrajince¹¹¹, se sprijaznili z nemško zasedbo Češko-Slovaške in celo sami zasedli ozemlje Poljske. »Kje je "štirideset milijonov bajonetov", da branijo svobodo malih narodov danes, danes, ko eden med njimi v poslednjih krčih brani to svobodo! In medtem ko je ta ves izkrvavel, prihajajo sovjetske čete brez kaplje krvi na Poljsko.«¹¹²

Zavzemanje za miroljubno zunanjo politiko in prijateljske zveze je bila v javnih izjavah glavna značilnost sovjetske politike tudi v začetku 30. let, le da ji Slovenec ni več verjel, saj naj bi »vsaka zveza s sovjetsko Rusijo bila brezpredmetna, ker so vsi voditelji Rusije sami sebi dali pravico, da jo raztrgajo, ako bi to zahtevali višji svetovni interesi ruske revolucije«.¹¹³ Krinka je padla z obraza Sovjetske Rusije, saj je svojo laž o miroljubni politiki Sovjetska zveza dokazala z rovarjenjem ljudskih front, ki »so predstraže boljševizma«. Smisel »vsega žilavega diplomatskega delovanja vlade, ki je navidezno zažgala vse svoje stare bogove na oltarju »mednarodnega sodelovanja« in »borbe za mir«, ki je sklepala politične, vojaške, kulturne in gospodarske zveze z najbolj kapitalističnimi državami na svetu, ki je končno šla tudi na kolena pred Zvezo narodov, s trdim požirkom požrla vse svoje nekdanje

¹⁰⁷ Sovjeti in panslavizem, Slovenec, 16. januar 1930, št. 12, str. 2.

¹⁰⁸ Okno na zapad, Slovenec, 15. december 1939, št. 286, str. 1.

¹⁰⁹ Drin, Sovjetska politika, 15. september 1940, št. 212, str. 1.

¹¹⁰ Slovanstvo in komunizem, Slovenec, 14. januar 1940, št. 10 a, str. 2.

¹¹¹ O vseslovanstvu – panslavizmu, Slovenski delavec, 22. oktober 1938, št. 42, str. 1.

¹¹² Naši komunisti, Slovenski delavec, 4. november 1939, št. 45, str. 2.

¹¹³ Ruski govori, Slovenec, 3. januar 1934, št. 2 a, str. 1.

proletariata v posameznih državah. Pisec v Slovincu je bil cinično prepričan, da boljševiki gotovo ne bodo trčili svojih moči proti Kitajcem.¹²⁰ Da je bila sovjetska politika res na zelo slabem glasu, kaže komentar ob priliki predloga angleškega premiera MacDonalda za obnovitev stikov s Sovjetsko zvezo. Pisec v Slovincu je bil povsem prepričan, da je bil Stalin pripravljen prenehati s protiangleško propagando le za hip, toliko, da bi uspeh politično izkoristil, nato pa naj bi se »začela zopet stara pesem«, kajti Stalin je bil »naravnost fanatični pristaš svetovne revolucije«.¹²¹ Dva meseca kasneje so sovjeti svojo besedo že prelomili, saj so obnovili protiangleško propagando.¹²²

Prvi maj 1929 je v vsej Evropi minil brez incidentov, čeprav je vodstvo III. Internacionalne odredilo veliko komunistično ofenzivo. Le v Berlinu je prišlo do proslavljanja s prelivanjem krvi. V članku o dogodku je zaslediti veliko pisčevo jezo, kajti »za to v resnici izjemno proslavo /.../ se imajo Nemci zahvaliti edinole onim, ki so jih sami spravili na vrh – ruskim boljševikom, zakaj ti, in ne nemški komunisti, so pravi očetje berlinskih nemirov«. Ogorčenje je izhajalo iz dejstva, da je Nemčija naredila »resnično mnogo« za Sovjetsko zvezo. »Hvaležnost je za boljševike nepoznan pojem, oni poznajo samo neizprosno izkoriščanje.« V tem stilu je sledil zaključek, da je imela Evropa povsem prav, ko je izjavila, da s »takšnimi volkovi« ne bo imela nobenega posla, napačno pa je imela Nemčija, ki je razbila gospodarski bojkot Evrope. Volk bo še mesaril in »izgubljen je, kdor računa na hvaležnost volkov, ker ti so nenasitni in zlasti še, če so iz rodu boljševikov«.¹²³

Senzacionalno odkritje in potrditev vseh obtožb na račun sovjetske propagande se je zgodilo aprila 1930, ko so v berlinskem sovjetskem veleposlaništvu odkrili, da je bil tam center sovjetskega vohunstva in propagande.¹²⁴ Povečana sovjetska propaganda v Evropi in Aziji naj bi bila tudi posledica poloma socializacije vasi v Sovjetski zvezi. Vse pa je kazalo na to, da si je Moskva izbrala novo središče za svoje akcije na zahodu, to je bil Pariz.

Značilno za 30. leta je, da je Slovenec v vseh protivojnih gibanjih in posvetih, ki so se silno razširili, videl komunistično propagando in delo komunistov, da bi oslabili zahodno evropske države. Svetovni protiimperialistični kongres, ki je zboroval 1932, je sprejel protivojni manifest, ki za katoliški tabor v resnici ni predstavljal ničesar drugega, kakor »komunistični

¹¹⁹ Aziatski poizkus, Slovenec, 1. avgust 1929, št. 172, str. 1.

¹²⁰ Vojaška taktika boljševikov, Slovenec, 23. oktober 1929, št. 242, str. 2.

¹²¹ Obnovitev stikov z Rusijo, Slovenec, 8. november 1929, št. 255, str. 1.

¹²² Sovjeti že prelomili besedo, Slovenec, 3. januar 1930, št. 2, str. 2.

¹²³ Boljševiška zahvala Nemčiji, Slovenec, 8. maj 1929, št. 104, str. 1.

¹²⁴ Sovjetsko poslaništvo – centrala vohunstva, Slovenec, 5. april 1930, št. 79, str. 1.

pamflet /.../ (in) nima namena mobilizirati vseh sil, ki so proti vojni, ampak delati propagando za tako zvano svetovno revolucijo«, je bila ena od zelo značilnih trditev.¹²⁵

Boljševiki še vedno ne mislijo opustiti misli na svetovno revolucijo, »le da zaenkrat priporočajo podtalno delo« in »iz Moskve se ne vrši le sistematična in zelo dosledna propaganda, ampak tudi vsa tehnična prijava za državljanske vojne«, je zapisal Slovenec 1934.¹²⁶ Pet let kasneje pa »že zdavnaj da je prodril v javnost vtis, da Sovjetska Rusija nima resnega namena ponuditi kakšne stvarne pomoči v borbi proti Nemčiji«, saj ji vendar gre le za en cilj, tj. organizacijo svetovne revolucije.¹²⁷ Še istega leta je bil podpisan pakt Ribbentrop-Molotov, ki je precej osupnil tedanjo Evropo. »Kje je sedaj oni domovinski zanos »rodoljubne«, »napredne«, »protifašistične« mladine? /.../ Kje ona bučna protifašistična gesla in demonstracije?« so bili pikri očitki komunistom.¹²⁸ »Danes je s teh voditeljev padla maska /.../ Kako bodo danes kričali proti fašizmu, ko njihov Stalin sklepa z njim pogodbe?«¹²⁹ Kmalu zatem pa je Slovenec objavil Stalinov govor tik pred vojno, v katerem je Stalin izjavil, da mora sovjetska politika strmeti za tem, »da se vojna nategne, da bosta Anglija in Francija tako oslabljeni, da morebitne komunistične Nemčije ne bi mogli pogasiti.«¹³⁰

Kljub sprva veliki osamitvi je vendarle sovjetska mednarodna politika počasi dosegala tudi uspehe. V letu 1932 je zabeležila »velik uspeh«, Sovjetska zveza je z baltičskimi državami sklenila vrsto prijateljskih pogodb, jih s tem navezala nase in podrla antiboljševiško bariero od Baltičkega do Črnega morja. Po mnenju Slovenca je Rusija s tem »prizadela precej močan udarec Društvu narodov«, ker so bili sporazumi podpisani neodvisno od ženevskega foruma.¹³¹

»Kapital je bil nemoralen in bo ostal«, kajti ameriški kapital je podrl zaprta vrata ZDA proti Sovjetski zvezi, ki so bile pomembna velika sila, ki je priznala Sovjetsko zvezo.¹³² In ker zgledi vlečejo, so ZDA sledile tudi druge države, mnoge med njimi dolgo zagrizene nasprotnice boljševizma. »Vse to sedanje početje pa daje vtis, da se je eden od obeh

¹²⁵ Komunistična propaganda pod krinko antiimperializma, Slovenec, 1. september 1932, št. 199 a, str. 2.

¹²⁶ Prijateljske pogodbe z Rusijo, Slovenec, 4. marec 1934, št. 53 a, str. 1.

¹²⁷ Sovjetska Rusija in Kominterneta imata en cilj, Slovenec, 5. maj 1939, št. 102 a, str. 2.

¹²⁸ Naši komunisti, Slovenski delavec, 4. november 1939, št. 45, str. 2.

¹²⁹ Ocene sovjetsko-nemškega pakta so po mnenju Nedogove z vojaškega stališča precej enotne. Hitler se je želel zavarovovati na vzhodu, da bi se izognil vojni na dveh frontah, Stalin pa je želel odvrniti neposredno nevarnost napada na Sovjetsko zvezo. Glej Alenka Nedog, Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji, Ljubljana, 1978, str. 42. Na str. 212 pa beremo: »Po sovjetsko-nemškem paktu je Sovjetska zveza stopila iz izolacije in postala zelo pomemben činitelj v evropski politiki. To pa je izzvalo v vseh evropskih državah val gonje proti boljševiški nevarnosti.« Primerjaj tudi s stranjo 138 v nalogi.

¹³⁰ Stalin odgrinja zastor, Slovenec, 29. november 1939, št. 274, str. 3.

¹³¹ Mir na vzhodu, Slovenec, 29. julij 1932, št. 171, str. 1.

včerašnjih nasprotnikov temeljito spremenil. To bi pa zopet mogli biti edinole boljševiki, ker si drugače ne moremo misliti, kako bi naenkrat vzbudili tolikšno zaupanje do nekomunističnih držav, da se jim omogoči iziti iz petnajstletne politične karantene.«¹³³ Vendar Slovenec ni verjel v čudeže in boljševikom ni niti najmanj zaupal, kajti če so se sovjeti res spremenili, »so predrugačili le svojo taktiko do svojih nasprotnikov«, sam boljševizem v svojem bistvu pa se ni čisto nič spremenil. Diplomacija nikoli ni bila iskrena in težko »je najti primero za večjo politično farso, kakor so prijateljske pogodbe s sovjeti«, je bil zaključek ob vsem. »Očividno je /.../ prevladal politični *raison* nad pravnimi in moralnimi vidiki«, je bil komentar razočaranega dr. Ahčina ob sprejemu Sovjetske zveze v Zvezo narodov, ki se nikakor ni mogel sprijazniti s tolikšnim uspehom Sovjetske zveze. »Ovekovočena bo ostala pogumna in ponosna vloga male Švice«, katere zastopnik je povedal »vsemu svetu v brk«, da imajo v Zvezi mesto samo države, v katerih vlada demokratična svoboda. »V resnici ne gre za drugega kakor za kupčijo, od katere si predvsem obetajo profita Francija, Anglija in seveda Rusija.«¹³⁴

Ob pobudah za sklepanje vojaških zvez s Sovjetsko zvezo je ponovno bruhnilo iz Slovenca. Boljševiki so ostali s svojim programom na isti črti, kot so bili leta 1917, samo zmedo v Evropi so znali sijajno izkoristiti in kulturna Evropa je prišla sama k njim!. »Še več, odprla jim je vrata v svoje hrame in njihovim apostolom svetovne revolucije, ki naj zakoplje evropsko kulturo pod svojimi lastnimi razvalinami, dovolila, da so se utaborili na vseh križiščih mednarodnega življenja, da ga zastrupljajo s svojim komunističnim lekom.«¹³⁵ Francosko-sovjetski vojaški pakt je dobil naziv »pakt s satanom«, saj naj bi nudil Sovjetski zvezi več ugodnosti kot Franciji, poleg tega pa naj bi povečal nevarnost nove vojne v Evropi.¹³⁶ Ob pariški ratifikaciji ni bilo »nikjer veselja, nikjer tistega razpoloženja vedrosti«, njen odmev je bil »tako nepopisno mučen, tako podoben tudi odmevu sramotnega poraza, ki ga hočeš olepšati, a ves svet ve, da je poraz in da niti ni prišel po junaškem odpornem boju, ampak je bil plod zakotnih izdajstev.«¹³⁷ Že dve leti kasneje pa se je za dr. Ahčina in Slovenca Sovjetska zveza izkazala kot nezanesljiva partnerica v prijateljskih pogodbah, saj je pustila na cedilu vse svoje »prijatelje«, madžarsko republiko, malo Litvo, Kitajsko, špansko ljudsko

¹³² Amerika in Rusija, Slovenec, 24. oktober 1933, št. 243 a, str. 1.

¹³³ Prijateljske pogodbe z Rusijo, Slovenec, 4. marec 1934, št. 53 a, str. 1.

¹³⁴ Drin, Sovjeti na cilju, Slovenec, 20. september 1934, št. 213 a, str. 1.

¹³⁵ Trnki s Kremlja, Slovenec, 5. april 1925, št. 79 a, str. 1.

¹³⁶ Pakt s satanom, Slovenec, 22. februar 1936, št. 44 a, str. 3.

¹³⁷ Pakt z boljševizmom, Slovenec, 29. februar 1936, št. 50 a, str. 2.

fronto in tudi Francijo,¹³⁸ spretna je bila tudi sovjetska režija proti trem malim baltiškim narodom.

Sovjetska zveza je začela izvrševati državni imperializem enak tistemu v času carske Rusije. »Kot vsak zavojevalec neoboroženega ali popolnoma pogaženega naroda je tudi sovjetska vojska vkorakala na Poljsko z velikimi gesli o »svobodi« in »pravici« in »s sovjetsko vojsko je prišla na Poljsko tudi sovjetska oblast in komunistična ureditev države«. ¹³⁹ Pri tem je bilo za Slovence osrednje vprašanje, »kakšno je življenje v bivši Poljski, ki je zdaj pod boljševiki«. ¹⁴⁰ Prijatelj lista, ki je bil zaposlen kot inženir v petrolejski industriji na Poljskem, je obiskal uredništvo in opisal svoja doživetja ob sovjetski zasedbi Poljske. »Povsod vlada nekakšna resignacija, ki ponekod skoraj že prehaja v obup. Resignirani so celo že ljudje, ki so bili v začetku navdušeni in so prihajali boljševike pozdravljat. Pričakovali so seveda vse kaj drugega, kakor imajo zdaj. Onim, ki so prej kaj imeli, so vse pobrali, tistim pa, ki niso nič imeli, jim niso pobrali nič, pa tudi dali nič. Vzeli so jim pa – upanje, da bo kdaj boljše,« je bilo njegovo pričevanje. ¹⁴¹ »GPU ima v zasedenih krajih neomejeno oblast in zapira vsakogar, o katerem je znano, da ne odobrava komunizma, ali pa da je brezbrizen /.../ Ječe so zato prenapolnjene, ne da bi ljudje vedeli, za katero konkretno dejanje morajo čepeti v ječi« so pripovedovali potniki iz Poljske. ¹⁴²

Z napadom na Finsko so bili »sovjeti danes pred vsem svetom razgaljeni kot razbojniki mednarodnega življenja, toliko grši od drugih, kolikor grša je bila prej njihova hinavščina« in »vse plemenite besede, ki so jih Sovjeti kdaj govorili v prilog malim narodom, so se sedaj izkazale kot laž in prevara in nepoštena propaganda«. Ob tem »mirno lahko rečemo, da še nobena doba v zgodovini človeštva ni videla podobnega velikanskega sleparjenja svetovnega javnega mnjenja«. ¹⁴³ Dr. Ahčin je v Slovencu pristavil: »To, kar se danes dogaja na Finskem, je pravcati pogrom masovnega barbarstva proti kulturi, borba množice proti osebnosti, snovi proti duhu.« ¹⁴⁴

Ko so katoliški časopisi objavljali novice o sovjetski zunanji politiki, skoraj nikoli niso izpustili omembe Kominterne, saj »je popolnoma jasno, da sta sovjetska vlada in Komintern

¹³⁸ Zavezniki Sovjetov, Slovenec, 4. november 1938, št. 254, str. 1.

¹³⁹ Rdeča vojska Sovjetske Rusije, Slovenec, 25. november 1939, št. 271, str. 9.

¹⁴⁰ Kako je na Poljskem pod Sovjeti, Slovenec, 5. april 1940, št. 77 a, str. 5.

¹⁴¹ Prav tam.

¹⁴² Kako se godi ljudem pod sovjetsko okupacijo, Slovenec, 19. marec 1940, št. 65 a, str. 3.

¹⁴³ Razkrinkani razbojniki mednarodnega življenja, Mi mladi borci, 2. februar 1940, št. 21, str. 81.

¹⁴⁴ Drin, Kaj se odloča na Finskem, Slovenec, 21. februar 1940, št. 42 a, str. 1.

le dve roki istega komunističnega gibanja«, torej sta delovali skupaj in obe sta imeli en sam cilj, namreč organizacijo svetovne revolucije. Kominterni je bila komunistična internacionala, ki je vodila »niti silne komunistične propagande po celem svetu« in zahtevala »razredni boj do skrajnosti«. ¹⁴⁵ Tisk je podrobno predstavljal pomožne organizacije Kominterne in ob tem dokazoval, da so »vse komunistične stranke in vse pomožne organizacije popolnoma odvisne od Moskve, od katere dobivajo navodila za vsakokratno taktiko in denar«, saj »Moskva tudi kontrolira delo komunističnih strank v raznih državah«. ¹⁴⁶ Ob primerjavi Stalina z bogom Janusom moderne dobe, je bila Kominterni – ob boljševiški vladi, ki je bila prijazen obraz Stalina – »bojevit obraz Stalinove duše«, ki troši v svet vedno novih razstrelilnih snovi, tira narode v medsebojno borbo in poziva k svetovni revoluciji. ¹⁴⁷

»Desetletna bilanca« Kominterne je bila ob propagandi, ki je postala »skoraj gospodarsko podjetje«, v Slovincu ocenjena kot precej žalostna, saj so namesto svetovne revolucije v Moskvi dosegli le »spor s socialdemokrati in vse njih upanje so le še kolonialni narodi. Da pa je tudi to upanje na zelo slabih nogah, dokazuje neuspeh vstaje v holandski Indiji, kot tudi čisto zatrta komunistična revolucija na Kitajskem«. ¹⁴⁸ Da je postala komunistična internacionala v istem letu »zopet bolj aktivna«, je bila posledica napadov Trockega po njegovem pregnanstvu v tujino. Njegove napovedi, da »bodo šli voditelji ruske revolucije isto pot kot francoska revolucija«, naj bi bile glavni vzrok, da je Stalin osvežil radikalnejša gesla. ¹⁴⁹ Stvari pa so se po mnenju dr. Ahčina v letih »precej zasukale«, ko je zaradi težkih gospodarskih razmer v Sovjetski zvezi zmanjkalo denarja za svetovno revolucionarno propagando in so v Moskvi celo zahtevali pomoč inozemskih komunističnih strank. Istočasno pa je Kominterni »bolj in bolj postala orodje sovjetskega zunanjega ministrstva« in s tem postala »nekak špijonažni organ v rokah tajne ruske državne politike, ki obenem neti in pospešuje nemire, ako se ji kje nudijo prilike«. ¹⁵⁰

Veliko pozornosti v svoji protikomunistični propagandi je katoliški tisk namenjal komunistični taktiki, ki jo je vodila Kominterni. Ker nastopanje pod lastnim imenom sredi 30. let ni bilo več dobrodošlo, je kongres Kominterne 1935 izdal nove smernice, po katerih naj se v bližnji prihodnosti ravna komunistična taktika. Po tej novi taktiki so se morali komunisti vriniti v vse pokrete in si privzeti »kakršnekoli maske hočejo«, pridružili naj bi se vsakemu

¹⁴⁵ Franc Pernišek, Kako pridobivajo komunisti, Zvezni tečaj v novembru 1936 v Ljubljani, Ljubljana, 1936, str. 51. O Kominterni primerjaj tudi Vitko M., O Kominterni, Kres, 1937, 8, št. 1, str. 10–13 in št. 2, str. 25–29 ter dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 108–118.

¹⁴⁶ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 115.

¹⁴⁷ Dva obraza, Slovenski delavec, 18. november 1939, št. 47, str. 2.

¹⁴⁸ Ob desetletnici Kominterne, Slovenec, 10. marec 1929, št. 59, str. 2.

¹⁴⁹ Nova levičarska orientacija Moskve, Slovenec, 15. maj 1929, št. 109, str. 2.

gibanju, ki je delovalo proti obstoječi oblasti in naredili naj bi čimveč zmede in anarhije, da bi zatem lahko izvedli komunistični prevrat. Nova »lažniva« komunistična taktika je za katoliški tabor postala »volk v ovčjem kožuhu«¹⁵¹, kajti »sedaj jih bomo naenkrat našli v prvih vrstah borcev za demokracijo, seveda proti fašizmu, drugod bodo zagovarjali liberalistična človečanska načela, glasniki bodo svetih narodnih pravic« in to oni, »ki ne poznajo demokracije, ne človečanskih pravic in ki jim, v njihovem centralističnem strankarskem sistemu tudi narod nič ne pomenja«. »Pakt s hudičem« se je najprej uresničil v Španiji, v kateri »naravnost divja komunistična revolucija«, ki je bila dobro pripravljena »točno po navodilih«, ki jih je dala Kominternina na kongresu 1935.¹⁵²

Kot posebno pomembno sredstvo za pripravo svetovne revolucije naj bi Kominterni služile stavke, zato je veljalo, »kjer je kaka stavka, tam vsaj naknadno pridejo komunisti zraven«.¹⁵³ Posledica tega je bila velika nenaklonjenost stavkam na Slovenskem. Gibanje tekstilcev za novo kolektivno pogodbo v avgustu 1938 je privedlo do stavke, v kateri so delavci zasedli tovarne in »si tam čas krajšali z godbo in plesom«. Po pisanju Slovenskega delavca pa je bilo jasno, da »so bili na delu ljudje, večinoma zaslepljeni študentje, ki so med tekstilnim delavstvom sprovajali stavkovno taktiko kominterne. Stavka z zasedanjem tovarne je bila novopečena parola kominterne in ji je šlo naše delavstvo na lim«. Stavka je zavlačevala sklepanje kolektivne pogodbe, njen neuspeh in polom pa sta na potek pogajanj vplivala neugodno, je bilo mnenje pisca v časopisu.¹⁵⁴ Zato je isto glasilo zahtevalo, »da je treba marksistične strokovne pokrete čim preje razpustiti, njihov kvaren razdiralen vpliv onemogočiti«.¹⁵⁵

Ob dvajsetletnici Kominterne je za katoliško časopisje minilo »20 let uporov, nasilj, požigov, morij in klanj«. V vseh državah je kri tekla zastonj, saj so se komunisti morali umakniti z bojišč. »Poglavitni uspeh Kominterne v dvajsetih letih je – več deset milijonov nedožnih človeških življenj.«¹⁵⁶ Na gospodarskem področju so komunisti organizirali nešteto krajevnih in splošnih stavk, vendar se položaj delavstva zaradi tega ni prav nič izboljšal, ampak naj bi komunisti s svojim delovanjem celo škodili delavcem. »Celo tiste delne uspehe, ki so jih s svojim pametnim ravnanjem dosegli delavci nekomunisti /.../ so komunisti s svojim

¹⁵⁰ Drin, Politika tretje internacionale, Slovenec, 24. avgusta 1932, št. 192, str. 1.

¹⁵¹ Drin, V ovčji obleki, Slovenec, 6. avgust 1935, št. 178 a, str. 1.

¹⁵² Pakt s hudičem se udeje, Slovenec, 12. marca 1936, št. 60 a, str. 1.

¹⁵³ Kominternina in stavke, Mi mladi borci, 25. september 1936, št. 2, str. 6.

¹⁵⁴ Tekstilci, učite se na napakah preteklosti!, Slovenski delavec, 22. oktober 1938, št. 42, str. 2.

¹⁵⁵ Marksistične pokrete treba razpustiti, Slovenski delavec, 22. julij 1939, št. 30, str. 1.

¹⁵⁶ Dvajset let Kominterne, Mi mladi borci, 5. maja 1939, št. 34, str. 133.

nasiljem spravili v nevarnost». ¹⁵⁷ Evropski mir je po krivdi Kominterne že večkrat visel samo še na nitki, prave koristi pa od Rusije ni imel nihče, saj se je v 20 letih očitno pokazalo, da Rusija s svojo zunanjo politiko zasleduje samo en cilj – svetovno revolucijo.

S predstavitvijo vsebine avtentičnega dokumenta – okrožnice Kominterne – v letu 1940 je bil slovenski javnosti v Slovincu predstavljen »znani stari trik, kateremu Evropa ne bo nasedla« in ki naj bi dokazoval, da »sovjeti niso nič izpremenili ne svojega načelnega stališča ne svoje taktike, da dosežejo svoje prekucuške cilje s prevaro«. Vojna naj bi izzvala komunistično revolucijo, glavno taktično orožje Kominterne pa naj bi bilo razkrajanje demokracije in vseh strank, struj in nazorov. To naj bi dosegli »v vse mogoče strankarske in strujarske kostume maskirani komunisti«, ki naj bi se vtihotapili med dobre ljudi in v njihove organizacije ter tam pod geslom proti avtoritarizmu opravljali posle komunistične internacionale. ¹⁵⁸

4. VSE DERE V PROPAD

»Poglejmo no še enkrat v ta blaženi boljševiški raj! Kaj vidimo? Fabrike, dimnike, mašine, ropot, dim. To je res: industrijo so močno dvignili. Če je bilo pa to v Rusiji v toliki meri potrebno in če je v tem res vsa sreča, to je pa drugo vprašanje /.../ Toda industrija, fabrika, mašina, to je danes ruski bog, kateremu vse služi in streže, se klanja in žrtvuje. Človek je hlapec stroja.« ¹⁵⁹

Gospodarstvo v prvih letih ruske revolucije ni bilo v ospredju novic o Rusiji, ampak se je pisalo predvsem o zamenjavi oblasti, državljanski vojni in sovjetski protiverski vojni. Več novic in ugibanj o prihodnjih gospodarskih korakih se je pojavilo v 20. letih. »Komunistična nebesa« so se poleg drugega v katoliških časopisih v začetku 20. let odlikovala zlasti po tem, da je bilo gospodarstvo v »popolnih razvalinah«. V Petrogradu, glavnem mestu Rusije, je umiralo vedno več ljudi, saj je bilo mesto zaradi neurejenega železniškega prometa brez živil in brez kurjave. ¹⁶⁰ Do konca leta 1919 so boljševiki podržavili 4000 tovarni, od katerih jih je delala le polovica. Zaradi uredbe, ki je razveljavila ruski denar, so ljudem »ostali polni koši bankovcev, pa prazni žepi«. ¹⁶¹ Sam pisatelj Maksim Gorki je podal o ruskem gospodarstvu sodbo, po kateri se je povsod delalo »nesramno površno, nesmiselno, zlobno« ter se je tako

¹⁵⁷ Gospodarski in politični uspehi Kominterne, Mi mladi borci, 9. junij 1939, št. 39, str. 154.

¹⁵⁸ Taktika komunizma v sedanjem trenutku, Slovenec, 6. december 1940, št. 281 a, str. 1.

¹⁵⁹ Kaj pa komunizem?, Domoljub, 3. februar 1937, št. 5, str. 2.

¹⁶⁰ Komunistična nebesa, Domoljub, 24. november 1920, št. 45, str. 474.

¹⁶¹ Prav tam, str. 475.

»zločinsko« zapravljal imetje republike.¹⁶² V letu 1920 so se vrstile novice o slabem gospodarskem stanju in Rusija je postala »veliko pogorišče«, kjer se je zaradi pomanjkanja hrane vsakodnevno dogajala »borba za življenje«¹⁶³, ob tem pa so rasli upi na padec boljševiške oblasti. Leto 1921 je bilo za boljševizem najbolj kritično, saj so mu zaradi gospodarskega poloma napovedovali propad in stanje v Rusiji poimenovali »izjemno«. Da so bile takrat simpatije katoliškega tabora na straneh Lenina, ki je »prišel do spoznanja, da se komunistični gospodarski program ne da izvesti v celoti« in je napovedal preobrat v »državni kapitalizem« ter še bolj pri stradajočih prebivalcih Rusije, dokazuje ustanovitev Odbora za pomoč gladujočim v Rusiji, ki je izvedel veliko akcijo nabiranja sredstev za stradajoče in umirajoče v Rusiji. V letih, ki so sledila Leninovi smrti, so bila v ospredju poročanja trenja med voditelji v boljševiški stranki, čeprav »gospodarske vesti tudi niso razveseljive« in »so znana poročila o nezadovoljstvu med delavstvom, ki nosi prevelika bremena za vzdrževanje sistema«.¹⁶⁴

Z zmago Stalina so propadli računi v svetovno revolucijo, »zato so bili sovjetski voditelji prisiljeni, da iznajdejo novo geslo, ki naj potolaži v nepremagljivi bedi živeči ruski narod«.¹⁶⁵ »Grandiozni petletni načrt« gospodarske obnove Rusije naj bi ruskemu narodu prinesel popolno blagostanje. Namen gospodarskega načrta je bil po skeptičnem pisanju v Slovencu predvsem propagandističen, vendar »pa vsled tega ni brez dobrih strani za Rusijo«. Da so sovjeti za načrt pridobili ljudstvo, so apelirali tudi na ruska čustva in iz tega je nastal »oni nacionalistični socializem«, ki pa po mnenju Slovenca ne bo uspel, ker bi morali komunisti zrahljati svojo diktaturo in dati prebivalstvu nekaj pravic, česar pa boljševiki niso storili. Zato je Slovenec napovedal, da je obnova na komunistični podlagi nemogoča, ker ta dela z diktatom in pritiskom, ne pa s tem, da vzbudi v vsakem posamezniku njegove najboljše moči. »Že sedaj pa je jasno, da ne bo imel (gospodarski načrt) niti pet let te moči in da bo propadel morda že ob prihodnji jeseni,« je bila sklepna misel.¹⁶⁶ Leto kasneje »vse te velike gradnje« in »gigantske industrije« za Slovenca niso bile noben dokaz splošnega dalekosežnega tehničnega napredka, saj Stalinova gospodarska politika »samo izkorišča kmeta« in kdo bo torej kupoval pridelke bodoče gigantske industrije. »Težka industrija bo obvisela v zraku« in »Stalinova reforma se bo zaključila s katastrofo, ker nimajo komunisti razen /.../ nesrečnega kmeta prav

¹⁶² Prav tam.

¹⁶³ Primerjaj Borba za življenje v Rusiji, Slovenec, 14. oktober 1920, št. 235, str. 1.; Ruski vestnik, Slovenec, 3. november 1920, št. 251, str. 3.; Ruske novice, Slovenec, 31. december 1920, št. 299, str. 2.

¹⁶⁴ Pregled iz Rusije, Slovenec, 12. oktober 1928, št. 234, str. 2.

¹⁶⁵ Gospodarski načrt sovjetov, Slovenec, 28. maj 1929, št. 119, str. 1.

nobeneega vira za kritje potrebnih velikanskih izdatkov». ¹⁶⁷ Stalinov govor, v katerem je napovedal dvig proizvodnje v naslednjem letu za 45 %, so označili kot »bajno lepa pravljico«, kajti resničen položaj boljševiškega gospodarstva je »pač mnogo drugačen«. ¹⁶⁸ Mesec dni kasneje je znani in ugledni francoski gospodarstvenik Parmentier potrdil uspeh petletke in v evropskem časopisju – pa tudi v Slovincu – je zašumelo. »Oni, ki napovedujejo, da bo sovjetska industrija tudi v bodoče hitro napredovala, utegnejo imeti prav.« ¹⁶⁹ Ampak – je zopet nejeveren Slovenec –, »ali je hiter industrijski razvoj tudi že zadosten dokaz za pravilnost obstoječega gospodarskega sistema«, saj ga vendar boljševiška stranka spodbuja zaradi političnih razlogov, da bi ustvarila maso delavskega proletariata. Poleg tega je bila petletka »samo orožje, s katerim naj se evropska kultura uniči in izbriše« in njen uspeh bi pomenil neizogiben propad kapitalističnega gospodarstva na zahodu in politično premoč sovjetskega imperija. ¹⁷⁰ Evropa takšnih opozoril ni jemala resno in so – nasprotno – evropske države za izvedbo petletke priskrbele ljudi in kapital ter »naravnost tekmovala med seboj, katera bo dobila preje in več dobav od strani sovjetov« ¹⁷¹, s čimer naj bi si Evropa pletla vrv za boljševiška vešala. ¹⁷² Rezultati prve petletke v nobenem oziru niso bili sijajni in po oceni Slovence »ortodoksni marksizem tudi v Rusiji ni prestal preizkušnje realnih razmer«, saj je agrarna produkcija padla za 50 %, ruski kmet je bil lačen in slabo se je godilo tudi delavcem in nameščencem, izmed katerih jih je bilo mnogo brezposelnih. Ves ogromni ruski industrijski aparat je deloval »s težkimi trenji ali pa teče naravnost prazno«. ¹⁷³

Sovjeti so bili po mnenju Slovence prisiljeni graditi novo petletko, ker »ako ne grade dalje, ako se jim ne posreči napraviti Rusijo neodvisno od inozemstva, dvigniti življenjske pogoje prebivalstva in jih vsaj za silo preskrbeti z življenjskimi potrebščinami, potem je seveda gospodarski sistem uničen«. ¹⁷⁴ Seveda je obstajal vedno ponavljajoči se dvom, ali je bil tempo industrializacije pravilen. Ob napovedanih načrtih za drugo petletko so bili komentarji v Slovincu zelo skeptični, čeprav je bilo iz govorov boljševiških voditeljev razbrati »trdno voljo izvesti do konca industrializacijo Rusije in jo spremeniti v prvo industrijsko državo na

¹⁶⁶ Prav tam.

¹⁶⁷ Druga stran medalje, Slovenec, 5. julij 1930, št. 151, str. 1.

¹⁶⁸ Stalinov optimizem, Slovenec, 22. februar 1931, št. 43 a, str. 2.

¹⁶⁹ Pjatiletka, Slovenec, 15. marec 1931, št. 61, str. 2.

¹⁷⁰ Dr. Frederik Muckermann, Sovjetski načrti, Slovenec, 22. marec 1931, št. 66, str. 2.

¹⁷¹ Trnjeva pot sovjetskega preporoda, Slovenec, 8. julij 1931, št. 150 a, str. 2.

¹⁷² Evropa plete sama sebi vrv, Slovenec, 7. avgust 1932, št. 179, str. 2.

¹⁷³ Resnica o gospodarskem stanju Rusije, Slovenec, 6. avgust 1933, št. 177 a, str. 1.

¹⁷⁴ Druga petletka, Slovenec, 14. februar 1931, št. 37 a, str. 2.

svetu».¹⁷⁵ Sklep je bil zelo značilen. »Denar za prvo petletko je moral narod pristradati; najbrž bo šlo tudi še naprej po isti, že preizkušeni metodi.«

Sčasoma je sovjetsko gospodarstvo zaradi sprememb izgubilo naziv komunistično in so namesto tega v katoliškem časopisju zanj uvedli naziv državno kapitalistični sistem, v katerem so odločali in bili bistvenega pomena kapitalistični motivi in s katerim »so sovjeti daleko nadkrilili celo Ameriško Združene države«.¹⁷⁶ Boljševiki so izumili novo kapitalistično metodo – »bič, ki je zapel svojo strašno pesem po plečih sovjetskega delavstva«, najbolj drastični primer »židovsko-sovjetskega eksploatacijskega eksperimentiranja« in hkrati primer »žurnalistične ekspanzivnosti sovjetske lažikulture«, ki se je imenovala stahanovstvo.¹⁷⁷ Stahanovstvo naj bi bila gonilna sila, »novo propagandno sredstvo« in »zadnje krotljivo sredstvo«, ki bi zvišala produktivno moč ruskega delavca, odstranila lenobo, polovičarstvo. »Tehnika, racionalizacija, sposobnost za donos, gospodarski donos sploh, to je mera in vrednost komunizma. Surova sila ali pa visoko intelektualno znanje, to je komunizmu vseeno /.../ Kaj postane človek v takem ozračju? Nič drugega kot stroj!«¹⁷⁸ Zato niso presenetile vesti o sovražstvu ruskih delavcev do stahanovskega gibanja, ki so izvajali sabotažne akcije¹⁷⁹ in ubijali posamezne stahanovce, saj so stahanovci tvorili »ostro ločeno in privilegirano kasto«, za katero je stala silna kampanija javnega mnenja in vsemogočni državni aparat.

»Sovjeti si osvajajo evropski trg« je bil naslov, ki je opisoval »resno kampanijo« Sovjetske zveze proti kmetijskim izdelkom evropskih držav.¹⁸⁰ Vse skupaj je bilo označeno kot »nakana ruske vlade« oziroma »ruski dumping«, saj je Sovjetska zveza svoje izdelke prodajala po tako nizkih cenah, da je s tem povzročila »umazano konkurenco« evropskim proizvajalcem in »umetno povzročila gospodarsko krizo na zahodu«. Denar je Sovjetska zveza potrebovala za izvedbo petletke, pri čemer – in to je bilo v novicah posebej poudarjeno – se ni obračala na potrebe ljudstva. »Prodati je bilo torej treba zadnji kos kruha v inozemstvo ter ga tako odtrgati ustom lastnega naroda. Ljudstvo naj pač par let strada, saj se mu potem obeta toliko lepša prihodnost.«¹⁸¹ Ruski dumping je kmalu postal »plod delavskih srag«, kar so v Slovincu povzeli po tujih časnikih. V letu 1931 so namreč v časnikih začeli objavljati novice o ruskih

¹⁷⁵ Drin, Druga petletka, Slovenec, 22. april 1934, št. 92 a, str. 2.

¹⁷⁶ Drin, Komunistično gospodarstvo in Evropa, Slovenec, 25. oktober 1932, št. 245, str. 1.

¹⁷⁷ Stahanovstvo, Straža v viharju, 15. februar 1936, št. 10, str. 82.

¹⁷⁸ Mistika sovjetske produkcije, Mi mladi borci, 20. maj 1938, št. 36, str. 143.

¹⁷⁹ Stahanov bič, Slovenec, 3. januar 1936, št. 2 a, str. 1.

¹⁸⁰ Sovjeti osvajajo evropski trg, Slovenec, 29. april 1930, št. 97, str. 1. Primerjaj tudi Luč z vzhoda, Slovenec, 1. maj 1930, št. 99, str. 1.

političnih pregnancih, največkrat kmetih, ki so se uprli kolektivizaciji in so jih odpeljali v taborišča, kjer so opravljali prisilno delo v gozdovih. Ti ljudje so postali »človeški material« in so bili za državo najdragocenejši kolonizatorji brez stroškov, po Slovincu so bili »sužnji v pravem pomenu besede«. ¹⁸² Tako so ti gozdni delavci pripravljali najcenejši les, ki ga je Sovjetska zveza kot dumping pošiljala na svetovni trg. Kot gradbeni delavci pa so gradili prekope, ceste in jezove, s katerimi se je država v svetu postavljala. »Vsak najpreprostejši delavec, kmet, vse ljudstvo je lovška divjačina judovskih oblastnikov.« Pregarjec je dobil mesečno plačo 5 rubljev, vendar pa se mu nakazani denar ni izplačal, ampak ga je prejela konzumna zadruga. ¹⁸³

Kolektivizacije vasi se je Stalin, po mnenju Slovence, lotil, da bi vrgel Trockega in njegove pristaše. S tem je »zajahal najbolj radikalnega konja« in »čeprav ni bila kolektivizacija vasi niti najmanj pripravljena, jo je vendarle hotel izvesti Stalin kar čez noč«. ¹⁸⁴ Glede na upore med kmeti – »še vedno prva sila v Rusiji« - in v vojski je postalo jasno, da je kolektivizacija »ona velika in usodna napaka, ki spravlja v nevarnost ves sovjetski režim« in da bo odločitev v boju za kolektivizacijo vasi »pomenila tudi odločitev o koncu sovjetskega režima«. Slabi rezultati kolektivizacije so Stalina prisilili, da je moral »popustiti v zelo bistvenih, naravnost načelnih stvareh in dati kmetom dalekosežne koncesije«. ¹⁸⁵ Nova sovjetska agrarna politika – »kolhosnep«, »kakor je sicer priznanje popolnega poloma dosedanje kolektivizacije, ne more imeti posebnih upov, da bo prodorno uspela in odpravila težkoče s prehrano« so še zapisali. Lakota v Rusiji, za katero je bila poleg slabih vremenskih razmer kriva predvsem sovjetska agrarna politika, je sprožila nove obtožbe sovjetskega sistema. Po eni izmed ocen je bila sovjetska vlada do sovjetskega kmeta v takem odnosu »kakor veliki vojskovodja, ki je opremil svojo armado z najnovejšimi tehničnimi pridobitvami, a ki se ji je omračil razum v trenutku, ko bi bilo treba napasti sovražnika«. Stalin naj bi po napovedi leta 1933 izgubil bitko proti kmetom in »borba za kruh je v sovjetski Rusiji postala borba za socializem«. ¹⁸⁶ Položaj kmetov se seveda ni izboljšal in njihov ničev položaj so pogosto opisovali.

»Kolhoznik je neke vrste državna živina: treba ga je rediti, da bo mogel še vleči. Njegovo življenje ni odvisno od njegove pridnosti, varčnosti in ročnosti, ampak od potreb komunizma; ako gre komunizem na Španskem slabo, ga je treba bolj podpreti in pritisniti kolhoznika, ako

¹⁸¹ Evropa plete sama sebi vrv, Slovenec, 7. avgust 1932, št. 179, str. 2.

¹⁸² Prisilno delo v Sov. Rusiji, Slovenec, 23. avgust 1936, št. 192 a, str. 8.

¹⁸³ Ruski dumping, Slovenec, 24. februar 1931, št. 44, str. 2.

¹⁸⁴ Stalinov boj za kolektivizacijo vasi, Slovenec, 26. marec 1930, št. 70, str. 2.

¹⁸⁵ Drin, Nova gospodarska politika sovetov, Slovenec, 20. julij 1932, št. 163, str. 1.

neka komunistična sekcija kje v Evropi hoče izdati nove letake, jih mora plačati kolhoznik – najprej je komunizem in svetovna revolucija in kolhozniku ne pomaga nobena letina, nobena pridnost, on je vedno žival z vso svojo družino, ki mu država jeseni nameče v jasli toliko, da bo spomlad še mogel na delo, več mu ni treba, saj ni Boga ne hudiča.«¹⁸⁷

Ob opisovanju gospodarski razmeri Sovjetske zveze v katoliškem tisku sta bila v ospredju vedno tudi kmet in delavec ter njun težek in brezpraven položaj.

Kmetje naj bi po pisanju tiska bili ob revoluciji prevarani, saj se je kljub obljubam o zemlji njihov položaj izredno poslabšal, po nekaterih zapisih celo na raven sužnja. Večina piscev ni verjela v uspeh kolektivizacije in je napovedovala njen propad in upor kmetov. Ko pa kolektivizacija ni popustila, so o državnih posestih, razmerah na njih ter položaju kmeta, podrejenemu kolektivu, pisali vse najslabše.

»Širokoustne obljube, ki so jih Sovjeti pred revolucijo in še nekaj časa po revoluciji dajali kmečkemu prebivalstvu, so se torej izkazale le kot varljiva vaba, da je kmet, ki je bil glavni predstavnik Rusije, prevaran klonil tilnik pod boljševiški jarem.«¹⁸⁸ In tako je komunizem »iz kmeta-posestnika napravil navadnega poljskega delavca v službi komunistične družbe«.¹⁸⁹ Zasledimo celo mnenje, da »kmet pa je samo suženj, ki je dolžan obdelovati gotov del zemlje, in ki dobi zato toliko žita, kolikor je potrebno, da zaseje za sebe in svojo družino«.¹⁹⁰ Da je bil položaj res tako slab, je potrdil celo Trocki, katerega oris polajaja v Sovjetski zvezi je bil objavljen v Domoljubu. »Državni popis mezdnih pogodb, ki so pogosto tako nizke, da pomenijo v praksi suženjstvo, se je komaj pričel. Mezdni delavci navadno ne dosegajo zakonitega minimuma.«¹⁹¹

Že leta 1920 je bilo med razmišljanjem o komunizmu in poljedelstvu zaslediti zanimivo napoved. »Odpraviti zemljiško posebno last bi značilo toliko, kot napraviti človeka za sužnja, poleg tega pa ga vreči v največjo bedo. Računati se mora s tem, da bi pridelek živil zelo padel in bi bilo človeštvo predano – lakoti.«¹⁹² Lakota pa je Sovjetsko zvezo zelo prizadela kar dvakrat, obakrat prav zaradi upora kmeta, ki »polja ni hotel obdelovati; pridelal je le toliko, kolikor sam potrebuje«. V 20. letih je bil kmet – »jedro ruskega naroda« – sila konzervativizma in vzrok komunističnega neuspeha na deželi in zaradi tega deležen silnih simpatij v

¹⁸⁶ Dr. Ewald Ammonde, Lakota v Rusiji, Slovenec, 4. avgust 1933, št. 175 a, str. 2.

¹⁸⁷ Prazni sovjetski poskusi z zemljo, Slovenec, 10. december 1939, št. 282, str. 15.

¹⁸⁸ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 143.

¹⁸⁹ Prav tam, str. 137.

¹⁹⁰ Komunistična nebesa, Domoljub, 24. november 1920, št. 47, str. 474.

¹⁹¹ Kako se godi kmetiskim delavcem v Rusiji, Domoljub, 22. december 1928, št. 52, str. 820.

¹⁹² Komunizem in poljedelstvo, Domoljub, 21. julij 1920, št. 29, str. 277.

katoliškem tisku. »Zaman se plazijo Stalinovi ljudje okrog kolektivov: kmet se brani dati zahtevano množino /.../ Nasilna sredstva tu ne pomagajo veliko. Že tri mesece ni bil kaznovan ali ustreljen noben kmet, ker je odrekel dobavo, pač pa komunisti in vladni uradniki, ki so dopustili, da je prišlo tako daleč.«¹⁹³ To »poveličevanje« kmeta je šlo tako daleč, da so mu napovedali boljšo prihodnost. »Kolektiv je dal kmetu šele prav moč v roke! Dal mu je dobre stroje in možnost, da živi skupaj v zvezi, ki je bila prej nakovalo, danes pa je kladivo! Kolektiv je ustvaril eno veliko družino, iz katere raste(jo) osebnosti, ki bodo nekoč vodile usodo Rusije!«¹⁹⁴

Ruski kmet se ni prilagodil kolektivizmu in v časopisju v začetku 30. let so objavljali novice o velikih težavah v sovjetskem gospodarstvu, ki ga je »Stalinov kolektivistični utopizem privedel do zloma« in je zato »treba zapustiti linijo fanatičnega Stalina in se vrniti k Leninovem reformizmu Nepa, ki je upošteval zasebno last in zasebno iniciativo ruskega kmeta«.¹⁹⁵ Štiri mesece po tem zapisu je Sovjetska zveza doživela »nenaden preobrat« v notranji politiki in ruski kmet je postal »popoln suženj brez vsakih osebnih pravic in svoboščin«, ki so ga za kazen, če je odklonil delo, poslali v Sibirjo ali na prisilno delo,¹⁹⁶ skratka »kmeta so uničili«, »še več: postal je dobesedno vprežna živina«.¹⁹⁷ »Ruski kolhozi so uničili rusko kmetijstvo, zemljo so opustošili, kmeta pa demoralizirali /.../ Komunistično pojmovanje poljedeljstva (je) doživelo svoj strahovit poraz, iz katerega ruskega kmeta ne bo potegnili nobena reforma, dokler mu popolnoma ne osvobodijo rok, da bo na svoji zemlji delal in garal za dobro svoje lastne družine.«¹⁹⁸ V ilustracijo posledic kolektivizacije je bila v Slovenskem gospodarju objavljena zgodba o strašni burji na Azovskem morju, ki je pretila, da bo uničila čolne in v kateri so ribiči »stali na bregu, gledali na morje, mahali z rokami – bili so komunisti in voditelji uprave ribiškega kolhoza – klicale druge na pomoč, a ti se niso odzvali /.../ Ribiči so stali ob morju. Zakaj? Saj (čolni) niso njihovi. Opasno je bilo, znal bi kdo zboleti. Zakaj? Za koga? Ribe ne bodo njihove. Jedla jih bosta kominterna in petletka.«¹⁹⁹ Zaradi Stalinovega popuščanja in omiljenega vladnega pritiska je začelo naraščati individualno izkoriščanje kolektivnih gospodarstev in trgovina, nastala pa je »nova kmetška elita«, katere priznanje je za katoliško časopisje pomenilo tudi »poraz agrarnega komunizma«, saj je kmetu bila dovoljena pravica do individualnega izrabljanja zemlje. »Novo stanje je

¹⁹³ Kmet v boljševiški revoluciji, Slovenec, 28. januarja 1932, št. 22, str. 2.

¹⁹⁴ Prav tam.

¹⁹⁵ Socializacija poljedeljstva predstavlja neuspeh, Slovenec, 25. april 1933, št. 94, str. 1.

¹⁹⁶ Tiran Stalin proti državni politični policiji, Slovenec, 22. avgust 1933, št. 189 a, str. 1.

¹⁹⁷ Kmet kot vprežna živina, Slovenski gospodar, 18. avgust 1937, št. 33, str. 1.

¹⁹⁸ Kmeta so uničili, Slovenec, 15. februar 1935, št. 38 a, str. 2.

¹⁹⁹ Kolhozi ribičev v Rusiji, Slovenski gospodar, 23. januar 1935, št. 4, str. 9.

kompromis med skrajno kolektivistično miselnostjo ruskih diktatorjev in med individualističnim stremljenjem ruskega kmeta,« je bil zaključek.²⁰⁰

»Ali je ruski delavec v Sovjetiji srečnejši, svobodnejši ali se mu bolje godi kakor v nekdanji carski Rusiji ali pa v kaki drugi deželi?«²⁰¹ Takšna so bila najpogostejša vprašanja, ki so jih pisci v časopisju katoliškega tabora postavljali sebi in bralcem. V nadaljevanju, torej v razlagah in odgovorih, pri čemer so se največkrat posluževali »le sovjetskih virov ter obljub« pa so obširno opisovali položaj delavcev v komunističnem raju, kjer je bil delavec »podvržen priganjaškim metodam« in kjer je bilo življenje podobno »življenju v veliki kasarni, kjer je vse pod komando«. ²⁰² Veliko zgodb o delavcih v Sovjetski zvezi so objavili kot izpovedi ljudi, ki so iz Sovjetske zveze prišli na zahod. Te zgodbe bom predstavila v posebnem poglavju v nadaljevanju naloge.

Komunizem je »vse nasilne metode brezdušnega kapitalizma daleč prekosil«, saj je po mnenju piscev brezobzirno izrabljajal delavske moči. Ustanovljene so bile socialistične tekme med posameznimi tovarnami, delavce naj bi k večji proizvodnji spodbujali tudi »udarniki«, prvovrstni sovjetski delavski odredi, delavci so bili pod nadzorstvom komunističnih celic (»samo druga beseda za neprestano ovaduštvo«), ki so nadzorovale, kako se dela v tovarnah. Imena manj uspešnih delavcev so se vpisovala na posebne črne table in če so bili na tablah dalj časa, so jih iz tovarne odslovili.²⁰³ Boljševiki so izumili kapitalistično metodo, ki se je imenovala stahanovstvo, »to je brez dvoma zadnja stopnja človeškega izkoriščanja v imenu zakona«. ²⁰⁴ Stahanovstvo je bilo za časopisje katoliškega tabora »najbolj nečloveški način izsesavanja delavčevih življenjskih energij v najbolj nečloveških okoliščinah, brez socialne zaščite in brez plače ter končno še v senci nabasanega revolverja, ki ga tišči v grlo tajni agent GPU delavcu, ki je ob stroju omagal, a ki ga sovjetski nečloveški tiran opsuje za saboterja, da ga lahko ustreli«. ²⁰⁵ Po mnenju pisca v Gorenjcu »/.../ tak sistem zelo kvarno vpliva na vsakega poedinca. Ubija mu dostojanstvo, ubija njegovo življenjsko moč, tako da nima nobene prilike več, da se izobrazí, da izpopolni svojo duhovno in intelektualno obzorje«. ²⁰⁶

Poleg vsega tega je bila vsaka stavka ruskemu delavcu strogo prepovedana, saj je bila proglašena za veleizdajo oziroma upor proti državni oblasti. »Saj ima ruski delavec samo enega gospodarja, samo enega kapitalista nad seboj in ta je država, ki ima v svojih rokah ne

²⁰⁰ Nova Sovjetska agrarna politika, Straža v viharju, 15. januar 1936, št. 8, str. 68.

²⁰¹ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 119.

²⁰² Kakor kolesa stroja – brez svobode, Slovenski delavec, 27. november 1938, št. 7, str. 2.

²⁰³ Delavec v komunizmu, Slovenec, 23. februar 1936, št. 45 a, str. 2.

²⁰⁴ Delajte kot Stahanov, Slovenec, 11. december 1935, št. 285 a, str. 2.

²⁰⁵ Prav tam.

²⁰⁶ Raj na zemlji, Gorenjec, 4. julij 1936, št. 25, str. 2.

samo ves denar, ampak tudi vso politično in oboroženo moč. In če se začne boriti proti njemu, je proglašen za upornika in veleizdajalca.«²⁰⁷ Ob tem pa »naloga komunističnih sindikatov ni, da varujejo delavca, temveč nasprotno, da ga izkoriščajo, da ga čimbolj priganjajo k delu in da ga ponižajo v brezdušno proizvodno sredstvo /.../ Sovjetski sindikati ne ščitijo delavca pred delodajalcem, tj. pred državo, ampak so najmočnejše orodje države za zatiranje in izrabljanje delavstva.«²⁰⁸

Položaja ni prav nič izboljšala niti petletka. Delavci v novonastalih industrijskih središčih so živeli v »strašno zanemarjenih, ušivih in zasteničenih barakah /.../ Človeku se je že lasje, ko čita o nesnagi in površni pripravi jedi, za katere mnogokrat uporabljajo pokvarjena živila.«²⁰⁹ Zaradi takih razmer so se delavci z družinami selili po Sovjetski zvezi. Razmere so postale tako očitne, da je »sovjetska vlada prisilila delavstvo, da sprejme vsako dodeljeno delo pod pretnjo, da inace za vedno izgubi pravico do dela in vsakršne podpore.« Seveda, je to »nečloveško suženjstvo in nasilje, kakor ga zgodovina po ameriški meščanski vojni v tolikem obsegu ne beleži več«²¹⁰ in »ni nobene dežele na svetu, kjer bi bilo poklicno delo manj svobodno kakor v Sovjetiji.«²¹¹

Dr. Ahčin je po obširni analizi položaja delavcev v Sovjetski zvezi leta 1939 prišel do zaključka, da »plače sovjetskega delavstva ne dosegajo niti tiste višine, kakor je bil delavec v Rusiji plačan pred vojno. Življenjske potrebščine so tako drage, da velika večina delavcev komaj najskromneje živi. Zlasti se čuti pomanjkanje obleke, ki je draga in slabe kakovosti.«²¹² »Stanovanja delavci plačujejo le po zaslužku, pravico imajo do 9 m² na osebo, za presežek se mora plačati za delavca nedosegljiv pribitek. Delavci z ozirom na nizke plače sploh niso v stanju plačevati stanarino miti za imenovanih borih 9 m² in so zaradi tega prisiljeni, da se že bolj stisnejo in stanuje včasih v eni sobi kar po več družin.«²¹³

»Kaj pomaga torej ves morebitni gospodarski napredek sovjetske države, če pa od tega delavec nima toliko kakor nekdanji črni suženj?« se je spraševal Slovenec.²¹⁴ »Sedanja vlada je ustvarila neznosno življenje prebivalcev v Rusiji.«²¹⁵

²⁰⁷ Položaj ruskega delavca, Mladčevski sestanek, 4. snopič, Ljubljana, 1938, str. 7.

²⁰⁸ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 129.

²⁰⁹ Položaj delavstva v Sovjetski Rusiji, Slovenec, 10. januar 1934, št. 7 a, str. 2.

²¹⁰ Prav tam.

²¹¹ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem, str. 122.

²¹² Prav tam, str. 135.

²¹³ Pod jarmom Sovjetov, Slovenski delavec, 24. september 1938, št. 38, str. 1.

²¹⁴ Položaj delavstva v Sovjetski Rusiji, Slovenec, 10. januar 1934, št. 7 a, str. 2.

²¹⁵ Diktatura proletarijata se je izprevrгла v izkoriščanje proletarcev, Slovenec, 9. julij 1930, št. 154, str. 2.

5. *POD ANTIKRISTOVIM JARMOM*

»Ruski sovjeti gredo v boju proti cerkvi do skrajnosti, do jedra hočejo v ljudstvu in izobraženstvu iztrebiti Boga in vero vanj. Najzahrbtnejša sredstva so jim dobra in jim prav pridejo.«²¹⁶

»Te vrstice veljajo onim resnično vernim ljudem, ki mislijo, da je med komunizmom, kakor se danes predstavljaj v boljševizmu, in med katoliško vero mogoče najti vendarle nekaj skupnega.«²¹⁷ Takšni uvodi so najpogosteje napovedovali članke o odnosu boljševiške oblasti do vere in cerkve v Sovjetski zvezi. V premislek so avtorji postregli še z uvodnim dejstvom - »koderkoli nastopijo komunisti neovirano, povsod veljajo njih prvi udarci prestolu in oltarju, ves svoj srd izlijejo pri takih prilikah nad Cerkvijo in duhovščino«, kajti »prvo načelo komunizma je popolno brezboštvo«. In dalje, »boljševiška revolucija je zasekala takoj v korenino« in boljševiki so »skrbeli od začetka, da bi izpodkopali tla vsakemu verstvu, vsaki cerkveni organizaciji, krščanski vzgoji in vsemu življenju.«²¹⁸ Katoliški tisk se je v svoji propagandni vojni močno trudil seznaniti bralce z vsemi dejanji boljševiške vlade, ki so uničevala cerkev. Časniki so prinašali obširne in pogoste novice o boljševiški zakonodaji proti cerkvi, zapiranju in rušenju cerkva, nasilstvih proti duhovnikom, pritiskih na vernike ter Zvezi brezbožnikov in njenem delovanju, kajti »ti nečuvenci zakoni se nam pokažejo v vsej svoji strahotnosti šele, če jih gledamo v zvezi z organizacijo vojskujočih brezbožnikov, ki dela za uničevanje vere in širjenje brezboštva z vprav satanskimi metodami.«²¹⁹ »Danes vstaja na svetu nova kriva vera, hujša od vseh dosedanjih zmot – komunizem. Komunizem je brezboštvo. Vedno bolj se širi, vedno več ga je, vedno bolj predrzen in nesramen postaja. Komunizem ni samo politična oblika ali gospodarski nazor. Še vse bolj je kriva vera in zmota. Komunizem taji Boga, taji večnost, taji dušo.«²²⁰

Ofenziva protikomunistične propagande na področju odnosa komunizma do vere je oživila ob volitvah 1920, ko so slovenski komunisti nastopali zelo zavzeto. »Komunistični hujskači pri nas lažejo po shodih, da nimajo nič zoper vero in da je vera zasebna stvar. Lažnivci! Poglejmo zopet v Rusijo!«²²¹ Kljub temu da je bilo komunistično delovanje z Obznano prepovedano in torej niso bili več potrebni volilni proglasi, da bi premagali komuniste, so novice o

²¹⁶ Boj sovjetov proti cerkvi in religiji, Slovenec, 22. julij 1925, št. 162, str. 3.

²¹⁷ Vera in komunizem, Gorenjec, 23. junij 1934, št. 21, str. 1.

²¹⁸ Dr. Miha Krek, Organizirano brezboštvo, Cerkev, boljševizem in zlo, Groblje, 1934, str. 39.

²¹⁹ Prav tam, str. 43.

²²⁰ Bogumil Remec, Voilà L'ennemi!, Naša zvezda, 1935/36, 5, št. 6, str. 83.

preganjanju cerkve v Sovjetski zvezi ostale v ospredju pisanja o dogajanju v Sovjetski zvezi. Vsekakor je tolikšno zanimanje za odnos boljševikov do cerkve razumljiv, saj sem že večkrat izpostavila stališče katoliškega tabora, ki je imel komunizem za največjega sovražnika.

Težki časi so se začeli za rusko cerkev takoj po revoluciji. Prvo poročilo o razmerah v pravoslavni Cerkvi v Rusiji je prineslo novico o streljanju cerkvenih dostojanstvenikov, uničenih samostanih in cerkvah, njihovemu zaplenjenemu imetju, ukinjenih cerkvenih šolah in trpljenju duhovnikov. Dodano je bilo upanje, da »boljševiška grozovlada ne bo dolgo trajala«, in prepričanje, da so ti prizori »žalostna priča npravne in narodne gnilobe ruskega naroda sploh. Te grozne narodne nesreče sta kriva narodna nezavednost in pa Židje«. ²²²

»Kamorkoli je prodrla rdeča armada in kjerkoli se je sovjetska vlada vsidrala in povzpela, se je začel proti pravoslavni cerkvi hud boj; vzeli so ji vse pravice.« ²²³ Vendar pravega uspeha ni bilo, kajti »ko so vladajoči krogi v Moskvi v zadnjih letih pregledali svoje protiversko delo, so videli, da so svoje ideale dosegli pač v mestih, pa še tu le deloma, da pa religija in vera v Boga splošno še nista izginili«. Nasprotno so mnogi »bili na cerkev še tembolj navezani in so ji ostali še bolj zvesti«, ostri boj pa je na podeželju povzročil celo upore. Z letom 1922 se je začela »nova bojna doba proti religiji«, s katero »se skuša religija polagoma uničiti«, tudi ob močni in sistematični propagandi. Ta boj naj bi imel politično in gospodarsko ozadje. »A kljub vsemu temu se danes v podrobnem ne da še reči, kako so se ti programi in nameni komunistov uresničili v življenju. Splošno se da ugotoviti sledeče, da te ideje in nakane niso bogve kako uspele,« so zapisali v Slovincu leta 1925. Agitatorji so imeli le malo uspeha, ljudstvo se je upiralo protiverskemu boju in vse je vodilo k zaključku, da bodo boljševiki lahko uredili državo, gospodarstvo, »a religije in cerkve ne bodo mogli prezreti in izločiti«. ²²⁴ Kmetje in delavci so zavračali letake, ki so obrekovali cerkev, prav tako so se naveličali dolgočasnih protiverskih predavanj, »katerih vsebino trosi ena in ista socialistična dialektika«. Zaradi tega so se boljševiki poslužili drugega »preizkušenege« sredstva, in sicer so začeli s provokacijami in insciniranimi procesi, podprtimi s Čeko, napadati ugled duhovnikov in s tem zniževati njihov ugled v javnosti. Obstajalo je še vrsto drugih metod, s katerimi so pridobivali predvsem mladino, »zato je omladina že popolnoma brezverska«. ²²⁵

Sovjetske protiverske metode so se množile in v Slovincu postale sovjetska protiverska vojna, ki je dobila svoj prostor na naslovnih straneh časopisov. Polne navdušenja so bile

²²¹ Najljutejši nasprotniki krščanstva, Domoljub, 24. november 1920, št. 47, str. 476.

²²² Boljševištvu in pravoslavna cerkev, Slovenec, 21. marec 1919, št. 66, str. 6.

²²³ Boj sovjetov proti cerkvi in religiji, I, Slovenec, 21. julija 1925, št. 161, str. 1.

²²⁴ Boj sovjetov proti cerkvi in religiji, II, Slovenec, 22. julij 1925, št. 162, str. 3.

²²⁵ Sovjetske protiverske metode, Slovenec, 18. december 1926, št. 288, str. 6.

besede o neuspešni protiverski gonji in celo naraščanju vernosti med ljudmi. »Toda kakor goreči grm kljubuje mučeniška Kristusova nevesta, pravoslavna cerkev, temu ogorčenemu napadu temnih moči. Nikoli ni bila Rusija teko versko goreča kakor sedaj,«²²⁶ so bile besede, ki so navdajale z velikim upanjem, saj so delavci in kmetje izkazali »razredno nepojmljivo nazadnjaštvo«, ko so še vedno plačevali duhovnike, verouk in celo gradili nove cerkve. Pri pisanju so razmere primerjali s francosko revolucijo, »saj razmere pod diktaturo sovjetov so tudi v vsem, kar se tiče vere, popolnoma analogne onim med leti 1793 do nastopa direktorija.«²²⁷ Pa vendar ne v francoski in ne v boljševiški revoluciji preganjalci vere niso uspeli, »saj zgodovinska izkušnja ni nobene resnice bolj potrdila, kot je ta, da religija tem intenzivneje narašča in se celo v poprej nereligioznih ali mlačnih dušah nanovo zbudi, čimbolj se preganja, smeši in tlači«. »Zakaj boljševiki so res tako naivni in fanatični, da mislijo, da sta s tem religija in njen ethos likvidirana,«²²⁸ je vzklik, ki je prešel v poduk: »Zlom sovjetske protiverske politike je očit in čimdelj bo režim odlašal spravo z religioznimi silami in cerkvijo, tem bolj bodo le-te narasle, sovjeti pa bodo iz ofenzive proti veri potisnjeni v defenzivo, v kateri pa se ne bodo imeli boriti samo cerkvene elemente.«

Aprila 1929 se je po poročilih v uvodniku Slovenca politika sovjetov proti veri zaostрила. Vsako versko udejstvovanje je bilo težje, vsaka verska propaganda je bila prepovedana, boj je veljal tudi verskim poslopjem. »Mnogo cerkva enostavno zapro in jih pretvorijo v kina, v gledališča ali pa v strankine klube«, druge »rušijo vse, kar spominja na religijo: cerkve, ikone, stolpe, samostane.«²²⁹ A kljub vsemu »uvidevajo boljševiki, da odraslih ne bo mogoče pripraviti k odpadu. Zato so s tem večjo vnemo osredotočili vso propagando na mladino. S strašnim cinizmom rujejo iz mladih src vero in moralo. Sovjetska šola služi v glavnem razksistjanjenju«. Boljševizem se ni ustavil in za božič 1930 so »pripravili veliko splošno ofenzivo z bobnečim ognjem na ruska verska predanja, na mesto katerih hočejo osrečiti ruski narod z najplitkejšim, najobupnejšim brezboštvom«, kar je kazalo na »naravnost peklensko sovraštvo.«²³⁰ Poglejmo, kako se je praznoval božič 1929 v Sovjetski zvezi. »Cerkve zaprte, zvonjenje prepovedano, po ulicah se je valila bogokletna procesija, ki so jo uprizorili sovjeti in preskrbeli, da se je morali udeležiti mnogi. /.../ Mnogi poslušalci so bili prisiljeni prenašati brezbožne govore proti Bogu in Cerkvi. /.../ Ko se je znočilo, so vdrle tolpe brezbožnikov v tiste cerkve, ki jih vlada še ni zaprla in so iz njih začeli izganjati duhovnike in ljudi,

²²⁶ N.P., Sovjetska protiverska vojna, Slovenec, 2. september 1928, št. 200, str. 2.

²²⁷ Zgodovina uči, Slovenec, 26. maj 1929, št. 118, str. 1.

²²⁸ Prav tam.

²²⁹ Boj sovjetov proti krščanstvu, Slovenec, 3. december 1929, št. 276, str. 1.

²³⁰ Rdeča protibožična ofenziva, Slovenec, 3. januar 1930, št. 2, str. 5.

okskrunjevali so oltarje in relikvije /.../ Spričo tega pretresujočega dejstva vprašujemo: Kako je sploh vse to mogoče?»²³¹

V 30. letih so postale vsakodnevne novice o »strašni tragediji največjega slovanskega naroda, nad katerim skuša boljševizem zgraditi državo brez Boga« vedno obširnejše in propaganda proti boljševizmu oziroma komunizmu udarnejša. »Sv. Maša in zakramenti se dan za dnem po javnih ulicah sramote s satanskimi orgijami, po melodijah starih, udomačenih cerkvenih napevov se prepevajo bogokletne in brezbožne pesmi. Kino, radio, gledališče in vsa državna uprava je v službi razkristjanjenja ruskega naroda. V zadnjih treh mesecih je bilo porušenih ali zaprtih 200 sinagog in mošej in 980 krščanskih cerkva.«²³² In žalostna je bila ugotovitev o uspehu brezbožne vzgoje, ki je rodila že tudi sadove, saj kljub še vedno polnim cerkvam, ni bilo nikjer videti otrok v cerkvi, ker se jih starši niso upali pripeljati s seboj, saj je bila verska vzgoja za mladino prepovedana.

Sovjetski lsiti so v začetku leta 1930 po svetu razširili pismo patriarha Sergeja, ki je tajilo, da bi bili vera in cerkev preganjani. Seveda časopisi niso nasledli takšnemu pisanju. »Ves svet ve, da se patriarh Sergej nahaja v robstvu sovjetov, ki so mu njegovo pismo naravnost diktirali.«²³³ Patriarh Sergej naj bi pismo napisal, da bi obvaroval nadaljnega mučenja mnoge duhovnike v Sovjetski zvezi, je bila opomba uredništva. »Ta izjava je, kakor je bilo že vnaprej jasno, enostavna potvorba, kakor so jo zmožni samo sovjeti.«²³⁴ Sam patriarh Sergej je dal tujim novinarjem izjavo, da odgovori, ki jih je navedel v svojem pismu, niso bili identični z besedilom, ki je bilo objavljeno. Vendar so mnogi novinarji s sestanka odnesli vtis, da »skozi usta metropolita ni govoril cerkveni dostojanstvenik, ampak preplašen in ustrašovan človek, ki mora govoriti to, kar mu današnji položaj v SSSR nalaga.«²³⁵ S to ponarejeno izjavo naj bi sovjetske oblasti v tujini popravile vtis o preganjanju cerkve v državi. Nekaj dni kasneje je bilo napisanih »par besed v obrambo nesrečnega poglavarja pravoslavne cerkve«, med katerimi izvemo, da sta bili obe patrirhovi izjavi izsiljeni, »toda v celoti se izjavi ne moreta smatrati potvorbi«. Kajti »če bi se metropolit Sergej odkrito uprl tem (boljševiškim) postavam, bi povzročil popoln razpust cerkve; vsak objektiven človek lahko razvidi, da imajo izjave poglavarja ruske cerkve taktičen pomen, da bi se izognila cerkev še večjemu zlu! /.../ Zato bi se moralo nepremišljeno, dasi umljivo ogorčenje nad Sergejevimi izjavami umakniti

²³¹ »Doli z Bogom!«, Slovenec, 10. januar 1930, št. 7, str. 1.

²³² Dežela brez Boga, Slovenec, 14. februar 1930, št. 37, str. 1.

²³³ Sovjeti taje, Slovenec, 19. februar 1930, št. 41, str. 1.

²³⁴ Kako hočejo sovjeti preslepiti Evropo, Slovenec, 19. februar 1930, št. 41, str. 1.

²³⁵ Kako je prišlo do izjave ruskih škofov, Slovenec, 1. marec 1930, št. 50, str. 8.

občudovanju te žrtve».²³⁶ Vendar takšne žrtve v časopisju niso priznavali in niso verjeli cerkvenim dostojanstvenikom, ki so priznavali boljševiški politični režim. Velikega obsojanja je bila deležna tako imenovana »živa cerkev«, ki je bila organizirana pod oblastjo sovjetske vlade.

V Ljubljani je bila 12. marca 1930 velika manifestacija proti preganjanju ruskih kristjanov, na kateri so bili vsi govori o protiverskem boju komunizma »sprejeti z burnim navdušenjem in ploskanjem vse množice».²³⁷ Ob podpori ruskim vernikom se je Slovenec obregnil ob mlačen odmev v Evropi. Ob preganjanju vere v Sovjetski zvezi, »nepopisnem zaslužnjenju in popolni brezmočnosti verskih občin«, se krščanska Evropa »seveda ne zgane, čeprav boljševiki s tem ne ruvajo korenin krščanske kulture samo iz srca Rusije, ampak pripravljajo brezboštvo pot po vsem svetu. Evropa ko mrlič nič ne vidi in ne čuje».²³⁸

»A vera je še vedno živa in krščanstvo kljubuje vsem napadom,« je bilo zapisano konec leta 1930, saj je pismo iz Leningrada prineslo novico, da »v prestolnicah Rusije in ostalih mestih – pa tudi na podeželju, kjer beda ljudi počasi zopet vrača k veri onostranske istinosti in tolažbe – pa se po stanovanjih kot liki kristjanov v katakombah zbero verniki, da poslušajo sveto pismo, ki ga bere starec».²³⁹ »Fanatični boj« proti cerkvi ni prenehal, postal je celo tako peklenski, da »se res ne da več razložiti z naravnimi silami«, čemur so sledile razlage različnih izvedencev oziroma poznavalcev boljševizma, ki so razlagali »demonizem boljševizma».²⁴⁰ Nekateri ruski in nemški poznavalci boljševiške brezbožnosti so trdili, da se to sovraštvo proti Bogu ne more zgolj človeško razložiti, ampak naj bi to bila nova vera. »To je satansko, peklensko, demonsko – to je že nekak antikrist. Namesto Boga, Kristusa in svetnikov častijo Ljenina in druge svoje voditelje; namesto svetniških slik se povsod šopirijo slike boljševiških voditeljev.»²⁴¹ Zgodbe iz Sovjetske zveze so tako postale črne slike iz rdeče Rusije, kjer so vse velikonočne praznike po tovarnah »ropotali stroji, vozili tovorni avtomobili, vsi delavci so morali delati /.../ Po glavnih mestnih trgih in ulicah so se pomikali sprevodi mladine, ki je smešila Boga, Kristusa, Marijo, svetnike, svete obrede, duhovščino in posebno papeža».

V letu 1932 se je v Slovincu prvič pojavil naslov Podjarmljena cerkev. Zapis je predstavil življenje preganjanega duhovnika, ki se ni hotel pridružiti patriarhu Sergeju ter njegovemu sodelovanju z oblastjo in mu je uspelo pobegniti iz države. »Mračna slika« mučeniške ruske

²³⁶ Dr. Pr., Sergijeva tragedija, Slovenec, 9. marec 1930, št. 57, str. 1.

²³⁷ Veličastna manifestacija proti preganjanju ruskih kristjanov, Slovenec, 12. marec 1930, št. 59, str. 1.

²³⁸ Protiverski boj sovjetov, Slovenec, 23. september 1930, št. 217, str. 2.

²³⁹ Advent v Rusiji, Slovenec, 20. december 1930, št. 290, str. 1.

²⁴⁰ Glej Boljševizem-katolicizem, Slovenec, 17. marec 1931, št. 62, str. 1.

Cerkve je po mnenju komentatorja ponekod odsevala »pristransko osebno ogorčenost«, a kljub vsemu nudila tudi »dragocen dokaz o nezlomljeni duševni moči vernega ruskega ljudstva.«²⁴² Pa vendar je bilo v komentarju že čutiti razočaranje, neki poraz in zato ni presenečenje, da se je pol leta kasneje pojavilo priznanje o zmagi ruskega boljševizma nad rusko cerkvijo, saj se je zdelo, da je »mladina popolnoma pridobljena za brezboštvo /.../ Celo na deželi in med starejšimi kmeti se pojavlja močan val verske brezbržnosti«. Kljub vsemu trudu komunističnih voditeljev, da bi ljudem našli nadomestilo za vero, pa se jim ni posrečilo »zabrisati z obrazov ruskega delavstva očividne težke duhovne depresije, ki tlači delavstvo«. Pri vsem tem se je iskalo odgovor na vprašanje, »zakaj je zmagal boljševizem nad rusko cerkvijo.«²⁴³ Glavni vzrok naj bi bil v ruski cerkvi sami oziroma v njeni pretesni navezanosti na državo, saj je cerkev s tem izgubila duhovno in kulturno veljavo. Zanimivo je, da se uspeh nikakor ni pripisoval protiverskemu boju.

Vendar je obup v Slovincu hitro minil in že mesec dni kasneje je komentator napovedal znake začenjajočega se duhovnega preobrata v Sovjetski zvezi k individualizmu in »poglabljanju npravnosti«. Ta preobrat, je bil prepričan komentator, »sicer ni dosegel tolikih dimenzij, kolikor bi bilo treba, da bi zajel vso Rusijo, toda eksistira in se ne bo dal več zavreti, ampak bo rasel, kakor je to vedno bilo v takih slučajih.«²⁴⁴ V letu 1934 je nato posijal »svetli žarek« upanja, saj »je energija komunističnih napadov proti veri znatno oslabela«. Poleg tega so komunizmu naklonjeni obiskovalci Sovjetske zveze, intelektualci, ki so tam dolgo živeli, poročali, »kako nabito polne so bile lanske božične cerkve v Moskvi, /.../ pa po vsej matuški Rusiji sploh. Cerkve so bile premajhne za toliko množico vernikov, ki so stali v gosti gruči na trgu, ne da bi se dali oplasiti ali motiti po brezbožcih... Isto poroča sedaj časopisje o velikonočnih praznikih.«²⁴⁵ Krščanska vera se torej ni izkoreninila in »mislimo, da se ne motimo, če smo prepričani, da se tudi nikoli izkoreninila ne bo, ampak da se bo krščansko religiozno čustvo prav pod pritiskom sovjetskega režima in zaradi posebnih okoliščin, ki so z njim nastopile, le še bolj zopet vkoreninjalo v ruskih dušah.« Tako se je po šestnajstih letih protiverskega terorja nepričakovano izkazalo, da se je komunistični ateizem zmotil in je

²⁴¹ Črna slika iz rdeče Rusije, Slovenec, 29. april 1931, št. 96, str. 6.

²⁴² Podjarmljena cerkev, Slovenec, 27. februar 1932, št. 48, str. 6.

²⁴³ Zakaj je zmagal boljševizem nad rusko cerkvijo, Slovenec, 5. avgust 1932, št. 177, str. 2. Primerjaj: Pogledi na Sovjetsko zvezo, str. 16–18. M. Jenšterle se v tem delu pri omembi padca ruske cerkve in pisanju o tem ustavi le pri vprašanju in odgovoru, zakaj je padla ruska cerkev, pri čemer se nasloni na časnik Slovenec v letu 1932 (5. avgust). Nadaljnemu pisanju o ruski cerkvi, iz katerega je razvidno, da Slovenec upanje na obnovo Cerkve ni opustil in je v svojih poročanjih redno prinašal novice o ponovnem širjenju vere, ne sledi. (Zadnji članek, ki je objavljen na to temo, je Pet protiverskih let, 14. november 1932), zato menim, da daje Jenšterletov zapis nekoliko napačno sliko o pisanju Slovencev o veri v Sovjetski zvezi.

²⁴⁴ -ski, Gospodarska in duhovna kriza matuške Rusije, Slovenec, 20. september 1932, št. 215, str. 1.

²⁴⁵ Svetli žarek z vzhoda, Slovenec, 13. april 1934, št. 84 a, str. 1.

ljudstvo ohranilo »globoko versko miselnost, čeprav je bila dolgo zasenčena /.../ Sedaj pa v trpljenju in samopoglobitvi izčiščena, brez državnih bergel stopajoča Cerkev pridobiva vedno več pristašev med zanesljivimi proletarci in celo med komunistično mladinsko gardo«. ²⁴⁶ Povsod, v Sibiriji, v srednji Rusiji, na Uralu, Kavkazu, so si verniki urejali molilnice po zasebnih prostorih, kletah, opuščenih rudniki in senikih, kamor so nato prihajali potujoči duhovniki, »vsi upadli, raztrgani, sestradani«. Vsako cerkveno delovanje je še vedno veljalo za državi sovražno delo, zato so duhovniki opravljali cerkvene pogrebe in poroke »na daljavo«. ²⁴⁷

Preganjanje vere je za katoliški tabor imelo tudi pozitivni učinek, saj je na nek način prečistilo rusko cerkev in ji dalo nov polet. »Ni res, da bi vsa vera v Rusiji zamrla. Pod udarci nezaslišanih preganjanj se je v mnogih srcih le izčistila /.../ Vse, kar je bilo slabega, je propadlo. Ostali so samo kristalno čisti značaji. Nato pa je razočaranje nad načrti petletke privedlo vernike spet pod okrilje duhovnikov /.../ Tudi najskromnejši redovnik uživa veliko spoštovanje. Višjo duhovščino in patriarhe pa gledajo naravnost s sveto pobožnostjo.« ²⁴⁸

Slovenec je v letu 1939 objavil novice o novih preganjanjih in novem načrtu boljševiške vlade za protiverski boj. »Kadar boljševiška policija zazna, da so se v eni ali drugi cerkvi skrivoma zbrali verniki za zaprtimi vrati, jo obkrožijo policijski agenti in z dinamitom poženejo v zrak.« ²⁴⁹ Pri eni takšni razstrelitvi naj bi bilo ubitih več kot 120 oseb. V mnogih krajih ni ostalo nobene cerkvene občine več. Vendar je cerkev v Sovjetski zvezi oživila, le da so njeni verniki postali »tajni verniki«. Cerkev je večino izginila izpred oči davčnih oblasti in oči tajne policije. Skupina »molčečih kristjanov« je proti dejanjem brezvernikov protestirala tako, da ni govorila, ampak se je sporazumevala z znamenji. Duhovnike cerkvenih občin, ki so se razšle, so v svoje kolektive vzeli kmetje in njihovo duhovniško delo se je lahko nadaljevalo. Tajni verniki so se zbirali »v katakombah« – po gozdovih in jamah. »Tako diha vera po sovjetski Rusiji v "svobodi vseh veroizpovedi", kakršno je zmožen dati komunizem,« je bil zaključek. ²⁵⁰ Občutek optimizma so povečevale zgodbe o junakih krščanstva v Sovjetski zvezi, na primer zgodba o tajnem samostanu, ki je pet let neovirano deloval ²⁵¹ ter zgodba o 100.000 kmetih, ki niso hoteli zatajiti vere pred rdečimi gardisti, »divjimi, predrznimi ljudmi, zločinski obrazi« in so jih za kazen poslali v taborišče. »To je bil konec za te dobre kmete, ki

²⁴⁶ Ruski narod se vrača k Bogu, Slovenec, 9. maj 1934, št. 105 a, str. 2.

²⁴⁷ Kako se v Rusiji skriva vera, Slovenec, 14. februar 1938, št. 40 a, str. 6.

²⁴⁸ Vera v Rusiji, Mi mladi borci, 2. julij 1937, št. 42, str. 172.

²⁴⁹ Nov način boljševiškega boja proti veri, Slovenec, 29. februar 1939, št. 49 a, str. 1.

²⁵⁰ Krščanstvo boljševiške Rusije v katakombah, Slovenec, 3. marec 1939, št. 52 a, str. 9.

²⁵¹ Tajni samostan o Sovjetiji, Mi mladi borci, 7. julij 1939, št. 43, str. 170.

je bil ves njihov zločin ta, da so svoji veri hoteli zvesti ostati.«²⁵² Ena izmed zgodb je celo opisovala Stalinovo sovraštvo do vere od otroštva dalje in izkazalo se je, da je bil boj proti veri »poglavitna vsebina njegovega revolucionarnega delovanja.«²⁵³

V letu 1926 se je v Slovincu, in sicer šele na šesti strani med drobnimi novicami iz širnega sveta, pojavila novica o Solovjevskih otokih, »otoku solz«, kjer je bila kolonija političnih kaznjencev, med katerimi so bili tudi mnogi duhovniki, tudi visoki dostojanstveniki. Že pred tem se je pisalo o smrti patriarha Tihona, češ da so ga zastrupili. Duhovniki so kot »neproduktiven element« izgubili volilno pravico, naložili so jim posebne davke, niso jim pa dali pravice, da bi dobivali nakazila za živila iz skupnih državnih skladišč.²⁵⁴ Dalje so opisovali primere boljševiskega »nebrzdanega svetoskrunstva«, v katerih so prirejali ljudske zabave in sramotili cerkev in duhovnike.²⁵⁵ Rusija se je leta 1930 znašla »v mučeniški krvi«, saj so dotedaj v Sovjetski zvezi po podatkih Domoljuba pomorili 31 škofov, 1560 duhovnikov in 7000 redovnih oseb, v ječah pa naj bi bilo še 97 škofov, 3700 duhovnikov in okrog 8000 redovnikov in redovnic.²⁵⁶ Prav nič prijetni niso bili opisi mučenj duhovnikov, ki so jih v že omenjenem Domoljubu natančno popisali. Tako so boljševiski duhovnikom natikali krone iz bodeče žice na glavo, jim zažgali kosti ali jih natikali na kole, nadškofa iz Perma so živega sežgali, veliko število duhovnikov pa so križali. Usode mnogih duhovnikov so bile neznane, ker so jih pomorili brez javne obsodbe. »Grozote, ki jih uganjajo komunistični boljševiski na Ruskem, presegajo muke prvih kristjanov.« »Cela Rusija je danes ena sama mučilnica.« Oba stavka ilustrirata razpoloženje do dejanj v Sovjetski zvezi.²⁵⁷ Komunisti so si z ropanjem cerkva in samostanov prilastili mnoge dragocenosti in s tem dobili denar za komunistično propagando po vsem svetu – »znano je, da so komunistični voditelji po vseh državah sijajno plačani« – in za razkošno življenje.

Boljševiška oblast se je posluževala zakonskih pooblastil za zapiranje in rušenje cerkva. »Statistika pove, da so že l. 1927 zaprli ali porušili 134 cerkva, l. 1928 499, l. 1929 1397, skupno samo v teh letih 2030.«²⁵⁸

Kljub vsemu nasilju – rušenju, ubijanju, mučenju – so v Slovincu po 22 letih verskega preganjanja zatrdili, da je »vsaj pod pepelom v ruskem narodu ostala vera živa.«²⁵⁹

²⁵² Junaki krščanstva v Rusiji, Mi mladi borci, 14. julij 1939, št. 44, str. 174.

²⁵³ Stalin in vera, Slovenec, 15. marec 1940, št. 62 a, str. 9.

²⁵⁴ Dr. Miha Krek, Organizirano, str. 41.

²⁵⁵ Boljševiško bogoskrunstvo, Slovenec, 9. april 1926, št. 80, str. 6.

²⁵⁶ Rusija v mučeniški krvi, Domoljub, 12. marec 1930, št. 11, str. 1.

²⁵⁷ Prav tam.

²⁵⁸ Dr. Miha Krek, Organizirano, str. 40.

Leta 1925 je bila ustanovljena Zveza brezbožnikov, da bi podprla uradno delo zakonodaje in uprave v boju proti veri. Kasneje se je preimenovala v Zvezo vojskujočih brezbožnikov, ki »dela za uničenje vere in širjenje brezboštva z vprav satanskimi metodami«. ²⁶⁰ Že pred tem so ustanovili posebno glasilo Brezbožnik, ki je v letu 1934 izhajalo v 500.000 izvodih in organiziralo protiverski boj v tisku. Zveza je vodila in organizirala protiversko gonjo, v kateri so že leta 1930 zajeli »35 univerz brezboštva, posebne protiverske vlake s protiverskimi filmi, posebne štipendije in ugodnosti letovanja na državne stroške za agitatorje, ki se v propagandi brezboštva posebno odlikujejo«. ²⁶¹ Zvezi Brezbožnikov je bilo namenjenega veliko prostora v časopisju in njenemu delu so pozorno sledili. Njeno članstvo je v 30. letih naraslo na 7,5 milijonov v letu 1932 in dr. Krek je celo zapisal, da je zveza osvojila Rusijo. »V vsakem mestu in vasi, v vsakem obratu je priredila predavanja, filme, igre in gledališke predstave, vse v duhu brezbožniške propagande /.../ Brezbožniki so zasedli univerze, srednje šole in vsa učilišča.« ²⁶² V službi brezbožniške propagande je bila vsa pripovedniška in znanstvena literatura, muzeji, sejmi in razstave, pesnitev in proza, gledališka igra in glasba, film, radio in gramofon. Tej propagandi so služila zabavišča, izleti, prosvetni večeri, krožki za žene in dekleta, delavski in kmetski tečaji in ogromni nastopi v masah. »Uspeh tega silnega dela je, da so že cele pokrajine odtrgane od vere in cerkve, da imamo kraje, kjer prebivalstvo stoodstotno več ne pozna cerkve in je ne obiskuje, čeravno bi moglo.« ²⁶³ Pa vendar je samo glasilo Brezbožnik po navedbi revije Mi mladi borci tožilo leta 1939, »da ima v Rusiji brezbožniško gibanje premalo uspeha /.../ V vaseh stoje tik ob cerkvi komunistični lokali, toda ti so prazni in zapuščeni, medtem pa cerkve postajajo kulturno središče ruskega naroda«. ²⁶⁴ Z velikim navdušenjem pa je leta 1941 objavljena novica iz Brezbožnika, v kateri je list priznal, da »se je delo protiverske propagande v Sovjetski zvezi popolnoma ponesrečilo«. ²⁶⁵

V pregledu sem prikazala pisanje o protiverskem boju, ki je vedno, tudi ob najslabših trenutkih preganjanja ruske cerkve, znalo najti iskrico upanja in vsem bralcem zatrjevalo, da vera v Sovjetski zvezi še živi. Pregled pisanja o protiverskem boju v Sovjetski zvezi bi zato

²⁵⁹ Štiri dobe verskega preganjanja v Sovjetiji, Slovenec, 9. oktober 1940, 232 a, str. 1.

²⁶⁰ Dr. Miha Krek, Organizirano, str. 44.

²⁶¹ Nedosegljiv sovražnik, Slovenec, 11. oktober 1930, št. 233, str. 1.

²⁶² Dr. Miha Krek, Organizirano, str. 45.

²⁶³ Prav tam, str. 54.

²⁶⁴ Kaj se godi v Rusiji, Mi mladi borci, 16. junij 1939, št. 40, str. 159.

²⁶⁵ Versko življenje v Sovjetski zvezi, Slovenec, 16. februar 1941, št. 39 a, str. 2.

zaključila z odgovorom dr. Kreka na vprašanje, ki si ga je zastavil sam. Kaj bo z Rusijo? »Zdi se, da boljševizem prav s svojo zahrbtnostjo proti svojemu namenu gradi pota, po katerih bo človeštvo izšlo iz paganskega liberalizma. Zaradi svoje brezbožnosti pa tudi on človeka ne vrednoti prav. Zato bo isti odpor, ki danes ruši kapitalistični liberalizem – odpor proti zaslužnjenju – zrušil tudi komunizem, a človeštvo, vzgojeno za življenje skupnosti, bo takrat zmožno velikih dejanj skupnosti. Anima naturaliter Christiana bo zmagala preko vseh satanskih brezbožniških metod.«²⁶⁶

6. PROPAD DRUŽINE V RUSIJI

»Kolektivni človek se ne sme svobodno združevati in živeti v svoji družini. Zato je boljševizem uničil, kolikor se je le dalo, vsak osebosten odnos med možem in ženo, starši in otroki, zato je prevrnil bračno zakonodajo, zato pospešuje skupno vzgojo v vzrejališčih in vzgajališčih, kjer goje dojenčke kot kunce in piščance.«²⁶⁷

Kadarkoli so v časopisju katoliškega tabora pisali o komunizmu, je bil med največjimi očitki materialistično pojmovanje zakona in družine oziroma »voja, katero napoveduje komunizem rodbinskemu življenju«. Kritizirali so zakonodajo, ki je nasprotovala krščanskemu pojmovanju zakona, saj je bila cerkvena poroka odpravljena, večina zakonskih zvez sploh ni bila registrirana in ločitev zakona je bila le gola formalnost. Ker komunizem družini že kot ustanovi ni bil prijazen, je bilo veliko kritike namenjene »razvrvanosti domačega življenja« in razsulu družine, s tem pa tudi državni monopolni pravici do vzgoje. Po prepričanju dr. Ahčina je mladino boljševiška vzgoja brez Boga vzgajala k zlu, saj je vodila v anarhizem in pravo banditstvo.

Revolucija je iztrebila vsako romantičnost in namesto idealne ljubezni je vladal »sirov realizem« in »gola smotrena sebičnost«. »Deklice morajo vedeti že od ljudske šole naprej, da je ljubezen »prosta«, da potrebuje sleherni moški spolno občevanje kakor »navadni kozarec vode«. Moški od narave ne sme biti zvest eni ženski.«²⁶⁸ Takšne razmere so bile za Slovenca nevzdržne in ker »dolgo ruski narod ne more trpeti te anarhije medsebojnih spolnih odnosov«, bo moral priti popoln duhovni preobrat. »Sovjetski zakon obstoji v tem, da se zaveže ženin

²⁶⁶ Dr. Miha Krek, Organizirano, str. 62.

²⁶⁷ Prav tam, str. 37.

²⁶⁸ Boljševiška spolna etika, Slovenec, 4. februar 1927, št. 27, str. 6.

prispevati za rejo bodočega otroka. Sicer pa se lahko loči zakon že drugi dan in na željo ene stranke.« V časopisju lahko najdemo veliko statističnih podatkov, ki so zgovorno potrjevali navedene besede. »Žalostna zmaga boljše vizma,« je bil komentar dr. Ahčina ob podatku, da se je leta 1935 le še 0,5 % parov poročilo cerkveno.²⁶⁹ »Tako tedaj se sklepajo komunistični zakoni brez vsake resnosti, brez vsake odgovornosti: površneje in brezbrizneje nego si kdo naroči novo suknjo ali menja stanovanje,« je bil komentar v letu 1930.²⁷⁰ V maju 1935 je bilo v Moskvi 4381 porok, istočasno pa 2040 ločitev. Zanimivo je, da je dr. Ahčin, tudi drugi pisci so delali enako, statistične podatke prepisoval iz sovjetske Pravde in Izvestij, torej uradnih sovjetskih časopisov. Prav tako so zelo dosledno prepisovali mnenja iz teh časopisov, ki so kritizirala takšen odnos do zakona. »Pri nas je poročiti se lahka stvar, še mnogo bolj enostavna pa je razporoka. Da govorimo po pravici, mnogo lažja je razporoka, kakor pa izpolniti prijavnico, dobiti dober nasvet ali kupiti na deželi petrolej.« Tako sta v Pravdi zapisala humorista in dr. Ahčin je stavke prepisal in uporabil v svoji knjigi.²⁷¹ »Vse to traja dobrih pet minut! Nič več ni treba, da se zakon sklene!«²⁷² Komunistično pojmovanje zakona je bilo torej za katoliško časopisje »docela izven nature, kot strašna blodna zamisel, ki vodi v popoln razkroj in pogubo.«²⁷³

»V najstrašnejši luči pa se boljševiško pojmovanje zakona kaže v stališču do klijočega življenja,« je zapisal Ahčin. »Res, prav posebna boljševiška pridobitev!« je bil komentar, ki se je nanašal na podatek, da so vsako leto samo v Moskvi uradno opravili okoli 100.000 splavov. Precej kritični so bili pisci, zlasti v Slovincu, do podobnih idej v Sloveniji, kajti »praksa v boljševizmu, ki je nekatere zdravnike pri nas tako navdušila, da bi jo tudi pri nas hoteli izvajati,« je bila nesprejemljiva in so celo sovjetski zdravniki ugotovili, da prinaša »celo vrsto škodljivih posledic za žensko zdravje, za zdravje in moralo naroda in veliko škodo tudi za sovjetske republike.«²⁷⁴ Tema mnogih člankov je bila, kako je bilo v takih razmerah slabo poskrbljeno za otroka. »Otrok, ako pride na svet, velikokrat ne ve za očeta, ne za mater. Saj niti mati velikokrat ne ve za pravega očeta!« Vedno znova pa so bile zapisane trditve, da je »ruska družina v svojem jedru, zlasti na kmetih, zdrava« in da »kaže podeželje mnogo več odpornosti proti boljševiškem strupu, ki razjeda v prvi vrsti družino.«²⁷⁵ Vendar so očitno – na veselje piscev v katoliškem časopisju – »usodne sadove, ki jih prinaša dopustitev in

²⁶⁹ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška mladina, Ljubljana, 1938, str. 7.

²⁷⁰ Propad družine v Rusiji, Slovenec, 23. junij 1930, št. 143, str. 2.

²⁷¹ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 6.

²⁷² Zakon in družina v Sovjetski zvezi, Slovenec, 2. april 1931, št. 75, str. 6.

²⁷³ Propad družine v Rusiji, Slovenec, 23. junija 1930, št. 143, str. 2.

²⁷⁴ Drin, Po boljševiškem vzoru, Slovenec, 24. oktober 1935, št. 245 a, str. 1.

²⁷⁵ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 9.

uzakonitev samovoljne razdružitve zakona in neomejena pravica žen do splavov,« spoznali tudi voditelji sovjetske vlade, ki so izvedli načrt za omejitev samovoljnih razvez zakona in splavljenja. »Toda, kako naj se to izvede, dokler ne bo ruska žena popolnoma osvobojena od obveznega dela v tovarnah in državnih delavnicah?« je bilo vprašanje v Straži v viharju, saj je bilo po prepričanju pisca vendar jasno, »da sanacija tega zakonika ne bo imela pravega učinka, dokler se socialno stališče ruske žene v bistvu ne izboljša«. ²⁷⁶

»Boljševiku je družina sovražnik, ki človeka zahteva za sebe in ga krade družbi, kateri bi po njegovem mnenju moral ves z dušo in telesom pripadati /.../ Zato je boljševizem vse storil, da kolikor le mogoče omaje temelje družine.« ²⁷⁷ Boljševiki so po pisanju v Slovincu reformirali družino najprej tako, da so »osvobodili ženo«. »Kako je žalostna ta svoboda, ki trga ženo iz družinskega kroga in jo postavlja k strojem v tovarno, svoboda, ki ji trga iz srca materinsko srečo in ljubezen.« ²⁷⁸ Komunizem je družino »v najvišji meri politiziral in zastupil razmerje med ženo in možem in med starši in otroki.« Hkrati pa je boljševizem usmerjal tudi vso mladinsko vzgojo proti družini in proti spoštovanju staršev. »Naj reče kdo karkoli, neovrgljiva dejstva pričajo, da je boljševizem od kraja mislil spraviti ustanovo družine z zemeljskega obličja«, ko so »razni tovariši oficijelno poviševali čednosti svobodne ljubezni, izdajali dekrete o nacionalizaciji žensk, razglašali spolno svobodo v šolah in javnosti.« ²⁷⁹ Ali komentar dr. Ahčina: »Dejstvo je, da je komunizem, ki je toliko govoril o svobodi, v resnici na najbolj prostaški način zaslužnil ženo, otroku pa vzel to, kar je največjega in najlepšega v človeškem življenju: ljubezen roditeljev.« ²⁸⁰

Propad družine je pospeševala odsotnost »toplote in svetosti lastnega doma«, saj je bil stanovanjski problem zelo velik in običajno je imelo več družin skupne spalnice, skupne jedilnice, kjer »se vživa hrana v masah v velikanskih skupnih pitališčih«. ²⁸¹

Vendar je komunistični naval na krščansko družino ruski narod zmagovito odbil, so dodali v Slovincu, saj »v krogih dozorevajočega novega rodu sedanje Rusije raste svojevrsten protest proti posurovljenju razmerja med spoloma in proti poenostavljanju življenja, ki ga tlači na nižjo kulturno stopnjo«. ²⁸² Sredi 30. let se je odnos sovjetskih oblasti do družine in zakona

²⁷⁶ Pozno spoznanje sovjetov, Straža v viharju, 20. januar 1938, št. 14, str. 55.

²⁷⁷ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 10.

²⁷⁸ Družina pri boljševikih, Slovenec, 6. september 1929, št. 202, str. 1.

²⁷⁹ Nekaj glos o bedi sovjetske družine, Straža v viharju, 1. februar 1936, št. 9, str. 75.

²⁸⁰ Drin, Ali so sovjeti res spremenili svoje stališče do družine?, Slovenec, 4. december 1935, št. 279 a, str. 1.

²⁸¹ Dr. Miha Krek, Organizirano, str. 38.

²⁸² Družina ali kaos, Slovenec, 26. novembra 1931, št. 270, str. 2.

spremenil, kar je sprožilo iskanje vzrokov za tak korak in ob tem veliko nezaupanje do potez sovjetske vlade.

»Zadnje čase pa mora osupniti vsakogar, kdor pazno sledi temu problemu, poplava hvale za družino, za zgledno družinsko življenje, borba proti splavom v masah, skratka borba za nekaj podobnega, kot so krščanski ideali v družini.« »Da, razpisana so bila celo tekmovanja za najboljše gospodinje. Družina stoji sedaj, po strašnih preizkušnjah in teorijah, v Rusiji po dolgem času zopet zelo trdno,« je pisalo v Slovenskem učitelju.²⁸³ Vsiljuje se nam vprašanje: Odkod to?«²⁸⁴ V Slovencu je dr. Ahčin postavil podobno vprašanje: »Ali moremo torej upati, da se pričenja v Rusiji nova doba za družino in da se sovjeti vračajo k novemu pojmovanju zakona ter potemtakem tudi celotne družbe? Težko je verjeti! Kajti, tudi ako verujemo v iskrenost /.../ familiarnih čustev, vendar ni mogoče prezreti ogromnih ovir, ki so na poti takšni popolni spreobrnitvi.«²⁸⁵ »Biti moramo bolj skeptični, ko slišimo iz sovjetijske slavospeve na preroditev družine!« »Tembolj se vsiljuje misel, da hočejo sovjeti zopet enkrat natresti peska v oči svojim zapadnim prijateljem /.../ Najbrž bo tudi na družinskem področju ostalo le pri besedah ali kvečjemu pri – željah, inozemski tisk bo pa le prepričan, da se v Rusiji dogajajo velike reči.«²⁸⁶ Leto dni kasneje je bil prevrat v družinski politiki sovjetske oblasti razumljen kot poskus oblasti, da bi preprečila propadanje države in voditelji boljševizma »so bili dovolj pametni, da so uvideli, da so osnovni temelji družbe načeti.« Vendar je dvom pri dr. Ahčinu ostal, saj »ni verjetno, da bi komunisti z novo družinsko politiko dosegli kakšne bistvene uspehe, kajti gre za stvari, do katerih politična oblast nima moči. Ako zakon in spočeto življenje zakoncema ni več skrivnost in svetost, /.../ potem je ni več sile, ki bi mogla to skrivnostno duhovnost /.../ nadomestiti.«²⁸⁷ V Straži v viharju se je pojavil še en odgovor na vprašanje, odkod preobrat. »Ker so se zbali, da za onih 20 milijard, ki so jih za vojno določili, ne bo dovolj ljudi, ki bi to orožje uporabljali.«²⁸⁸ Dvomi v uspeh je ostal tudi tu. »Kljub novim zakonom pa ne kaže, da bi se stanje izboljšalo, ker moralnega propada sami zakoni še nikdar niso preprečili.«

»Boljševizem je otroku vzel dom in starše!« je zapisal dr. Ahčin,²⁸⁹ saj hoče komunistična država mladino vzgajati sama. »Kako kruto, kako zločinsko je tako početje! Otroku je vzeta s

²⁸³ F.F.L., V Rusiji so se vrnil k družini, Slovenski učitelj, 1934, 35, št. 3–4, str. 64.

²⁸⁴ Nekaj glos k bedi sovjetske družine, Straža v viharju, 1. februar 1936, št. 9, str. 75.

²⁸⁵ Drin, Ali so sovjeti res spremenili svoje stališče do družine, Slovenec, 4. december 1935, št. 279 a, str. 1.

²⁸⁶ Prav tam.

²⁸⁷ Drin, Nova družinska politika sovjetov, Slovenec, 25. avgusta 1936, št. 193 a, str. 1.

²⁸⁸ Boljševiki in družina, Straža v viharju, 18. februar 1937, št. 18, str. 74.

²⁸⁹ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 14.

tem vsa lepota mladega življenja, vzeta mu je možnost, da bi se vzgajal v najvažnejši in najbolj življenjski šoli za svojo bodočnost. Nad ruskim otrokom se s tem izvršuje najtežji zločin.«²⁹⁰ Vzgoja je po pisanju dr. Ahčina potekala preko državnih vzgojnih zavodov – »ureditev zavodov in način življenja ter vodstva kaže izrazito stremljenje, vzgojiti mladino za komunistične ideale«, mladinskih komunističnih organizacij – »komunistična mladina je nosilec sovjetskega komunizma na vseh področjih«, rdeče armade – »vsa vzgoja je k temu usmerjena, narediti iz rdečega vojaka prepričanega, borbenega, celo požrtvovalnega komunista«, in šole – »najvažnejše vzgojevališče za mladino«.²⁹¹

Seveda je bila takšna državna vzgoja deležna ostrih kritik, saj bi lahko rekli, da so tudi za katoliški tabor veljale besede dr. Horna, izgnanega iz Rusije: »Odpuščam boljševizmu vse neštete umore, vsa nasilja nad ljudstvom in nad znanostjo. Ne morem pa odpustiti strašnega zločina nad rusko mladino. Mladina je upanje naroda in to upanje je v Rusiji strto, pogaženo, uničeno.«²⁹² V opisih razmer v šolah so bili v ospredju opisi slabo opremljenih šol in neskrbi zanje s strani oblasti, vedno pa se je opis zaključil s kritiko boljševizma in nezaupanjem v izboljšave kot na primer »na razvalinah so se vršili potem razni poskusi, da bi ustvarili nekaj novega, a so drug za drugim propadli; propadli zato, ker je marksizem sam že v svojih osnovah zgrešen«.²⁹³ »Ko gledamo vse to brezuspešno prizadevanje komunizma, vidimo prekletstvo boljševiške revolucije.«²⁹⁴

Položaj otrok v vzgojnih zavodih je bil zelo slab, saj so bili zavodi nehygienični, prepolni, umazani in vlažni. Zato so se med otroki širile različne bolezni. »V zavodu ne slišite veselih glasov, ne otroškega smeha, ne vidite rdečice na licih. Vse okrog vas je žalostno in pobito,« je bil citat iz sovjetskega časopisa, ki ga je uporabil Ahčin v svojem delu.²⁹⁵ Mladina je bila v teh zavetiščih »izročena na milost in nemilost surovim vzgojiteljem, ki se poslužujejo najhujših metod. Tako uboge otroke pretepejo in puščajo stradati. Mnogo jih umre,« so zapisali v Starži v viharju.²⁹⁶

Prav nič v boljšem stanju niso bile šole, o čemer so v Sloveniji obširno pisali na podlagi ruskih virov. »In res je ruska šola žalostna slika »ustvarjajoče« boljševiške pameti. Ruska šola /.../ je dokaz za popolno nezmožnost revolucije, da bi gradila na razvalinah tega, kar je razrušila«, saj učni načrti niso dosegli zadovoljivih uspehov, učenci se niso naučili niti brati

²⁹⁰ Družina v Rusiji, Mladčevski sestanek, 4. snopič, Groblje, 1938, str. 13.

²⁹¹ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 19.

²⁹² Družina v Rusiji, Mladčevski, str. 14.

²⁹³ Petnajst let sovjetske šole, Mi mladi borci, 30. oktober 1936, št. 7, str. 26.

²⁹⁴ Prav tam.

²⁹⁵ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 22.

²⁹⁶ Skrb za otroka v Rusiji, Straža v viharju, 26. maj 1938, št. 29, str. 116.

ni pisati.²⁹⁷ »Šole kot zgradbe so skrajno zanemarjene. Cela množica krajev je, kjer šolskih zgradb sploh ni /.../ Treba je še omeniti, da je gmotni položaj učiteljstva naravnost beden.«²⁹⁸ Po pisanju revije *Mi mladi borci* se v Sovjetski zvezi nihče ni zanimal za pouk, ne upravitelji ne organizacije komunistične stranke; učitelji so tožili, da jim primanjkuje knjig, zvezkov in šolskih potrebščin in vse skupaj je kazalo na to, »kako je v 20 letih boljševiške diktature padla kulturna raven v sovjetski Rusiji.«²⁹⁹ *Mi mladi borci* so dalje navajali, da je bilo neznanje učencev »presenetljivo, včasih kar groteksno«, zelo neustrezno pa naj bi bilo tudi znanje učiteljev – »učiteljski stan ne uživa mnogo ugleda in se tudi ne rekrutira iz ravno najboljših moči«, na neuspeh v sovjetskih šolah pa naj bi kazal tudi podatek, da je moralo v Moskvi v enem letu ponavljati razred 64.000 učencev.³⁰⁰ Pri prebiranju člankov o sovjetskih šolah je zanimivo, da so bila poročila iz zgodnjih 30. let kljub slabim gmotnim razmerah sovjetski šoli bolj naklonjena, saj je Slovenec zapisal, da »je pa treba priznati, da je sovjetska vlada za ljudsko šolo mnogo storila«, saj je nepismenost v mestih nazadovala.³⁰¹

Sovjetska vzgoja je temeljila na materialističnem marksizmu in se je iz versko brezbrizne kmalu razvila v popolnoma brezbožno, vsaki veri sovražno vzgojo, s čimer se katoliško časopisje nikoli ni moglo sprijazniti. »S podvojeno silo prodira brezbožnost med stotisoče in milijone nedorasle mladine v boljševiških otroških zavetiščih in šolah. Otroke trgajo iz družine in jih vzgajajo v skupnih zavetiščih. Vsaka šola, vsak učitelj in učiteljica mora vzgajati v brezbožnem duhu, rvati korenine krščanske ver in npravnosti.«³⁰² Po mnenju pisca Straže v viharju je bila sovjetska vzgoja militaristična, saj je sovjetska šola spretno izrabljala otrokova »vojaška« nagnjenja v razvojni dobi, za to so skrbela društva, tečaji in celo šport kot tak. »Otroci se z veliko spretnostjo bavijo z miniaturno, a skrbno izdelavo avionov, zrakoplovov, vojnih ladij, podmornic in podobnega modernega orožja.«³⁰³ Za revijo *Mi mladi borci* so bile boljševiške oblike šolske »propagande za mir« presenetljive, saj »boljševiki neprestano napadajo militarizem buržujskih in fašističnih držav. Toda v militarizaciji šolstva se z njimi ne more kosati nobena fašistična država /.../ Vsaka šola mora načrtno dajati vojaško pripravo, in sicer je vsak zavod specializiran ali za pehoto ali za tanke, za artiljerijo itd.«³⁰⁴ Dr. Ahčin je zapisal naslednjo sodbo o boljševiški vzgoji: »Danes lahko ugotovimo, da

²⁹⁷ Petnajst let sovjetske šole, *Mi mladi borci*, 30. oktober 1936, št. 7, str. 26.

²⁹⁸ Sodobna ruska šola, *Kres*, 1930, 1, št. 2-3, str. 80.

²⁹⁹ Stanje ruskih šol po ruskih poročilih, *Mi mladi borci*, 3. maj 1940, št. 34, str. 135.

³⁰⁰ O sovjetskih šolah, 28. januar 1938, št. 20, str. 80.

³⁰¹ Ljudska šola v Rusiji, Slovenec, 7. junij 1933, št. 128 a, str. 2.

³⁰² Boj proti Bogu, Slovenec, 28. junija 1931, št. 143, str. 14.

³⁰³ Militaristična sovjetska vzgoja, Straža v viharju, 15. december 1935, št. 6, str. 54.

boljševizem ni mogel ustvariti lastne, nove proletarske kulture. Kar proslavljajo kot novo kulturo, je le posledica prvega dotika primitivnih mas s civilizacijo Evrope in Amerike, kar pa ni cilj vzgoje, kajti mesto stare plasti se tvori nova. Dorašča človek, ki se popolnoma ves izživlja le v tehniki in v gospodarskem dogajanju, ne da bi videl, da je to le sredstvo k človečanstvu. Tak človek, ki v gospodarstvu vidi namen življenja, je in ostane barbar, se oropa bistvenih in najlepših sfer življenja.«³⁰⁵ Mladina se je v šolah poleg tehnike učila le zgodovino kominterne, zgodovino boljševiške stranke, o leninizmu in komunistični državni upravi. »Mladi boljševistični akademik zatorej ne ve prav ničesar o socialnem razvoju drugih držav in narodov, niti se mu ne sanja o kaki drugi kulturi in o višjih kulturno-duhovnih dobrinah pri drugih narodih; vsi studenci drugačnega spoznanja so mu ostali zaprti.«³⁰⁶ Vendar to še ni vse, kajti »z ovađuškim sistemom hoče sovjetska unija preprečiti, da bi se med mladino v šoli ne širila kaka drugačna miselnost ko izključno komunistična /.../ Ako je dobil kak učenec slabo oceno v komunističnem mišljenju od organizatorja ali zaupnika, potem mu ta »črni madež« ostane vse življenje in se ne more pozneje vpisati niti na univerzo.«³⁰⁷

V Pravdi, uradnem časopisu komunistične stranke v Moskvi, so objavili »mnogo zanimivih novic o načinu, kako rdeča mladina prebije svoj prosti čas«. V Sovjetski zvezi »ničveč ne ustanavljajo krožkov, ki bi imeli namen dvigniti kulturo, a so stare organizacije te vrste zapadle popolnemu uničenju /.../ vsakršno kulturno udejstvovanje, zlasti tisto, ki bi moglo dvigniti duševno življenje, se zdi, kot da je zamorjeno od smrtonosnega brezčutja.«³⁰⁸ Telovadnice so zapirali in jih spreminjali v skladišča, »mladina pa se shaja sedaj v neki krčmi, kjer popiva«.

Boljševiška vzgoja »brez Boga, brez trdne avtoritete, brez nadnaravnih nagibov in vere v posmrtno življenje« je po mnenju dr. Ahčina rodila žalostne sadove, saj se je pri boljševiški mladini pojavila »velika nemoralnost in spolna razbrzdanost«, poleg tega pa tudi anarhizem in »pravo banditstvo, ki se pojavlja celo med mladoletniki.«³⁰⁹ »Ta mladina, ki je zrastle iz boljševiških šol«, je bila deležna velike pozornosti in njena nasilna dejanja so bila pogosto in podrobno opisana ter vedno opremljena s komentarjem, da je »komunizem že začel žeti, kar že več kot deset let seje v svojih šolah. Ruski komunisti so hoteli po svojih šolah vzgojiti

³⁰⁴ Študent v Sovjetiji, Mi mladi borci, 11. december 1936, št. 13, str. 49.

³⁰⁵ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 28.

³⁰⁶ Ema Deisinger, Šolstvo v sovjetski Rusiji, Slovenski učitelj, 1936, 37, št. 7–8, str. 170.

³⁰⁷ Prav tam, str. 169.

³⁰⁸ Razvedrilo sovjetske mladine, Mi mladi borci, 30. december 1938, št. 16, str. 64.

³⁰⁹ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 31.

velike in močne socialiste, vzgajali pa so zveri«. ³¹⁰ »Vendar vprašanja v jedru ni mogoče rešiti drugače, kakor z dobro vzgojo,« je bilo stališče katoliškega časopisja.

»Naravnost blazna podivjanost, neverjetna krutost, besna zasmehljivost so poteze te boljševiške mladine«, saj »otroci nimajo spoštovanja do svoje okolice. Razbijajo šipe, ker se svetijo; lomijo klopi, telovadno orodje, zato ker je vse to novo in po nekem nagonu vandalizma /.../ Učenci se obnašajo zelo slabo. Ne ubogajo, lažejo, dajejo učiteljem grde pridevke, jim stavijo neumna vprašanja, da jih spravijo v zadrego, igrajo karte itd. Otrok ostane tri, štiri ure v šoli. Ostali čas prebije doma in na cesti«. ³¹¹ »Spoštovanje do staršev je izginilo iz otroških src, vsak otrok dela, kar se mu zljubi; zato se množijo zločini, tolpe zapuščenih otrok tavajo in se potepajo po mestih.« ³¹²

Časopisi so objavljali zgodbe o neštevilnih »brezprizornih«, otrocih brez doma in vzgoje, ki so se potikali naokoli, kradli in beračili. Pri tem so se sklicevali na uradna sovjetska poročila. ³¹³ »Videl sem, kako osiroteli otroci v Leningradu kakor v Moskvi živijo po odtočnih kanalih, po pokopaliških brlogih in kako potujejo na strehah železniških vagonov ali pod njimi. Spomladi so se iz večjih mest peš po velikih cestah odpravljali proti toplejšim krajem; smrdljiva, topla slama jim je bila postelja.« ³¹⁴ »Boljševizem nima srca za otroka,« so pri Slovencu naslovili svoj članek o »barakah smrti«, koncentracijskem taborišču, kjer so umrli otroci, ki so jih »nalovili kot stekle pse brez gospodarja po raznih mestih Rusije« in so sovjetske oblasti sklenile, da »te otroke odstranijo, da ne bi delali neprilik domačim oblastem«. ³¹⁵

Med mladino »velika večina nima nikakršne pozitivne morale in je brez vsakega verskega vpliva. Zato se ni čuditi, da pod pritiskom notranje razdvojenosti segajo za različnimi mamili. Zelo mnogi se vdajajo alkoholizmu, uživanju kokaina in razbrzdanemu seksualizmu /.../ Med njimi je zelo mnogo samomorov.« ³¹⁶ Po mnogih poročilih je nedorasla mladina morala opravljati težko delo, ki je presegalo njene moči kot na primer mladina v kolhozih, ki je morala »delati na poljih šest do osem ur dnevno in več, vrh tega pa morajo še ponoči čuvati poljske pridelke in kmetijske stroje«. ³¹⁷ Komentator je boljševizmu očital, da izkorišča mladino, saj »v Rusiji torej doživlja mladina v okrilju komunizma isto zemeljsko srečo, kot jo

³¹⁰ Sodoba ruska šola, Kres, 1930, 1, št. 2–3, str. 79.

³¹¹ Prav tam.

³¹² Zakon in družina v Sovjetski Rusiji, Slovenec, 2. april 1931, št. 75, str. 6.

³¹³ Primerjaj France Pernišek, Komsomol, Kres, 1934, 5, št. 8, str. 150–53; Moskovski otrok kot priča, Slovenski dom, 22. januar 1936, št. 17, str. 4.

³¹⁴ Otroški raj v SSSR, Mi mladi borci, 21. februar 1941, št. 24, str. 95.

³¹⁵ Barake smrti na otoku Kond, Slovenec, 9. junij 1935, št. 131 a, str. 1.

³¹⁶ Ruska komunistična mladina, Slovenec, 18. november 1932, št. 265, str. 1.

³¹⁷ Mladina v sovjetski Rusiji, Domoljub, 16. april 1936, št. 16, str. 257.

je doživljala mladina pred sto leti na Angleškem, ko je izrabljaj gospodarski liberalizem s prenapornim in ponočnim delom ženske in otroke do belih kosti».

Huliganska mladina je v začetku 30. let začela vstopati v stranko in se polastila vseh najvažnejših strankinih mest in nadaljevali so svoje huligansko delo z vsem strankarskim in državnim aparatom, tako da je tudi Stalin »spoznal, da mu je to njegovo dete zrastle čez glavo /.../ Kot gladnim pobesnelim psom jim je vrgel mastno kost: ostanke starega buržujškega družbenega reda /.../ Zato je nastalo v Sovjetski državi tako grozovito preganjanje vere in cerkve.«.³¹⁸

»Porazni sadovi sovjetske šole« so sprožili odmev tudi v sovjetskem tisku in komunistični stranki. Ampak po mnenju Slovenca »komunistični tisk nima poguma, da bi priznal, kje se skriva resnični vzrok podivjanosti komunistične mladine. To so samo posledice brezdušnega materializma in komunističnega nauka, ki ne pozna idealizma«.³¹⁹ Z veliko ogorčenja pa je bila sprejeta smrtna kazen za otroke, ki jo je pospremil očitek, da »so komunisti povsod drugod na svetu, le v lastnem paradižu ne, zoper sleherno smrtno kazen«.³²⁰ »Posledice mladinske vzgoje v Sovjetiji so naravnost strašne. Ta mladina je moralno popolnoma pokvarjena. V šolah to mladino sistematično vzgajajo k manjvrednim ljudem. Če so pozneje morali celo proti mladoletnim vpeljati smrtno obsodbo, ker se sistem ni znal drugače braniti pred posledicami svoje lastne vzgoje, je to zadostno merilo, da moremo presoditi duševno in moralno podlago te mladine. To so posledice komunistične mladinske politike, za katero nosi težko in zgodovinsko krivdo boljše vize.«³²¹

V letu 1936 se je politika sovjetske oblasti – »nova Stalinova politika« – do zakona in družine, še posebej pa do mladine spremenila. Pisec v Slovencu je videl smer nove poti kot vračanje »v že po evropskem meščanstvu izvožene kolesnice«. Medtem ko se je komunistična stranka »svoje zlate mladine posluževala zlasti za nasilna dejanja« naj bi nova pravila, »ki jih je diktator Stalin lastnoročno predpisal Leninovi mladini«, od mladine zahtevala, da se najbolj posveti študiju in lastni vzgoji in da postane popolnoma podrejena Stalinu. »Torej nič več strahovalnih pohodov in velike politike, ampak knjige v roko!«³²² Nova politika je zopet vrnila odgovornost za vzgojo otrok staršem, namen družine pa je bil vzdrževati in množiti narod. V Gorenjcu pa so pri tem zaključili: »Končno in v tem stadiju razvoja smo v Rusiji

³¹⁸ Politika huliganstva, Slovenec, 18. januar 1930, št. 14, str. 1.

³¹⁹ Porazni sadovi sovjetske vzgoje, Slovenec, 28. marec 1935, št. 72, str. 2.

³²⁰ Zaloigra sovjetske mladine, Slovenec, 4. oktober 1935, št. 228, str. 6.

³²¹ Dvajset let Komsomola, Straža v viharju, 17. november 1938, št. 8, str. 31.

³²² Nova Stalinova politika, Slovenec, 21. maj 1936, št. 116 a, str. 1.

danes tam, kjer smo bili pred revolucijo – je spet družina osnova in temeljni kamen države in socialnega reda.«³²³

»Ali gre za umik pred resničnostjo – ali pa za spoznanje nečesa boljšega?« se je spraševal dr. Ahčin. »Po dosedanjih izkušnjah z boljševiki je boljše, da nismo preveč optimisti.«³²⁴

7. TRPLJENJE RUSKE ŽENE

»Nikar ne verjemite lažnivi propagandi o emancipaciji ruske žene! To moram povedati s krvavečim srcem. Ruske žene so brezupno zakovane v verige suženjstva in prisiljene npravstvene pogube. Zakovane tako kot v nobeni deželi na svetu.«³²⁵

O položaju žensk v Sovjetski zvezi je katoliško časopisje pogosto pisalo, predvsem je prikazovalo položaj žensk kot veliko slabši kot v carski Rusiji. Ženska naj bi bila po ruskih zakonih v letu 1919 »nič drugega kot državno blago, ki ga oddaja država moškemu za več ali manj časa v najem«.³²⁶ Ženska naj ne bi imela svobodne volje in ne osebne svobode, temveč je bila po mnenju časopisja »državna vlačuga, ki je samo zato tukaj, da svobodni ruski socialdemokratski državljani ob njej strežejo svoji pohotnosti«.³²⁷ »Mar naj na taki npravni gnilobi, ki ponižuje ženo na predmet izživljanja sle, zraste nov, boljši in pravičnejši družbeni red?« se je spraševala Straža v viharju.³²⁸

Odkrivanje resnice za odrom, na katerem je »žena navidezno dosegla vse, kar si je mogla predstavljati v svojih najbujnejših sanjah kaka suffragetka«, je bilo eno izmed vodil revije Vigred. »Socialna tragedija ruske žene je ravno v tem, da je po zakonu popolnoma enakopravna z moškimi, v resnici pa je nasproti moškemu brezpravna sužnja«, je bila ena izmed ugotovitev.³²⁹ Ženske so službo pogostokrat dobile le, »ako prodado svojo žensko čast«. »To je tedaj »enakopravnost« žene v Sovjetski Rusiji!« je bil pomenljiv zaključek na koncu enega izmed člankov na to tematiko.³³⁰

Boljševiška diktatura je po mnenju Slovenca uničila zakon in s tem »spodrezala korenino vsake urejene družbe, kar poraja strašne posledice«. Saj je ločitev zakonov in skupno življenje

³²³ Otrok v SSSR, Gorenjec, 12. oktober 1940, št. 41, str. 1.

³²⁴ Dr. Ivan Ahčin, Boljševiška, str. 37.

³²⁵ A. Kokelj, Trpljenje ruske žene, Vigred, 1935, 13, št. 9, str. 333.

³²⁶ Podržavljenje žensk na Ruskem, Domoljub, 24. april 1919, št. 17, str. 170.

³²⁷ Prav tam.

³²⁸ Kako je v »raju za žene«?, Straža v viharju, 27. januar 1938, št. 15, str. 58.

³²⁹ Žena v komunistični Rusiji, Vigred, 10, 1932, št. 2, str. 34.

³³⁰ Prav tam.

moža in žene brez sklenjenega zakona vodila v »neke vrste boljšo in razširjeno prostitucijo« in je bila »taka zveza gotovo največje ponižanje za žensko in ubijanje njenega moralnega dostojanstva in enakopravnosti«. ³³¹ Po razlagi pisca naj bi ravno zaradi ponižanja ruske ženske iskale »leka v javnih nastopih in politični delavnosti«. ³³²

»Ruske žene so brezmejno zakovane v verige suženjstva in prisiljene npravstvene pogube. Zakovane kakor v nobeni deželi na svetu,« je bilo pričevanje Marije Smit, ki se je vrnila iz Sovjetske zveze in s »krvavečim srcem« odstirala lažnivo propagando o emancipaciji ruske žene. ³³³ »Verjela sem, da je ruska žena oproščena od dela v kuhinji in pranja. In to se je pokazalo kot resnično, ker nima kaj kuhati in prati,« je zapisala. Iz njenega pričevanja so bralke Vigredi tudi izvedele, da imajo sovjetske žene pravico »delati samo z rameni, a potem prodajati svoje telo, da dobijo neobhodno potrebni košček kruha, da plačajo stanovanje in si kupijo obleko«. Smitova je bila prepričana, da žene v Rusiji niso imele nobene pravice, kljub temu da so opravljale težka dela v rudnikih, na železnicah in pri sekanju dreves v gozdovih. »Res so komunisti ženo kot ravnopravno pritegnili v delovno tovarištvo ter ji načrtali jasn politično-komunističen program, toda pod vablljivim imenom sodelovanja pri gradnji komunistične države so ji odkazali najtežje fizično delo v industrijskih panogah, s čimer je ruska žena prišla iz dežja pod kap,« je bila prepričana Ema Deisinger. ³³⁴ »Celo lastna žena Stalinova, hči delavca, ni mogla prenesti tega, kar so storili z rusko ženo. Zastrupila se je in je rajši umrla, kot bi bila priča takih žalostnih razmer.« ³³⁵

Pisci niso nikoli verjeli novicam, da gre ruskim ženam bolje in da so bolj preskrbljene, saj »nima slabo plačana ruska ženska niti te gotovosti, ali sme od matere države pričakovati zadostne higienske in živilske preskrbe svojega otroka«. ³³⁶

Žena je bila »važna postavka« v materialističnem sistemu boljševizma, del temelja, na katerega je skušal ta sistem zidati novo zgradbo, je bil prepričan Vitko. ³³⁷ Po mnenju katoliških piscev pa je bila »žena od narave ustvarjena, da je soproga in mati«, zato so torej »boljševiške teorije in boljševiška praksa prav za ženski svet tako usodopolne in pogubne, zato se mora baš ženski spol postaviti z vso silo in odločnostjo proti smrtonosni boljševiški kugi«. ³³⁸ »Marksizem se pri svojih obljubah ni mogel ustaviti pri ženi in se je tudi nasproti njej pokazal nad vse dobrohotnega v besedah«, vendar »s svojimi zahtevami stremi

³³¹ Zgodba Marije Ivanovne, Slovenec, 25. januar 1935, št. 21 a, str. 1.

³³² Prav tam.

³³³ A. Kokelj, Trpljenje ruske žene, Vigred, 13, 1935, št. 9, str. 333.

³³⁴ Ema Deisinger, Pravi obraz komunizma, Slovenski učitelj, 38, 1937, št. 7–8, str. 208.

³³⁵ A. Kokelj, Trpljenje ruske žene, Vigred, 13, 1935, št. 9, str. 334.

³³⁶ Ruska žena in mati, Slovenec, 3. oktober 1937, št. 227a, str. 11.

³³⁷ Vitko, Ruska žena, Vigred, 15, 1937, št. 1, str. 6.

marksizem nič manj za tem, da razbije družino, ki ji je ravno žena duša». ³³⁹ V Sovjetski zvezi je ženska morala delati v tovarni in doma v gospodinjstvu, sovjetske oblasti so se ob tem trudile že zgodaj odvzeti materi otroka in ga dati v vzgojo »pedagogu-strokovnjaku, da postane kolektivno misleč človek«. ³⁴⁰ »Vse to nam kaže, kako strašne posledice more imeti marksizem za ženo, ko ji sicer more vzeti vse, dati pa nič,« je bil pogost zaključek. »Boljševiško gledanje na ženo, družino, zakon in zakonsko življenje je krivo, da danes ruska žena takorekoč ne pomeni nič v Rusiji,« je bilo zapisano v Vigredi 1937 in zaključeno, da »lahko trdimo, da je boljševizem vzel ruski ženi čast, poklic in mesto pravega udejstvovanja!« ³⁴¹

Povzetek

Pisanju časopisov o Sovjetski zvezi je namenjeno najobširnejše poglavje v nalogi, kajti Sovjetska zveza, kjer naj bi se uresničil »delavski paradiž«, je imela v Sloveniji mnogo občudovalcev in še več kritikov. Poleg tega je bilo pisanje o Sovjetski zvezi v katoliškem tisku dosledno podrejeno protikomunistični propagandi in je izhajalo iz osnovne predpostavke, da vse, kar se je tam dogajalo, ni bil pravi komunizem.

Pri pisanju o notranji politiki v Sovjetski zvezi je kljub temu da je odnos piscev do Sovjetske zveze dosledno odklonilen, opazno nihanje, ki prehaja od pričakovanja o padcu komunizma do obupa, da sprememb ne bo. Ko je na primer Lenin zaradi gospodarske krize moral sprejeti novo ekonomsko politiko, so propagandisti razglašali poraz boljševistične revolucije in navdušeno pričakovali propad boljševizma, ki je tako ali tako svojo moč črpal le iz splošnega nezadovoljstva ljudskega naroda nad vsem in vsakim. Občasno presenečajo toni naklonjenosti do Sovjetske zveze, na primer v času velikih gospodarskih težav. Ponovno upanje na propad komunizma v Sovjetski zvezi je bilo zaznati ob Leninovi smrti, ko v državi (po pisanju Slovence) ni bilo primerne voditelja. Vsekakor pa v kontekstu protikomunistične propagande preseneča začetna naklonjenost do Stalina, ki so ga označili za zmerneža, njegov politični nastop pa celo poimenovali ruski termidor ter pot iz diktature boljševizma v demokracijo. Iluzija o spremembi sistema se je hitro zrušila. Ob Stalinovih radikalnih političnih potezah je protikomunistična propaganda zopet zaživela z vso silovitostjo in opozarjala na »orjaško-divjo strastnost«, s katero se je Stalin lotil kolektivizacije vasi. Ob

³³⁸ O. S., Pod Antikristovim jarmom, Vigred, 8, 1930, št. 6, str. 128.

³³⁹ Gedeon, Žena in marksizem, Vigred, 4, 1935, št. 4, str. 136.

³⁴⁰ Prav tam, str. 137.

sprva neuspešni kolektivizaciji je očitno zopet oživel upanje na neuspeh komunizma v Sovjetski zvezi, ki je bilo podkrepljeno z dvomom o gospodarskem uspehu Stalinovih načrtov. Dvom je bil podkrepljen z domnevo, da boljševistični režim ni bil nikoli zares sprejet med ljudmi in se je na oblasti obdržal le z »mečem, lakoto in špijonažo«, torej z nasiljem, kajti dosledno se pojavljajo trditve, da »komunizem v Rusiji ni zmagal, ampak je zmagala nad komunizmom in nad Rusijo sovjetska vlada«.

Poglavitni osebi ruskega boljševizma, Lenin in Stalin, sta bili najpogostejši tarči protikomunistične propagande. Preseneča dejstvo, da so bili propagandisti Leninu sprva razmeroma naklonjeni, saj je Lenin v nasprotju s Stalinom veljal za izobraženega, pravega genija. Poleg tega je Lenin s svojo ekonomsko politiko državo vodil zopet v smer buržoazne demokracije. Povsem nasprotni so bili teksti iz 30. let, ki so Lenina označevali kot tirana in nenaklonjenega ljudstvu, gorečnost za komunistične ideje pa je zatrla tudi žensko naravo v Leninovi vdovi, Krupski. Prve novice o Stalinu, kmalu po Leninovi smrti, so bile novemu voditelju precej naklonjene, saj so ob njegovih prvih gospodarskih kompromisih napovedovali boljše obdobje za kmeta in obračun s starimi boljševiški voditelji, zlasti Trockim, ki so s svojo idejo svetovne revolucije pomenili stalno nevarnost. Pisanje o Stalinu je konec 20. let postalo povsem drugačno, saj so Stalina že poimenovali »pravi diktator Rusije« in so bila njegova dejanja – nasilna kolektivizacija, politični obračuni – nedvomno voda na mlin protikomunistični propagandi. Stalin je bil predstavljen kot brezobzirnež, surov človek, neizobražen Kavkazijec in krvnik boljševiške revolucije, primerjali so ga celo z Ivanim Groznim in Petrom Velikim. Ob Stalinovih čistkah je časopisje procese in priznanja boljševiških voditeljev izkoristilo za propagando o »tolpi najslabših zločincev«, ki so izkoristili revolucijo za svoje cilje, vse skupaj pa je bilo dokaz gnilobe sovjetskega režima.

Da boljševikom v Sovjetski zvezi ni zaupati in da »njihov cilj ni mir, temveč propast kapitalizma vsega sveta« je bil stalen očitek protikomunistične propagande, ki je bila zelo občutljiva na vsakršno aktivnost v zunanji politiki Sovjetske zveze. Kljub sprva zaznavni naklonjenosti do miroljubne politike Sovjetske zveze je začela protikomunistična propaganda hitro podpirati mnenje o komunističnem in revolucionarnem značaju sovjetskega panslavizma, ki je v propagandi postal že sovjetski imperializem. Miroljubna politika Sovjetske zveze je postala laž in krinka za uspavanje evropskih narodov, da bi jim lahko zadala poslednji udarec, saj so krvavi zunanjepolitični dogodki v drugi polovici 30. let dokazovali, da na hvaležnost »boljševiških volkov« ni računati. Sprejem Sovjetske zveze v

³⁴¹ Vitko, Ruska žena, Vigred, 15, 1937, št. 1, str. 8.

Zvezo narodov je bil za protikomunistično propagando le kupčija, s katero je Evropa odprla Sovjetski zvezi vrata v svoj hram in »apostolom revolucije« dovolila, da so se »utaborili na vseh križiščih mednarodnega življenja«. Ves čas so se nadaljevali očitki, da je bila miroljubna in dobronamerna politika Sovjetske zveze le krinka oziroma naj bi lažniva komunistična taktika čakala na vojno, ko naj bi sprožila svetovno revolucijo. »Protiboljševiška in protikomunistična propaganda se je hranila z dejstvi, ki so izhajala iz sovjetske zunanje politike, predvsem je šlo za njeno osvajanje ozemelj, za finsko vojno pa tudi za notranjepolitične sovjetske razmere« je v svojem delu kratko omenila že Alenka Nedog.³⁴²

Temeljna stalnica v protikomunistični propagandi je tudi nezaupanje v uspeh sovjetskega gospodarstva, saj je propaganda gospodarske težave Sovjetske zveze ves čas izkoriščala za dokazovanje, da je obnova države na komunistični podlagi nemogoča. Da se bo Stalinova gospodarska reforma zaključila s katastrofo, ni bilo dvoma, in Stalinove napovedi o velikem dvigu proizvodnje so bile »bajno lepa pravljica«, petletka pa samo orožje, s katerim naj bi komunisti uničili evropsko kulturo, ter nakana sovjetske vlade, ki naj bi z dumpingom povzročila propad evropske proizvodnje. Protikomunistična propaganda je vztrajno ponavljala obtožbe, da je ves sovjetski gospodarski uspeh rezultat izkoriščanja in trpljenja ljudi v Sovjetski zvezi. Po drugi strani pa je propaganda dokazovala, da so delavci v Sovjetski zvezi živeli zelo slabo in da je komunizem z »državnim kapitalizmom« v nečloveškem, celo suženjskem izkoriščanju delavca, prekosil celo zahodni kapitalizem.

Najostrejši napadi protikomunistične propagande pa so bili nedvomno namenjeni »sovjetski protiverski vojni«, odnosu boljševizma do vere in Cerkve. Bralci so bili podrobno seznanjeni z boljševiškim uničevanjem cerkva in samostanov, s preganjanjem duhovnikov, s pritiski na vernike ter delovanjem Zveze brezbožnikov. Vsakršno komunistično zatiranje, da niso nasprotovali veri, je bilo proglašeno za laž in podkrepljeno z mnogimi primeri iz Sovjetske zveze, ki so dokazovali ravno nasprotno. Propaganda se je ves čas tudi močno trudila, da bi dokazala, da je kljub preganjanju Cerkev v Sovjetski zvezi obstala in delovala naprej, saj so mnogi Cerkev sicer zapustili, a vera je bila še vedno živa in krščanstvo je še vedno kljubovalo napadom. Novice o preganjanju vere v Sovjetski zvezi so bile redno podkrepljene s statističnimi podatki o številu zaprtih, mučenih, umorjenih vernikov in duhovnikov. Prav nič prijetno branje niso bila mučenja duhovnikov, ki so bila podrobno opisana, in lahko si predstavljamo, kakšen vtis je to naredilo na bralce.

³⁴² Alenka Nedog, *Ljudskofronto gibanje*, Ljubljana, 1978, str. 212.

Razvrednotenje zakona, vloge družine in slaba skrb za vzgojo otrok so bili stalna tema v propagandi, ki je boljševizmu v Sovjetski zvezi očitala, da je imel namen družino povsem uničiti s ciljem, da bi komunistična država mladino vzgajala sama. Kruto in zločinsko je bilo takšno početje komunistične države, saj naj bi bil v slabo opremljenih in propadlih šolskih zavodih položaj otrok zelo slab, mladina pa je bila v zavetiščih izročena na milost in nemilost surovim vzgojiteljem. Razpuščeni otroci, neustrezno izobražena in nasilna mladina – vse to so bili za protikomunistično propagando »porazni sadovi sovjetske šole«. Ko pa je sovjetska oblast zaostila odnos do mladine in družine, se je s tem Sovjetska zveza vrnila v čas pred revolucijo, dvom v iskrene namene komunizma pa je ostal.

Ob propadanju zakona in družine je propaganda slovenskim bralcem posredovala tudi dokaze o lažni emancipaciji in o trpljenju žene v Sovjetski zvezi, saj je po njenem pisanju komunistični sistem omogočal neomejeno izkoriščanje žensk: ženska je bila brezpravna sužnja moškemu, ženske so opravljale težka dela in ob tem bile brez pravic.

IV. RESNICA O PONUJENI ROKI

»Pred kakimi tremi leti pa je komunizem v svetu in tako tudi pri nas nenadoma spremenil svoje ravnanje. Napadi na vero in Cerkev so prenehali in komunisti so se pričeli približevati sicer ne ravno Cerkvi in njenim ustanovam, pač pa katoliškemu delavstvu« je v svojem delu o komunizmu 1939 zapisal dr. Ivan Ahčin.¹ In se o ljudski fronti spraševal »Kaj naj bi pomenila ponudena roka komunistov? Ali se je komunizem tako do temeljev spremenil ali pa je začel le na drug način pridobivati pristaše?«

Alenka Nedog je pojem ljudska fronta označila kot socialno zvezo, politično formacijo in tudi ideološki pojav. Ljudska fronta je združevala različne sloje družbe v boju proti fašizmu in za demokratične pravice ter izražala »razpoloženje in mišljenje množice delovnih ljudi«.² S tem, ko je fašizem postal univerzalen pojav, in s tem, da je pokazal svojo imperialistično agresivnost, je prišlo do širokega odziva v demokratični javnosti in še posebej v mednarodnem delavskem gibanju. Fašizem je izzval antifašizem, ki je bil tudi osnova nastajanja ljudske fronte; to je bilo povezano s preorientacijo dotedanje politike, taktike in strategije delavskega gibanja, zlasti njegove komunistične smeri.³ Ljudska fronta je lahko povezovala ali združevala že obstoječe organizacije, politične stranke in gibanja ter po mnenju Nedogove imela »taktične elemente«, ki so omogočili komunističnim strankam, da so aktivno posegle v politično dogajanje. Vendarle delovanje ljudskih front ni bilo le obrambno, ampak so postale tudi ofenzivne, saj so od programov z najbolj splošnimi zahtevami po demokratičnih svoboščinah, socialni pravičnosti in miru prešle k zahtevam oblikovanja ljudske fronte kot »organizma politične oblasti«.⁴

Na Slovenskem ni bilo »objektivnih možnosti«, da bi ljudska fronta nastala v klasičnem smislu kot dogovor med vodstvu meščanskih strank in delavskih strank za skupen nastop proti fašizmu in za demokracijo.⁵ Gotovo je bila pglavitna ovira za takšen dogovor protikomunistična usmerjenost katoliškega tabora, ki je v ljudski fronti videl le »novo taktiko komunistov«, ki so si po »dobro premišljenem načrtu« z različnimi »vabami« prizadevali, da bi kot je zapisal dr. Ahčin zlomili nezaupanje in odpor katoliškega delavstva, ki »so ga do

¹ Dr. Ivan Ahčin, *Komunizem...*, str. 7.

² Alenka Nedog, *Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji: od leta 1935 do 1941*, Ljubljana, Borec, 1978, str. 6.

³ Prav tam, str. 13.

⁴ Prav tam, str. 7.

⁵ Prav tam, str. 47.

sedaj vedno kazali proti socialističnim poizkusom, da vse delavstvo zberejo pod praporom marksizma«. ⁶

V poglavju o »ponujeni roki« sem poskušala prikazati način pisanja o ljudski fronti v katoliškem časopisju ter odnos do nje.

1. NOVA TAKTIKA KOMUNISTOV

»Ljudska fronta iznajde vedno kaj takega, kar spravi na noge široke množice, kar razburja, kar kuha nezadovoljnost, kar neti sovraštvo. Ne skrbi za posamezne vasi, za ta ali oni komolec ceste, za ta ali oni vodovod, v nobeno podrobnost se ne spusti, šunta le velike množice z gesli, ob katerih vsak povprečno radoveden človek prisluhne.« ⁷

Prve novice o ljudski fronti niso bile povezane z ljudsko fronto v Sloveniji, temveč so opisovale »skupno fronto francoskega marksizma«. ⁸ Za pisca pa ni bilo nobenega dvoma, da »je bil korak francoskih komunistov, kakor tudi njihovih tovarišev v drugih državah, storjen sporazumno s III. Internacionalo, torej z Moskvo«.

Največ člankov in pisanja o ljudski fronti zasledimo v letu 1936, čeprav tudi potem ostaja ljudska fronta v ospredju pisanja protikomunističnega tiska. ⁹ Komunisti, nosilci »enotne fronte proletariata« so »s to frazo skušali priti do širokih delavskih množic«. Ker pa je enotna fronta že »okužila dobromislečne voditelje«, se je zdelo Slovencu primerno, da »na tem mestu pred slovenskim narodom poudarimo in povemo, kakšno stališče pa bi do enotne fronte proletariata morali zavzeti«. ¹⁰ »Kaj more imeti skupnega katolik z marksističnim delavcem, če oba skupaj služita enemu stroju?« je bilo vprašanje ob tem in kategoričen odgovor »Ničesar!« Po mnenju pisca »skupna fronta delovnega ljudstva za nas ne obstaja. Naše delavstvo se nahaja v veliki duhovni skupnosti z vsem našim katoliškim narodom, zato nam skupna fronta ni potrebna«.

Primer Francije naj bi dokazal, da je komunizem lahko nevaren tudi meščanski družbi, saj je oblikovanje ljudske fronte »brez dvoma dosedaj najspretnjši način komunistične taktike;

⁶ Dr. Ivan Ahčin, Komunizem..., str. 8.

⁷ Ljudska fronta za socialno vprašanje, Slovenec, 7. julij 1936, št. 154, str. 2.

⁸ Skupna fronta francoskega marksizma, Slovenec, 19. julij 1934, št. 161 a, str. 1.

⁹ Sistematično delo za ustanovitev Slovenske ljudske fronte se je začelo po pozivu v Ljudski pravici 1. novembra 1935, prvi koraki h konkretnemu povezovanju političnih skupin pa so bili storjeni s tako imenovanim »celjskim dogovorom« 24. novembra 1935. Glej Alenka Nedog, Ljudskofrontno, str. 64.

¹⁰ O skupni fronti proletariata, Slovenec, 16. februar 1936, št. 39, str. 11.

odprla je prej iz družbe izobčenemu komunizmu vrata v meščansko družbo in mu povrhu še izročila neodporne, breznačelne meščanske in socialistične mase¹¹.

Ljudska fronta je čez nekaj mesecev postala »komunistični volilni manevar, ki so si ga nad vse spretno znali politično prikrojiti iz nastalih gospodarskih in socialnih sprememb v sodobni družbi«. Ljudska fronta naj bi delavstvo »premamila, da so koristi delovnih stanov istovetni s cilji marksizma«, naziv ljudska pa »naj ne bo le vaba za delavski proletariat, ampak tudi za malega kmeta, zadolženega trgovca, brezposelnega obrtnika, za polmeščanstvo, za skromnega uradnika in sploh za vse nezadovoljneže vsega sveta¹². Ljudska fronta v resnici ni bila ljudska, ampak je njen temelj ostal – komunistični.

Taktika ljudske fronte, ki »spretno izrablja človeško nezadovoljstvo«, je postala »velika nevarnost« za dr. Ahčina¹³ in katoliški tabor. Časopisje, zlasti Slovenec, ni nehalo opozarjati na delo in agitacijo združene opozicije, ko so »politične družbe, ki so nad učinkovitostjo svojih lastnih uniform popolnoma obupale, zahrepenele po kaki novi skupni obleki, ki bi skrila njihovo preteklost in jih vse izenačila, da narod nikomur ne bo mogel nič očitati, ko se zopet pojavijo pred njimi¹⁴. V ljudski fronti tako Slovenec ni našel nobenega političnega novinca, saj se je po njegovem mnenju v njej zbralo »prav vse, kar je bilo od nekdaj zoper nas: razočarani in užaljeni jns-arji, krajevni mogočnjaki, ki pri klerikalcih niso dobili korit, naduti voditelji naprednih »nacionalističnih« in »neopredeljenih« organizacij, obupani samostojneži, salonski nacionalisti in ofrakani kavalirji, sentimentalni študentje, ki so iz samega idealizma obesili šolo na klin in pričakujejo »Saveza sovjetskih balkanskih republik«, mešetarji in prekupci, ki romajo od semnja na semenj in bi pri tem radi po gosposko živeli, vsi neznačajneži, ki nimajo trdnih tal in niso vajeni zvestobe in resnega dela, vsi taki so se skrili za novo uniformo in stopili skupaj – pravo sračje gnezdo, ki ga spretno znaša komunizem¹⁵. Vzdevek »sračje gnezdo«, ki so ga v katoliškem taboru dali ljudski fronti

¹¹ Resnični obraz Francije, Straža v viharju, 6. maj 1937, št. 26, str. 105.

¹² Drin, Ljudska fronta, Slovenec, 22. avgust 1936, št. 191 a, str. 1.

¹³ Prav tam.

¹⁴ Sračje gnezdo, Slovenec, 16. oktober 1936, št. 238 a, str. 1.

¹⁵ Prav tam. Primerjaj tudi Alenka Nedog, Ljudskofrontno. Alenka Nedog predstavlja vsebino goričanske konference KPJ za Slovenijo jeseni 1934, s katero je KPJ za Slovenijo »odprla razdobje ljudske fronte«. Konferenca je skušala izdelati program za akcijo med kmeti in delavci, v odnosu do inteligence pa je »v marsičem zavzela še ultraradikalistična stališča«, vendar se je skušala z njo povezati. Usmeritev partije k vsemu narodu in k boju za afirmacijo samostojnosti slovenskega naroda je bila po njenem mnenju ena izmed glavnih značilnosti goričanske konference. Organizatorji Zveze delovnega ljudstva Slovenije (ustanovni sestanek je bil 31. avgusta 1939, konferenca v Ljubljani 29. oktobra 1939) pa so v letu 1939 vodili razgovore o sodelovanju z naslednjimi skupinami: Kmetiska stranka, skupina Maldokmetijcev, Zveza kmetiskih fantov in deklet, skupina levih socialistov in krščanski socialisti. Sodelovanje sta odklonili Slovenska kmečko delavska stranka in levi socialisti.

zaradi »mnogoličnosti«, v svojih spominih omenja tudi dr. Ahčin.¹⁶ »Ljudstvo se mora ob tem zavedati,« je bil poduk Slovence, »da so se tiste čete, ki so nekdaj korakale proti njemu s precej zmedenim korakom, priče urejati v fronto, ki se s najprimernejšim izrazom imenuje komuno-fašizem.«¹⁷ »Do smrti sprte sodrge je združil boj samo proti nam... Vse tiste, ki so že izvajali teror nad našim ljudstvom, in vse tiste, ki bi ga radi, je združila ista miselnost, isto osnovno pojmovanje življenja,« so zapisali v Slovenskem delavcu.¹⁸ »Nasprotnik povsod dela intenzivno po načrtu. Povsod se skriva za ista gesla, iste smeri. Vsi levičarski in njim tudi z desnice naklonjeni listi in pokreti delajo skupno reklamo, kakor da je z nami Turek vdrl v deželo. Za istim obzidjem skriti v skupnem taboru ljudske fronte mečejo na nas ogenj in žveplo,« so še dodali.

»Resnica o ponujeni roki« komunistov, razglas škofa Rožmana, ki je bil 1937 najprej objavljen v Škofijskem listu, nato pa tudi v katoliških časnikih, je podal »jasno nedvomno opredelitev.«¹⁹ »Za nas ni nobenega dvoma, kako naj se zadržimo nasproti ponujeni roki v katerikoli obliki,« je zapisal škof Rožman.²⁰ »Komunizem je zmota, je skrajna zločest, je nekaj bistveno slabega. Z njim ni mogoče nobeno sodelovanje katoliško usmerjenega človeka,« so bile škofove besede.²¹ »Kdor pozna socialistično in komunistično filozofijo, ta ve, da je med socialistom in komunistom na eni strani in pa katoličanom na drugi strani zelo velik, lahko rečemo nepremostljiv prepad,« so soglašali v Gorenjcu. »Kaj je prav za prav glavni namen komunistov in njihove »ponujene roke?« so se pri tem vprašali. Odgovorili so: »Vsakemu zavednemu katoličanu mora biti jasno, kaj je njihov namen /.../ Vsi Slovenci se moramo skupno boriti za gospodarski napredek Slovenije, vsi moramo skupno nastopati v boju za demokracijo, to so limanice, na katere skušajo loviti »sodruge« med nami. Da vse to še posebej »zabelijo« s socialnimi krivicami, obljubami za večji zaslužek in podobno, si vsak lahko misli. Tako skušajo svoje vrste ojačiti, ko bi pa dobili v roke oblast, potem bi likvidirali, kakor so to storili njihovi sodrugi v Rusiji. Take načrte imajo komunisti, toda skrite za svojo »ponujano roko.«²²

V letu 1937 so se po mnenju pisca v reviji *Mi mladi borci* in v njegovo veselje že začele težave ljudske fronte, najprej v Franciji, saj »vse kaže, da je na to bujno rdeče cvetje padla

¹⁶ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, *Izgubljeni spomin na Antona Korošca*, Ljubljana, 1999, str. 205.

¹⁷ Fronta proti ljudstvu, *Slovenec*, 14. oktober 1936, št. 236 a, str. 1.

¹⁸ Mi – edini sovražniki Ljudske fronte, *Slovenski delavec*, 12. marec 1938, št. 10, str. 1.

¹⁹ Glej Resnica o ponujeni roki, *Slovenski delavec*, 19. februar 1938, št. 7, str. 1; Ljubljanski škofijski list o »ponudeni roki«, *Mi mladi borci*, 11. marec 1938, št. 26, str. 102.

²⁰ Ljubljanski škofijski list o »ponudeni roki«, *Mi mladi borci*, 11. marec 1938, št. 26, str. 102.

²¹ Resnica o ponujeni roki, *Slovenski delavec*, 19. februar 1938, št. 7, str. 1.

huda slana« in »ljudska fronta se danes hočeš nočeš pod pestjo tistega, ki jo je poklical v življenje, zvija v neprestanih težavah«. Kominterni, ki je ustvarila ljudsko fronto, »ker jo je potrebovala kot prvi korak k revoluciji«, je po mnenju pisca uprizarjala proti vladi ljudske fronte stavke in pričakovala »samo še zadnje usluge« od nje, namreč da ne bo ovirala ljudske revolucije.²³ Polom ljudske fronte v Franciji je bil po mnenju Slovenca odrešitev za Francijo, saj je vlada ljudske fronte privedla Francijo »v položaj, ki je tragičen in smešen obenem«. Pakt ljudske fronte z Moskvo je Francijo oslabil in ponižal. »V dveh letih je vlada ljudske fronte, od katere se je bil velik del francoskega naroda nadejal socialnega pomirjenja in narodne sloge po pametni izravnavi velikih socialnih nasprotij, gospodarsko delavnost in socialno ravnovesje tako razmajala ter pritirala strankarske in razredne strasti do take stopnje, da je naglo padel tudi ugled in položaj, ki ga je imela do nedavna Francija kot vodilna sila na evropski celini,« so še zapisali.²⁴ Gospodarska politika ljudske fronte v Franciji je bila v Slovenskem delavcu deležna velike kritike in je dobila naziv »zabloda«, saj je po mnenju pisca v letu 1938 postalo jasno, da »je sedanja gospodarska politika doživela popoln polom«. ²⁵ Komunistična »ljudsko frontaška agitacija« v Franciji je bila za dr. Ahčina »tako polna zlaganih patriotskih fraz, da so se vodilnim politikom odprle oči šele, ko je Francija stopila v vojno in so komunisti naenkrat odkrito prešli v tabor sovražnikove države«. ²⁶

»Zveza s komunisti se je povsod izkazala samo s porazi delavskih sil, z zmanjšanjem števila organiziranega proletariata, z oslavitvijo vpliva socialistov,« so bili prepričani v reviji Mi mladi borci. ²⁷ »Mase so geslom komunistov o edinosti slepo verjele. Pa so bile prevarane,« je bil poduk ob tem.

»Režimi ljudskih front so do gluposti zaskrbljeni sami zase prepuščali trpljenju in porazom narode pod enakim vodstvom. Propasti so prepuščali Španijo, Češko /.../ tudi Francijo. Ljudska fronta je tako žela svoj neuspeh, žela ga bo še nadalje. Vsi odtenki miselnosti ljudskih front bodo šli nujno po usodni poti tepenih zaradi lenobe, zanikrnosti, nezvestobe in pomanjkanja čuta odgovornosti, če ne bodo v zadnjih urah zgodovine na celi črti odločno obrnili v drugačno smer,« so bili prepričani v Slovenskem delavcu. ²⁸

²² Volk samo dlako menja..., Gorenjec, 27. avgust 1938, št. 35, str. 1.

²³ Težave ljudske fronte, Mi mladi borci, 26. februar 1937, št. 24, str. 99.

²⁴ Polom ljudske fronte, Slovenec, 12. april 1938, št. 84 a, str. 1.

²⁵ Gospodarska zabloda ljudske fronte, Slovenski delavec, 8. oktober 1938, št. 40, str. 2.

²⁶ Kaznovana nedoslednost, Slovenec, 8. november 1939, št. 256 a, str. 1.

²⁷ Nov težak poraz ljudske fronte, Mi mladi borci, 18. avgust 1939, št. 49, str. 195.

²⁸ Tepene ljudske fronte, Slovenski delavec, 21. junij 1940, št. 25, str. 1.

2. FRONTA MOSKVE

»Pred nami leži razgaljeno komunistično frontarstvo. Za megleno in nejasno krinko na zunaj privlačnih front in gesel se reži okrvavljeni obraz kominterne. Pa samo ta obraz, brez vsebine, brez leka, brez rešitve.«²⁹

Od oktobra do decembra 1936 so v Straži v viharju objavili več člankov z naslovom Fronta Moskve, v katerih »poskušamo podati v letošnjem letniku Straže kolikor mogoče zaokrožen prikaz ljudske fronte«.³⁰ Zaradi pomena, ki ga je imela Straža v viharju kot izrazito protikomunistični časopis, pa tudi zaradi udarnosti oziroma nestrpnosti, ki je v člankih opazna, omenjeni prikaz podajam v posebnem poglavju.

Po »čudnem naključju« so v uredništvu Straže v viharju najprej dobili v roke »neke vrste strateški načrt komunistov za njihovo delo v Jugoslaviji« in ga zato, »da bo slika popolnoma verna«, dobesedno objavili.³¹ Šlo je v bistvu za načrt Komunistične partije Jugoslavije za izgradnjo protifašistične ljudske fronte.

Ker se je komunizem odločil za »taktiko udarnih fraz« in je »vrgel v svet med seboj trdno povezana gesla ljudske fronte«, fronte proti vojni in fašizmu, se je Straža v viharju odločila opozoriti na slabosti komunističnega frontarstva. »Že površna analiza teh dušeslovno sicer dobro zadetih frontarskih gesel nam bo pokazala, da so pač izvrstno sredstvo za politično pridobivanje širokih mas, da pa so vsebinsko obupno prazna in nam strahovito razgalijo vso nepoštenost kominterne, ki se za njimi skriva«.³² S protifašističnimi gesli so po mnenju pisca članka komunisti »grozovito elektrizirali mase«, vendar jih puščali v nejasnosti, saj mase naj ne bi vedele več kot to, da morajo kričati proti Mussoliniju in Hitlerju. »V protifašističnih geslih kominterne ni in ne more biti iskrene borbe proti fašizmu, pač pa se v njih izraža borba dveh fašizmov za oblast,« je bil zaključek.³³

Ljudska fronta je za Stražo v viharju vedno bila le »maska komunizma«, pod katero so ponekod bolj prikrito, drugod zopet bolj odkrito nastopali »hlapci rdeče moskovske internacionale«, za katero se je skrivala »temna mednarodna židovska sila, ki hoče igrati vodilno vlogo v sedanjih in bodočih dramatičnih dneh«.³⁴ Komunisti so se po prepričanju Straže v viharju odločili za »taktiko trojanskega konja«, po kateri »se je komunizem za nekaj

²⁹ Slabosti komunističnega frontarstva, Straža v viharju, 25. junij 1936, št. 17, str. 142.

³⁰ Fronta Moskve, Straža v viharju, 15. oktober 1936, št. 3, str. 9.

³¹ Narodna antifašistična fronta, Straža v viharju, 1. december 1935, št. 5, str. 37.

³² Slabosti komunističnega frontarstva, Straža v viharju, 25. junij 1936, št. 17, str. 141.

³³ Prav tam, str. 142.

časa preoblekel«, se odrekel nasilnim in protiverskim dejanjem ter so komunisti »zlezli« v obstoječe stranke. »Vsi komunisti, vtihotapljeni v te stranke in organizacije, morajo v njih nastopiti z enotnimi gesli in šlagerji o svobodi, splošno osebni in narodni«, s čimer naj bi dosegli, da bi na njihovo pobudo zrasla zahteva po ljudski fronti. Vse to pa za Stražo niso bili drugo kot komunistični načrti, kako v evropskih državah iz komunistov zgraditi ljudske fronte in kako bi se »rada Moskva tudi k nam vtihotapila pod plaščem ljudske fronte«. Takšna ljudska fronta »ni prava ljudska fronta, temveč fronta židovske Moskve« in jo »moramo v celoti odkloniti« ter po mnenju Straže »proti njej svoje posebne obrambne, pa tudi napadalne organizme« ustanoviti.³⁵

Boljševizem je šel »svojo pot ljudskih front s stisnjenimi pestmi, pot rušenja prav vseh vrednot, pot človeških klavnic, pot novega suženjstva, pot solza in trepeta, stisk in lakote, pot bratomornih vojn, pot neizpolnjenih upov, razočaranj«. Njegovi cilji so bili za Stražo »zgolj oportunistični in ne morejo ubogi delavski in kmečki raji prinesiti drugega kot bridko razočaranje«.³⁶

V zadnjem prispevku na temo fronte Moskve so se v Straži vprašali, »kam bi taka fronta zavedla naš slovenski narod in kje je naša prava fronta«.³⁷ Ljudska fronta, ki je bila za Stražo »skakalna deska za krvavo divjanje in razdejanje, ki ga pripravljajo rdeči kulturnonosci«, seveda ni bila rešitev za slovenski narod. »Ali boš dopustil, da se bodo ti, avantur željni moskovski plačanci šli politični šport s slovensko revščino?« je bilo vprašanje, namenjeno bralcem. »Ne, tega ne dopustimo nikdar! V zavesti velike odgovornosti in polni mladostnega ognja gremo v borbo /.../ Svoj dom bomo znali očediti brez tujih hujskačev in brez tujih granat.«³⁸

Povzetek

V pričujočem poglavju sem prikazala pisanje protikomunistične propagande o ljudski fronti, – sodelovanje z njo so pisci dosledno zavračali. Ljudske fronte so dobile naziv »nova taktika komunizma« in »ponujena roka«, s katero so komunisti želeli le premamiti delavstvo, da bi jim sledilo. Pogosto je zaslediti vzdevek »sračje gnezdo«, ki je nakazoval zaničljivost katoliškega tabora do mnogoličnosti ljudske fronte, v kateri so se po pisanju propagandistov

³⁴ Fronta Moskve, Straža v viharju, 15. oktober 1936, št. 3, str. 9.

³⁵ Fronta Moskve, Straža v viharju, 29. oktober 1936, št. 5, str. 17.

³⁶ Fronta Moskve, Straža v viharju, 11. december 1936, št. 11, str. 41.

³⁷ Fronta Moskve, Straža v viharju, 17. december 1936, št. 12, str. 46.

³⁸ Prav tam.

zbrali vsi, ki so bili »od nekdanj zoper nas«. Ljudska fronta je bila v protikomunistični propagandi dosledno označena tudi kot »fronta Moskve« oziroma »trojanski konj«, s katerim se je komunizem želel vtihotapiti v evropske države. Podobi ljudske fronte je precej škodoval sovjetsko-nemški pakt, ki je povzročil »novo politično linijo Kominterne in s tem to mednarodno delavsko organizacijo prikazal kot instrument sovjetske zunanje politike«³⁹, ljudske fronte pa kot bojavnike zoper reakcionarne režime v posameznih državah.

Gotovo je k dejstvu, da so bili pogoji za razvoj slovenskega ljudskega gibanja na podeželju v osrednji Sloveniji zlasti na Kranjskem, kot je ugotovila Alenka Nedog, mnogo težji⁴⁰, prispevala tudi propaganda katoliškega tabora, katerega organizacija je bila »izvedena do nadsobnosti«.⁴¹ Ni torej presenetljivo, da je poraz ljudske fronte v Španiji in Franciji navdal propagandiste z upanjem, da bo svet odrešen tovrstnih front.

³⁹ Alenka Nedog, Ljudskofrontno, str. 43. Primerjaj tudi str. 65 v nalogi.

⁴⁰ Prav tam, str. 74.

⁴¹ Prav tam.

V. KRVAVA ŠPANIJA

Španska državljanska vojna velja danes za »prvi spopad fašizma in demokracije« oziroma za »generalko II. svetovne vojne«, ¹ po Hobsbawnu pa predstavlja skupek vseh spornih vprašanj; postala je simbol globalnega spopada v tridesetih letih 20. stoletja. ² Vojna v Španiji je po njegovem mnenju izpostavila temeljna politična vprašanja tistega časa, na eni strani demokracije in socialne revolucije, na drugi strani pa neizprosnost tabora kontrarevolucije in reakcije, navdihnjene s katoliško cerkvijo. Dobromisleči liberalci, antiklerikalci in prostozidarji, ki so prevzeli oblast 1931, niso mogli niti obrzdati družbenega vrenja španskih revnih slojev, tako v mestih kot na podeželju, niti ga ublažiti z učinkovito družbeno reformo. ³

Po zmagi ljudske fronte v letu 1936 so špansko desnico, zlasti Cerkev in monarhiste, ki so videli svoje največje nasprotnike v brezbožnih liberalcih in komunistih, pritegnile fašistične sile. Španska državljanska vojna je bila po mnenju Petra Vodopivca »nesporno ne le politični in vojaški, temveč predvsem družbeni spopad«, ki se mu je mogoče objektivno približati le s celovitim premislekom o zaostrenih socialnih in političnih nasprotjih ter družbenih nemirih v letih pred vojno. ⁴ Po njegovem mnenju se zgodovinarji povsem nasprotnih prepričanj in stališč strinjajo, da je Španija leta pred vojno preživela kot »pokrita pod veliko pokrovko, pod katero se je vztrajno stopnjevala napetost in pripravljala nov izbruh«. ⁵

V mednarodnem okviru je španska državljanska vojna predstavljala miniaturno različico evropske vojne, bojevane med fašističnimi in komunističnimi državami, v kateri so bile slednje znatno bolj previdne in manj odločne kot prve. Nedvomno so vojni »usodno vtisnile svoj pečat« razmere v mednarodnem komunističnem gibanju in Sovjetski zvezi kot meni Vodopivec. Notranjepolitično pa je bila to vojna, v kateri se je mobilizacija desnice izkazala za veliko bolj učinkovito kot mobilizacija leve. ⁶

Odziv antifašističnega javnega mnenja v Evropi na vstajo generalov je bil takojšen in spontan, v nasprotju z odzivom nefašističnih vlad, ki je bil opazno previdnejši, čeprav so bile naklonjene republiki. Mnenje srednjega razreda in konzervativcev na Zahodu je bilo do

¹ Boris Rubelj, Španska državljanska vojna, diplomsko delo, Maribor, 1990, str. 2.

² Eric Hobsbawn, Čas skrajnosti, str. 148.

³ Prav tam, str. 149.

⁴ Peter Vodopivec, Zgodovinopisje in španska državljanska vojna, v: Pierre Broué in Emile Témime, Španska revolucija in državljanska vojna, Ljubljana, 1986, str. 480.

⁵ Eric Hobsbawn, Čas skrajnosti, str. 481.

⁶ Prav tam, str. 153.

poskusa socialne revolucije v Španiji in do prodiranja boljševizma, ki so ga v tem videli, zelo zadržano in je podpiralo nevmešavanje.⁷

1. VIHARJI NAD ŠPANIJO

»To, kar vidimo danes v Španiji, torej ni več krvav način medsebojnega obračunavanja političnih struj »onstran Pirenej«, ki ostalega sveta direktno ne prizadeva, marveč je to borba, »na španskem sektorju« svetovne bojne fronte komunizma, ki drugih narodov nič manj ne briga, kot ubogega španskega ljudstva.«⁸

»Rdeča revolucija v Španiji«, v kateri so gorele cerkve »v vsej Španiji«, je prvič vzbudila pozornost piscev v Slovincu že v letu 1934, ko so se »pod vodstvom znanega revolucionarnega marksista Larga Cabaliera dvignili komunisti in socialistični sindikalisti«.⁹ Marksisti, ki »imajo taktiko, da se povsod, kjer niso na oblasti, proglašajo kot največji borci za državljanske svoboščine«, v Španiji »nikakor nočejo spoštovati ljudske volje, ki se je pri svobodnih volitvah v tako ogromni večini izreklo proti njim«. Celo nasprotno, »od svojega velikega poraza dalje neprestano poskušajo revolucijo za revolucijo in nasilen prevrat, in sicer s pomočjo denarja, ki ga jim bogato pošilja sovjetska komunistična internacionala«. V Slovincu ob tem že najdemo poročila »naravnost o strašnih grozodejstvih, ki so jih uganjali anarhisti zlasti nad duhovniki, redovniki in redovnicami«. Omenjena grozodejstva so po mnenju pisca razodevala sadizem, »ki je nezaslišan« in ki je bil dokaz »za nekaj čisto drugega«, namreč da »kakor povsod po svetu, tako gre tudi voditeljem španskih marksistov ne toliko za delavske interese, kakor v prvi vrsti za borbo proti veri in Cerkvi«.¹⁰

V februarju 1936 so se nad Španijo »zopet zbrali nevarni rdeči oblaki«, ko so »komunistične tolpe« v vseh večjih mestih povzročile hude nemire in krvave izgrede. »Komunistične tolpe so pričele napadati cerkve ter razbijati samostane, zažigati tiskarne in uredništva listov katoliške ljudske stranke,« so zapisali v Slovincu.¹¹ Vse opisano delo demonstrantov, »ki jih neprestano podžigajo hujskači Kominterne, je usmerjeno proti političnim organizacijam desnice, proti cerkvam in proti kaznilnicam, nikakor pa ne proti kapitalistom,« je bilo ob tem poudarjeno.

⁷ Prav tam, str. 151.

⁸ Rdeči signali..., Slovenec, 23. julij 1936, št. 166 a, str. 1.

⁹ Grozodejstva marksistov, Slovenec, 28. oktober 1934, št. 243, str. 2.

¹⁰ Prav tam.

Prihodnost Španije se je v začetku državljanske vojne poleti 1936 zdela najprej »zavita v popolno temo« in z režimom, »ki je odstranil s poti vse ovire ekstremnim elementom, so komunistični kolovodje radikalno šli za tem, da postanejo popolno gospodarji položaja«. ¹² Novice in komentarji o španski državljanski vojni so bili objavljeni na prvih straneh časopisov. »Naskok svetovnega komunizma na španski sektor« je sodil med »najbolj stare načrte komunističnih strategov«, s katerimi naj bi Kominterni izvedla svetovno revolucijo in s katerimi »je napočila tista razvojna doba, ko lahko mirno trdimo, da je mednarodni komunizem segel po neodvisni državi, da si jo z vsemi sredstvi podjarmi«. ¹³ Vojna je kmalu postala »ostudno klanje«, saj »kjer je ena ali druga stran zmagovita, tam so brez usmiljenja iztrebljeni politični nasprotniki«. Po pisanju dr. Ahčina se je v Španiji ponavljala zgodba iz Sovjetske zveze, »ko so najprej poklali duhovnike in požigali cerkve«. S tem pa se je pred svetom svetovni komunizem znova pokazal v svoji pravi luči, ko »ni njegova glavna skrb izboljšanje položaja delavskemu ljudstvu«, ampak je bilo njegovo osrednje gibalno nekaj, »kar se s človeškimi pojmi komaj da razložiti«, to je satanizem. ¹⁴ »Španska vojna je verska vojna«, je bila trditev, povzeta po nagovoru papeža španskim beguncem, kajti »v eni najstarejših kulturnih dežel Evrope hočejo porušiti krščansko kulturo do njenih temeljev«. ¹⁵

Vedno znova lahko sledimo zapisom o načrtu, po katerem naj bi »sistematično in preudarno«, enako, kar je komunizem napravil v Španiji, hotel izvesti tudi po vsem svetu, kajti »niso posamezniki morili in požigali in uničevali, marveč gre za organizirano delo, izpeljano po vnaprej pripravljenih načrtih, ki veljajo ne samo za Španijo, marveč za ves svet«. ¹⁶ Straža v viharju je v vojni videla »temne moskovske in židovske sile«, ki »so sprožile nad Španijo val strasti, ki je vžgal toliko brez dvoma plemenitih, a prav tako nesrečno zapeljanih duš in jih potegnil v vrtinec krutih vrtoglavosti«. Vojna je bila opisana kot »prava vojna med rodnimi brati, vojna dveh nazorov, ki si stojita drug proti drugemu z orožjem«, »vsega krutega pobijanja /.../ in vsega drugega, kar se dogaja v notranjosti po komunistih zasedenih pokrajinah, si ne moremo razlagati drugače, kot da more to povzročiti le v trpeče duše vtepena mešanica sadizma, protiverske besnosti in divje krutosti, ki mora osupniti tudi najbolj trdosrčnega človeka«. ¹⁷ V Španiji se je po mnenju Straže dogajal »glavni poizkus za svetovno dramo«, kajti »tako silna je judovska ideja komunističnega mesijanstva, vesoljnega

¹¹ Cerkev gore po vsej Španiji, Slovenec, 22. februar 1936, št. 44 a, str. 1.

¹² Španska kronika, Slovenec, 22. julij 1936, št. 165 a, str. 1.

¹³ Rdeči signali..., Slovenec, 23. julij 1936, št. 166 a, str. 1.

¹⁴ Drin, Španska tragedija, Slovenec, 12. avgust 1936, št. 183 a, str. 1.

¹⁵ Španska vojna je verska vojna, Mi mladi borci, 26. februar 1937, št. 24, str. 97.

¹⁶ Svarilo ob resni uri, Slovenec, 23. avgust 1936, št. 192 a, str. 1.

¹⁷ Rdeča igra v Španiji, Straža v viharju, 8. oktober 1936, št. 2, str. 8.

sovjetskega imperija, generalnega naskoka na krščanstvo, ideja vesoljnega brezboštva, da se sovjetska vlada z vso svojo državno močjo postavlja v službo satanske zamisli«. »Rusija torej namerno povzroča nemire, izziva naravnost vojne zapetljaje, recimo, izziva tako zvano preventivno vojno,« je bil zaključek.¹⁸ S »pristnimi pisanimi dokumenti, ki so jih našli v Španiji«, med katerimi so bili »zaupna listina z navodili za državni udar in za vzpostavitev sovjetske oblasti«, navodila za nevtraliziranje vojske in državne uprave in zapisnik tajne seje meseca maja v Valencii, so v Straži potrdili svoje trditve o odločilnem poseganju boljševiške Rusije v špansko vojno.¹⁹ V Slovincu je Španija, ki »jo imajo v svoji oblasti rdeči«, ki so boljševizirali ozemlje, dobila naziv »podružnica sovjetske Rusije«, ²⁰ ljudska fronta v Španiji pa je bila proglašena za »špansko steno«. ²¹ »Mednarodni komunizem je v Španiji uvedel popolnoma nov obrambni sistem«, saj so komunisti ob pomoči Kominterne v Parizu in pošiljk orožja iz Sovjetske zveze »Madrid spremenili v ogromno trdnjavo /.../, v nasprotju z mednarodnimi pravnimi običaji so rdeči postavili v višja nadstropja bolnišnic baterije mitraljez /.../, ambulančni avtomobili se uporabljajo za prevoz čet in orožja,« so bili zgroženi v Straži.²²

Ob srečnem zaključku »španske narodne žaloigre« je boljševizem v tem katoliškem narodu doživel svoj polom, zaslužen konec, so se veselili v Slovenskem delavcu.²³ Dr. Ahčinu pa je bilo ob koncu španske državljanske vojne jasno, da »je glavni krivec španske prekucije in tudi glavni interesent bila Moskva«, kajti »z boljševiškim denarjem so se nabirali prostovoljci po vsem svetu za rdečo Španijo. Moskva je napela vse sile in pokazala, da ji gre v Španiji za veliko, da, za vse. Dejstva kažejo, da je imela edino ta cilj, da se boljševizira Španija, njen boj je torej veljal predvsem Cerkvi in katolicizmu«. ²⁴ Da v Španiji »ni šlo za oblast tega ali onega generala, ni šlo za notranjepolitični režim, ampak za nekaj svetovnega – za komunizem v vseh njegovih posledicah in proti njemu«, je bilo tudi poglavitno sporočilo španske razstave v Akademskem domu julija 1939, ki je predstavljala »pogled v strahotno delavnico komunizma«. ²⁵

Vprašanja o tem, kako je prišlo tako daleč, da se je v Španiji vnela državljanska vojna, so se piscem komentarjev o Španiji začela postavljati od samega začetka vojne, ko je vse kazalo, da

¹⁸ SSSR in španska državljanska vojna, Straža v viharju, 3. december 1936, št. 10, str. 39.

¹⁹ Sovjetski prsti v Španiji, Straža v viharju, 18. november 1937, št. 7, str. 26.

²⁰ Rdeča Španija, Slovenec, 26. januar 1938, št. 20, str. 2.

²¹ Ljudska fronta – španska stena, Slovenec, 29. januar 1938, št. 23 a, str. 2.

²² Mednarodni komunizem na delu, Straža v viharju, 25. junij 1937, št. 32, str. 128.

²³ Zgled mučencev, Slovenski delavec, 4. marec 1939, št. 10, str. 1.

²⁴ Poraz rdeče Španije je poraz Kominterne, Slovenec, 4. marec 1939, št. 53 a, str. 1.

»se je najhujši srd podivjanih množic razlil na katoliško cerkev, njene ustanove in njene služabnike«. »Kako, da se je »najbolj katoliška dežela« in njen narod, ki je sloveč stoletni tvorec krščanske umetnosti in kulture, naenkrat spremenila v krvavo areno, v kateri neusmiljeno divja bratomorno klanje?« se je spraševal dr. Ahčin.²⁶ Ahčin je videl vzrok v nezadostnem razumevanju katoliške strani za socialno pravičnost, saj v teh krogih niso »spovedli v življenje« papeževih socialnih okrožnic. Neposreden vzrok pa so bili po njegovem mnenju »agenti revolucije« kot Largo Caballero, ki so »dvignili delovni proletariat in ga /.../ pognali proti Cerkvi in njenim ustanovam«. To se je pa moglo zgoditi, ker je španska družba stoletja delala socialne krivice in zato je Ahčin pojmoval boljše vizem v Španiji kot »božjo kazen«.²⁷ »Priznati je treba, da je cerkev marsikaj zamudila, ko bi morala delovati k izboljšanju položaja, vendar glavni in edini krivec je popolnoma drug: to je mednarodno prostozidarstvo in komunizem,« so zapisali v Straži.²⁸ Oborožitev rdečih je bila že davno pripravljena po navodilih Kominterne in njenega pariškega biroja, saj so orožje neprestano uvažali iz tujine, so bili prepričani v reviji Mi mladi borci. Uspehi rdečih so bili posledica vojaške pomoči Moskve, ki je pošiljala topove, tanke, strelno orožje, letala in novačenja tujcev.²⁹ »Na takozvano ljudsko fronto, kakor se imenuje levica, se že od ustanovitve republike vrši pritisk Kominterne. Ta pritisk je bil politično sijajno organiziran, in sicer po navodilih iz Moskve, ki pravijo, da se mora komunizem odslej pollaščati oblasti polagoma, kolikor le mogoče legalno, torej na osnovi demokratičnih metod,« je bil zaapis v Slovencu spomladi 1936.³⁰ Straža v viharju je vprašanje krivde ponovno odprla v posebni številki, namenjeni španski državljanski vojni. Med razlogi za vojno so bili navedeni težaven gospodarski položaj, kulturna zaostalost, pomanjkljivo delovanje Cerkve, pomanjkanje iniciativnosti v socialnem oziru, najvažnejši pa »silna boljševiška in framasonska

²⁵ Španska razstava v Akademskem domu, Slovenec, 26. julij 1939, št. 168 a, str. 3.

²⁶ Drin, Kako je prišlo tako daleč, Slovenec, 29. avgust 1936, št. 197 a, str. 1. Pisec v reviji Mi mladi borci je svoje razmišljanje v članku Viharji nad Španijo (18. september 1936, št. 1, str. 3) začel že z razlago dogodkov v Španiji v letu 1926 in ob tem orisal razvoj od prve španske revolucije dalje. Članek je bil sicer prevod nemške razprave. V Slovencu je pisec članka Krvava Španija (5. januar 1937, št. 3 a, str. 2) po francoskem članku poskušal prikazati delovanje ljudske fronte v Španiji kot sestre ljudske fronte v Franciji.

²⁷ Prav tam.

²⁸ Kdo je krivec v Španiji, Straža v viharju, 6. maj 1937, št. 26, str. 107. Zanimivo je, da je katoliško časopisje ostro napadlo Edvarda Kocbeka zaradi njegovega članka Premišljevanje o Španiji, v katerem je leta 1937 tako kot dr. Ahčin leto prej opozoril, da je imela »španska državljanska vojna družbeno gospodarske in ne verske vzroke«. O tem glej Janko Prunk, Anka Vidovič-Miklavčič, Španska državljanska vojna kot dejavnik diferenciacije političnega življenja v Sloveniji, v: Španjolska 1936–1939, Zagreb, 1986, str. 235–236.

²⁹ K dogodkom v Španiji, Mi mladi borci, 18. junij 1937, št. 40, str. 164.

³⁰ Španija po volitvah, Slovenec, 3. marec 1936, št. 52, str. 2.

propaganda«. Edini vzrok klanja v Španiji pa je po mnenju pisca izviral »daleč izven španskega ozemlja /.../ ta vzrok je boj kraljestva satanovega proti kraljestvu božjemu«. ³¹ Pismo španskih škofov vsem škofom sveta, ki so ga objavili katoliški časniki, je bil »nepobiten dokaz«, da je bila španska državljanska vojna v svojem bistvu borba med krščansko civilizacijo in boljševiškim brezboštvom. ³² V reviji Čas pa je pismo dobilo oznako »dokazni material« k papeževemu nagovoru španskim beguncem. ³³ Sočasno s pismom je bilo objavljeno tudi pismo pariškega kardinala Verdierja o tej strašni vojni, o tem »titanskim boju«, v naslednji številki še pismi primasa Anglije, kardinala Hinsleya, in jugoslovanskih škofov o španski vojni, ki ni »državljanska vojna, ampak borba dveh civilizacij, krščanske in boljševiške«. ³⁴

V času vojne je bilo mnogo napisanega tudi o komunistični propagandi in delu komunistov, ki so imeli nalogo, da »v tisku in podtalno operejo svoje somišljenike, ki so v Španiji povzročili toliko grozodejstev«. Slovenec je poročal o ustanovitvi propagandnega središča, »ta centrala laži«, ki »se sedaj na vse načine in z vsemi sredstvi trudi, da svetu dokaže, da si v Španiji nimajo ničesar očitati, da so junaki svobode in demokracije«. ³⁵ »Rdeči so vodili silno propagando,« kot na primer zbiranje živil, igrač, po svetu so pošiljali »agitatorje vseh vrst«. »Ostroumnost komunističnih agitatorjev ni poznala nobenih meja«, saj so sistematično varali katoličane, da so si pridobili njihovo javno mnenje in simpatije za rdečo Španijo, so bili prepričani v reviji Mi mladi borci. ³⁶ En največjih »škandalov državljanske vojne« za katoliški tabor so bile »lažne fotografije« o bombardiranju nacionalistov španskih mest in o žrtvah letalskega bombardiranja med Baski, ki jih je komunistična propaganda pošiljala po Evropi. O teh fotografijah je pisala tudi Straža in pri tem opozorila, da gre za fotografije bombardiranega Pariza v prvi svetovni vojni. ³⁷ Rdeči tisk je bil tudi glavni krivec za to, da se je velik del

³¹ Španski ali – ali, Straža v viharju, 25. junij 1937, št. 32, str. 127.

³² Pismo španskih škofov, Slovenski delavec, 6. november 1937, št. 4, str. 1. Glej tudi Španski škofje o komunističnem prevratu, Mi mladi borci, 12. november 1937, št. 9, str. 35.

³³ Dokumenti za presojo dogodkov v Španiji, Čas, 1937/38, 32, št. 1–2, str. 57.

³⁴ Dokumenti za presojo dogodkov v Španiji, Čas, 1937/38, 32, št. 3–4, str. 114–115.

³⁵ Dih strupa, Slovenec, 23. januarja 1937, št. 18a, str. 1.

³⁶ Iz govora P. Ledita D. J., Mi mladi borci, 25. avgust 1939, št. 50, str. 199.

³⁷ Kdo je krivec v Španiji, Straža v viharju, 6. maja 1937, št. 26, str. 107. Janko Prunk in Anka Vidovič–Miklavčič sta opisala odziv socialističnega tiska na omenjeno pisanje Slovenca, ki je ogorčeno obsojalo Slovenca. Kulturna revija Vzajemna Svoboda se je »odločno postavila na stran tudi poznejši obtožujoči Picassovi 'Guernici', ki jo je v znak protesta proti fašizmu objavila skoraj vsa napredna svetovna javnost«. O tem glej Janko Prunk, Anka Vidovič–Miklavčič, Španska državljanska vojna kot dejavnik diferenciacije političnega življenja v Sloveniji, str. 238. Broué in Témime vzrok za tolikšno pozornost Guernici pripisujeta dejstvu, da je bila Guernica »prvacato versko središče baskovskih pokrajin« in temu, da so bili za dogodek po pravici obtoženi Nemci«. Nacionalisti so na zahtevo Nemčije objavili demanti, katerega interpretacija – ki jo je uporabilo tudi

Špancev »vrgel v komunizem in postal krivec strašnih zločinov«, kajti leta in leta so rdeči časopisi »zlohотно« pisali o duhovnikih in redovnicah ter polagoma uničili vero napačno vzgajane mladine.³⁸

2. GROZOTE RDEČEGA ŠPANSKEGA REŽIMA

»Z mirno vestjo se na podlagi zbranega gradiva lahko trdi, da je bilo pobitih od 40 do 50 % duhovnikov, med njimi 11 škofov. V nekaterih škofijah jih je bilo umorjenih 80 %, v Malagi celo 90 %. Dejansko pa je žrtvenik gotovo še mnogo večji.«³⁹

Že v letu 1934, po prvi »rdeči revoluciji« v Španiji, so veliko pozornost piscev v katoliškem časopisju vzbudila »grozodejstva marksistov« in anarhistov, ki so jih uganjali »zlasti nad duhovniki, redovniki in redovnicami«. Zanimivo je, da so bila omenjena grozodejstva, predvsem usode duhovnikov in redovnikov, podrobno popisana.

Po poročilih v Slovincu je bil P. Jose Villaneva, ravnatelj katoliškega semenišča, umorjen tako, da so ga polili s petrolejem in ga živega sežgali. Nekega drugega duhovnika so slekli in ga nataknili na železen kavelj v mesnici, tretjega duhovnika pa razsekali na kose.⁴⁰ Po mnenju pisca so vsa ta grozodejstva razodevala »sadizem, ki je nezaslišan«. V komunistični vstaji je bilo mesto Oviedo »deset dni v središču nečloveškega barbarstva«, saj so bile cerkve porušene, banke in trgovine oplenjane, hiše razstreljene in sesute, po cestah pa so ležali mrlički z znaki nasilne smrti. Iz posameznih primerov se je dalo sklepati, da »je gospodarila strahovlada, kakršne zgodovine še ne pozna«. »Nezaslišane grozovitosti« so počenjali zlasti proti duhovščini, saj je priča na lastne oči videla, kako so nekega duhovnika živega sežgali.⁴¹

V februarju 1936, ko so se nad Španijo zopet »zbrali nevarni rdeči oblaki«, je Slovenec poročal o hudih nemirih in krvavih izgredih, ko so »komunistične tolpe« pričele »napadati cerkve ter razbijati samostane, zažigati tiskarne in uredništva listov katoliške ljudske stranke«.⁴²

O pravcatem »lovu na duhovnike« in »naskoku na cerkve« pa so poročali ob začetku državljanske vojne, ko so komunisti, »žejni človeške krvi«, »kot obsedeni in blazni« dirjali

slovensko katoliško časopisje – »je v Španiji še danes živa«. Glej Pierre Broué in Emile Témime, Španska revolucija, str. 338.

³⁸ General Franco o rdečem tisku, Mi mladi borci, 1. december 1939, št. 12, str. 47.

³⁹ Dih strupa, Slovenec, 23. januar 1937, št. 18 a, str. 1.

⁴⁰ Grozodejstva marksistov, Slovenec, 28. oktober 1934, št. 243, str. 2.

⁴¹ Zverinstva komunistične vstaje, Slovenec, 18. november 1934, št. 263 a, str. 2.

križem po Barceloni ter »pometali ulice z ognjem iz strojnic, ne da bi se ozirali, kam streljajo«. ⁴³ Duhovnike in redovnike so streljali kot »zajce«, saj so v lovu nanje razpisali celo denarne nagrade. »Tudi redovniki, ki so stregli bolnikom, sirotam in starčkom po raznih ustanovah, so prišli na črno listo /.../ Toda predno so jih postrelili ali pobili, so z njimi uganjali še strašne stvari, o katerih je boljše, da se ne govori«. V Slovincu so kljub temu omenili nekaj »ostudnih zverinstev z redovnicami, ki so jih slečene vlačili po ulicah, jih polivali z bencinom in sežigali ali jih vezali z električno žico in potem skozi nje napeljali smrtonosni tok«. ⁴⁴ V Barceloni je od vseh cerkva ostalo samo še par, ki pa so bile »strašno oskrunjene«. Vsi ti »strašni dogodki« so bili dokaz, »kakšna nevarnost za človeško kulturo je komunizem«. Komunisti so skrivaj ustanavljali skupine, katerih naloga je bila požigati cerkve in samostane. V nekaterih mestih so prejeli voditelji teh skupin po 300 peset, navadni delavci pa po 30 peset za svoje »satansko delo«. »Posebno hudo je divjala vstaja v Malagi. Tu so razbili, opustošili ali požgali skoraj vse župne cerkve, škofijski dvorec, jezuitsko hišo in mnogo drugih samostanov,« je bilo zapisano v reviji *Mi mladi borci*. Vse skupaj pa se je dogajalo »po dobro premišljenem načrtu«. ⁴⁵ »Tam, kjer je divjala divja besnost njih, ki so najprej udarili čez vero, kot v Kataloniji, je katoliška duhovščina skoro popolnoma izginila,« je bilo zapisano pričevanje iz Španije. ⁴⁶

Pod naslovom »Kaj so rdeči dobrega storili za Španijo« je bila po izjavi generala Franca v Slovincu objavljena »ena sama dolga vrsta grozodejstev in nasilnih dejanj«. Od februarja do junija 1936 so rdeči povzročili, da je bilo »160 cerkva /.../ popolnoma uničenih, 231 cerkva delno porušenih, 269 umorov ob priliki napadov na cerkve, 1287 ranjenih ob isti priliki, 215 poskusov umora«. Objavljeni podatki so služili »samo kot karakteristika vsega tega, kar je rdeča vlada v Španiji »dobrega storila« za španski narod«. ⁴⁷ Straža v viharju je objavila statistični popis mrtvih duhovnikov in redovnikov, ki »pa niso bili na roko ustreljeni, marveč so poprej morali prestati prave satanske muke«. ⁴⁸

Metode rdečih so dobile naziv »zločinske«, saj naj bi obrambni odbor v Madridu nekaterim svojim zvestim privržencem naročil, »naj vržejo bombe na žene in otroke, potem pa ukazal trupla fotografirati z namenom, da te slike objavi kot dokazila«, kaj dela nacionalistično

⁴² Cerkev gore po vsej Španiji, *Slovenec*, 22. februar 1936, št. 44 a, str. 1.

⁴³ Svarilo bo resni uri, *Slovenec*, 23. avgust 1938, št. 192 a, str. 1.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Viharji nad Španijo, *Mi mladi borci*, 20. november 1936, št. 10, str. 39.

⁴⁶ Anarhisti na delu, *Mi mladi borci*, 20. november 1936, št. 10, str. 38.

⁴⁷ Kaj so rdeči dobrega storili za Španijo, *Slovenec*, 25. april 1937, št. 94 a, str. 2.

⁴⁸ Verska vojna v Španiji, *Straža v viharju*, 25. junij 1937, št. 32, str. 129.

letalstvo. Za katoliški tisk je bil to »nov slučaj, ki dokazuje, da se boljševiška propaganda ne straši niti najkrutejših zločinov, ko ji gre za to, da bele obrekuje«. ⁴⁹

»V Barceloni vlada teror, kakršen ni vladal še v nobeni sodobni vojni. Treba je samo, da kdo osumi svojega bližnjega brez nadaljnjih dokazov, pa ga obsodijo na smrt ali pa enostavno na lico mesta, kjer so ga dobili, ubijejo /.../ Samo smrtnih eksekucij je bilo v preteklem mesecu 2900 ali najmanj 100 na dan /.../ Vse te grozote izvršuje sovjetska GPU, v kateri so zbrani najhujši elementi ruske sovjetske skrivne policije in kriminalnih tipov iz Katalonije same,« so zapisali v Slovincu. ⁵⁰ V mestecu Cantanario je samovoljno sestavljena četa zapirala ljudi nasprotnega političnega prepričanja v ječo, ki je imela posebno odprtino. »Skozi to odprtino so komunisti od časa do časa za zabavo streljali na ujetnike /.../ Šele po nekaj dneh so tako ranjene žrtve pobili.« ⁵¹ Vsekakor je bilo dokazov o grozodejstvih španskih boljševikov zelo veliko.

Boljševiške grozovitosti so ob koncu vojne prihajale »zmeraj bolj na dan«, pri vsem tem pa je bilo značilno, da »je v vseh pokrajinah, kjer so vladali rdeči, divjal naravnost barbarski boj zoper vero«. »V teh pokrajinah je skoraj ni cerkve, ki bi ne bila onečaščena ali vpepeljena ali spremenjena v skladišče ali konjski hlev. Povsod so rdeči čim najokrutneje mučili duhovnike, menihe in redovnice,« je bila »kruta resnica« o preganjanju kristjanov v Španiji. ⁵² Obisk francoskih časnikarjev v rdečih mučilnicah je pričal o grozotah, ki so se dogajale po barcelonskih rdečih ječah, kjer »to, kar so videli, presega vso domišljijo«. Največja grozota rdečih ječ so bile »dvorane za mučenje, ki jih more izumiti samo azijska krvoločnost in so same dokaz, da so v Barceloni vladali judovski boljševiki iz sovetije. Vsa oprema teh novodobnih mučilnic je tako izbrana, da mučenje ne prizadene samo telesa, marveč predvsem duševno stanje. Mučenje ima pred seboj samo ta cilj, da uniči delovanje možganov in razjeda živčevje«. ⁵³ V teh ječah, ki so bile pod nadzorom španske tajne policije, ustanovljene pod vodstvom sovjetske tajne policije, so jetnike mučili »do blaznosti«. Odkritja v ječah so za pisca v Slovincu presegala »vse človeške mere«. »Tu ne gre več za revolucijo, ki v valu pobesnelih množic uničuje, podira in mori, /.../ težko je meriti krivdo posameznika; tu tudi ne gre za državljansko vojno, v kateri si stoje pristaši enega političnega naziranja proti pristašem nasprotnega in se oba tabora z orožjem v roki bijeta za oblast v deželi, tu gre za živalstvo, ki

⁴⁹ Zločinske metode rdečih, Mi mladi borci, 1. oktober 1937, št. 3, str. 10.

⁵⁰ Grozote rdečega španskega režima, Slovenec, 7. maj 1938, št. 104, str. 2.

⁵¹ Grozodejstva španskih boljševikov, Slovenec, 1. september 1938, št. 200 a, str. 1.

⁵² Kruta resnica o sedanjem preganjanju kristjanov, Slovenec, 11. januar 1939, št. 8 a, str. 6.

⁵³ Obisk v rdečih mučilnicah, Slovenec, 3. februar 1939, št. 28 a, str. 3.

ga je zmožen samo obseden človek.«⁵⁴ Opisane so nekatere »sobe« in postopki mučenja, ki so se v njih dogajali, torej »nekaj najbolj grozних značilnosti boljševiškega postopka, ki se je v Španiji razvil do take satanske rafiniranosti, ker se je izpopolnjeval vsa leta državljanske vojne in ni bil kakor revolucija, ki pride kakor vihra in gre«. Za pisca je bilo očitno, da »so vse te iznajdbe prišle iz Rusije, od koder jih je GPU tako mojstrsko prenesla v svojo podružnico v Španijo«. ⁵⁵ Iznajdba ječe, v kateri so bile vzdane pokončne bele opeke, da se jetnik ni mogel odpočiti ne podnevi in ne ponoči, se je po mnenju Slovenca »mogla roditi samo v glavi Mongola s topimi očmi, ki ima pred seboj kozarec vodke in mu izza rumenih zob padajo besede barbarskega naglasa«. Opisu mučenj v samostanu San Juan je zopet sledil zaključek, da »to, kar se je v Španiji dogajalo pod vladarskim bičem komunizma in pod krinko borbe za svobodo proletariata, že ni več hudobija, tudi ne zločinstvo, to je človek, ki je sam in hote planil v živalstvo, da se lažje brez sramu izdivja«. ⁵⁶

Slovenski delavec je veliko pozornosti namenil razpravi proti »zverinskemu« pazniku, »krvoloku« komunističnih mučilnic v Barceloni, Slovincu Alfonzu Lavrenčiču, ki je opravljal »pošastne« poskuse, kako najbolj učinkovito mučiti človeka, predno umre. Pri tem je proučil, kako mučiti živega človeka, da čim več trpi, a pri tem ne umre. ⁵⁷ Revija Mi mladi borci je po francoskem viru objavila pregled rdečih zločinov v Španiji od februarja do aprila 1936, v katerem so podali »pregled uporov, štrajkov, političnih umorov, nemirov in političnih zločinov, ki so jih zakrivali španski marksisti po državnem udaru«. Bilanca, ki je med drugim obsegala 900 štrajkov, 700.000 brezposelnih, razdejanih 72 javnih in zasebnih poslopij, požganih 170 cerkva. Samo v Madridu je med vojno na katerikoli način izgubilo življenje 400.000 ljudi. ⁵⁸ Vse to je bil »zgovoren dokaz komunistične divjosti«.

3. VRNILI SO SE IZ LEPE ŠPANIJE

»Le Journal« je sedaj objavil vtise /.../ jugoslovanskega marksista, ki je v rdeči internacionalni brigadi v Španiji našel ravnovesje ter sedaj prisega, da se bo odslej posvetil neutrudljivi borbi proti komunizmu, ki ga je v pravi luči šele spoznal v Španiji.«⁵⁹

⁵⁴ Nečloveške ječe v Barceloni, Slovenec, 2. marec 1939, št. 51, str. 9.

⁵⁵ Prav tam.

⁵⁶ V Španiji – strašnejša kot državljanska vojna so odkritja po njej, Slovenec, 23. april 1939, št. 93 a, str. 8.

⁵⁷ Komunistični bratci, oglejte si učenca vaše šole!, Slovenski delavec, 1. julij 1939, št. 27, str. 3.

⁵⁸ Pregled rdečih zločinov v Španiji, Mi mladi borci, 21. julij 1939, št. 45, str. 178.

⁵⁹ Strašna izpoved Srba, ki je služil v mednarodni brigadi, Slovenec, 16. februar 1939, št. 39 a, str. 3.

Kljub temu da je pričevanjem o izkušnjah s komunizmom namenjeno posebno poglavje v analozi, sem se odločila, da vključim pričevanja o izkušnjah v Španiji k poglavju o španski državljanski vojni. Tovrstna pričevanja lahko v času vojne označimo kot senzacionalna in v katoliškem časopisju so jim bili še posebej naklonjeni, saj so tovrstne zanimivosti pričale o rdečem terorju in o razočaranju nad komunističnimi gesli. Pozornost je bila namenjena zlasti pričevanjem o grozotah komunističnega divjanja.

»Nekatere zanimivosti« o dogodkih v Španiji je najprej po francoskem časopisu objavila Straža v viharju, in sicer še pred začetkom vojne. »V noči od 3. na 4. maj so v madridskih predmestjih nenadoma izbruhnili novi nemiri. Mase so navalile na cerkev v Los Angeles. Množica ikonoklastov in vandalov drobi, pleni, mrcvari dragocene kipe, tabernaklje, opremo« je bilo zapisano pričevanje očitveca.⁶⁰ Drugi očitveci so pričali še o drugih grozodejstvih, o komunističnih »lažnivih vesteh, da dajejo verniki in fašisti delavskim otrokom zastrupljene bonbone« in o divjaškem ravnanju španskih oblasti s tujimi časniki, saj so nekemu dopisniku »razbili fotografski aparat, ker je fotografiral gorečo cerkev«.⁶¹

Pričevanju »Slovenke iz Barcelone« je Slovenec namenil skoraj celo stran, na kateri so objavili »nekaj posnetkov iz razgovora s to begunko iz dežele rdečega terorja«. Orgije, razdejanja in podivjanost so besede, s katerimi je bilo opisano dogajanje v Barceloni. »Čisto po naključju, saj tako se nam je zdelo, so se vsak dan zbirale tolpe ljudi, začele so vpiti, groziti, tuliti, se zvijati kot v živčnih napadih in – že so se zakadile proti kakšni hiši, ki je bila ko blisk izropana in je že gorela,« je opisovala prizore begunka.⁶² »Zdelo se mi je, da je sodni dan napočil in da takrat ne bo moglo biti bolj grozno,« je še dodala.

Skoraj vsi begunci, ki so pribežali v Francijo in so svoja doživetja opisali francoskemu časnikarju, so izjavili, da »se jezik spodobnega človeka upira popisovati vse živinske grdobije, katere so uganjali madridski čekisti«.⁶³ Svoje »strahotne dogodivščine« sta opisala »vseučiliški profesor, ki je bil prijet in zaslišan v palači lepih umetnosti, pa je potem ušel svojim trinogom« in »star sivolas gospod«, ki je bil zaposlen v finančnem zavodu in »se ni nikdar pečal s politiko« in so mu ustrelili vse tri sinove. Pričevanje je bilo dopolnjeno z izpovedjo nemškega poročevalca, ki je »skrivaj prišel čez mejo« ter je v časniku pisal, da je v Barceloni povsod videl »samo zamazane ljudi, razen Židov, ki so lepo opravljeni«.

Ob koncu vojne je bilo objavljenih kar nekaj izpovedi »razočaranih«, ki so se vrnili iz Španije. V svoji »strašni izpovedi« Srb Siniša Timotijević, ki je služil v mednarodni brigadi

⁶⁰ Španija nas opominja, Straža v viharju, 5. junij 1936, št. 16, str. 137.

⁶¹ Prav tam.

⁶² Slovenka iz Barcelone, Slovenec, 12. avgust 1936, št. 183 a, str. 1.

prostovoljcev, za največjo življenjsko nevarnost v rdeči Španiji ni označil fronto, ampak politično vohunjenje v zaledju. Vsak prostovoljec se je moral udeležiti vojaških sovjetov, ki so bili po njegovem mnenju »navadni komunistični tečaji. Kdor se jih ne bi hotel udeleževati, so ga takoj poslali na fronto, kjer se je moral sam z nekaj ročnimi bombami v rokah boriti proti napadajočim tankom«. ⁶⁴ Po pripovedovanju Siniše so bili uradni podatki o številu mednarodnih miličnikov lažni, saj naj bi mednarodna brigada štela veliko več miličnikov, imela pa naj bi tudi večje izgube. »Srce vsega odpora« so bili Rusi, ki so se po aragonskem porazu »izcedili in kar naenkrat jih ni bilo več. Sovjetska Rusija je Španiji obrnila hrbet«, je bilo dodano. »Danes vem, da smo se borili za komunizem in za komuniste. Za nič drugega. Kajti diktatura proletariata – poznam jo. Diktatura je umazana banda tolovajev, ki se bogate na račun in v imenu proletariata«, je bil zaključek Siniše in njegova sklepna misel je bila, da se je iz rdeče Španije vrnil s prepričanjem, da »je komunizem največja nevarnost, ki grozi človeštvu in odslej bo moja edina naloga – moja, ki sem bil član rdeče brigade v Španiji – da se borim proti rdečim, naj bodo ti ali oni«. ⁶⁵

Povratek dveh razočaranih Jeseničanov iz Španije, »bivših agilnih delavcev v raznih marksističnih organizacijah«, je vzbudil mnogo pozornosti, saj je bilo njuno pričevanje objavljeno v Slovincu in Slovenskem delavcu. »Njuna miselnost je danes daleč proč od komunističnih nauk in samo želita, da bi noben slovenski delavec ne postal žrtev komunističnih prevar« so zapisali poročevalci in poudarili, da »njuno pripovedovanje popolnoma potrjuje poročila Slovence o grozotah na frontah in v zaledju«. ⁶⁶ Jeseničana sta pripovedovala o lagodnem življenju revolucionarnih voditeljev, ki so se v zaledju »obogatili z mnogimi dragocenostmi, delavec in kmet pa sta prelivala kri v potokih za komunistične ideale«, pripovedovala sta tudi o komunističnem terorju, saj je za vsak najmanjši ugovor komunističnim agentom in raznim »faliranim študentom« brez vsakega obzira sledila smrt. »Zares žalostna so pripovedovanja teh nesrečnežev. Veliko se bo še o tem pisalo in naj bo, kakor ta dva Jeseničana sama želita, dober nauk, da čim dalje od komunizma, tem bolje,« je bil zaključek uredništva Slovenskega delavca.

V Slovincu so omenjena Jeseničana in druge povratnike opisali kot »romarji iz Španije«, ki so šli »na potovanje navdušeni, prepričani z idealizmom za neko veliko stvar, o kateri so slišali predavanje na tajinstvenih sestankih, po lopah in luknjah, da je baje tam zunaj nekje lepo, da vzhaja sonce«. V zaključku pa so zapisali, da so ti fantje »inteligentni ljudje, kar

⁶³ Beg iz španskega pekla, Slovenec, 15. november 1936, št. 264, str. 7.

⁶⁴ Strašna izpoved Srba, ki je služil v mednarodni brigadi, Slovenec, 16. februar 1939, št. 39 a, str. 3.

⁶⁵ Prav tam.

priča njihova pisava, pesmi, skice in risbe v dnevnikih, kar priča njihovo pripovedovanje. Nič ne psujejo prostaško, kajti človek, ki je bil razočaran, doživi notranje. Ti vračajoči se fantje pričenjajo novo življenje. Nikoli več ne bodo verovali pridigarjem po beznicah o kakih »sodrugarstvih« na kakem koncu sveta, nego bodo verjeli, da živijo povsod na zemlji ljudje». ⁶⁷ Jeseničana sta namreč namesto »sodrugarstva« doživela bridko razočaranje, kajti v Španiji ni bilo nikjer prijateljstva in enakosti, ampak so bili med komandanti celo zločinci, ki so »držno nastopali« in mednarodna armada je bila po njunem pripovedovanju »najbolj poceni za smrtno nevarnost«.

Eden od omenjenih Jeseničanov je imel »napisan obširen dnevnik vseh dogodkov, ki bo morda čez čas bolj od vsake besede prikazal resnico teh žalostnih dogodkov«. Slovenskemu delavcu se je »posrečilo« dobiti v roke dnevnik in iz njega so v izvlečku objavili »nekatero dogodke, ki bodo najbolj zgovorna priča strašne prevare«. Objavljeni dogodki so opisovali samo slabe izkušnje z vojno oziroma s komunističnimi voditelji. Na primer, opisana je bila slavnostna prireditev s kosilom, ob katerem se je izkazalo, da se vsakodnevna pridiga »Bratje, vsi enaki smo.« ni ujemala z vedenjem poveljnikov, saj je bila zanje pogrnjena dolga in lepa miza, obložena s šampanjcem, rožami in jedilnim priborom s prtički. ⁶⁸ V dnevniku je predstavljena »nejevolja vojaštva in tiranija oficirjev«, zabave uradnikov, omenjene so mnoge pritože, da je bilo prostovoljcem ukradeno in neizročeno, kar so dobivali od svojcev, likvidacije dezertirjev in tistih, ki so se pritoževali nad vodstvom. Skratka, uredništvo se je potrudilo izčrpno obvestiti svoje bralce o vseh slabih straneh republikanske prostovoljne brigade.

Povzetek

Čeprav je poglavje namenjeno španski državljanski vojni, pa na podlagi virov ugotavljam, da Španija ni postala sredstvo protikomunistične propagande šele z državljansko vojno, ampak z uspehi levice že v prvi polovici 30. let. »Viharji nad Španijo« so se razbesneli že leta 1934, njihovo delovanje v letih državljanske vojne pa je bilo deležno velike pozornosti protikomunistične propagande, saj novice iz »krvave Španije« najdemo praviloma na naslovnih straneh časopisov. Analiziranje, polemiziranje in ocenjevanje teh dogajanj so pisci katoliškega tabora »spretno uporabljali v svojih medsebojnih idejno-političnih obračunavanjih

⁶⁶ Španci se vračajo – razočarani, Slovenski delavec, 26. avgust 1939, št. 35, str. 1.

⁶⁷ Vrnili so se iz lepe Španije, Slovenec, 19. avgust 1939, št. 188 a, str. 5.

⁶⁸ Iz dnevnika španskega dobrovoljca, Slovenski delavec, 2. september 1939, št. 36, str. 4.

za svoje notranje politične slovenske potrebe». ⁶⁹ Kri v Španiji je tekla zaradi sistematičnega in preudarnega komunističnega delovanja, ki ga je podpirala Sovjetska zveza, po pisanju v Straži v viharju pa celo »temne židovske sile«, ki so imele namen v Španiji izvesti komunistično revolucijo. Ob tako močni propagandi je vsekakor vredno omeniti dejstvo, da so v Moskvi misel na revolucijo od vsega začetka odločno odklanjali. ⁷⁰ »Vendar ne le zato, ker so realistično spoznali, da zahodne demokracije z Veliko Britanijo ne bodo nikoli pristale na takšen obrat in bi vztrajanje pri revolucionarnih načrtih ogrozilo sovjetska prizadevanja po protifašističnem zavezništvu z zahodnoevropskimi državami, temveč tudi zato, ker je spontano in množično prevratniško gibanje ponujalo alternativni model, ki se je v temeljih razhajal s sovjetskimi ideološkimi koncepcijami in gesli o diktaturi proletariata« utemeljuje Vodopivec. ⁷¹ Res pa je bilo, da je bila Sovjetska zveza edina med evropskimi državami, ki je republikanski vladi nudila izdatno materialno in vojaško pomoč, čeprav so ocene o obsegu in naravi te pomoči močno različne.

»Agenti revolucije« so bili zlasti po Ahčinu tudi glavni krivci za izbruh vojne, edini vzrok klanja v Španiji pa je bil boj satanstva proti krščanski veri. Le satanizem je po pisanju propagandistov lahko botroval boljševiskim grozodejstvom, rušenjem cerkva, mučenjem in pobojem duhovnikov, ki so bila podrobno opisana. Tudi objavljena pričevanja beguncev, ki so doživeli špansko državljansko vojno, so bila za protikomunistično propagando predvsem dokaz o komunističnih divjanjih, ki so vse pričevalce prepričala o lažnih komunističnih obljubah in prevarah.

⁶⁹ Janko Prunk, Anka Vidovič–Miklavčič, Španska državljanska vojna kot dejavnik diferenciacije političnega življenja v Sloveniji, Španjolska 1336 – 1939, Zagreb, 1986, str. 233. Avtorja sta opozorila na to, da so različni slovenski politični tabori ocenjevanje španskega političnega dogajanja »izkoriščali za ostro medsebojno polemiko in idejno politično obračunavanje« oziroma so »vneto iskali paralele v domači politiki in poskušali potegniti iz nje nauke za slovenski narod«.

⁷⁰ Peter Vodopivec, Zgodovinoisje, str. 483.

⁷¹ Prav tam. Primerjaj tudi Pierre Broué, Emille Témime, Španska revolucija in državljanska vojna, Ljubljana, 1986, str. 273.

VI. IZ DEŽELE KRŠČANSKIH MUČENIKOV

*»Pretekli teden je bil v zgodovini tretje francoske republike, to se pravi v zadnjih 60 letih, ako izvezemo svetovno vojno, eden najburnejših. Po Parizu je drvel vihar revolucije. Do krvavega upora pa je prišlo tako. V Franciji vlada sedaj že dve leti takoimenovani levičarski režim, ko so framasonske in socialistične skupine v »levem kartelu«.*¹

Uredništva so veliko pozornost posvečala predstavljanju svetovnih in evropskih dogodkov, v katere so bili po mnenju piscev vpleteni komunisti. Opisi tovrstnih dogodkov so bili objavljeni na prvih straneh časopisov: »Kljub vsem neuspehom se rdeča zver ne da preplašiti, marveč se na komando svojih moskovskih gospodarjev pojavi zdaj tu zdaj tam«.² Največ pozornosti sta bili deležni Francija in Kitajska, komunizem pa je bil po pisanju katoliškega tiska zelo prisoten tudi v Mehiki, Avstriji, ZDA, celo v Albaniji, Indiji in na Madagaskarju.

Da je bil Pariz »boljševiško gnezdo« je veljalo že v letu 1931, ko je po Slovincu vse kazalo, da »si je Moskva izbrala Pariz za središče svoje akcije na zapadu«, saj naj bi odtod »razpredli podzemskie niti« proti zahodu in Španiji.³

V Franciji se je leta 1934 po pisanju Slovenca oblikovala »sveta aliansa proti komunizmu«, ki je februarja nastopila proti generalni stavki, ki so jo organizirali socialni demokrati in komunisti. Stavka je bila označena kot »vihar revolucije«, do katerega je prišlo zaradi levičarskih režimov, ki so vladali Franciji. »Vladna kriza je sledila novi vladni krizi. Vsaka nova vlada je oznanjevala obnovo, pomladitev, ozdravljenje države. A vsikdar so se pojavila ista imena, isti ljudje, iste klike. Narod jih je pogнал, pa so pomolili svoje glave skozi druga vrata nazaj,« je bil zaključek o »levičarskih režimih«. Ena najpomembnejših posledic levega režima v Franciji je bila izguba »na imenu in na pomenu v svetu«.⁴

Komunisti v Franciji so bili krivi za izgrede v času generalne stavke, saj so organizirali nered, »drhal« pa naj bi celo zažigala cerkve.⁵

Ob zmagi ljudske fronte v Franciji 1936 se je po mnenju pisca v Straži v viharju zgodilo to, »kar so mnogi s strahom pričakovali in kar se je logično moralo zgoditi«, kajti »nihalo

¹ Kratek pregled dogodkov za nedeljske čitatelje »Slovenca«, Slovenec, 11. februar 1934, št. 35 a, str. 1.

² Komunizem išče žrtve, Slovenski gospodar, 14. september 1938, št. 37, str. 1.

³ Pariz – boljševiško gnezdo, Slovenec, 14. avgust 1931, št. 182 a, str. 1.

⁴ Kratek pregled dogodkov za nedeljske čitatelje »Slovenca«, Slovenec, 11. februar 1934, št. 35 a, str. 1.

francoske politike je šlo močno na levo«, saj je »zmagal in napredoval komunizem«. ⁶ »Kumroval je nenaravnemu zakonu med radikali in marksisti Stalin in danes posluša najmanj 72 poslancev francoske zbornice bolj Moskvo kot Pariz,« je bilo prepričanje pisca, ki je ljudsko fronto označil kot »žolto-rdeča fronta«. »Resnični obraz Francije« je v Straži v viharju prikazal »kratko sliko o položaju v Franciji in vlogo, ki jo v njem igra komunistična stranka«. Po tem opisu je bil Blum »ujetnik komunistov«, ki je skočil v »tok socialne zakonodaje, danes ne more več nazaj, a ven si ne upa«. ⁷ Za pisca je bilo tudi jasno, da bo komunizem v Franciji napredoval, saj je bilo »izključeno, da bi leni, stari nesposobni, parketni šefi meščansko-liberalnih in socialističnih strank mogli dogledno dobo v ljudski fronti vzdržati konkurenco demagoško spretnih komunističnih šefov in njihovih preizkušnih celic«. Komunisti v Franciji so s svojimi celicami že obvladovali položaj v tovarnah, »njih članstvo je že na nadenoletnih orožnih vajah v štrajkih, zasedbah tovarn«, komunisti naj bi iz Moskve dobivali tudi ogromno denarja. ⁸ Vedno bolj opazno naj bi postalo, da »komunizem sistematično upropašča javno nravnost in da je njegova glavna ost naperjena proti osnovam družinskega življenja«, saj je komunizem »neprikrito oznanjal boj družini in zakonu ter poskušal te osnovne socialne dobrine razvrednostiti«. ⁹ Da je postajala Francija vse bolj »rdeča«, je bilo tudi eno izmed sporočil opisovanja Pariza in njegovega »rdečega predmestja«. »Če greš nedeljsko jutro v ta revni delavski okraj, se boš žalosten vračal. Sredi hiš se dviguje cerkev, zgrajena s tisočnimi žrtvami in napori, toda skoraj prazna /.../ Tu ne čutiš, da je nedelja.« ¹⁰

Če je iz pisanja v letu 1936 skorajda moč razbrati nekakšno nemoč, pa je postalo pisanje ob porazu komunizma zopet bolj napadalno. Francoski komunizem je dobival vedno več nasprotnikov: »moda, ki je še pred kratkim ukazovala komunizem kot sodobno ideologijo, je menda za vselej prešla«, je bila optimistična napoved, saj »Francozi spregledujejo, kdo je največji sovražnik Francije«. ¹¹ »Končno je vendarle zmagal zdravi razum« in Francija je bila »rešena strašne more, ki je ležala nad njo več kot dve leti,« je bil zaključek ob »krizi marsizma« in njegovem porazu v Franciji. ¹² »Komunistična stranka, ki je zaklet sovražnik civilizacije /.../ je danes postavljena v očeh francoskega naroda na sramotilni oder. Vsaka komunistična stranka v katerikoli državi je popolnoma odvisna od moskovske Kominterne.

⁵ Sveta aliansa proti komunizmu, Slovenec, 11. februar 1934, št. 35 a, str. 1.

⁶ Žolto-rdeča fronta v Franciji, Straža v viharju, 15. maj 1936, št. 15, str. 130.

⁷ Resnični obraz Francije, Straža v viharju, 6. maj 1937, št. 26, str. 105.

⁸ Prav tam, str. 106.

⁹ Razpust komunistov v Franciji, Slovenec, 17. oktober 1939, št. 238, str. 3.

¹⁰ Rdeče predmestje, Straža v viharju, 17. december 1936, št. 12, str. 51.

¹¹ Slabi upi za komuniste v Franciji, Mi mladi borci, 25. november 1938, št. 11, str. 42.

Moskovska Kominternina pa se je francoske komunistične stranke hotela poslužiti, da z njeno pomočjo sredi vojne razkroji francoski narod in njegovo odporno silo. Francoski komunizem se je torej postavil popolnoma v službo sovražnikov naroda in države«, je bil uvod k članku o boju Francije proti komunizmu.¹³

Francoski primer je bil v Straži označen kot »pozna, a bridka izkušnja«, saj je Francija v »zadnjem trenutku spregledala, kakšna nevarnost je za njen obstoj komunizem«. Francija je bila označena kot »ena izmed tistih držav, ki je komunizmu na široko odprla vrata in mu še celo olajšala delovanje«. Komunistično razdiralno delo se je sicer kmalu pokazalo, »toda komunisti so znali s pomočjo framasonov, s svojo demagogijo in dnevnimi gesli preslepiti francoski narod, da ni verjel onim, ki so ga nenehoma opozarjali na njegovo nevarno rano«. Kominternina je svoj »diktat« po uvedbi ljudske fronte v Franciji »z lahkoto oživotvorila« in kljub temu, da so »blagodejni učinki« oblasti ljudske fronte Francijo »popolnoma razkrojili«, je bilo potrebno še kar nekaj časa, da je francoski narod »spregledal«. »V trenutku, ko je bila Francija v najtežavnejšem položaju, so francoski komunisti poslali brzojavne čestitke Stalinu k sklenitvi zloglasnega rjavo-rdečega pakta in s tem na ukaz Moskve, s katero ima Francija še danes vojaško pogodbo o medsebojni pomoči, skočili v hrbet Franciji, ko je šla v vojno za slovansko Poljsko«, s čimer so se komunisti postavili »v službo največjega sovražnika francoskega naroda in domovine«.¹⁴

Komunistični izgredi v evropskih državah so sicer pozornost katoliškega časopisja pritegnili že v letu 1918 in 1919. Na Bavarskem je v februarju 1919 izbruhnilo »prevratno gibanje«¹⁵ in komunisti so divjali po Budimpešti, kjer je prišlo do krvavih bojev.¹⁶ V marcu istega leta se je v Budimpešti zgodil »prevrat«, v katerem je prihajalo do različnih nasilstev komunistov.¹⁷ Ob tem je bil objavljen poziv prebivalcev Prekmurja, ki so bili ob komunističnem prevratu povsem obupani,¹⁸ saj so boljševiki zasegli vse »slovenske časopise, posojilnice, zaplenili denar in zlate predmete«.¹⁹ Položaj Slovencev je bil zaradi »divjanja boljševiških tolp« zelo

¹² Kriza marksizma v Franciji, Mi mladi borci, 21. julij 1939, št. 45, str. 180.

¹³ Francija se bori proti komunizmu, Slovenec, 19. november 1939, št. 266, str. 3.

¹⁴ Pozna, a bridka izkušnja, Straža v viharju, 23. november 1939, št. 11, str. 41.

¹⁵ Boljševizem v Nemčiji, Slovenec, 2. februar 1919, št. 27, str. 4, Protirevolucija na Bavarskem, Slovenec, 22. februar 1919, št. 44, str. 1; Boljševiška nevarnost v Vzhodni Prusiji, Slovenec, 22. marec 1919, št. 67, str. 2; Bavarsko-sovjetska republika, Slovenec, 8. april 1919, št. 80, str. 3.

¹⁶ Krvavi boji v Budimpešti, Slovenec, 22. februar 1919, št. 44, str. 2.

¹⁷ Prevrat na Madžarskem, Slovenec, 23. marec 1919, št. 68, str. 4; 25. marec, št. 69, str. 3; 27. marec, št. 70, str. 3; 30. marec, št. 73, str. 2.

¹⁸ Obupen glas iz Prekmurja, Slovenec, 9. april 1919, št. 81, str. 1; Ubogi Prekmurci!, Slovenec, 19. april 1919, št. 90, str. 3; Madžarska strahovlada v Prekmurju, Slovenec, 22. april 1919, št. 92, str. 3.

¹⁹ Madžarska strahovlada v Prekmurju, Slovenec, 22. april 1919, št. 92, str. 3.

težak.²⁰ V aprilu 1919 je največ pozornosti vzbudila sovjetska revolucija na Bavarskem. »Krvave in grozne so slike revolucije,« so zapisali v Slovencu.²¹ »Pospešeno dejavnost komunistične stranke« je bilo ponovno opaziti v letu 1931, ko je bil največji zaveznik komunistov gospodarska kriza. V pismu iz Nemčije je bila opisana »strahotna brezbožna propaganda« komunistov, ki se je vršila širom Nemčije, saj so komunisti »iznašli najizdatnejšo propagandno sredstvo v potujočih odrih – romajo iz kraja v kraj in sejejo dvom in brezverstvo«.²²

Komunistični nemiri so se v februarju 1919 pojavili tudi v sosednji Avstriji, in sicer je v Gradcu zborovanje vojakov narodne obrambe izkoristil »neki komunist in navduševal zbrane za komunistične ideje«. Isti dan je oddelek komunističnih vojakov vdrl v vojaško stanovanje, kavarne, v poveljstvo narodne obrambe, kar poimenovali komunistični nemiri.²³ Dogodki na Dunaju v avgustu 1931, ki so terjali tudi človeške žrtve, so bili »neizpodbiten dokaz za to, da so komunisti začeli z novo ojačeno agitacijo po srednji Evropi«.²⁴ Revolucija v Avstriji februarja 1934 je bila upor, ki so ga po pisanju Slovenca pripravljali socialisti dlje časa, v ozadju pa naj bi bila komunistična internacionala – »sedanji boj je prav za prav borba na življenje in smrt med obstoječim redom in med komunizmom«.²⁵ Prizori z dunajskih ulic so bili »strašni«, saj so po ulicah ležala trupla, žene in otroci po delavskih predmestjih so jokali in iskali svoje očete, nad vsem tem pa je bilo slišati grmenje topov, ki je obstreljevalo delavske utrdbe. Četrty dan revolucije je bila ugotovitev poročevalca o krivdi za takšno stanje zelo jasna: »Komunistično krilo je proti volji vodstva na lastno pest začelo akcijo«.²⁶

Spomladi 1919 so bili na robu komunistične revolucije tudi na Nizozemskem, vendar pa so organizirani delavci odvrnili revolucijo in »preprečili poboje, lakoto, uničevanje narodnega premoženja, podivjanost, nasilje in vse ostalo gorje, ki se druží z revolucijo«.²⁷ Komunisti so skušali zanetiti revolucijo in se polastiti oblasti leta 1932 tudi v Belgiji, a se je poskus puča ponesrečil. »Pokret je bil plačan iz ruske, nemške in francoske centrale, poleg tega je v Belgijo prišlo veliko francoskih in holandskih komunističnih agitatorjev,« je bil podatek, ki je bil v časopisu zelo poudarjen.²⁸

²⁰ Položaj in rešitev prekmurskih Slovencev, Slovenec, 13. maj 1919, št. 109, str. 5.

²¹ Revolucija, Slovenec, 16. april 1919, št. 87, str. 1; Anarhija v Monakovem, Slovenec, 17. april 1919, št. 88, str. 2.

²² Dr. W, Pismo iz Nemčije, Slovenec, 21. junij 1931, št. 137, str. 2.

²³ Komunistični nemiri v Gradcu, Slovenec, 22. februar 1919, št. 44, str. 2.

²⁴ Komunisti se gibljejo v Avstriji, Slovenec, 8. avgust 1931, št. 177, str. 1.

²⁵ Barikade še vedno stoje na Dunaju, Slovenec, 16. februar 1934, št. 39, str. 1.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Ponesrečena revolucija, Slovenec, 13. april 1919, št. 85, str. 1.

²⁸ Poskus komunističnega puča, Slovenec, 14. julij 1932, št. 158, str. 1.

Tudi komunistična stranka v Albaniji se je v 30. letih prilagodila gospodarski krizi in pesimizmu v družbi ter začela z velikopotezno tiskovno propagando, v kateri so revije prinašale »pod krinko nacionalnosti prevratne komunistične članke«. S tem je bilo zasejano zlo in v reviji *Mi mladi borci* so bili prepričani, da bo »v Albaniji treba resnega dela« v boju proti komunizmu.²⁹

Izmed neevropskih držav je bilo največ pozornosti namenjene Kitajski in tamkajšnjemu komunističnemu početju, kajti »boljševizem ne posveča pažnje samo zapadnim evropskim deželam, ampak se skuša uveljaviti tudi na vzhodu, kjer izkorišča trenja med raznimi imperializmi v svojo korist«.³⁰ Kitajski komunizem se je po mnenju Straže v viharju posluževal kitajske nacionalne zavesti, s katero je želel uničiti japonski imperializem, ki je bil ovira ne samo Sovjetski zvezi pač pa tudi boljševiški propagandi. »Z netenjem sovraštva in nemira hoče pripraviti ugodna tla za krvavo revolucijo, ki jo bo zopet izkoristil mednarodni Žid« je bil zaključek ob tem.³¹ Divjanje kitajskih komunistov v letu 1930 ni bilo nobena novost, saj je bilo po mnenju pisca v Slovincu za komuniste značilno, da »so najprej zažgali poslopja katoliških in krščanskih misijonov«. Saj za slovenski katoliški časopis ni bilo nobenega dvoma, da je »eden najvažnejših namenov boljševizma, da uniči krščanstvo, zlasti pa katoliško vero« in zato je bil eden razlogov, zakaj je osvojil Kitajsko, tudi ta, da »bi uničil delo katoliške Cerkve«.³² Komunisti so zatem »uprizorili tudi strašno krvoprelitje, pobijajoč vse vladne funkcionarje in imovitejše meščane«.³³ Naslednje dni so komunisti pustošili »z ognjem in mečem« ter s seboj nosili le smrt in razdejanje³⁴, na svojih pohodih pa so izvrševali grozovitosti. »Rdeče tolpe« so pustošile po mestih in podeželju ter v vaseh pobile »tako moško prebivalstvo kakor žene, starce in otroke«.³⁵ »Rdeča armada, ki pleni po kitajskih provincah, je sestavljena iz samih zločincev, katerim je rop in umor vsakdanje opravilo« je bilo zapisano pričevanje oficirja kitajske armade. »Strašno je početje komunistov na Kitajskem. Centrala v Moskvi je izdelala do zadnjih potankosti načrt, ki naj prinese Kitajcem novi komunistični raj« in »kdor se v komunističnem delu Kitajske ne prizna za komunisto, se na javnem prostoru usmrti«.³⁶ Zločini komunistov so bili »naravnost zverinski« in »tisti,

²⁹ Komunizem v Albaniji, Slovenec, 9. december 1938, št. 13, str. 52.

³⁰ Taktika ljudske fronte v Kini, Straža v viharju, 5. november 1936, št. 6, str. 24.

³¹ Prav tam.

³² Komunizem na Kitajskem, *Mi mladi borci*, 25. december 1936, št. 15, str. 62.

³³ Divjanje komunistov, Slovenec, 2. avgust 1930, št. 175, str. 2.

³⁴ Komunisti pustošijo Kitaj z ognjem in mečem, Slovinc, 3. avgust 1930, št. 176, str. 1; Grozovitosti kitajskih komunistov, Slovenec, 7. avgust 1930, št. 179, str. 2.

³⁵ Popolna anarhija v Kitaju, Slovenec, 8. avgust 1930, št. 180, str. 1.

³⁶ Kaj počno komunisti na Kitajskem, Slovenec, 27. julij 1932, št. 169, str. 6.

katerega ustrele ali obglavijo, je naravnost srečen«, saj so večino ljudi mučili in »strahote, ki so jih počeli komunisti v nekaterih kitajskih provincah, so naravnost nepopisne«. ³⁷ Komunistična omrežja na Kitajskem so bila po mnenju Straže tudi posledica nedoslednosti in nesoglasja kitajske vlade glede komunizma, saj »potem si lahko predstavljamo, da na eni strani komunizem na Kitajskem še dolgo ni in ne bo iztrebljen, na drugi strani pa, da ima sovjetska Rusija skoraj neizčrpne možnosti, da politično in duhovno zaseda kitajsko ozemlje«. ³⁸

V Aziji je pozornost pritegnila tudi Indija, v kateri je bilo leta 1924 po pričevanju urednika kalkutskega vseučilišnega časopisa »okoli petdeset mladih in starih boljševikov«, ki pa so zaradi preganjanja zbežali v tujino, tam razširjali svoje nauke in si niso upali nazaj v Indijo. »Iz zasede pošiljajo sedaj brošure in sramotilne spise ter zahtevajo, da morajo Angleži iz Indije ven.« ³⁹ Po njegovem mnenju je bil boljševizem v Indiji le socialna anarhija, ki se ni mogla uveljaviti zaradi moči kast. Poleg tega Indijci »v celoti boljševizem prav nič ne marajo« je bil prepričan urednik, kar je pisca članka pripeljalo do zaključka, da »boljševizem ne bo nikakor mogel premagati verske in socialne miselnosti Indijcev«. Kljub temu je v začetku 30. let boljševizem v Indiji postal močan, ker je komunistična internacionala delala »z vsemi sredstvi za radikalizacijo političnega mišljenja« in je Moskva po pisanju Slovenca svojim agitatorjem v Indiji izdala navodila, da je potrebno »inscenirati čim več spopadov«. ⁴⁰

Mehika je bila tista država v Ameriki, kjer se je dogajalo »škandalozno divjaško uničevanje in preganjanje katoliške Cerkve«, njen predsednik Calles pa je dobil etiketo »Žid«, »socialni prevratnež« ⁴¹ in celo »boljševiški gad«. ⁴² »Nobenega dvoma ni, da je Mehika izbrana za bazo boljševiškega prodiranja v Ameriko« in se je boljševizem znašel pred vrati ZDA, je bilo zapisano v Slovincu. Boljševiška vlada je v Mehiko poslala svojo diplomatsko zastopnico, Kolontajevo, ki je bila znana »strastna propagatorica boljševizma«, saj so boljševiki dobro poznali ameriško slabost – »že Trocki je vedel, da se v Ameriki tako blago najlaže razpečava pod ženskim krilom«. ⁴³ Po novici v Slovincu je bil mehiški predsednik Calles, ki so ga poimenovali kar »mehikanski Neron« razkrinkan kot pomagač ruskega boljševizma in orodje

³⁷ Prav tam.

³⁸ Komunistična omrežja na Kitajskem. Straža v viharju, 14. oktober 1937, št. 2, str. 6.

³⁹ Indija in boljševizem, Slovenec, 14. december 1924, št. 285, str. 4.

⁴⁰ Boljševizem v Indiji, Slovenec, 4. december 1931, št. 276, str. 2.

⁴¹ Zgled iz Mehike, Slovenec, 4. avgust 1926, št. 174, str. 2.

⁴² S. Montanus, Iz domovine dolarja, Slovenec, 14. maj 1927, št. 108, str. 2.

⁴³ Prav tam.

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

of students in the

boljševiške Rusije, ki je hotel izvesti revolucijo v ZDA.⁴⁴ Mehiški komunisti so po pisanju Straže »popolnoma prevzeli način propagande komunizma med mladino od boljševikov. Vsiljujejo ga mladini preko socialistične brezbožne in seksualne vzgoje«, ki je bila »glavno torišče za ubijanje vere v otroških srcih«, pri tem pa so se posluževali za propagando nagrad, brezplačnih vstopnic za kino, izletov itd.⁴⁵ »Šolska zakonodaja, organizacija, izbira profesorjev, učni načrt in šolske knjige, vse to nam odkriva velikansko tragedijo, ki grozi doraščajoči mladini« in je pomenilo za katoliški tisk »socialistično kvarjenje v mehikanskih šolah«. Rezultat takšnega ravnanja naj bi bilo tudi »prvenstvo Mehike v samomorih«.⁴⁶

Velika komunistična ofenziva je bila v drugi polovici 30. let opazna tudi v ZDA, kjer so komunistična stranka in njene osvajalne organizacije hitro napredovale, ameriški komunisti pa naj bi posnemali svoje francoske prednike ter »krepko ponujali katoličanom roko«.⁴⁷ Središče in izhodišče komunistične propagande je bilo po pisanju revije *Mi mladi borci* sovjetsko poslaništvo v Washingtonu, propaganda pa je najbolj delovala med srednjim slojem. »Steber komunizma« oziroma »pionirji komunizma« so bili ameriški akademiki, propadajoči intelektualci, ki so hote ali nehote sprejeli materialistično razlago zgodovine in s tem pripravili pot komunizmu. Nosilci propagande, ki se je omejevala na to, da »slavi uspehe Sovjetske Unije«, so bila akademska društva in klubi, ki »prirejajo čajanke, igre in meetinge, na katerih se silno pretkano začenjajo politični razgovori, katerih pravi cilji so v začetku prikriti, pozneje pa vse bolj očitni«. »Univerze tako postajajo komunistična središča, iz katerih se pod videzom tolerance vse bolj širi komunizem«, je bil zaključek pisca.⁴⁸

Iz mednarodnega tiska je bilo piscem v Straži v viharju jasno razvidno, »da komunisti računajo, da bo Brazilija njihova prva trdnjava v Južni Ameriki«. Navodila, ki naj bi jih imeli komunisti ob komunističnem udaru v Rio de Janeiru leta 1938, so bila »jako slična onim dokumentom o pripravi revolucije v Španiji« in so bila močan dokaz za porajajočo se komunistično revolucijo.⁴⁹

Leta 1937 pa najdemo celo zapis o boju med katolicizmom in komunizmom na Madagaskarju, saj »komunisti žanjejo, inteligenca Madagaskarja je v njihovih rokah«. »Hinavstvo komunistov«, ki je vzbujalo s klevetanjem čez misijonarje dvome med ljudmi, je

⁴⁴ Mehikanski Neron razkrinkan kot pomagač ruskega boljševizma, *Slovenec*, 30. november 1927, št. 272, str. 6.

⁴⁵ Kulturni boljševizem v Mehiki, *Straža v viharju*, 15. november 1935, št. 4, str. 38.

⁴⁶ Socialistično kvarjenje v mehikanskih šolah, *Mi mladi borci*, 7. julij 1939, št. 43, str. 171.

⁴⁷ Komunizem v Združenih državah, *Mi mladi borci*, 25. november 1938, št. 11, str. 43.

⁴⁸ Univerze kot komunistične celice v USA, *Mi mladi borci*, 29. september 1939, št. 3, str. 12.

⁴⁹ Državni udar v Braziliji, *Straža v viharju*, 13. januar 1938, št. 13, str. 51.

bilo neizmerno in je imelo eno samo nalogo, tj. »očrniti misijonarje kot zaveznike izžemalcev in tiranov«.⁵⁰

Povzetek

V protikomunistični propagandi je bil pojav komunizma, njegove propagande in uspehov vedno deležen posebne pozornosti, kar nam dokazujejo objave tovrstnih dogajanj na naslovnih straneh časopisov. Zaradi zmage komunistov oziroma ljudske fronte je na primer Francija izgubila ime in pomen, francoski komunisti pa so ob sklenitvi pakta Ribbentrop-Molotov postali sovražniki francoskega naroda in domovine. Komunistični prevrati konec drugega desetletja in v začetku 30. let so za seboj puščali le strašne prizore, ki so bili posledice komunistične podivjanosti, skupno vsem prevratom je po pisanju propagandistov bilo, da so dobivali finančno podporo iz Moskve.

V komunističnem dogajanju v svetu je največ pozornosti pritegnilo komunistično divjanje na Kitajskem, kjer so po starem pravilu komunisti najbolj napadali katoliška poslopja in so bila njihova dejanja naravnost zločinska. Baza boljševizma v Ameriki je bila Mehika, njen predsednik Calles s svojimi reformami pa pomagač ruskega boljševizma. Po pisanju protikomunistične propagande sodeč, pa si je komunizem uspešno utiral svojo pot tudi v ZDA, kjer so bile središče komunizma univerze.

⁵⁰ Boj med katolicizmom in komunizmom na Madagaskarju, *Mi mladi borci*, 31. december 1937, št. 16, str. 62.

VII. KAKŠNI BOLJŠEVIKI SO PA TO?

»Boljševik je vse, kar laže, krade, ropa, požiga in skruni. Boljševik je vse, kar grize, bije, tolče, mori in strelja. Boljševik je vse ono, kar je združeno s hudobijo, blaznostjo, gorjam in grozo.«¹

Da katoliško časopisje ne bo imelo nobenega usmiljenja in lepe besede za komuniste, je bilo jasno že takoj po vojni, ko so komunistične prevrate v Evropi v letu 1918 in 1919 obsojali in se veselili, da so se na primer »drhali« v Berlinu »zelo skrčile ter se razcepile brez enotnega vodstva«.²

V vsem svojem pisanju so pisci v katoliškem časopisju ves čas poskušali očrniti, kolikor se je le dalo, dejanja komunistov in komuniste prikazati kot »prevratni«, »temni element«, ki po vsem svetu skušajo izkoristiti druginjo in druge probleme v državah, da bi izvršili »svoje prevratne namene«.³ Komunisti so bili »hujskači, ki jim do države ni nič mar, marveč imajo pred sabo edin cilj revolucije ali osebne ambicije«.⁴ »Ti ljudje nimajo nič manjših skomin, kakor ves svet in seveda tudi vso Slovenijo v svojo malho pobasati in nas vse, ki jim nismo všeč, kratkomalo s sveta spraviti«.⁵ »Samo brezvestni komunistični hujskači, ki bi si po ogrskem vzoru radi nagraabili naropanega premoženja« so »nahujskali železničarje«, da so aprila 1920 stopili v stavko v Ljubljani. »Njihov namen je bil vreči vlado in s silo vzpostaviti diktaturo proletarijata,« je bilo zapisano v Domoljubu. Ob tem se je dogajalo »hujskanje z najzlobnejšimi lažmi in obrekovanji, kakor zna le človek, ki je izgubil vse poštenje«.⁶

»Jabolko ne pade daleč od drevca, tako pravi stari pregovor«, so bili prepričani v Slovenskem gospodarju, kajti »komunisti po raznih državah so jabolka, ki nam jih pošilja boljševistična Moskva. Ta jabolka so prav tako brezbožna, nemoralna in ničvredna kot tista, ki še padajo v Rusiji od drevesa boljševizma«.⁷

Ker pa se »pri vsakem pokretu odseva značaj celega gibanja v voditeljih, ki mu dajejo smer in sijaj«, je bilo ugotovljeno, da je bil komunistični voditelj železničarske stavke Jaka Žorga bivši avstrijski vojaški poveljnik, ki je »pretepal naše fante po frontah« in »ni mož, ki bi bil

¹ Ivan Bežnik, Boljševik, Slovenec, 26. januar 1919, št. 21, str. 1.

² Grozovitosti Špartakovcev, Slovenec, 11. marec 1919, št. 58, str. 3.

³ Politični štrajk, Slovenec, 18. april 1920, št. 88, str. 1.

⁴ Prav tam.

⁵ Kaj pa komunisti?, Domoljub, 25. november 1936, št. 48, str. 738.

⁶ Krvave žrtve komunističnih hujskačev, Domoljub, 28. april 1920, št. 17, str. 181.

globoko prepričan o svojih idejah, to je bivši feldvebelj, ki igra komunizem in bi jutri igral nacionalizem Italije, če bi ga za to plačali».⁸ V Kranju je po pisanju Gorenjca leta 1938 postal »največji agitator za ljudsko fronto in komunizem« sicešnji »provokater, ovaduh, zaupnik diktatorskega režima«, ki je ovajal kranjske duhovnike. »Da se taki tipi, kakor je dotični primskovski provokater, zbirajo v ljudski fronti je čisto po sebi umljivo« je bil zaključek.⁹ Nenačelnost komunističnih voditeljev se je ponovno izkazala, ko je 1939 Sovjetska zveza sklenila nenapadalno pogodbo z Nemčijo, ki je »z žarko lučjo posvetila na načelnost in doslednost sovjetskega komunizma«, saj »takšnega idejnega preskoka tako izrazito svetovnonazorno usmerjene države zgodovina ne pozna«. Tisti, ki »so bili iskreno zavzeti za stvar in idejo komunizma«, je bil zaključek, »morajo danes z žalostjo ugotavljati, da so se zaupali takim voditeljem in gibanju, ki nima nobenih načel, nobene stalnosti, ki mu je vse relativno in vse samo od danes do jutri».¹⁰ Ob napadu Sovjetske zveze na Finsko je Slovenec posvetil članek tudi finskemu komunističnemu voditelju, Ottu Knusinenu. »Eden najbolj krvoločnih in s človeško krvjo oškropljenih boljševističnih pajdašev«, »izdajalec domovine, ki se ni naučil ničesar v svojem življenju, razven pobijanja nedolžnih in privezanih ljudi« in »poklicni zločinec,« je bil njegov opis.¹¹

»Rdeči preroki, socialisti in komunisti lazijo med kmetskim ljudstvom, ga razburjajo, širijo laži in delajo velikanske obljube, ki jih nikdar izpolniti ne morejo«, poleg tega »hlinijo«, da so največji prijatelji viničarjev in kmetских delavcev ter jim »obljubljajo zlate gradove« so zapisali v Slovencu ob volitvah leta 1920.¹² Komunisti in marksisti »na Francoskem so vedno na zunaj šli »v boj proti korupciji, proti kapitalizmu in izžemanju ljudstva«. Toda to so bile precej le zunanje fraze. V isti sapi, ko so se borili proti kapitalizmu, so podpirali največje kapitaliste in korupcioniste».¹³ Marksisti »vedno in vedno ponavljajo zlagane zgodbe« o Cerkvi in njenih predstavnikih in se pri tem »poslužujejo tudi najbolj lažnivih sredstev«. »Nikoli ne bo marksistični list šel na branik interesov še takega proletarca, če se ta prišteva med vernike. Cele skupine delavstva in inteligence so celo po marksistih stalno napadane, če ne prisegajo na rdeči prapor. Praksa tako pove, da je socialni del njihovega programa le lepa

⁷ Kakšni so naši komunisti?, Slovenski gospodar, 24. februar 1937, št. 8, str. 3.

⁸ Stavka železničarjev, Slovenec, 23. april 1920, št. 92, str. 2.

⁹ Z ljudsko fronto, Gorenjec, 2. april 1938, št. 14, str. 1.

¹⁰ Kaj vse so Sovjeti pozabili, Mi mladi borci, 1. september 1939, št. 51, str. 201.

¹¹ Finski komunistični voditelj, Slovenec, 13. marec 1940, št. 60 a, str. 9.

¹² Rdeči preroki, socijalisti in komunisti, Slovenec, 24. november 1920, št. 269, str. 5.

¹³ Marksisti, Gorenjec, 9. junij 1934, št. 19, str. 1.

vaba za ljudi-proletariat, a ni v tem socialnem delu pravega programa,« so bili prepričani v Gorenjcu.¹⁴

Poleg tega se je katoliškemu tisku zdelo zelo pomembno poudariti, da socialisti in komunisti niso bili reveži, saj je »nekdanji voditelj socialistov Bebel zapustil ob svoji smrti 1 milijon mark«, voditelj slovenskih socialdemokratov Kristan »je milijonar« in socialist Korač »je bil pred vojsko čevljar, zdaj ima več milijonov«. ¹⁵ »Kaj ni to čudno, da vedo socialistični voditelji toliko povedati o krivičnem bogastvu Cerkve, duhovščine in raznih kapitalistov, pa so po mnogih državah voditelji socialistov veliki magnati – milijonarji!« so se spraševali tudi v Gorenjcu.¹⁶ Če »pogledamo raznovrstne socialistične, marksistične in komunistične voditelje, kakor že spreminjajo ime in zunanost, notranjosti itak nikdar ne spremene; pa moramo konstatirati, da so sicer pričenjali svojo politično kariero kaj v skromnih razmerah, a si kmalu prav udobno postlali /.../ Poznamo zagrizenega socialista, voditelja, ki ima v sredi med bednimi delavci, ki se potikajo po slabih stanovanjih, krasno vilo, tako da ima v ondotnem kraju, najbolj luksuzno stanovanje«. ¹⁷ Ampak veliko bogastvo socialističnih in komunističnih voditeljev ni bilo značilno samo za naše kraje, saj če »pogledamo izven naše države, se bomo mogli prepričati, da so oni, ki jih marksizem proslavlja za idealne voditelje, večkratni milijonarji. Leon Blum in »španski Lenin« Caballero imata ogromno premoženje, ki gre v stomilijone, pa se jih marksisti ne upajo niti rahlo pograjati«. ¹⁸

»Boljševizem po svojem bistvu brez prevare ne more živeti. Kajti nemogoče je, da bi svoje revolucije izvedel ali utrdil brez množičnih pokoljev; zato mora lagati, da nič hudega sluteče množice še bolj uspava. Z lažmi in prevarami hoče nasprotnike pripraviti do tega, da bodo nepripravljeni in razoroženi, ko v njihovi deželi izbruhne boljševiška revolucija,« je bilo jekleno prepričanje piscev v reviji *Mi mladi borci*. ¹⁹ »Dvoličnost, laž in prevara spadajo k bistvenem orožju komunistične taktike«, kajti načelo komunistične morale je bilo, da »so dovoljena vsa sredstva«. ²⁰ »Kjer se zdi komunizmu potrebno, ondi hlini spoštovanje spričo verske svobode, da bi se mogel tako približati vernim kristjanom, predvsem pa – katoličanom. Pri tem uporablja taktiko »iztegnjene roke« in zatrjuje s hinavskim zavijanjem oči, da je možno skupno delovanje komunistov in katoličanov. Tak način so – na primer – hoteli

¹⁴ Socializem marksistov v praksi, Gorenjec, 27. oktober 1934, št. 39, str. 1.

¹⁵ Rdeči preroki, socijalisti in komunisti, Slovenec, 24. november 1920, št. 269, str. 5.

¹⁶ Marksisti, Gorenjec, 9. junij 1934, št. 19, str. 1.

¹⁷ Marksistični kapitalisti, Gorenjec, 23. maj 1936, št. 21, str. 1.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Vedni isti, *Mi mladi borci*, 12. marec 1937, št. 26, str. 108.

²⁰ Dvojna igra Sovjetov, Slovenec, 9. november 1939, št. 257, str. 3.

uporabiti v Franciji, a so takšno sleparijo katoliški stražarji koj uvideli.«²¹ »Pričakovali bi, da bo komunizem, če se hoče razširjati, stopil pred svet in pošteno povedal: po svetovnem nazoru sem materialist, v gospodarskem kolektivist, politično za diktaturo proletariata«, vendar pa so »lažnivi preroki rdečega materializma« kmalu »našli krinko svojemu materializmu in proglasili za svoj edini cilj svobodo, pravičnost, solidarnost«.²² V Gorenjcu so leta 1939 zapisali: »Mi vemo, da trideset - letnega marksističnega zapeljevanja ne bomo čez noč pregnali iz src dela našega delavstva, toda na vsak način moramo zavrniti kričavost in lažnivost nasprotnikov. Zlasti pa se morajo zatreti laži, ki morejo škodovati tudi državi in narodni skupnosti. Z njimi namreč hočejo ustvarjati zmedo med delavstvom, pa škodujejo le lastnemu narodu in lastni državi«. »Laž jim je že nekako prirojena«.²³

Nasploh v pisanju o komunistih in njihovih voditeljih najpogosteje zasledimo poudarjanje lastnosti kot na primer lažnivost, hinavščina, nemoralnost, slabo obnašanje, objestnost. Tako je ob zborovanju Orlov na Šmarni gori januarja 1919 sredi govora »prišlo iz gostilne nekaj pijanih fantov«, ki so motili govornika s kričanjem: »Živio boljševišтво!« Ko so jim navzoči »nekaj krepkih povedali v obraz, so odšli pit in plesat«. Pisec je svoje poročilo zaključil s pomenljivim vprašanjem, kam bomo prišli, če bi taki boljševiki, »ki imajo smisel edino le še za pijačo, ples, zabavljanje in hujskanje«, imeli pri nas prvo besedo.²⁴ Komunisti so se pri pridobivanju mladine posluževali tudi »podlih sredstev /.../ za dosego svojih nizkotnih namenov«, saj »poskrbe, da mladeniča ali mladenko v dobi zorenja zapeljejo na moralno stranpot« ter so si »stavili kot prvo nalogo uničiti v mladini baš v teh odločilnih letih dozorevanja vsak smisel za spolno vzdržljivost«.²⁵

Veliko kritike je bil deležen nacionalizem komunistov, saj »boljševiški pajek povsod po svetu zapreda v svoje mreže zlasti nacionaliste, in to s tem, da se dela, kakor da bo le on rešil vse nacionalne probleme /.../ Komunizem, ki je samo načelno internacionalen in pravzaprav breznaroden, hujska in lovi z nacionalnimi frazami nacionaliste na Slovenskem, pri Baskih, v Kataloniji, na Kitajskem, povsod«.²⁶ »Kadar oni začno braniti domovino, takrat je to tako važen dogodek, da je treba vso javnost alarmirati; kadar oni pristanejo na to, da si nadenejo uniformo, takrat je to zgodovinski dogodek; kadar oni izjavijo, da želijo braniti vsako ped te buržujške zemlje, takrat je seveda treba, da so vsi ljudje ponosni na to mladino, ki še pred mesecem dni ni hotela vedeti niti za družino, niti za domovino, niti za narod,« so bili ob

²¹ Za »iztegnjeno roko« – stisnjena pest, Slovenec, 14. marec 1937, št. 61, str. 2.

²² Slepive krinke, Mi mladi borci, 2. april 1937, št. 29, str. 118.

²³ Laži marksizma in njegov bližajoči se konec, Gorenjec, 16. september 1939, št. 37, str. 3.

²⁴ Kakšni boljševiki pa so to?, Domoljub, 8. januar 1919, št. 19, str. 193.

²⁵ Komunizem v srednješolskih klopreh, Mi mladi borci, 16. februar 1940, št. 23, str. 90.

komunističnem obratu v nacionalizem ironični v katoliškem tisku.²⁷ Slovenski gospodar pa je zapisal: »Vendar se je v zadnjem času zgodilo nekaj neverjetnega. Naši komunisti so postali navdušeni narodnjaki. Je že veter potegnil iz Moskve. Moskva hoče uspehov. Zato so naši komunisti morali obleči narodni plašč. Ni nam znano, ali se hočejo postaviti na čelo narodnega gibanja, da bi na ta način prišli na vrh, ali da bi s pretiranim naglašanjem slovenstva napravili prepir z našimi jugoslovanskimi brati. Neke želje imajo, a kakšne, nam ni znano« in zato komunist ni bil nikdar »slovenski narodnjak, še manj pa vernik«.²⁸

V Slovenskem gospodarju so zapisali: »Ko govorimo o sodobnih izdajalcih, moramo pokazati na njihovo, sedaj več ali manj med vsemi narodi nahajajoče se kotišče in gnezdišče, na komunistično stranko. Komunizmu ni domovina lasten narod in rodna zemlja, marveč Kominternu.«²⁹

Komunisti so ob podpisu pogodbe o nenapadanju med Sovjetsko zvezo in Nemčijo kmalu »pkazali svojo pravo barvo«, saj so »potegnili s Stalinom proti svoji lastni državi in svojemu lastnemu narodu.«³⁰ »Komunizem se je dodobra razgalil, da je protinarodnem, brez ljubezni do domovine in države«, je bil pomenljiv zaključek, saj »ves francoski narod, brez ozira na strankarsko pripadnost, drži puške v rokah, komunistična sodrga – boljšega imena ne zaslužijo – pa v skrivnih tiskarnah maže na papir komunistično hujskarijo.«³¹ Ob tej pogodbi so se »rdečkarji sami izneverili svojemu geslu: proč s fašizmom«, saj so po Gorenjcu »postali sami navdušeni privrženci fašizma«, kar so v časniku ocenili kot »zločin in narodno izdajstvo«. S svojim dejanjem so komunisti jasno dokazali, »da se komunizem ni še nikdar držal svojega programa in ni bil še nikdar dosleden«, ³² zato »pošten in iskren fant ne more ostati v vrstah levičarske mladine. Ta mladina, kakor prav sedaj kaže, nima nobenih načel!«³³ »Mi smo v našem listu že večkrat pisali o tem, da je komunizem nujno mednaroden, da ne pozna narodnosti, da ne prizna in ne spoštuje narodne tradicije in narodnega izročila,« so zapisali v Straži v viharju.³⁴ »Prišlo je kasno spoznanje, da je vse res, kar so komunistom poznavalci vedno očitali: da so namreč pod absolutno disciplino Moskve – tudi če jim ukaže, da nastopijo proti lastni domovini in za njene sovražnike.«³⁵

²⁶ Komunisti pod krinko nacionalizma, Mi mladi borci, 18. december 1936, št. 14, str. 56.

²⁷ Akademiki za obrambo domovine, Mi mladi borci, 23. junij 1939, št. 41, str. 162.

²⁸ Pozor starši, predstojniki!, Slovenski gospodar, 24. julij 1935, št. 30, str. 1.

²⁹ Izdajalci domovine, Slovenski gospodar, 1. maj 1940, št. 18, str. 2.

³⁰ Sovjetija dela slabe usluge svetovnemu komunizmu, Mi mladi borci, 1. september 1939, št. 51, str. 202.

³¹ Svetovni dogodki s svetovno nazorne strani, Mi mladi borci, 8. september 1939, št. 52, str. 206.

³² Poštenost rdečih gospodov, Gorenjec, 23. september 1939, št. 38, str. 2.

³³ Zakaj ne obsojate tudi sovjetskega imperializma?, Mi mladi borci, 20. oktober 1939, št. 6, str. 23.

³⁴ Komunisti proti lastni domovini, Straža v viharju, 12. oktober 1939, št. 5, str. 17.

³⁵ Komunizem – zločin proti domovini, Mi mladi borci, 15. oktober 1939, št. 5, str. 19.

Povzetek

Kljub temu da je že iz prejšnjih poglavij moč izluščiti glavne karakteristike, ki so jih propagandisti katoliškega tabora pripisovali komunistom – zlasti laž in hinavščino – sem želela tovrstne oznake zbrati v posebnem poglavju. Dejstvo je, da so bile oznake komunistov praviloma negativne, saj so bili komunisti »brezvestni hujskači«, ki jim je mar le komunistična revolucija; njihovi voditelji pa so bili obvezno nenačelni boljševiški pajdaši oziroma zločinci, poleg tega pa prav nič revni. Po pisanju protikomunistične propagande so komunisti ljudem prodajali zlagane zgodbe in revnim delavcem obljubljali boljše življenje, kar je bila seveda laž, prevara, hinavščina, s katero so slepili ljudi. Zlagane so bile tudi nacionalne fraze, kar so komunisti dokazali, ko so ob paktu Ribbentrop-Molotov »potegnili s Stalinom«.

VIII. RESNICA ZA RDEČO MASKO

»Ne morem vam dopovedati občutke ob vstopu v domovino, kajti prišli smo iz kraja, kjer s kolom po glavi učijo človeka živeti in trpeti.«¹

»V zadnjih letih je obiskalo Sovjetsko Rusijo mnogo Evropejcev in Amerikancev, ki so se hoteli na lastne oči prepričati, kakšni so komunistični nauki, preneseni v živo življenje. Večinoma so jih povabili v Sovjetijo boljševiki sami, ker so jih imeli za svoje zanesljive pristaše in upali, da bodo ob svojem povratku v svetu delali propagando za sovjetski komunizem. Mnogi izmed teh so ob svojem povratku res popisali svoje doživljanje, toda povsem drugače, kakor so želeli boljševiki. Izpovedi teh očitvidcev so za nas posebno važne, ker so šli v Sovjetijo z namenom, da blagoslavjajo, kar jim bodo boljševiki pokazali, a so bili prisiljeni pod težo dejstev, da prekolnejo nenaravni in nečloveški družabni sestav,« je v svojem delu o komunizmu napisal dr. Ahčin.²

V katoliškem časopisju je bilo objavljenih mnogo pričevanj – »samo bežna slika velikega napredka v rdečem raju«, ki so bila pogosto izhodišče za protikomunistično propagando, kajti »boljševike je groza pred poročili, ki jih pišejo stoodstotni komunisti, ki so se razočarani vrnili iz njihovega raja v zapadno kulturo Evrope. S temi poročili vsak dan jasneje vstaja spoznanje resnice: komunistična Rusija je pravi pekel!«³ Ali drugače: »Vračajo se iz Rusije, inteligenti, delavci. Nekdaj so verovali v komunizem, v njegovo odrešilno moč. V njihovih prividih je vstajala dežela sreče in svobode, dežela pravice in resnice. Ko pa so prestopili meje Rusije, so se za njimi zaprla vrata človeškega in zazdelo se jim je, da je za nje napisan Dantejev izrek, ki ga je v svojih pesnitvah postavil nad peklenški vhod – »O vi, ki vstopate, vsak up pustite.« Grozno, to razočaranje, ta korak iz privida »raja« v dejanski pekel človeštva, ki ga je v Rusiji mogel ustvariti samo brezbožni boljševizem.«⁴ Poduk v Slovenskem gospodarju se je glasil: »Komunisti, zlasti še marksistični dijaki vidijo v Rusiji vse rožnato in vzorno /.../ Če bi ti naši vročekrvneži šli v Rusijo in bi tam nekaj mesecev živeli, bi se jim že

¹ Kako je v Rusiji, Slovenec, 1. oktober 1933, št. 224 a, str. 2.

² Dr. Ivan Ahčin, Komunizem: največja nevarnost naše dobe, Ljubljana, 1939, str. 144.

³ Boje se resnice, Slovenski delavec, 20. november 1937, št. 6, str. 1.

⁴ Soglasna obsodba, Slovenski delavec, 4. december 1937, št. 8, str. 2.

ohladila kri, kakor se je marsikomu, ki je okušal na svojem telesu prijetnosti sovjetskega raja.«⁵

Zgodbe pričevalcev, ki so bile objavljene v katoliškem časopisju, so včasih imele zelo slikovite naslove kot na primer »Odiseja ruskega izseljenca«, »Resnica za rdečo masko«, »Resnica o boljševiškem napredku«, »Zopet razočarani prijatelj komunizma«, »Rajši v ječo kot pa v svobodo sovjetskega raja«, »Sličice iz raja«, »Spreobrnjeni revolucionar«, »Še eden, ki ni videl paradiža«, »Sovjetski raj – brez krinke«.

Prva zgodba o ruskem kmetu je bila povzeta iz angleškega dnevnika The Times in jo je napisal balkanski dopisnik tega dnevnika, ki je jeseni leta 1917 prepotoval večji del južne Rusije in ugotovil, da »je materialno stanje kmetkega ljudstva zelo povoljno« in da »z ozirom na očividno blagostanje velike večine kmetkega prebivalstva v teh pokrajinah se zdi naravno, da je bila revolucijska agitacija med njimi le umetno uprizorjena, da je torej le odsev kričave demagogije po mestih«.⁶

Očividec, pravoslavni duhovnik pri eni največjih cerkva v Leningradu, ki je uspel pribežati na Finsko, je življenje v Sovjetski zvezi v letu 1930 opisal kot zelo slabo, življenje v Leningradu pa kot neznosno, saj so boljševiki vsak dan deportirali številne skupine kmetov v severno Sibirijo in so bile vse ječe v Rusiji prenapolnjene. »Nepopisno trpljenje ruskega naroda« je dopolnjevalo pomanjkanje, saj »prebivalstvo rdeče prestolnice porabi dnevni čas samo s tem, da si preskrbuje najpotrebnejši živež, ki ga hodijo iskat z nahrbtniki daleč ven na deželo«. V zaključku pa je bilo poudarjeno, da »ni izginila nada, da bo Rusija nekoč vendarle postala kulturna dežela«, saj naj bi bilo vedno manj tistih, ki »bi verjeli na zmago čistega komunizma«.⁷

»Oglejmo si najprej splošen vtis, ki ga napravi Rusija na one, ki si pridejo ogledat »boljševistični paradiž«, je bilo povabilo Vigredi k branju kratkih spominov avstrijskega Nemca. »Svetovno mesto Moskva ni več«, saj je bil promet v Moskvi skrajno slaboten, »v boljših trgovinah, ki pa tudi prodajajo vseskozi samo blago slabše vrste, postajajo okrog nastavlenci brez dela«. V Sovjetski zvezi ni videl poročevalec nobenega veselega obraza, »vse strmi topo predse« in »čim dlje pridemo, tem bolj razpala se kaže Rusija«, kar je bila vsekakor »žalostna, brezupna slika«.⁸ Neki Francoz pa je »videl že mnogo dežela, toda še nikdar nikjer se nisem čutil tako tujega kakor v sovjetski Rusiji«, saj je bil glavni občutek, ki

⁵ Vzgojne slike iz sovjetske Rusije, Slovenski gospodar, 1935, št. 45, str. 6.

⁶ Ruski seljak, Slovenec, 19. december 1917, št. 290, str. 1.

⁷ Očividec o razmerah pod sovjeti, Slovenec, 11. december 1930, št. 282, str. 2.

ga je prevzel, »da sem popolnoma oropan vsake svobode, da sem v vsem svojem dejanju in nehanju in celo v svojih mislih podvržen surovi sili«. Povsod je bilo opaziti »čudno ozračje ruskega molka, tega molka, ki sem ga našel povsodi in ki daje masi ruskega naroda pečat pobitosti in plahosti.«⁹ »Od trenutka, v katerem smo zapustili naš parnik, smo srečali samo revščino. Ta revščina tvori značaj vse velike dežele. Leningrad, Moskva, Kijev, Sevastopol in Jalta, kjer smo bili, so niz obupanih slik,« je bilo pričevanje ameriškega industrijalca, ki se mu je zdelo rusko prebivalstvo »izredno slabo oblečeno«, saj so bile njihove obleke »razcapane, čevlji so pod vsako kritiko«.¹⁰

»Želim vam sporočiti nekaj stvari iz Sovjetske Rusije, katere težko da so pri vas znane, ali pa jih izveste in gledate v drugi luči, kakor so v resnici,« je bil uvod pisma iz Rusije. Pismo je opisovalo silno bedo ruskih delavcev, ki jim je bila odvzeta tudi »svoboda kretanja«. Ljudje v Moskvi niso samo stradali, ampak pozimi tudi zmrzovali, saj jim je bilo »nakazano kurivo, a le na papirju«. »Stanovanjska beda je pretresljiva«, saj naj bi bilo po navedbah pisma samo v Moskvi okoli 250.000 takih, ki so bili brez strehe.¹¹

1. POROČILA INŽENIRJEV

O bednem stanju v Sovjetski zvezi so v prvi polovici 30. let poročali tudi mnogi inozemski inženirji, ki so bili poslani na delo v Sovjetsko zvezo in so bili po izjavi francoskega inženirja, »ki se je pravkar vrnil iz Rusije«, sijajno plačani in poleg tega »vsak tujec, naj že bo inženjer ali turist, uživa v Rusiji izredne predprave«. Nasprotno, »to ljudstvo, ki trdo dela, ki plačuje visoke davke, se nikdar do sitega ne naje«. Poleg tega so bili sovjetski delavci pod udarom močne propagande, saj so »možgani ruskega delavca neprestano pod kladivom kinematografa, predavanj in govorov po radiu. Pred vsako novo tovarno se postavi govorniški oder, s katerega razlaga govornik delavcem prednosti boljševiškega režima.«¹² »Neki švicarski inženjer, kateri je dalj časa živel v Rusiji in tam mnogo potoval«, je prav tako opisoval bedo ljudi v Sovjetski zvezi, kjer je poleti 1933 »strašno manjkalo živil« in je v mnogih mestih »vsak dan umrlo sedem do osem ljudi na cestah brez vsake pomoči, ker so bili sestradani«. Velika podjetja, ki so bila ustanovljena s petletko, so po njegovem mnenju delala zelo slabo, edino podjetje, ki je dobro delovalo je bila GPU, ki »zapira, deportira ter s

⁸ Pod Antikristovim jarmom, Vigred, 8, 1930, št. 3, str. 51.

⁹ Prav tam, str. 52.

¹⁰ Prav tam, str. 53.

¹¹ Pismo iz Rusije, Slovenec, 28. junija 1931, št. 143, str. 2.

¹² Francoski inženjer o Rusiji, Slovenec, 18. september 1931, št. 211a, str. 1.

samokresom in giljotino odstranja nekomuniste ali pa tudi komuniste«. Omenjeni švicarski inženir je želel razmere v Sovjetski zvezi »objektivno presojati in gledati«, iz Sovjetske zveze pa se je vrnil »s trdim prepričanjem, da je nemogoče, kdor ni bil tamkaj, predstavljati si, kako žalostno, bedno in strahotno je življenje v Rusiji po zaslugi sovjetskega režima«. ¹³ Ameriški inženir Tawdull je bil »navdušen komunist ter je iz golega navdušenja odšel v sovjetsko Rusijo, kjer je tri leta deloval kot inženjer«. Njegovi članki pa so dokazovali, da »je sovjetska Rusija na ameriškega inženirja čisto drugače vplivala, kakor si je ta mož poprej mislil«, saj je bil sam priča pošastne lakote, za katero naj bi umrlo »več ko 10 milijonov ljudi«. Navajal je zaupne pogovore z visokimi komunističnimi funkcionarji, ki so mu »odkrito priznali, da je lakota sovjetski oblasti pomagala zlomiti odpor kmetov, katere so sovjeti silili v kolhoze«. ¹⁴ »Bežno sliko velikega napredka v rdečem raj« je podal tudi inženir, ki se je nedavno vrnil iz Sovjetske Unije in je opisal delo sovjetskih delavcev na akord. »Pri tem pa se mora vedeti, da je določena količina izgotovljenega dela tolika, da delavec to komaj more izdelati, zato pa dobi tako nagrado, da more komaj vzdrževati golo življenje /.../ Tudi inženirjem ne gre dosti boljše. Oni ne morejo radi neurejenih razmer izhajati s svojo plačo, ker stane življenje mnogo več, kot pa zaslužijo.« ¹⁵

2. *POROČILA RAZOČARANIH KOMUNISTOV*

Da je bilo življenje delavcev v Sovjetski zvezi zelo težko, je opisal tudi predsednik holandske socialdemokratske stranke J. W. Matthijsen, ki je na svojem potovanju v Sovjetski zvezi opazil, da je življenje tam drago, zaradi česar »denar poteka kakor voda skozi prste«, da je bel kruh razkošje in ga delavec sploh ne dobi, »krompir je zelo redko blago, tako tudi mast, da mesa, margarine in mleka niti ne omenjam«, ob tem pa »si more inozemski delavec za svoj denar kupiti toliko kruha, kolikor hoče, v Rusiji je pa vse samo na karte«. ¹⁶ Pričevanja »razočaranih prijateljev komunizma« so bila zelo dobrodošla in lahko rečemo prvovrstna protikomunistična propaganda, saj je na primer »prezbiterijanski pastor dr. John Sutherland Bonnel, ki je bil prej naklonjen temu, da bi protestantske cerkve sodelovale s sovjeti, po vrnitvi z obiska v Rusiji jasno izjavil, da je vsaka možnost sodelovanja izključena«. ¹⁷ Ameriški komunist Fred E. Beal, ki se je močno udeleževal v komunistični stranki in bil

¹³ Resnica za rdečo masko, Slovenec, 7. oktober 1934, št. 228, str. 7.

¹⁴ Pošast lakote v Rusiji, Slovenec, 16. november 1935, št. 264 a, str. 6.

¹⁵ Resnica o boljševiškem napredku, Gorenjec, 11. julij 1936, št. 28, str. 1.

¹⁶ Kako živi sovjetski delavec, Slovenec, 27. julija 1932, št. 169, str. 2.

¹⁷ Zopet razočaran prijatelj komunizma, Mi mladi borci, 26. marec 1937, št. 28, str. 116.

zaradi svojega delovanja celo v zaporu, je obiskal »obljubljeno deželo«, kjer pa je bil sprejem hladen in so ga s sodelavci »namesto slovesnega sprejema /.../ gonili od tovarne do tovarne, kjer so morali neprestano predavati o bedi v kapitalistični Ameriki«. Po dveh tednih je Beal spoznal, da je »delavec v SSSR suženj«. Vrnil se je v New York, pa vendar se je odločil, da ponovno obišče Sovjetsko zvezo, kjer je ostal dve leti. Toda, »kolikor globlje je spoznaval življenje in dogajanje v Sovjetiji, toliko večje je bilo njegovo razočaranje. Sam je zapisal, da ni mogel več živeti z lažjo v sebi, kakor jo nosi s seboj vsak pristaš Stalina«. V Ameriki se je umaknil iz komunistične stranke, »njegove sanje o sovjetski Ameriki so se zrušile v prah, kajti v SSSR ni našel raja, ampak bojišče, polno mrtvih«. ¹⁸

Da komunizem ni rešitev, je s svojimi izjavami dokazal tudi »spreobrnjeni revolucionar«, »eden duhovnih voditeljev in početnikov španske marksistične revolucije«, dr. Andres Ovejero, ki se je vrnil v katoliško Cerkev in pri tem izjavil, da ga je »napuh inteligenta dolga leta odtegoval nauku krščanske socialne etike«. ¹⁹ Po pisanju Gorenjca je že leta 1934 generalni tajnik španskih komunistov Enrique Matorras prestopil v katoliško cerkev in s tem bil »dober zgled, kako postane mlad človek hitro žrtev svojih nejasnih in neprečiščenih nazorov, ki ženejo človeka v strastno zaslepljenost«. Njegova zgodba, »samoizpoved njegovega življenja in izpreobrnjenja«, je bila dokaz človekovega iskanja, kajti »v množici zmotnih nazorov izgubljajo premnogi jasno pot in misleč, da služijo resnici in pravici, tavajo v zmotah, ki kalijo njihovo нравno življenje in netijo sovraštvo do vere in zveličavne Cerkve«. ²⁰

Da »boljševizem s svojim razvrednotenjem vseh moralnih vrednot zaslužnjuje narode, katere je prepričeval, da jih je osvobodil«, je izjavil tudi Fossard, ki »igra važno vlogo v francoskem marksističnem strokovnem pokretu«. Krepko poudarjena je bila njegova izjava, da je »tiranija boljševizma najhujša od vseh, ker je pripravljena za svoje človeške ideje in cilje preliti potoke krvi«. ²¹

Najzanimivejša točka o komunistični taktiki na šolah na tečaju hrvaškega katoliškega dijaštva se je piscu v reviji *Mi mladi borci* zdel referat »nekega dijaka – bivšega komunista: Kako sem doživel dijaški komunizem?«, ki je pripovedoval o načinu, kako so ga uvedli v komunistično družbo in je podrobno predstavil komunistični načrt za pridobivanje novih članov. ²²

¹⁸ Rajši v ječo kot pa v svobodo sovjetskega raja, *Straža v viharju*, 23. december 1937, št. 12, str. 47.

¹⁹ Spreobrnjeni revolucionar, *Mi mladi borci*, 27. oktober 1939, št. 7, str. 26.

²⁰ Od komunista do katoličana, Gorenjec, 13. marec 1937, št. 11, str. 3. Zgodba E. Matorrasa je bila z povsem enakim naslovom uvodom objavljena tudi v reviji *Naša zvezda*, 1936/37, 6, št. 9, str. 5–6.

²¹ Frossard o boljševiškem tiranstvu, *Mi mladi borci*, 1. marec 1940, št. 25, str. 98.

3. POROČILA RUSKIH EMIGRANTOV

V Ljubljani in v tujini so bila zelo priljubljena pričevanja oziroma predavanja ruskih emigrantov. Tako je na primer imela v Parizu štiri predavanja o razmerah v Sovjetski zvezi gospa Černavina, žena nekdanjega ravnatelja muzeja Ermitage v Leningradu. Povzetek predavanj je bil objavljen v Slovincu. Prvo predavanje je bilo posvečeno vprašanju ruske inteligence in zaključna misel je poudarila, da »v novi Rusiji ni izobraženega stanu«, ker ga je boljševizem sovražil, saj je bila politična vzgoja takšna, »da onemogočuje vsako znanstveno delo in znanje. Če že niso pognali vseh starih izobražencev na cesto, so jih moralno ubili z neprestanimi inkvizicijami, ki jih predpisuje marksizem«.²³ »Med vlado in ljudstvom zija v novi Rusiji strahotno brezno, kot ga nikjer v Evropi ne najdemo«, in »številke, ki jih vlada objavlja o svojih uspehih, niso povsem izmišljene, samo nekoliko prirejene so in pretirane«, je zaključila gospa Černavin. »Zelo, zelo pesimistična« pa je bila gospa Černavin, ki je bila »vseskozi skrajno objektivna«, v predavanju o sovjetski mladini. V Sovjetski zvezi je po njenem mnenju nastajal »nov mladi rod, ki ne more priti k sebi, ki se ne more osamosvojiti, ki si stroji svoje ideale in ki si urejuje svojo moralo po dnevni potrebi. Značajev nova Rusija ne vzgaja, ker mladine ne more osvoboditi zavesti, da je v vsakem oziru odvisna od pošasti, ki se imenuje država in komunistična stranka«.²⁴

V Ljubljani je imel »zanimivo« predavanje ruski emigrant Boris Solonjevič, ki je »sam videl vse grozote ruske revolucije, tiranijo moskovske vlade in trpljenje ruskega naroda«. Bil je celo interniran v koncentracijskem taborišču, odkoder mu je uspelo pobegniti. »Predavatelj je takoj v uvodu izpodbil verodostojnost raznih tujcev, ki kot turisti potujejo samo skozi glavne postaje Rusije in ki za njih lepe vtise in navdušenje skrbijo sovjeti sami. Tem ljudem ne pokažejo pravega ruskega življenja, ki tujcem mora ostati zakrito«, je bilo zapisano. Predavatelj je opisoval lakoto v Sovjetski zvezi, neuspehe tehnike in protiverske propagande, saj »vere niso mogli ubiti v srcu ruskega človeka«. Predavanje je bilo po mnenju poročevalca »potrdilo in močan dokaz, da so vesti iz Rusije, ki nam o njih poroča dnevno časopisje, resnične«.²⁵

²² Izpovedi dijaka komunista, *Mi mladi borci*, 3. november 1939, št. 8, str. 30.

²³ Govori o Rusiji, *Slovenec*, 6. junij 1934, št. 126 a, str. 2.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Boris Solonjevič predava, *Mi mladi borci*, 30. oktober 1936, št. 7, str. 28.

4. POROČILA DOPISNIKOV

»Kadar človek stopi na ruska tla, mu mora najprvo pasti v oči velikansko število vojaštva, ki ga srečuje vsepovsod. Vse čuva vojaštvo /.../ Vojak, samo vojak, povsod vojak,« so bili vtisi švicarskih dijakov, ki so prepotovali Rusijo. »Vojaška propaganda je ravnotako močna, kakor tehnična. V Rusiji živijo (podrejeni) samo dvema idejama: vojaški in tehnični izpopolnitvi /.../ Najbolj sistematična pa je militaristična propaganda brez dvoma v filmu. Ruski film je zelo dober, toda niti enega nismo videli, v katerem bi se ne bil na en ali drugi način vršila propaganda za sovjetsko armado, za vojaške vežbe, za boj proti kapitalistom,« je bil dobeseden prevod vtisov.²⁶

Poročevalec Jean Fontenoy je popisal pričevanja beguncev iz Sovjetske zveze, ki jih je srečal ob poljski meji in ki so opisovali »obupne razmere v rdeči državi«. Sam je ob njihovih zgodbah prišel do zaključka, da ves sovjetski režim »stoji na denunciacijah drug drugega«, kjer »vsi drug drugega nadzorujejo in tožarijo« in je vohunstvo postalo »konec koncev neznansko umazan šport«. »Po vsem tem je jasno, da biva in vlada v Rusiji – napredek: če se je caristični režim zadovoljeval z navadnimi pripomočki policije, pa hoče Stalin napraviti iz slehernega državljana vohuna, prostovljca in dobrovoljva v vohunstvu,« je še dodal poročevalec.²⁷

Poročilo ameriškega časnikarja Pattersona, ki je na svojem potovanju po Evropi obiskal tudi Sovjetsko zvezo, pa je dobilo naslov »*Groza vlada v Rusiji*«, saj je v njem časnikar zatrdil, da »v Sovjetski Rusiji vlada danes paničen strah, da bi današnja podzemna revolucija mogla postati odkrita revolucija. Strah, strah, strah – teror in grozote«. Avtor »ni nikjer videl kaj takega, kot je teror, pod katerim trpijo ljudje v Rusiji«, saj »svoboda tiska, združevanja in dogovora niso nič drugega kakor navadna izmišljotina«. Poleg tega je Patterson »dobil vtis, da je ruski narod še vedno najrevnejši in najslabše oblečen v vsej Evropi« in njegov zaključek je bil »strašne so razmere, pod katerimi živi ubogi ruski narod«.²⁸

Tudi ameriški podpolkovnik George A. Drewa je v svojih vtisih o Rusiji opisoval bedo v Sovjetski zvezi, kjer so ljudje prosjačili za kruh in so vsako jutro mnogoštevilni možje in žene »z lakoto v očeh opazovali njegov, sicer skromno pripravljeni zajtrk«. V vsem mestu je naštel le šest trgovin, ki »ustrezajo svojemu namenu«, čeprav so imele trgovine z živili okusno opremljene izložbe, v nekaterih izložbah so visele celo krače, klobase in slanina, »a žal so te dobrote le iz pobarvanega lesa«. Sovjetske vasi so kazale »vse enako žalostno sliko«, saj »cest

²⁶ Vtisi iz Rusije, Slovenec, 6. november 1932, št. 255 a, str. 2.

²⁷ Večni beg iz Stalinovega kraljestva, Slovenec, 29. oktober 1937, št. 249a, str. 6.

sploh ni« in »za promet služijo slabi kolovozi«, »večina kmetov hodi bosa in njih obleka je podobna cunjam«, medtem ko so mnogi kmečki obrazi kazali jasne sledove lakote. »Videl sem črnce južne Afrike, Eskime na skrajnem severu, Indijance visoko v gorah. O vseh teh pravimo, da se nahajajo v žalostnem položaju«, je zaključil svoje vtise Drew, »a sedaj vem, da je njihov položaj rožnat v primeri s položajem kmetov v vzhodni Rusiji«. ²⁹

»Spomin na moje bivanje v Moskvi /.../ pomeni zame veliko moro«, je bil vtis znanega angleškega časnikarja Evelynna Wrench, ki je Moskvo obiskal junija 1939. »Življenje v Moskvi je postalo brezbarvno in monotono. Zlasti se vidno opaža pomanjkanje obleke in stanovanj. Trgovine in drugi obrtni obrati napravljajo reven vtis, nad vsem skupaj pa leži grozeča senca trajne bojazni. Svoboda vesti, misli in tiska, to so današnjemu ruskemu ljudstvu neznani pojmi. Kruto je odrezano od ostalega sveta. Našel sem v Rusiji ne narod, kakor sem jih srečeval drugod po svetu, ampak ljudstvo nevoljnikov, nad katerimi vlada najbolj neusmiljena tiranija, kar jih pozna zgodovina.« Moskva, središče »sovjetskega paradiža«, je bila po njegovem vtisu »mesto prenapolnjenih stanovanjskih kasarn in kakšnega paradiža delavcev ni videti nikjer«. ³⁰

5. PRIČEVANJA SLOVENSКИH DELAVCEV

Iz Sovjetske zveze so se razočarani vrnili tudi mnogi *slovenski delavci*, ki so preživel tam mnoga leta in »lahko objektivno povedo, kako se godi delavcem v boljševiškem raju«. Njihovi doživljaji so se zapisovalcem teh zgodb zdeli »pestri in nenavadni«.

»Zanimiva zgodba rudarske družine v mežiški dolini« je opisovala družino Lorenca Pačnika, ki se je vrnila iz Sovjetske zveze po dveh letih. Ko so odhajali v Sovjetsko zvezo, v »raj na zemlji ruski«, so bili polni pričakovanja, a že na meji so jih presenetile »mrke in resne postave vojakov rdeče armade, ki negibno stoje in srepo gledajo tja v polje, od koder prihajajo vlaki iz kapitalističnih dežel«. Iz Moskve so bili poslani v zahodno Sibirijo, mesto v novih revirjih premoga. Življenje je bilo težko, saj »vse kupuješ na karte v državnih skladiščih. Če bi le dobil vse, kar karta oznanja, bi še bilo, a ne dobiš niti polovice tega. Tujcem še dajo, a domačini živijo pri kruhu in čaju«. Poleg tega pa je večina tega blaga bila »neuporabna,

²⁸ Groza vlada v Rusiji, Mi mladi borci, 29. oktobra 1937, št. 7, str. 28.

²⁹ Sličice iz raja, Straža v viharju, 13. januar 1938, št. 13, str. 50.

³⁰ Še eden, ki ni videl paradiža, Slovenec, 4. april 1940, št. 76 a, str. 9.

pokvarjena, zaduhla in plesniva«, so bili vtisi žene, ki so ji bile v Sovjetski zvezi vseč le šole, »bele visoke stavbe«. ³¹

Po enaindvajsetih letih ruskega ujetništva se je s svojo hčerko vrnil iz Sovjetske zveze Franc Ribnikar iz Grmulj, po mnenju katerega je bilo življenje tam »zelo slabo«, kajti delo se plačuje »le v procentih, ki niso ne za življenje ne za smrt«. V celotni državi »jih vlada le nekaj, drugod pa vlada strašen molk – in trpljenje«, je opisoval razmere v Sovjetski zvezi. ³²

Rudar Presekar Jože iz Osredka blizu Vranskega se je vrnil domov po štirih letih bivanja v Sovjetski zvezi, kjer je delal v raznih mestih, a »povsod sem videl vse raztrgane«. »Sploh pa je obleka nekaj buržujškega. Seveda po Moskvi sem videl tudi lepo oblečene ljudi, toda ti niso bili delavci, ampak razni komisarji, judje in inozemci«, je posredoval svoje vtise. »Vsak, kdor pride v Rusijo in spozna pravo Rusijo, ne samo tisto, ki jo tujcem razkazujejo plačani komunistični agenti, in okusi vse boljševiške dobrrote, se potika po mrzlih barakah in tam gladuje, je kmalu sit in hitro spregleda /.../ Kdor Rusijo pri nas hvali, je sam ni videl in ni okusil njenih boljševiških dobrot. Jaz bi privoščil vsem tistim, naj gredo kar samo za en mesec tja. Saj tja se lahko pride, samo nazaj je potem težko, je bila njegova izkušnja in zato je bil zelo vesel, da se je rešil Sovjetske zveze in se vrnil domov. ³³

Po triindvajsetih letih se je v domovino vrnil tudi nekdanji vojak na ruski fronti, Andrej Jelenc iz Smlednika, ki je na lastni koži doživel uvajanje kolektivizacije na vasi. Andrej in z njim še kakih osem gospodarjev v vasi niso šli v kolhoz, upirali so se, dokler so se mogli. Andreju so leta 1934 vse zaplenili in potem se ni mogel več upirati. Odločil se je, da se z družino vrne v domovino, saj te misli »sicer ni nikdar opustil, toda sedaj je šlo zares«. ³⁴

Triindvajset let je v Sovjetski zvezi preživel tudi Ivan Fleischer iz Brezine pri Brežicah, ki je od doma odšel kot vojak na rusko fronto. V Ukrajini je doživel revolucijo, lakoto in uvajanje kolektivizacije, ki je kmete spremenila le v »gole številke in nič drugega« in zato je po njegovem »v splošnem nezadovoljstvo povsod med kolhozniki in so življenjske razmere zelo slabe, kar je imel priliko videti, ker je prišel daleč naokrog skupaj s kolhozniki«. Seveda, da »ga je po vsem tem vedno bolj in bolj vleklo, da bi še kdaj videl svoj domači kraj in svoje« in »slednjič se mu je posrečilo, da je po dolgih letih dočakal oni dan, ko je lahko zapustil Rusijo«. ³⁵

³¹ Kako je v Rusiji?, Slovenec, 1. oktober 1933, št. 224 a, str. 2.

³² Po 21 letih ruskega ujetništva, Slovenec, 8. julij 1936, št. 153, str. 3.

³³ Kako živi delavec v Rusiji?, Slovenec, 4. oktober 1936, št. 228, str. 3.

³⁴ Izpod carja pod sovjete, Slovenec, 21. november 1937, št. 268 a, str. 7.

³⁵ Po 23 letih se je vrnil iz Rusije, Slovenec, 25. september 1938, št. 221 a, str. 16.

»Pa bi se človek odpravil na pot v sovjetski raj, če bi se od tam ne vračali taki, ki so dolgo tam živeli in trpeli, ki so uživali vse dobrote komunizma, pa niso zdržali in so pobegnili. Spet se je vrnil nek delavec in povedal, kar je na lastne oči videl, na svoji koži preizkusil«, so zapisali v Gorenjcu.³⁶ »Izkušnje našega delavca s Sovjetsko zvezo« so opisovale življenje Ivana Bobovnika iz Vuhreda, ki je v Sovjetski zvezi preživel 18 let. Za potovanje v Sovjetsko zvezo se je odločil, ker »je takrat med socialisti šel glas, da je tam za delavca pravi raj na zemlji«. Njegovo pripovedovanje o Sovjetski zvezi se je predvsem nanašalo na veliko draginjo, saj naj bi se »nekaj delavstvu boljše godilo«, zaslužek je bil boljši in življenje cenejše.³⁷

»Dragocen prispevek za spoznavanje sovjetije« je bila tudi zgodba bivšega slovenskega komunista I. Žagarja iz Žalca, ki je potoval po raznih evropskih državah, med drugim je nekaj časa preživel tudi v Sovjetski zvezi. Žagar je bil že od mladih let dalje »strasten in veren pristaš« komunistične stranke in ta strast ga je tudi pripeljala v Sovjetsko zvezo. »Ko pa je prispel tja, je bil razočaran. Spoznal je, da je to, za kar se je vnemal toliko let, le laž, v dno srca je bil užaljen in rad bi se vrnil, a se ni smel in ni mogel /.../ In na vsej svoji dolgi trnjevi poti v tej nesrečni in mučeniški zemlji je spoznal ono veliko življenjsko resnico, da v deželi, kjer se pretaka kri dan za dnem, kjer ni vredno človeško življenje prav nič, kjer so iztrgali iz src vernih ruskih mužikov Boga in moralo, ne more biti in ne bo nikdar dobro«, je bil pomenljiv zaključek novinarja. »Delavec nima dostojne in tople obleke, za svoje delo ne prejema plače, stanuje v lesenih barakah, kjer gospoduje mraz, surovost, nemorala, kjer so doma tudi stenice in drug mrčes. Delavec je postal v »svobodni« državi suženj brez vsakih pravic«.

6. »ZANIMIVE KNJIGE« O SOVJETSKI ZVEZI

Mnogo pozornosti so v katoliškem tisku v protikomunistični propagandi namenili tudi predstavitvi »zanimivih knjig«, ki so opisovale razmere v Sovjetski zvezi in doživetja avtorjev med potovanji po tej deželi. Običajno so v Slovencu predstavitve knjig objavljali med zanimivostmi iz sveta, tj. na zadnjih straneh časopisa, v drugih časopisih pa zelo različno, na prvih ali pa tudi zadnjih straneh.

Tako je gospa Thomsonova napisala zanimivo knjigo o Rusiji. Gospa Thomsonova je obiskala tudi rusko podeželje in »z nepopisnim začudenjem opisuje, kako se preganjajo

³⁶ Norci ali zločinci?, Gorenjec, 9. november 1940, št. 45, str. 1.

kmetje, če zaslužijo petdeset dolarjev letno kot – buržuji! /.../ Šolstvo, vojska, na tleh ležeča industrija, neštivilna podivjana deca – vsa ta vprašanja so obdelana v posebnih poglavjih, ki ovržejo uradne številke sovjetov, ki varajo svet o resničnih razmerah v Rusiji«. ³⁸

»Obupno krvava ruska knjiga« J. Bezsonova z naslovom *Dvajset šest ječ in beg iz Solovk* pa je popisovala »obupni otok solza« in avtorjeve »sotrpine v temni, ledeni, smrdljivi ječi ob tečajnem krogu«. ³⁹

Bivši belgijski konzul v Sovjetski zvezi J. Douillet je napisal knjigo *Moskva brez krinke*, v kateri je popisal, kako so boljševiki slepili svet. »Vabijo v svoj paradiž razna odposlanstva, a ta odposlanstva so potem v Rusiji strogo izolirana. Nihče ne sme priti v dotiko s temi odposlanstvi razen od boljševiških oblasti v to določeni patentirani boljševiki. In člani tujih delegacij si Rusije ne smejo po svoji volji ogledovati, marveč si smejo ogledati samo to, kar jim boljševiki razkažejo in kamor jih boljševiki peljejo /.../ Komunisti kažejo svojim gostom skrbno pripravljeno in neresnično Rusijo,« je še zapisal Douillet. ⁴⁰ »Vse, kar je napisal v tej knjigi, je na lastne oči videl«, je poudaril komentator, kar je bilo pomembno ob obisku Bernarda Shawa v Sovjetski zvezi, saj »Shaw si domišlja, da dobro pozna Sovjetsko Rusijo. Toda očividno se ni brigal, da bi temeljito spoznal ruske razmere, zlasti pa položaj tamkajšnjih delavcev, do katerih bivališč bi mu tako in tako ruske boljševiške oblasti ne dovolile pristopa in vpogleda«. ⁴¹

Dnevnik ruske dijakinje Alje Rahmanove z naslovom *Dijaštvo, ljubezen, Čeka in smrt*, ki je sicer izšel v obliki romana, je bil v Slovincu objavljen v 89 nadaljevanjih (od oktobra 1933 do januarja 1934). Dnevnik je bil označen kot »pretresljiv spomenik naše dobe, slika ruske duše, podana od angleške nežnosti do satanske propalosti« in »kdor ni prebral te knjige, ne bo nikoli razumel boljševizma«. Popisovanje ruske revolucije je bila po mnenju komentatorja – »to čutiš iz vsake vrstice – gola, neolepšana resnica« in »nad vsemi grozotami in strahotami, ki knjiga o njih pripoveduje, stoji visoko in svetlo dejstvo, da nam v tej knjigi govori človek, ki se v vsem brezumnem trpljenju in bedi one dobe ne le ni dal streti, ampak se je iz vsega tega gorja in po njem dvignil do najčistejše dobrote in ljubezni«. ⁴²

Rudolf A., bivši član francoske komunistične stranke, ki je preživel v Sovjetski zvezi dve leti, je izdal delo »39 mesecev v Rusiji«, ki ga je Straža v viharju ocenila kot izpoved spoznanja o resnici komunizma v SSSR, iz katerega je sledil prelom s komunizmom. V svojem delu je

³⁷ Izkušnje našega delavca s Sovjetsko zvezo, Slovenec, 6. november 1940, št. 255 a, str. 9.

³⁸ V boljševiškem raj, Slovenec, 15. marec 1929, št. 63, str. 6.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Pod Antikristovim jarmom, Vigred, 1930, 8, št. 4, str. 79.

⁴¹ Bernard Shaw o boljševikih, Slovenec, 9. september 1931, št. 203, str. 5.

Rudolf največ pisal o ruski inteligenci, ki jo je razdelil na štiri skupine, in o ruskem kmetu. Vse opisano je bilo za Stražo znamenje, da se stanje v Sovjetski zvezi stalno slabša.⁴³ Resnica o Rusiji je bila dopolnjena z delom *Potovanja po Sovjetski zvezi*, v katerem je Motus opisal »razmere, ki vladajo tam«. »Delavske mezde so relativno in absolutno veliko nižje kot v drugih deželah /.../ Mir v Rusiji je zelo negotov /.../ Rusija ne more uspešno in naglo mobilizirati svojih armad, ker so prometne zveze in tehnični material v slabem stanju /.../ Svoboda je v Rusiji prazna beseda /.../ Prisilno delo je na dnevnem redu,« so bili glavni poudarki iz omenjenega dela.⁴⁴

Najodmevnejše delo pa je bilo pričevanje znanega francoskega pisca A. Gideja z naslovom *Vrnitev iz Sovjetske Rusije*, ki ga je Slovenec objavil v trinajstih nadaljevanjih v letu 1937.⁴⁵ Zaradi dela je A. Gide dobil naziv »rdeči speobrnjenec«.⁴⁶ S tem delom se je po mnenju komentatorja v Slovincu Andre Gide »vrnil iz zadnje utopije in razočaral svet s sodbo, ki pomeni najhujše razočaranje za oboževalce ruskega sovjetskega razodetja«. »To razočaranje ni presenetljivo po vsem, kar so doživeli že pred Gideom drugi romantični obiskovalci povojne Rusije. Njegova odkritja in opazovanja se ujemajo z dognanji ljudi, ki nimajo tako mističnega literarnega imena. Vendar so važnejša od drugih pričevanj zato, ker je vse levičarsko razumništvo in kulturnjaštvo pričakovalo od Gidea po vrnitvi zadnje, avtoritativne potrditve za svojo romantično rdečo kulturno vero /.../«⁴⁷ Gide je pred obiskom Sovjetske zveze »nastopal, polemiziral, pisal proglase in nazadnje poromal v deželo svojih sanj«, ob tem pa je pozabil »misliti kot literat in začel misliti kot revolucionar«. V Sovjetski zvezi je odkril sužnost duha, pa vendar »ni zatajil tega, kar je odkril v Rusiji. Vrnil se je iz nje iz marksizma. Ostal je še enkrat pošten do sebe, da je to povedal«. »Ker je Gideovo pričevanje iskreno in je kot tako važen dokaz, ki zasluži, da ga vsi dobro poznamo«, so tudi v Straži v viharju povzeli vsebino Gideovega dela. Za vse Gideove izjave, »ki jih je v knjigi več, njegove prejšnje sanje o tem, kaj se dogaja v Sovjetiji, ki mu je bila dežela, kjer utopije postanejo realnost«, je zmanjkalo prostora, pa vendar so lahko bralci prebrali nekaj najbolj pomembnih izjav po izboru uredništva.⁴⁸ V reviji *Mi mladi borci* so Gideov citat »Nikjer ni človek bolj zaslužjen,

⁴² »Dijaštvo, ljubezen, Čeka in smrt«, Slovenec, 7. oktobra 1933, št. 229 a, str. 5.

⁴³ 39 mesecev v Rusiji, Straža v viharju, 15. november 1935, št. 4, str. 36.

⁴⁴ Resnica o Rusiji, Straža v viharju, 5. junij 1936, št. 16, str. 138.

⁴⁵ Pogledi na Sovjetsko zvezo, Ljubljana, 1986, str. 15. O Gidejevem delu glej tudi stran 28 v nalogi.

⁴⁶ Rdeči spreobrnjenec o svojih razočaranjih v Sovjetiji, Slovenec, 20. december 1936, št. 292 a, str. 2.

⁴⁷ Izpreobrnitev, Slovenec, 6. december 1936, št. 281 a, str. 1.

⁴⁸ Andre Gide – vrnitev iz URSS, Straža v viharju, 14. januar 1937, št. 13, str. 54.

strahovan in potlačen kot v Sovjetiji«, s pripisom pisatelj Andre Gide, razočarani komunist, še večkrat objavili.⁴⁹

»Največji socialistični voditelj na svetu«, sir Walter Citrine, ki je »simpatiziral s sovjetskimi poskusi«, je obiskal Sovjetsko zvezo in po vrnitvi leta 1936 napisal knjigo o komunizmu v tej deželi. »Njegova knjiga *Iščem resnico o Rusiji* je najbolj znanstvena, najbolj neizpodbitna obtožba, kar jih je bilo kdaj objavljenih o Rusiji« je bil komentar o njegovem delu.⁵⁰ Sir W. Citrine, sicer glavni tajnik velike Angleške delavske strokovne zveze, se je v Sovjetski zvezi zanimal zlasti za usodo delavcev in kmetov ter je zbral »množico podatkov o njihovih stanovanjskih razmerah, o njihovih mezdah, njihovem življenjskem staležu in o svobodi, koliko jim puste /.../ Potem je te podatke s pomočjo svojih sodelavcev prereševal z najstrožjo kritiko«⁵¹, kajti »v vseh mestih, celo okoli najmodernejših tovarn, je sir Walter ugotovil stanovanjsko bedo in neverjetno umazanost«⁵² in mnoge delavske barake niso bile drugega kot »umazan brlog«. Po zapisu v Slovincu se je sir Citrine s svojega potovanja vrnil »jako razočaran« in »brez dvoma so mu v Rusiji pokazali najboljše od najboljšega, a njegov bistrovidni duh mu je pomagal, da je pogledal tudi za zastor, ki ga obiskovalci, ki niso tako bistrovidni, ne morejo prodreti /.../ Torej je videl on tisto plat sovjetsko-ruskega poskusa, ki je tragična in mrka«.⁵³

Francoski pisatelj Celine je s svojim delom »*Mea culpa*« postal »še eden, ki je spregledal«, saj so njegove besede jasno opisovale bedo delavcev v Sovjetski zvezi. »Obžalovati je le, da so ljudje potrebovali toliko časa, preden so razumeli, kaj sta komunizem in boljševizem«, je bil zaključek komentatorja.⁵⁴

V Slovincu so leta 1938 objavili tudi pričevanje francoskega pisatelja Rolanda Dorgelesa, ki je popisoval svoje izkušnje na potovanju po Sovjetski zvezi.⁵⁵ Dve leti kasneje je izšlo njegovo »važno delo o komunizmu« z naslovom *Živela svoboda*, v katerem je opisoval razmere v Sovjetski zvezi. Po pisanju Dorgelesa je v Moskvi prevladovala »temna in umazana beda«, kjer je prevladovala le ena barva, to je siva. Pisatelj je dalje zapisal, da ni sicer pričakoval »nikake potratnosti, a to siromaštvo človeka presune; /.../ raztrgani suknjiči, razcefrane hlače /.../ Ne vidiš čedne obleke. Ne srečaš prijaznega nasmeška.«⁵⁶

⁴⁹ Primer iz *Mi mladi borci*, 19. januar 1940, št. 19, str. 76.

⁵⁰ Dežela gorja, *Mi mladi borci*, 15. januar 1937, št. 18, str. 74.

⁵¹ Prav tam, str. 75.

⁵² Dežela gorja, *Mi mladi borci*, 22. januar 1937, št. 19, str. 79.

⁵³ »Iskal sem resnico v Rusiji«, *Slovenec*, 27. marec 1937, št. 71 a, str. 18.

⁵⁴ Še eden, ki je spregledal, *Slovenec*, 22. januar 1937, št. 17, str. 6.

⁵⁵ Pogledi na Sovjetsko zvezo, str. 15.

⁵⁶ »Rdeče mreže«, *Mi mladi borci*, 8. november 1940, št. 9, str. 35.

Pa vendar s tem vrsta »navdušenih in prepričanih komunistov, ki jih je boljševiški režim v Sovjetski Rusiji popolnoma razočaral«, še ni bila zaključena. Vodja francoskih rudarjev, socialist Kleber Legay, je napisal in objavil knjižico *Francoski rudar pri Rusih*, v kateri je opisal svoje doživetje v Sovjetski zvezi in skozi katero »zvene tožbe, kako morajo žene in starčki opravljati najtežja dela, kako so plače nizke in kako velike so razlike med posameznimi plačami, kolika je revščina delavnega ljudstva in koliko razkošje in udobnost redkih privilegirancev«. ⁵⁷

Vodilni funkcionar ameriške komunistične stranke Andrew Smith je bil tako navdušen nad boljševiškim rajem, da se je preselil v Sovjetsko zvezo. Po nekaj letih je zapustil to deželo in napisal knjigo *Bil sem delavec v Sovjetski Rusiji*. »Ta knjiga je tako pretresljiva, da je na tisoče ameriških komunistov pretrgalo vse vezi z boljševizmom«, zlasti pretresljiv pa je govor, ki ga je imel Smith pred moskovskim odborom, tik predno je zapustil Rusijo. V tem govoru, ki ga je objavil Slovenski delavec, je Smith boljševiški oblasti v Sovjetski zvezi očital izkoriščanje delavcev, težko delo žensk in izkoriščanje otrok, nesvobodo zborovanja, govora in tiska. »Na kratko« so bile zaključne besede Smitha »meni, skromnemu in zavednemu delavcu se zdi, da vse tisto, kar sem se naučil v Združenih državah sovražiti in proti čemur sem se bojeval, tukaj vlada, in sicer v najbolj osovraženi obliki«. ⁵⁸

Povzetek

Resnica za rdečo masko je bila v katoliškem časopisju resnica razočaranih prič, ki so obiskale Sovjetsko zvezo in svoje vtise javno objavile. Protikomunistična propaganda je tovrstnim objavam dajala zelo zgovorne naslove, na primer »Še eden, ki ni videl paradiža«, ki so podarjali razočaranje očividcev sovjetskega raja. V teh poročilih je bila izpostavljena revščina v Sovjetski zvezi, zlasti slab položaj delavcev, ki kljub trdemu delu niso zaslužili za dostojno življenje.

Posebno težo so za protikomunistično propagando imela predavanja ruskih emigrantov in pričevanja »razočaranih prijateljev komunizma« ter voditeljev oziroma pomembnih članov komunističnih strank. Med najbolj odmevne izpovedi je vsekakor sodilo delo A. Gideja, ki so ga v Slovincu poimenovali »rdeči spreobrnjenec«. Objavljene izpovedi so bralcem odkrивale resnično Sovjetsko zvezo oziroma strašne razmere, v katerih je živel »ubogi ruski narod«; teror, pod katerim so trpeli ljudje. Med zgodbami iz Sovjetske zveze najdemo tudi izpovedi

⁵⁷ Brezkončna je vrsta, ki je spoznala prevaro..., Slovenski delavec, 22. januar 1938, št. 3, str. 1.

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

mnogih razočaranih slovenskih delavcev, katerih zgodbe so pričale o slabem življenju v Sovjetski zvezi, njihovi trnovi poti ter upanju na vrnitev v domovino.

⁵⁸ Komunist komunistom izprašuje vest, Slovenski delavec, 12. november 1938, št. 45, str. 2.

IX. ŠALE IZ SOVJETSKE RUSIJE

V protikomunistični propagandi tiska katoliškega tabora lahko zasledimo tudi mnoge smešnice in karikature, ki so na zgovoren način ljudi opozarjale na komunistične napake in laži. Šale so se predvsem norčevale iz sovjetskega gospodarstva, Stalina in vloge Židov v Sovjetski zvezi. Karikature pa so poudarjale predvsem dvom v pošteno politiko Sovjetske zveze v Društvu narodov, posmeh demokratičnosti Stalinovega režima ter delovanju ljudske fronte.

1. SOVJETSKE SMEŠNICE

Srb, Hrvat in Slovenec so srečali na izleti tri Ruse in jih povabili na vino.

»Jaz sem mesar,« je rekel Srb prvemu Rusu. – »Kaj pa vi delate?«

Rus odgovori: »Zdaj sem za nočnega čuvaja, a doma sem bil knez.«

Hrvat, trgovski potnik, je isto vprašal drugega Rusa, ki mu je odgovoril: »Zdaj snažim čevlje na kolodvoru, a doma sem bil grof.«

Slovenec se je predstavil za učitelja, tretji Rus pa mu je rekel: »Jaz lepim plakate po mestu, a na Ruskem sem bil general.«

Mesarjev veliki pes je vse to dolgo poslušal pod mizo in naposled vprašal malega kužka, ki ga je pripeljal eden izmed Rusov: »Čuj no, kaj pa si ti bil na Ruskem?«

Kužek mu je odgovoril: »Jaz sem bil bernardinec.«¹

Komunistični ravnatelj se je v svoji družbi bahal z uspehi zaupane mu industrije. »Naša produkcija je petkrat prekosila predvojno«, je dejal.

»Kaj pa izdelujete?« so ga vprašali.

»Naše tovarne izdelujejo napise v emajlu.«

»Katere napise?«

»Samo enega: Dvigalo je pokvarjeno.«²

¹ Ruska emigracija, Slovenec, 31. maj 1931, št. 120, str. 7.

² Stalinova zmaga, Slovenec, 31. maj 1931, št. 120, str. 7.

Komunist je naznanil trem smrtnim obsojencem, Rusu, Židu in Armencu, da bodo ob svitu ustreljeni in jih vprašal po zadnji želji.

Rus je zahteval duhovnika. Rabelj mu je ugodil: »Pokličite popa, naj ga pošlje v raj!«

Žid je prosil za krožnik svežih jagod s smetano. »Zdaj imamo vendar november,« se je začudil komunist. »O, se mi ne mudi, tovariš,« je hitro odgovoril Žid, »lahko počakam do pomladi.«

Armenec pa je prosil, da bi ga sprejeli v komunistično stranko. »Dobro,« je rekel rabelj, »a to vas ne bo rešilo. Zakaj to hočete?« »Zato, da ne bi bil ustreljen kot pošten človek.«³

Srečala sta se dva Žida, eden meščan, drugi kmet.

»Nu, kaj delaš, batjuška?« je vprašal Žid kmet.

»Sedim doma in z daljnogledom opazujem skozi okno, kdaj bo zagorel svetovni požar,« de meščan.

»Koliko plače pa dobivaš za to?«

»50 rubljev na mesec.«

»50 rubljev? Ni veliko!«

»Ni veliko, je pa zato moja služba večna,« odgovori Žid meščan.⁴

»Katera je najpogostejša fraza v Rusiji?«

»Na papirju že, toda...«

»Koliko zaslužiš na mesec?«

Ruski delavec: »Sto petnajst rubljev.«

»Ali moraš koga vzdrževati?«

Delavec: »Da, imam mater, dva otroka in angleške stavgajoče delavce.«

Komunist Radek je rad pripovedoval anekdote Stalinu. Stalin ga nekoč pokliče k sebi in ga resno posvari.

Stalin: »Zdi se mi, da kuješ anekdote na moj račun. Ali ne veš, da sem jaz šef svetovnega proletariata in največji teoretik komunizma?«

Radek: »Toda te anekdote prav gotovo nisem pripovedoval.«

³ Smrtna ura, Slovenec, 31. maj 1931, št. 120, str. 7.

⁴ Dva Žida se pogovarjata, Mi mladi borci, 30. oktober 1936, št. 7, str. 26.

THE JOURNAL OF THE

THE JOURNAL OF THE

THE JOURNAL OF THE

THE JOURNAL OF THE

Stalin se koplje v neki reki in se začne potapljati. Na njegove klice na pomoč prihiti mužik in ga reši.

Stalin: »Tovariš, prosi me, kar hočeš. Jaz sem Stalin.«

Mužik ves prestrašen: »Tovariš Stalin, nikomur ne povej, da sem te rešil, sicer me ubijejo!«

»Zakaj je Stalinova mati tako zastražena?«

»Da ne bi rodila drugega Stalina.«

»Kaj pomenijo začetne črke O. G. P. U.?«

Mužik: »O, gospodi, pomogi ubežati!«

»Kaj pomeni SSSR?«

Mužik: »Smert Stalina spassjet Rossiju.«

Učitelj: »S čim je krit ruski červonec?«

Učenec: »S »kapitalom« Karla Marksa.«

Ruski zdravnik, inženjer in komunist razpravljajo o tem, kaj je bil prvi človek po poklicu.

Zdravnik: »Bil je zdravnik, ker je znal Adamu rebro za Evo vzeti.«

Inženjer: »Bil je skoraj gotov inženjer, kajti kdo drug bi znal iz kaosa svet narediti.«

Komunist: »Bil je komunist, ker kaosa ni brez komunistov.«⁵

Med šalami iz sovjetske Rusije, iz knjige pobeglega sovjetskega letalskega častnika, je bila objavljena tudi resnična zgodba, ki naj bi pokazala, kako »daleč je sovjetsko gospodarstvo pripeljalo to nekdaj bogato in cvetočo deželo«. Nekega dne so časopisi objavili oglas, da bodo kinematografi predvajali najboljše filme, vstopnico pa ne bo potrebno plačati v denarju, ampak se bo prodala tistemu, ki bo prinesel s seboj vrečo iz kakršnegakoli blaga. Ljudje so prinesli ogromno vreč in s tem je bilo zbranih na kupe vreč. »Seveda se v sovjetski Rusiji nič ne zgodi, kar ne bi odredila neposredno vlada sama.« Takrat je vladalo pomanjkanje vreč za zelenjavo in druga živila, vlada pa se z omenjeno akcijo rešila problem vreč.⁶

⁵ Nedovoljena kritika v dovoljeni obliki, Straža v viharju, 22. oktober 1936, št. 4, str. 14.

⁶ Šale iz sovjetske Rusije, Slovenec, 2. februar 1939, št. 27 a, str. 5.

...
...
...
...

...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

Revija Mi mladi borci je v besedilu z naslovom pod naslovom Ponujena roka na Mikošičevi cesti objavila nekaj pripetljajev, ko so komunisti »ponujali svojo roko«.

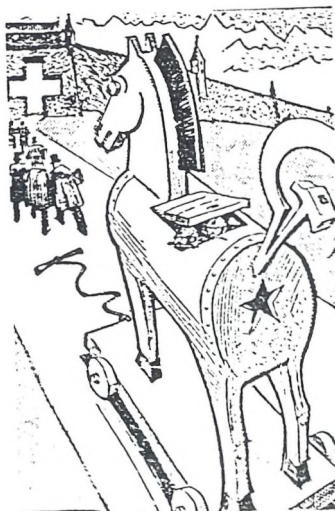
Vreil se je tam okrog tudi neki komunist, »delavec«, ki je bil po vsem videzu preoblečen inteligent. Neki srednješolec mu reče: »Poglejte ga, vsak dan ga vidim, kako hohštaplari v elegantni obleki, danes ti pa pride slabo oblečen, da se dela proletarca.« Rdeči ga branijo: »Misliš, da bo za demonstracije vzel nedeljsko obleko, ko pa se lahko zamaže in raztrga?« Vmes vpade še drug rdečkar: »Toliko pa tudi ne dobimo, da bi vsak dan imeli novo obleko.«⁷

2. SOVJETSKE KARIKATURE

1. »Tako si Holandska po zadnjih nemirih v Amsterdamu in v drugih mestih predstavlja komunistični strah.« (Slovenec, 14. julij 1934, št. 157 a, str. 6)

2. »Trojanski konj v Ženevi. Curiški list »Die Weltwoche« je prinesel gornjo karikaturu. Z zgodbo o trojanskem konju hoče povedati, da gospodje diplomatije vlečejo v Švico – komunistično propagando.« (Slovenec, 22. september 1934, št. 215 a, str. 6)

⁷ »Proletarec«, Mi mladi borci, 2. julij 1937, št. 42, str. 170.

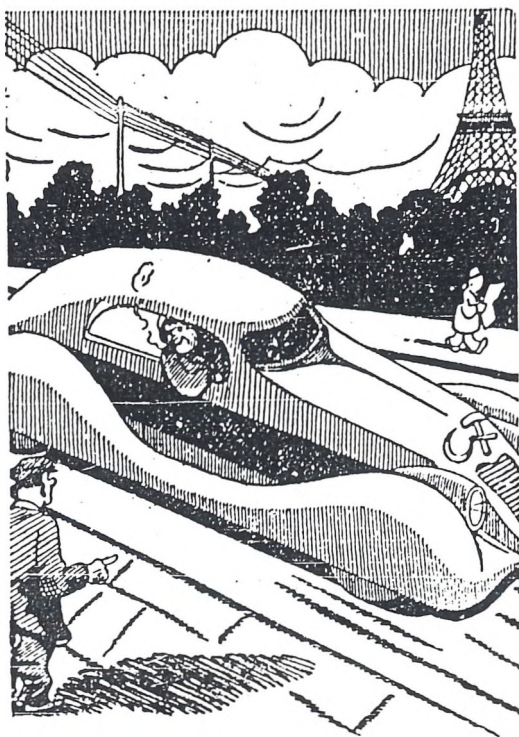
1. svetovna vojna. Vojna letopisnica je prikazala gorje in kmetstvo. V
1914. letu, ko je bila vojna, je bila vojna letopisnica v Sloveniji -
Ljubljana, 15. septembra 1914, št. 112, str. 6.

3. »Boljševiški dar Zvezi narodov – ko jo je zapustila hitlerjevska Nemčija.« (Slovenec, 30. oktober 1934, št. 247 a, str. 2)

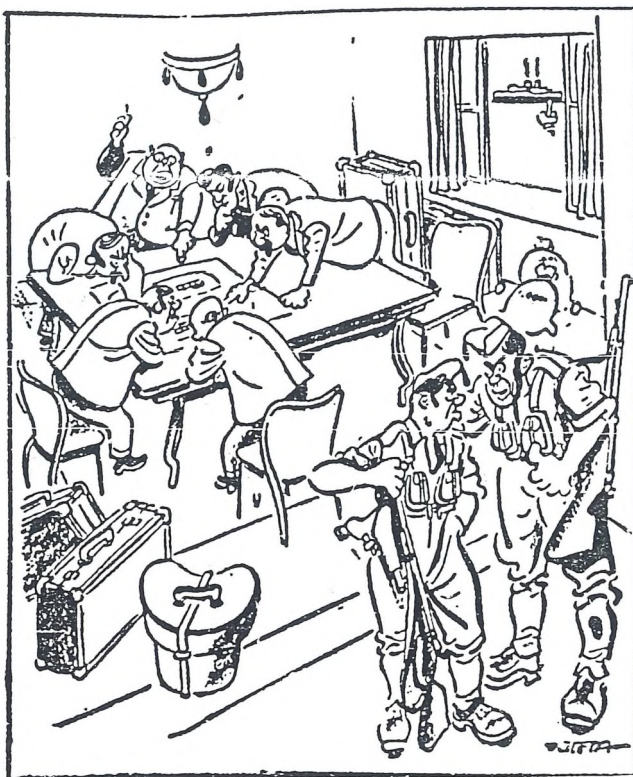
4. »Kakšen čudovit avto imaš! Ali si ga zadel na tomboli?« »Kaj še! A naročeno mi je, da nabiram prispevke za špansko ljudsko fronto!« (Slovenec, 2. oktober 1936, št. 226 a, str. 6)

5. Madrid v stiski. »Ali še zmeraj študirajo obrambni načrt?«

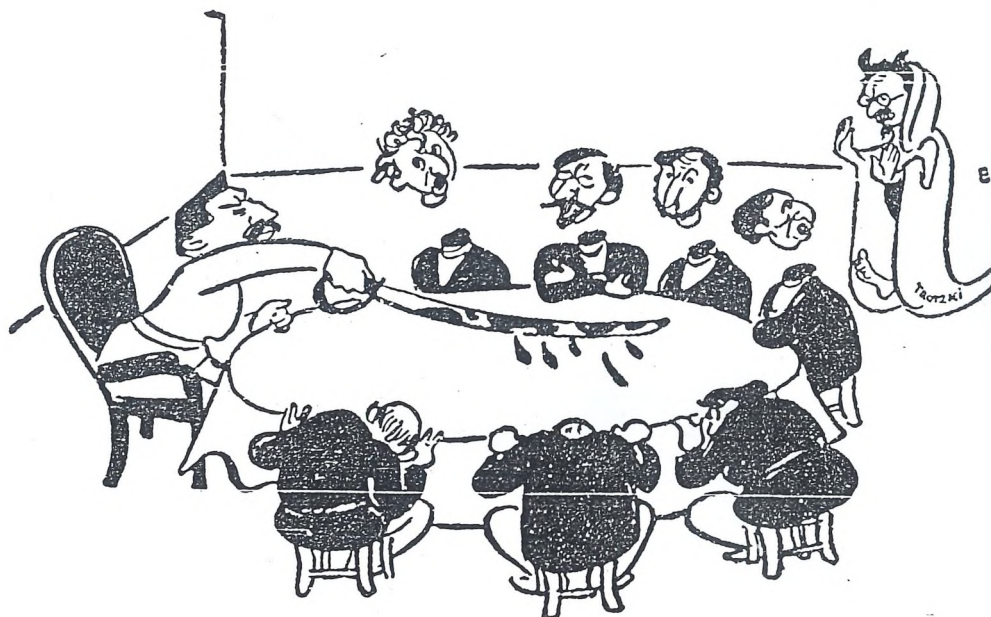
»Osel! Študirajo načrt kabine sovjetske ladje, s katero bodo pobegnili!« (Slovenec, 27. oktober 1936, št. 247, str. 6)

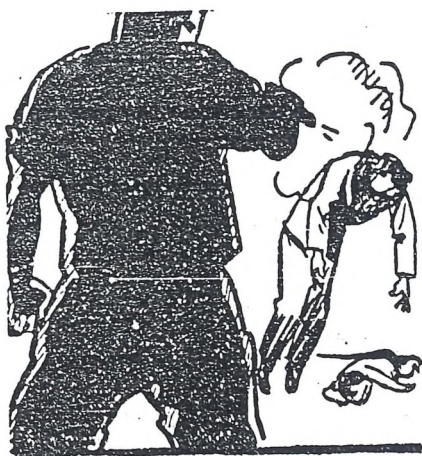
6. Človekoljubno bojevanje v Madridu: »Pst! Ustrelite te reveže, ne da bi jih zbudili!« (Slovenec, 31. oktober 1936, št. 251 a, str. 6)

7. »Stalin ustanavlja ravno demokratsko črto. Kdor se ne ukloni, izgubi glavo.« (Slovenec, 3. september 1936, št. 201 a, str. 6)

8. »Olimpijada ljudske fronte.« (Slovenec, 13. september 1936, št. 210 a, str. 7)

Streljanje s samokresom.

Tek s plamenico.

Tek čez špansko-francosko mejo na 1500 m daljave

Počaščenje zmagovalcev.

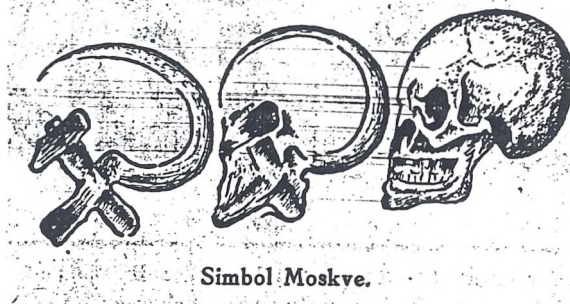
9. »Pot Litvinova v Ženevo vodi preko mrtvih lobanj.« (Straža v viharju, 18. marec 1937, št. 20, str. 81)

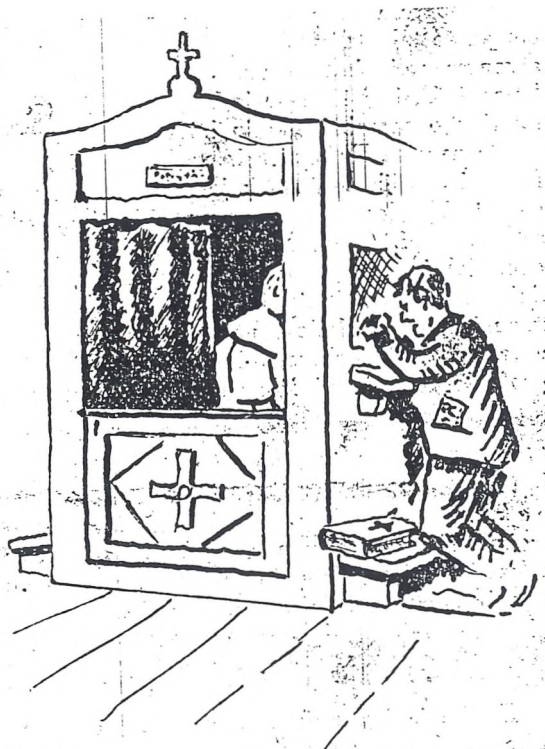
10. »Francija ima moderno ovratnico, ki ji pa že preveč stiska vrat.« (Straža v viharju, 6. maj 1937, št. 26, str. 105)

11. »Simbol Moskve.« (Straža v viharju, 18. november 1937, št. 7, str. 26)

12. Ponujena roka v praksi. »Za pokoro pa opravite tri Zdrave Marije in eno internacionalo.« (Straža v viharju, 20. januar 1938, št. 14, str. 53)

»Za pokoro pa opravite tri Zdrave Marije
in eno internacionalo.«

X. ZAKLJUČEK

Propaganda – v pomenu namernega prikrivanja, potvarjanja česa z namenom, da se politično, ideološko vpliva – je bila v času med obema vojnoma orožje evropske desnice in levice. Slovenski prostor pri tem ni bil izjema. Dejstvo, da je bila sicer legalno neprisotna komunistična stranka s svojo propagando, »komunističnim rovarjenjem«, močno navzoča med ljudmi, predvsem pa v zavesti katoliškega tabora, nam gotovo potrjuje slednjo trditev.

V času med obema vojnoma je komunizem za obupane in socialno ogrožene množice zlasti v času gospodarske krize pomenil neko novo alternativo, upanje v boljšo prihodnost. Na drugi strani je za reakcijo, ki jo je pri nas predstavljal katoliški tabor, z idejo socialne revolucije pomenil veliko nevarnost. Zaradi »nevednih in nepoučenih ljudi«, ki so pričakovali rešitev edino v komunizmu, je katoliški tabor svoje poslanstvo – na kar lahko sklepamo predvsem iz množice člankov, namenjenih tej tematiki – videl zlasti v »trganju krinke z obličja komunizma«, ki je bil »naš največji sovražnik«.

Bolj ko je kljub prepovedi naraščala komunistična propaganda, kar je bilo opazno zlasti v drugi polovici 30. let, bolj so se v katoliškem taboru zavedali moči komunizma in njegove propagande. Naraščajoči strah, da bo komunistična propaganda izpodkopala katoliško skupnost, je spodbudil nestrpnost katoliškega tabora, ki je prešla v odkrit boj proti komunizmu oziroma v ideološko vojno, ki so jo vodili in organizirali politični voditelji katoliškega tabora, sledile pa so ji vse katoliške organizacije.

Zelo pomembno mesto v tem boju – spreobrnjenje komunistov se je namreč izkazalo za prazno delo – je imel poleg izoblikovanja katoliškega svetovnega nazora in katoliških organizacij ter študiranja socialnega vprašanja nedvomno tudi katoliški tisk, katerega namen je bil poleg razlaganja krščanskega socialnega načela tudi zavračanje zmot in zablod komunizma, opozarjanje na taktiko in metode komunistov ter odkrivanje komunistične propagande. Katoliški tisk se je tako v času med obema vojnoma popolnoma usmeril v protikomunistično propagando, kar nam dokazuje množica člankov s protikomunistično vsebino. O pomenu protikomunistične propagande za katoliški tabor nam priča tudi dejstvo, da so bili ti članki objavljeni na prvih straneh časnikov in revij.

V svoji nalogi prikazujem protikomunistično propagando katoliškega tabora kot ji je bilo moč slediti v katoliških časnikih in revijah takratnega obdobja. Vodilno mesto v tej propagandi je poleg mladinskih glasil Mi mladi borci in Straša v viharju zavzemal časnik Slovenec, osrednje

glasilo stranke SLS. Močno protikomunistično propagando je zaslediti tudi v drugih časnikih, zlasti v Gorenjcu, Domoljubu in Slovenskem delavcu. Po mojem mnenju je predstavljal glavni »motor« protikomunistične propagande urednik Slovenca, dr. Ivan Ahčin (urednik je bil od 1929 do 1941), saj so njegovi uvodniki v Slovincu in njegova druga dela, na primer knjiga Komunizem, predstavljali poglobitveni delež med protikomunistično literaturo. Ahčin je bil precej temeljit in zelo slikovit pri nestrpnem označevanju komunizma, ki je bil zanj »največji in najhujši tiran vsake svobode in demokracije« ter »pot nasilja in krvi«. Izrazoslovje, ki ga je uporabljal Ahčin za opisovanje komunizma, jasno nakazuje protikomunistično propagando, saj je v svojih predstavitvah poskušal – in z njim ostali pisci protikomunistične propagande – komunizem popolnoma očrniti: komunizem je postal celo religija oziroma brezverski kult in fanatična verska sekta; komunizem je bil diktatura mamona; komunizem je bil navadna psihoza; »salonski komunizem« pa je bil predvsem zabava naveličanih gosposkih scrkljancev.

V protikomunistični propagandi se je torej poskušalo komunizem prikazati v najslabši luči in ga tako očrniti v očeh množice. Eno izmed sredstev diskreditiranja komunizma je bilo tudi povezovanje komunizma z »notranjimi sovražniki katolicizma« – liberalci, framasoni, Židi in fašizmom –, katerih skupni cilj je bil uničiti Cerkev in ji vzeti vpliv na javno življenje.

Ker je bila Sovjetska zveza edina socialistična država na svetu, je bila deležna velike pozornosti, grobih kritik in posmehov. »Kar se vrši že osemnajst let v neizmerni Rusiji, je vkljub vsem krvavim grozotam in zaslepljenim zmotam svetovno zgodovinski dogodek prvega reda, ki bo nedvomno zarezal globoke brazde v zgodovino vsega človeštva. Ko se je pred poldrugim tisočletjem podirala mogočna rimska država in je nastopalo krščanstvo svojo zmagoslavno pot, se je tresel svet, prav tako kakor odmevajo sedanji dogodki v Rusiji že skoro dve desetletji po vsej zemeljski obli. Kaj se podira in kaj nastaja sedaj? Kdo ve to že danes! Morda se res podira liberalni kapitalistični družabni in gospodarski red, ki je v bistvu prav tako kakor komunizem zgrajen na brezbožni materijalizem. Toda ali ga bo res zamenjal komunizem?«¹ je bilo vprašanje, ki je bilo pravi izziv za protikomunistično propagando.

Da seveda komunizem ne bo rešitev, je kljub občasni – sicer zelo skromni – naklonjenosti in večnim pričakovanjem padca režima, temeljito poskrbela protikomunistična propaganda v slovenskih katoliških časnikih z »odpiranjem oči« zapeljani množici in z opisovanjem razmer v Sovjetski zvezi, kjer so se komunistična nebesa spremenila v komunistični pekel, »sličice iz raja« pa so prikazovale boljševiško strahovlado, zmago komunizma nad Rusijo, oblast

¹ Današnja sovjetska Rusija, Domoljub, 6. november 1935, št. 45, str. 590.

neomejenega diktatorja, ki je postal celo norec, azijski trinog in novi Ivan Grozni, »naravnost azijske metode«, ki so osiromašile Sovjetsko zvezo, konglomerat slabega gospodarjenja, grandiozni petletni načrt, v katerem je človek postal stroj in v katerem je prihajalo do najbolj nečloveškega načina izsesavanja delavskih življenjskih energij. Navedenemu moramo dodati še temeljno stališče, da komunizem v Sovjetski zvezi niti ni pravi komunizem, temveč je primer državnega kapitalizma.

Protikomunistična propaganda je zlasti temeljito napadla komunizem zaradi njegovega nasprotovanja Cerkvi in krščanstvu, saj so po njenem pisanju komunisti povsod svoj srd najprej izlili na Cerkev in duhovščino. Časniki so objavljali podrobna poročila o ropanjih in rušenjih cerkva ter samostanov v Sovjetski zvezi in kasneje v Španiji, opise preganjanja, mučenja in celo pobijanja duhovnikov, redovnikov ter redovnic. Prepričana sem, da so tovrstne zgodbe, ki so bile zelo pretresljive, kot na primer zgodba o zažiganju živih duhovnikov, naredile velik vtis na bralce in jih niso pustile neprizadete. Komunizem je bil kriv tudi za anarhijo medsebojnih spolnih odnosov v Sovjetski zvezi, propad družine in vzgoje ter žalostno sliko pretepe, stradajoče in podivjane mladine. Komunizem v Sovjetski zvezi je ponižal žensko ter jo »vkoval v verige suženjstva« in »prisiljene npravstvene pogube«.

Da negativno pisanje o razmerah v Sovjetski zvezi ni bilo pretiravanje in le protikomunistična propaganda, so bralcem dokazovala mnoga pričevanja bolj ali manj pomembnih ljudi, ki so sami obiskali Sovjetsko zvezo in razočarani poročali o bedi in strahovladi v tej državi ter trpljenju ruskega naroda. Množica objavljenih zgodb in pričevanj nam dokazuje velik pomen, ki so ga uredniki časopisov pripisovali tovrstni propagandi. Objavljena so bila pričevanja ljudi najrazličnejših profilov, na primer dopisnikov zahodnoevropskih časopisov in gostujočih inženirjev. Najbolj izčrpno pa so bila objavljena pričevanja »razočaranih prijateljev komunizma«, na primer zahodnoevropskih komunističnih voditeljev, levo usmerjenih piscev in slovenskih delavcev, ki so v Sovjetski zvezi pričakovali »delavski paradiž«. Besede »bil sem nekoč komunist – nisem več in nikdar več ne bom«, ² so bile nedvomno najlepša pesem za ušesa piscev protikomunistične propagande.

Za popestritev temačnega vzdušja komunizma so propagandisti poskrbeli s sovjetskimi smešnicami, medtem ko so bile sovjetske karikature zgovorno sporočilo protikomunistične propagande, da je prijazen obraz komunizma v resnici le rdeči sovjetsko-trojanski konj v raznih oblikah.

² Bil sem komunist, Domoljub, 14. oktober 1936, št. 42, str. 642.

Vsakršno odstopanje komunizma od modelov oziroma vzorcev, ki jih je bralcem predstavljala protikomunistična propaganda je bilo proglašeno za laž in krinko komunizma, tako je na primer miroljubna politika Sovjetske zveze v zunanji politiki ob podpori Kominterne postala »volk v ovčji preobleki« ali celo »pakt s hudičem«, ki je komunistični vihar zanesel tudi v Španijo in druge države. Ljudska fronta je bila proglašena za novo taktiko komunizma, ki je spretno izrabljala človeško nezadovoljstvo in nerešeno nacionalno vprašanje, da bi uresničila načrte rdeče moskovske internacionale, skrite za ponujano roko.

Na podlagi virov ugotavljam, da so bili komunisti za protikomunistično propagando ves čas med obema vojnama vse najslabše, vse kar »grize, bije, tolče, mori in strelja«, brezvestni hujskači, provokatorji in ovaduhi, izdajalci domovine, ljudje nizkotnih namenov, laži in prevar. Ugotovitev me napeljuje na misel, da nam poznavanje in razumevanje protikomunistične propagande katoliškega tabora v času med obema vojnama lahko pomaga razjasniti politično ideloška nasprotja med katoliškim taborom in komunistično stranko, ki so se v vsej svoji tragiki pokazala med drugo svetovno vojno.

Ob koncu bi poudarila, da je prav osupljivo, koliko energije, časa in gotovo tudi denarja je katoliški tabor namenil za obračunavanje s tako »nizkotnimi ljudmi« in sistemom, ki so ga zagovarjali. Po drugi strani pa je protikomunistična propaganda tudi opazno vplivala na zelo živahno delovanje med mladino, na izobraževanje katoličanov, njihovo seznanjanje z naukom Cerkve in drugimi »vprašanji znanstvenega in praktičnega življenja«. Vprašanje, ki se mi ob tem zastavlja, je, ali bi se med katoličani in mladino nasploh delovalo tako zavzeto in temeljito, če ne bi bilo »komunistične nevarnosti«.

XI. VIRI IN LITERATURA

1. ČASNIKI IN REVIJE

- Čas, 1918-1941
- Domoljub, 1918-1941
- Gorenjec, 1918-1941
- Kres, 1930-1941
- Mi mladi borci, 1936-1941
- Naša zvezda, 1931-1941
- Revija Katoliške akcije, 1940-1941
- Slovenec, 1918-1941
- Slovenski delavec, 1937-1941
- Slovenski gospodar, 1935-1941
- Slovenski učitelj, 1918-1941
- Straža v viharju, 1934-1941
- Vigred, 1922-1941

2. LITERARNI VIRI

- Ivan Ahčin, Boljševiška mladina, Ljubljana, Konzorcij Kres, 1938.
- Ivan Ahčin, Komunizem: največja nevarnost naše dobe, Ljubljana, Zveza fantovskih odsekov, 1939.
- Cerkev, boljševizem in zlo: nekaj smernic katoliškemu dijaštvu, Groblje, Misijonska tiskarna, 1934.
- Bojan Godeša, Ervin Dolenc, Izgubljeni spomin na Antona Korošca: iz zapuščine dr. Ivana Ahčina, Ljubljana, Nova revija, 1999.
- Mladčevski sestanek: 4. snopič, Groblje, Misijonska tiskarna, 1938.
- Naša pot: nekaj smernic katoliškemu dijaštvu, 2., nespremenjena izd., Ljubljana, Katoliška akcija, 1940.

- Okrožnica Pija XI. Divini redemptoris o brezbožnem komunizmu, Ljubljana, Katoliška akcija, 1937.
- Jurčec Ruda, Skozi luči in sence, I. del, Ljubljana, Prešernova družba, 1991.
- Jurčec Ruda, Skozi luči in sence, III. del, Buenos Aires, Slovenska katoliška akcija, 1969.
- Profesor Ernest Tomec: zbornik člankov in pričevanj ob 50-letnici njegove smrti, Buenos Aires, Slovenska kulturna akcija, 1991.
- Stražar naših svetinj: dr. Lambert Erlich, gradivo za življenjepis, Antigonish, Research Centre for Slovenian Culture, 1992.
- Tekmovalni red z vprašanji in odgovori: za obvezne okrožne tekme v letu 1940, Ljubljana, Zveza fantovskih odsekov, 1940.
- Ušeničnik Aleš, Oris socialnega vprašanja, Ljubljana, katoliška akcija, 1938.
- Ušeničnik Aleš, Socialno vprašanje, Druga, predelana in dopolnjena izdaja, Ljubljana, Katoliška akcija, 1934.
- Zvezni tečaj v novembru 1936 v Ljubljani, Ljubljana, Zveza fantovskih odsekov, 1936.

3. *LITERATURA*

- Blinkhorn Martin, Demokracija in državljanska vojna v Španiji 1931-1939, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 1995.
- Cerkev, kultura in politika: 1890-1941, Ljubljana, Slovenska matica, 1993.
- Filipič France, Dr. Anton Korošec in marksisti, Prispevki za novejšo zgoovino, 31, 1991, št. 1, str. 83-107.
- Geary Dick, Hitler in nacizem, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 1995.
- Hobsbawn Eric, Čas skrajnosti: svetovna zgodovina 1914-1941, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 2000.
- Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem: 1868-1980, Ljubljana, Delavska enotnost, 1981.
- Nedog Alenka, Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji: od leta 1935 do 1941, Ljubljana, Založba Borec, 1978.
- Egon Pelikan, Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem: magistrska naloga, Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1994.

- Pirc Jožko, Aleš Ušeničnik in znamenja časov: katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do sredje 20. stoletja, Ljubljana, Družina, 1986.
- Pogledi na Sovjetsko zvezo: zbornik člankov, Ljubljana, Univerzitetna konferenca ZSMS, 1986.
- Prunk Janko, Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1977.
- Prunk Janko, Anka Vidovič-Miklavčič, Španska državljanska vojna kot dejavnik diferenciacije političnega življenja v Sloveniji, v: Španjolska 1936-1939: prilozi sa znanstvenog savjetovanja, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986, str. 233-241
- Repe Božo, Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja, Ljubljana, DZS, 1995.
- Rubelj Boris, Španska državljanska vojna: diplomatska naloga, Maribor, Pedagoška fakulteta, 1990.
- Slovenci skozi čas: kronika slovenske zgodovine, Ljubljana, Mihelač, 1999.
- Slovenska trideseta leta, Ljubljana, Slovenska matica, 1997.
- Vidovič-Miklavčič, Anka, Kratek oris korporativizma na Slovenskem 1929-1941, 1. del, Zgodovina v šoli, 9, 2000, št. 2, str. 16-20.
- Vidovič-Miklavčič, Anka, Kratek oris korporativizma na Slovenskem 1929-1941, 2. del, Zgodovina v šoli, 9, 2000, št. 3-4, str. 33-36.
- Vidovič-Miklavčič, Anka, Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem v letih 1935-1941, Borec, 42, 1990, št. 1, str. 71-143.
- Vidovič-Miklavčič, Anka, Mladina med nacionalizmom in katolicizmom: pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij, društev in gibanj v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v letih 1929-1941 v jugoslovanskem delu Slovenije, Ljubljana, Študentska organizacija Univerze, 1994.
- Vodopivec Peter, Slovenci v tridesetih letih, Obdobja, 7, 1987, str. 595-605.
- Vodopivec Peter, Zgodovinopisje in Španska državljanska vojna, v: Pierre Broué, Emile Témime, Španska revolucija in državljanska vojna, Ljubljana, Delavska enotnost, 1986.
- Ukmar Luka, Španska državljanska vojna in slovensko katoliško, liberalno in socialistično časopisje: diplomatska naloga, Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1999.
- Žebot Ciril, Neminljiva Slovenija: spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od Majniške deklaracije, Celovec, samozal., 1988.

